Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ

Somodi Júlia

Megszólítások pragmatikája japán-magyar összevetésben
A japán apellatív megszólítások fordításának vizsgálata magyar filmszövegekben

Nyelvtudományi Doktori Iskola

Vezető: Prof. Dr. Bárdosi Vilmos CSc, egyetemi tanár

Fordítástudományi Doktori Program

Vezető: Prof. Dr. Klaudy Kinga DSc, habilitált egyetemi tanár

A bizottság tagjai és tudományos fokozatuk:

Elnök: Prof. Dr. Klaudy Kinga DSc, habilitált egyetemi tanár

Opponensek: Dr. Szili Katalin CSc, habilitált egyetemi docens

Dr. Székács Anna PhD, főiskolai tanár

Tag: Osváth Gábor, főiskolai docens

Titkár: Dr. Papp Andrea PhD, egyetemi docens

Póttagok: Simigné Dr. Fenyő Sarolta PhD, egyetemi docens

Prof. Dr. habil Lendvai Endre DSc, habilitált egyetemi docens

Témavezető és tudományos fokozata:

Prof. Dr. Hidasi Judit CSc, egyetemi tanár

Budapest, 2014

ADATLAP
a doktori értekezés nyilvánosságra hozatalához

I. A doktori értekezés adatai

A szerző neve: Somodi Júlia
MTMT-azonosító: 10031640
A doktori értekezés címe és alcíme: Megszólítások pragmatikája japán-magyar összevetésben. A japán apellatív megszólítások fordításának vizsgálata magyar filmszövegekben
DOI-azonosító: 10.15476/ELTE.2014.035
A doktori iskola neve: Nyelvtudományi Doktori Iskola
A doktori iskolán belüli doktori program neve: Fordítástudományi Doktori Program
A témavezető neve és tudományos fokozata: Prof. Dr. Hidasi Judit CSc, egyetemi tanár
A témavezető munkahelye: Budapesti Gazdasági Főiskola

II. Nyilatkozatok

1. A doktori értekezés szerzőjeként

(a) hozzájárulok, hogy a doktori fokozat megszerzését követően a doktori értekezésem és a tézisek nyilvánosságra kerüljenek az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban. Felhatalmazom az ELTE BTK Doktori és Tudományszervezési Hivatal ügyintézőjét, Manhercz Mónikát, hogy az értekezést és a téziseket feltöltse az ELTE Digitális Intézményi Tudástárba, és ennek során kitöltse a feltöltéshez szükséges nyilatkozatokat.

b) kérem, hogy a mellékelt kérelemben részletezett szabadalmi, illetőleg oltalmi bejelentés közzétételéig a doktori értekezést ne bocsássák nyilvánosságra az Egyetemi Könyvtárban és az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban;

c) kérem, hogy a nemzetbiztonsági okból minősített adatot tartalmazó doktori értekezést a minősítés (dátum)-ig tartó időtartama alatt ne bocsássák nyilvánosságra az Egyetemi Könyvtárban és az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban;

d) kérem, hogy a mű kiadására vonatkozó mellékelt kiadó szerződésre tekintettel a doktori értekezést a könyv megjelenéséig ne bocsássák nyilvánosságra az Egyetemi Könyvtárban, és az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban csak a könyv bibliográfiai adatait tegyék közzé. Ha a könyv a fokozatszerzést követőn egy évig nem jelenik meg, hozzájárulok, hogy a doktori értekezésem és a tézisek nyilvánosságra kerüljenek az Egyetemi Könyvtárban és az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban.

2. A doktori értekezés szerzőjeként kijelentem, hogy

(a) az ELTE Digitális Intézményi Tudástárba feltöltendő doktori értekezés és a tézisek saját eredeti, önálló szellemi munkám és legjobb tudomásom szerint nem sértem vele senki szerzői jogait;

(b) a doktori értekezés és a tézisek nyomtatott változatai és az elektronikus adathordozón benyújtott tartalmak (szöveg és ábrák) mindenben megegyeznek.

3. A doktori értekezés szerzőjeként hozzájárulok a doktori értekezés és a tézisek szövegének
Plágiumkereső adatbázisba helyezéséhez és plágiumellenőrző vizsgálatok lefuttatásához.

Kelt: Budapest, 2014. december 12.

Somodi Júlia

a doktori értekezés szerzőjének aláírása

Eredetiségi nyilatkozat

Alulírott Somodi Júlia, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskolájának hallgatója büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy a

Megszólítások pragmatikája japán-magyar összevetésben
A japán apellatív megszólítások fordításának vizsgálata magyar filmszövegekben

című PhD-disszertáció saját szellemi munkám, az abban hivatkozott szakirodalom felhasználása a forráskezelés szabályai szerint történt. Kijelentem továbbá, hogy a disszertációt kizárólag a fenti egyetemhez nyújtom be.

Somodi Júlia

.....

Budapest, 2014. december 15.

Köszönetnyilvánítás

Köszönetemet szeretném kifejezni dr. Klaudy Kinga professzor asszonynak, a Fordítástudományi Doktori Program vezetőjének, hogy 2006-ban elfogadta a doktori programra való jelentkezésemet, és a képzés során mindvégig segítette kutatómunkámat értékes tanácsokkal, bátorítással. Az ő segítsége, tanácsai és iránymutatása nélkül ez a disszertáció nem születhetett volna meg. Hálás vagyok témavezetőmnek, Dr. Hidasi Juditnak a témavezetői munkájáért, a program oktatóinak, akik feltárták előttem a fordítástudomány színes világát. Külön köszönet illeti Dr. Szili Katalint, aki bevezetett a pragmatika és az interkulturális kommunikáció tudományába, és témaválasztáskor sok segítséget nyújtott a kutatási szempontok kiválasztásához. Hálás vagyok a Japán Alapítványnak, hogy a Fellowship Program keretén belül támogatták egy éves Japánban folytatott kutatómunkámat. Köszönet illeti japán fogadóintézményemet, a tokiói Bunkyo Gakuin Egyetemet, valamint fogadótanáromat, Ushie Yukio-t, a Bunkyo Gakuin Egyetem professzorát. Hálámat szeretném kifejezni Takeda Kayokonak a Rikkyo Egyetem oktatójának, aki Japánban való tartózkodásom alatt sok hasznos tanáccsal segítette munkámat. Végül, de nem utolsósorban köszönetemet fejezem ki a Károli Gáspár Református Egyetem BTK vezetőségének, hogy PhD-tanulmányaimat anyagilag és szakmailag is támogatta. Szeretnék köszönetet mondani Imri Lászlónak, a KRE hallgatójának, aki filmfordítóként rendelkezésemre bocsátotta a dolgozatban elemzett filmek szövegkönyveit.

Tartalomjegyzék

A DOLGOZATBAN HASZNÁLT RÖVIDÍTÉSEK LISTÁJA 8

A DOLGOZAT FELÉPÍTÉSE 9

BEVEZETŐ 11

1. A KUTATÁS TÁRGYA ÉS A TÉMAVÁLASZTÁS OKA 11
2. A VIZSGÁLANDÓ KORPUSZ 11
3. A TÉMA MEGHATÁROZÁSA 12
4. AZ APELLATÍV MEGSZÓLÍTÁS FOGALMA 13
5. JAPÁN APELLATÍV MEGSZÓLÍTÁSOK A MAGYAR FILMFORDÍTÁSOKBAN 14
6. A VIZSGÁLAT MÓDJA 16
7. AZ APELLATÍV MEGSZÓLÍTÁSOK MINT A SZEMÉLYKÖZI KAPCSOLATOK TÜKRÖZŐJE 17
8. A KUTATÁS CÉLJA 19
9. A KUTATÁSI KÉRDÉSEK 19
10. HIPOTÉZISEK 20

1. AUDIOVIZUÁLIS FORDÍTÁS (AVT) 22

1.1. A FILMFELIRAT 25
1.2. A RAJONGÓI FORDÍTÁS (FANSUB) 27
1.2.1. Fansub Magyarországon 31
1.3. A SZINKRON 32
1.4. A HANGALÁMONDÁS 35
1.5. AZ AUDIOVIZUÁLIS FORDÍTÁS TÉMAKÖRÉT ÉRINTŐ KUTATÁSOK 36
1.6. ÚJRAGONDOLANDÓ TERMINUSOK 37
1.7. AZ AUDIOVIZUÁLIS SZÖVEG 38
1.8. A FILMFORDÍTÁS PRAGMATIKÁJA 40
1.9. APELLATÍV MEGSZÓLÍTÁSOK FORDÍTÁSA AUDIOVIZUÁLIS SZÖVEGEKBEN 42
1.10. ÖSSZEGZÉS 44

2. A MEGSZÓLÍTÁS DEFINIÁLÁSA 46

2.1. DEFINÍCIÓK 46
2.1.1. A megszólítások meghatározása a magyar nyelvű szakirodalomban 46
2.1.2. A megszólítások meghatározása az angol és japán nyelvű szakirodalomban 48
2.2. A MEGSZÓLÍTÓ NYELVI ELEMEK KATEGORIZÁLÁSA 53
2.3. AZ APELLATÍV MEGSZÓLÍTÁSOK PRAGMATIKAI FUNKCIÓI 54
2.3.1. Shiina felosztásának alkalmazása a japán apellatív megszólítások elemzésére 60
2.4. AZ APELLATÍV MEGSZÓLÍTÁSOK MINT BESZÉDAKTUSOK 64
2.5. ÖSSZEGZÉS 66

3. A JAPÁN ÉS A MAGYAR MEGSZÓLÍTÁSI RENDSZER JELLEMZŐI 68

3.1. MEGSZÓLÍTÁSRA ALKALMAS NYELVI ELEMEK A MAGYAR NYELVBEN 68
3.2. A JAPÁN MEGSZÓLÍTÁSI RENDSZER 70
3.2.1. Az apellatív megszólítások besorolása 70
3.2.2. Keigo vs taigûhyôgen 71
3.2.3. A japán megszólítási rendszer jellemzői 73
3.2.4. Személynevek, szuffixumok, rokonsági elnevezések, pronominális elemek apellatív megszólításként való használata a japán nyelvben 76

3.3. A JAPÁN MEGSZÓLÍTÁSOKRA VONATKOZÓ NYELVI NORMA 89
3.4. NYELVI DEMOKRATIZÁLÓDÁS 91
3.5. A NYELVI UDVARIASSÁG VS. INTERPERSZONÁLIS KAPCSOLATKEZELÉS....94
3.5.1. Nyelvi udvariasság mint univerzális jelenség 97
3.5.2. A nyelvi udvariasság univerzalitásának megkérdőjelezése 101
3.5.3. Ide és Matsumoto elméletének kritikája. Középút a Brown és Levinson, valamint Ide és Matsumoto-féle elméletek között....105
3.5.4. Diskurzusalapú kutatások....110
3.6. ÖSSZEGZÉS 115

4. A JAPÁN ÉS MAGYAR MEGSZÓLÍTÁSOK KOMPARATÍV ELEMZÉSE 117

4.1. A SZEMÉLYJELÖLÉSRE ALKALMAS KIFEJEZÉSEK 117
4.2. A MÁSODIK SZEMÉLY JELÖLÉSE 120
4.3. KAPCSOLATÉPÍTÉS A MAGYAR NYELVBEN 122
4.4. KEDVESKEDŐ MEGSZÓLÍTÁSOK A MAGYARBAN....124
4.5. ÖSSZEGZÉS....125

5. A FORDÍTÁSOK ÉRTÉKELÉSE....126

5.1. AZ EKVIVALENCIA KÉRDÉSE 126
5.2. ÖSSZEGZÉS....132

6. A KORPUSZOK 133

6.1. KORPUSZOK A FORDÍTÁSTUDOMÁNYBAN 137
6.2. JAPÁN FILMEK MAGYARORSZÁGON 138
6.3. AZ EGYNYELVŰ KORPUSZ....141
6.4. A SZÖVEGKÖNYVEK....142
6.5. ÖSSZEGZÉS 143

7. ELEMZÉS....144

7.1. A HOUSE-FÉLE MODELL ADAPTÁLÁSA AZ APELLATÍV MEGSZÓLÍTÁSOK ELEMZÉSÉRE 144
7.2. A SZOCIOPRAGMATIKAI VÁLTOZÓK MEGHATÁROZÁSA....152
7.2.1. A hatalom....156
7.2.2. A távolság 159
7.2.3. Tehertétel....161
7.3. PÉLDA AZ APELLATÍV MEGSZÓLÍTÁSOK ELEMEZÉSÉRE ADAPTÁLT HOUSE-FÉLE MÓDSZER ALKALMAZÁSÁRA 162
7.4. FUNKCIONÁLIS EKVIVALENCIA MEGVALÓSULÁSA 165
7.5. FORDÍTÁSI HIBA 166
7.6. ÖSSZEGZÉS 167

8. EKVIVALENCIA-VISZONYOK A SZINKRONIZÁLT FILMEK HIVATALOS ÉS RAJONGÓI FORDÍTÁSÁBAN. PRAGMATIKAI ELMOZDULÁSOK, PRAGMATIKAI TÖBBLET ÉS PRAGMATIKAI VESZTESÉG....168

8.1. AZ EKVIVALENCIA-VISZONY VIZSGÁLATA....168
8.2. EREDMÉNYEK....172
8.2.1. Szinkronfordítás 172
8.3. PRAGMATIKAI ELMOZDULÁSOK, PRAGMATIKAI TÖBBLET, PRAGMATIKAI VESZTESÉG....178
8.3.1. Pragmatikai elmozdulások 178
8.3.2. Pragmatikai többlet....186
8.3.3. Pragmatikai veszteség....191
8.4. PRAGMATIKAI HIBA/FÉLRESIKLÁSOK 195
8.5. ÖSSZEGZÉS 197

9. A HONOSÍTÁS ÉS ELIDEGENÍTÉS DICHOTÓMIÁJA AZ AUDIOVIZUÁLIS FORDÍTÁSBAN 199

9.1. SZEMÉLYNEVEK UTÁN ILLESZTETT UTÓTAGOK FORDÍTÁSÁNAK VIZSGÁLATA 201
9.2. SZEMÉLYNEVEK FORDÍTÁSA 204
9.3. RANGOK, TITULUSOK, STÁTUSZJELÖLŐK FORDÍTÁSA 206
9.4. SZEMÉLYES NÉVMÁSOK A FORDÍTÁSBAN 207
9.5. CSALÁDTAG MEGSZÓLÍTÁSÁRA ALKALMAS ROKONSÁGI ELNEVEZÉSEK FORDÍTÁSA 212
9.6. FIKTÍV (NEM CSALÁDTAGRA) UTALÓ ROKONSÁGI ELNEVEZÉSEK FORDÍTÁSA 213
9.7. ALKALMI MEGSZÓLÍTÁSOK FORDÍTÁSA 214
9.8. ÖSSZEGZÉS 215

10. AZ EGYNYELVŰ KORPUSZ ELEMZÉSE 216

10.1. ÖSSZEGZÉS 221

11. EKVIVALENCIA VS KOCKÁZATKEZELÉS 224

11.1. ÖSSZEGZÉS 228

12. FELMÉRÉS A JAPÁN FILMEK MAGYAR FORDÍTÁSÁRÓL ALKOTOTT NÉZŐI VÉLEMÉNYEKRŐL 229

12.1. A FELMÉRÉS MÓDSZERE 231
12.2. A KÉRDŐÍV FELÉPÍTÉSE 232
12.3. EREDMÉNYEK 233
12.3.1. Demográfiai adatok 233
12.3.2. Kulturális és nyelvi ismeretekre vonatkozó adatok 234
12.3.3. A válaszadók által nézett filmműfajok, megnézett filmek számára vonatkozó adatok 235
12.3.4. A filmfordításra vonatkozó adatok 237
12.3.5. A honosítási és elidegenítési stratégiákról alkotott nézői vélemények 240
12.4. ÖSSZEGZÉS 246

13. ÖSSZEGZÉS, HIPOTÉZISEK IGAZOLÁSA 247

14. A KUTATÁS EREDMÉNYEI 252

15. KITEKINTÉS 254

BIBLIOGRÁFIA 256

FÜGGELÉK 268

FÜGGELÉK 1 KÉRDŐÍV A JAPÁN FILMEK MAGYAR FORDÍTÁSÁT ÉRINTŐ NÉZŐI ELVÁRÁSOKRÓL 268
FÜGGELÉK 2 PÁRHUZAMOS KORPUSZ 271
FÜGGELÉK 3 EGYNYELVŰ MAGYAR KORPUSZ 307
FÜGGELÉK 4 A DOLGOZATBAN SZEREPLŐ ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE 321

A dolgozatban használt rövidítések listája

AH – Az alkonyat harcosa

AT – Akhilleusz és a teknős

AVT – audiovizuális fordítás

BK – Barátok közt

CNYSZ – célnyelvi szöveg

E – ekvivalens

EJK – egynyelvű japán korpusz

EMK – egynyelvű japán korpusz

F – formális

FNYSZ – forrásnyelvi szöveg

IEKF – illokúciós erőt kezelő funkció

IF – informális

IKF – információkezelési funkció

K – koherens

KaKF – kapcsolatkezelési funkció

KoKF – konverzációkezelési funkció

KEF – Kőszívű ember fiai

KN – keresztnév

LJM – Légy jó mindhalálig

ML – Méz és lóhere

N – Nana

N – negatív (kapcsolatkezelési stratégia)

NE – nem ekvivalens

NK – nem koherens

P – pozitív (kapcsolatkezelési stratégia)

T – Totoro, a varázserdő titka

TN – teljes név

TS – Tokió szonáta

VN – vezetéknév

Y – Yamadáék a szomszédból

A dolgozat felépítése

A bevezetőben ismertetem a dolgozat témáját, a témaválasztás okát, a vizsgálat tárgyát képező korpusz jellemzőit, a vizsgálat módját, a kutatási kérdéseket és hipotéziseket, meghatározom az apellatív megszólítás fogalmát.

Az első fejezetben az audiovizuális fordítás jellemzőinek bemutatására kerül sor különös hangsúlyt helyezve a vizsgálat tárgyát képező szinkronizálásra és rajongói fordításra.

A második fejezet az apellatív megszólítás definícióinak ismertetésére fókuszál, bemutatja a vonatkozó angol, japán és magyar nyelvű előzetes kutatásokat, valamint szó esik az apellatív megszólítások pragmatikai funkcióiról.

A harmadik fejezetben a japán megszólítási rendszer bemutatására, a megszólítást irányító nyelvi normák leírására kerül sor. A fejezetben részletesen tárgyalom a nyelvi udvariasság kérdéskörét is.

A negyedik fejezetben a magyar és japán megszólítási rendszer komparatív elemzésére kerül sor, külön hangsúlyt fektetve a téma pragmatikai és fordítási szempontból lényeges vetületeire.

Az ötödik fejezet a fordításértékelés különböző módjait tárgyalja, és ismerteti az egyes ekvivalencia-elméleteket.

A hatodik fejezetben a korpuszok ismretetésére kerül sor. Szó esik a fordítástudományban használatos különböző korpuszfajtákról, majd ismertetem a jelen kutatáshoz használt korpuszok (japán filmek és szövegkönyvek) ismérvéit.

A hetedik fejezetben mutatom be az apellatív megszólítások elemzésére adaptált House-féle módszert, majd konkrét példával illusztrálom az elemzés menetét és módszereit. Itt esik szó a hatalom, távolság és tehertétel definiálásáról is.

A nyolcadik fejezet az ekvivalencia-viszonyok elemzésének eredményeit taglalja. Részletesen bemutatja a japán apellatív megszólítások magyar fordítására jellemző pragmatikai elmozdulások, pragmatikai többlet, valamint pragmatikai veszteség fogalmát.

A kilencedik fejezet azt vizsgálja, hogy a szinkronfordítások valamint a rajongói verziókban alkalmazott fordítási stratégia a honosítási vagy az elidegenítési eljárásokat követi-e. Külön elemzem a személynevek, rangok, titulusok, státuszjelölők, személyes

névmások, családtagok és nem családtagok megszólításakor használt rokonsági elnevezések, valamint az alkalmi megszólítások fordításakor alkalmazott fordítási eljárásokat a két célnyelvi szövegben. A tizedik fejezet az egynyelvű magyar korpusz jellemzőit, valamint az elemzés során kapott eredményeket mutatja be.

A tizenegyedik fejezet az ekvivalencia-viszonyok elemzésére javasolt alternatív kutatási módszert, a kockázatelemzés fordításértékelésre való alkalmazhatóságát tárgyalja.

A tizenkettedik fejezet a hazai japánfilm-nézők körében végzett online felmérés módszereit és eredményeit ismerteti.

A tizenharmadik fejezetben a kutatás hipotéziseinek igazolására kerül sor. A tizennegyedik fejezetben pedig a kutatás eredményeit foglalom össze. A tizenötödik fejezet kitekintést nyújt a témában való további kutatási lehetőségekre.

A függelékben megtalálható a párhuzamos japán-magyar-korpusz, az egynyelvű magyar korpusz, valamint az online felméréshez használt kérdőív kérdései.

Bevezető

1. A kutatás tárgya és a témaválasztás oka

Jelen kutatás a japán filmek megnyilatkozásaiban előforduló *apellatív megszólítások* magyar hivatalos szinkronfordításaiban és rajongói filmfeliratokban való fordításának elemzéséről szól. A témaválasztás oka kettős: 1) a japán-magyar nyelvpár eltérő megszólítási szokásokkal bír, így a pragmatikai megközelítésű fordítástudományi kutatás számára termékeny talajnak bizonyul és mind ez ideig kiaknázatlan területnek számít. 2) Magyarországon nem létezik a japán filmek magyar fordítására (így a megszólításokat érintő fordítási elvekre sem) vonatkozó fordítási norma, nem ismertek továbbá a fordítással szembeni nézői elvárások. Jelen kutatás ezt az űrt hivatott pótolni.

A disszertációban a nemzetközileg is elterjedt, és a kereshetőség szempontjából praktikusabb Hepburn-féle [1] átírást használom. Kivételt képeznek azok az esetek, amelyek a szövegkönyvben magyaros átírással szerepelnek. Az idegen nyelvű szakirodalomból átvett idézeteket saját fordításban közlöm.

2. A vizsgálandó korpusz

(1) EMK = Egynyelvű magyar korpusz: hét film, 722 perc játékidő, 488 nyelvi példa (apellatív megszólítás) (ld. Függelék, 307. oldal)
(*Barátok közt; Jóban Rosszban; Konyec - Utolsó csekk a pohárban; A kőszívű ember fiai; Légy jó mindhalálig; Üvegtigris 2; Hahó, Öcsi*!)

(2) Párhuzamos MJK = párhuzamos japán-magyar korpusz, összesen 883 játékpercnyi, hét különböző műfajú japán film, 402 apellatív megszólítás. (ld. Függelék 271. oldal): (トウキョウソナタ (Tôkyô Sonata) —*Tokió szonáta; アキレスと亀 (Akiresu to kame)*— *Akhilleusz és a teknős; NANA-Nana; ハチミツとクローバー*— *(Hachimitsu to kurôba) Méz és lóhere; たそがれ清兵衛 (Tasogare Seibei)*—*Az alkonyat harcosa; となりのトトロ Totoro (Tonari no Totoro)* — *A varázserdő titka; ホーホケキョとなりの山田くん*

[1] A Hepburn-féle átírás a japán nyelv nemzetközileg használatos általánosan bevett (angolos) átírása (Laczkó K. és Mártonfi A. 2006). A magyar átírás is a Hepburn-féle átírásra épül, de a mássalhangzókat és magánhangzókat a magyaros írásmód szerint jelöli.

(Hôhokekyo tonari no Yamada kun) —Yamadáék a szomszédból c. filmek és magyar hivatalos szinkronfordításuk, valamint rajongói fordításuk)

3. A téma meghatározása

Az egyes nyelveket nem csupán nyelvtani, lexikai, fonológia jegyei különböztetik meg egymástól, hanem a nyelvhasználatbeli szokások is: hogyan szólítják meg egymást, hogyan búcsúzkodnak, hogyan fogadják a bókot, hogyan mondanak nemet, stb. (Szili 2000: 261). Az ilyenfajta nyelvhasználati szokásokat egy nyelv beszélői hosszú évek során sajátítják el. Nem tankönyvekből megtanult ismeretekről van szó, hanem olyan nyelvi jelenségekről, amelyeket az egyén a családban, iskolában, társadalomban sajátít el az interakciók során. Amikor hirtelen egy másik kultúrába kerülünk, azt tapasztaljuk, hogy a saját nyelvközösségünkben gyakorolt kódrendszer a másik kultúrában nem, vagy nem egészen úgy működik. Ilyenkor megfigyelés útján tanuljuk meg a másik országbeli nyelvi viselkedést.

Mivel a megszólítás sok esetben a kapcsolatfelvétel első lépése, egy pragmatikailag téves megszólítási forma negatív előítéleteket válthat ki a címzettből. Sőt, mi több szélsőséges esetekben az interperszonális kapcsolatok megromlásához is vezethet. Kurokawa említi tanulmányában az önuralmát elveszítő japán professzor esetét, akit az amerikai japánnyelv-tanuló *anata* pronominális megszólítással illet (Kurokawa 1972: 234). A japán nyelvben ugyanis a valamilyen tekintetben a hierarchia magasabb fokán állóval szemben nem alkalmazható személyes névmással való megszólítás. Japán anyanyelvűek egymásközti intralingvális kommunikációjában is súlyos következményekkel járhat, ha a fiatalabb kolléga olyan apellatív megszólítással illeti felettesét, amelyet a hierarchia alacsonyabb fokán állókkal szemben szokás alkalmazni (Coulmas 2005). Ha pedig külföldiként japán üzleti partnerrel való találkozásra készül az ember, jó tudni, hogy a japán félnek gondot okoz majd a megszólítás, ha a névjegyen az áll, hogy „okleveles gépészmérnök” (Székács 2003).

A megszólítások a nyelvhasználat azon esetei közé tartozik, amelyek fordításához nyelven kívüli információra van szükség (Klaudy 2005; Lakatos-Báldy 2012). Olyan nyelvi elemekről van szó, amelyek megfelelő fordításához nem elég a szótárt fellapoznunk, ennél több nyelvi és kulturális ismeretet igényel. A megszólítások nem csupán azt jelölik, hogy kihez intézi a beszélő a mondandóját, hanem fatikus

funkcióval is bírnak. A megszólító nyelvi elemek egyben a kommunikációs felek közötti interperszonális viszonyok kifejezői is.

A fordítás szempontjából többszörösen is izgalmas területnek bizonyulnak. A magyar és a japán megszólítási rendszer között több kulturális és nyelvhasználatbeli szokásból fakadó különbség is mutatkozik, ezért a fordítónak a műfaji sajátosságok, célnyelvi közönség háttértudásának figyelembevételével mindig mérlegelnie kell, hogy a fordítás során a forrásnyelvi vagy a célnyelvi normát követi-e. Pragmatikai szempontból izgalmas feladat megvizsgálni, hogyan befolyásolja a megszólítások fordítása a kommunikációs felek közötti interperszonális viszonyok alakulását.

A tartalmi kommunikációt mindig kíséri valamiféle relációs kommunikáció, amely érzékelteti a beszélő és címzett viszonyát. Ilyenformán az audiovizuális szöveg, ahol a kommunikációs felek viszonyáról árulkodó mimika, gesztusok, intonáció is jelen vannak, lehetővé teszi a megszólítások behatóbb vizsgálatát.

4. Az apellatív megszólítás fogalma

A megszólításokat a hazai, japán és nemzetközi szakirodalomban többen definiálták és kategorizálták, a terminusok és definíciók nem egységesek. Az angol nyelvű vonatkozó írások (Brown és Levinson 1987; Braun 1988; etc.) az *address term* (Dickey 1997; Taavitsainen 2003) vagy *term of address*, (Braun 1988) *term of reference* és *vocative* (Leech 1999; Thomas 1995) terminusokat használja. Alkalmazzák emellett a *person denotation* (Kambe 1988), illetve a *first and second person designation terms* (Länsisalmi 1998) kifejezéseket is. Szarkowska (2012) az angol megszólítások lengyel fordítását vizsgálva különbséget tesz az *apellatív* (*appellatives*), valamint a *mondatba ágyazott* (*clauses*) megszólítások között. Az apellatív megszólításokat a *vokatívusz* terminus alternatívájaként alkalmazza abból a meggondolásból, hogy a magyarhoz hasonló vokatívuszi esettel nem rendelkező nyelvekben a vokatívusz fogalom használata zavart okozhat, ugyanis keverhető a vokatívuszi eset és a vokatívuszi funkció fogalma.

A magyar nyelvű publikációkban a *megszólítás* (Deme et.al 1987; Domonkosi 2002; 2007; Papp 1999; Pelcz 2007) terminussal találkozhatunk leggyakrabban. Domonkosi (2002) nyomtatásban is megjelent disszertációjában *beszédpartnerre utaló nyelvi elemek*ként utal a címzett megszólítására alkalmas nyelvi elemekre, ide értve a kommunikációs fél megszólítására alkalmas elemeket és a partnerre vagy a harmadik

félre utaló nyelvi eszközöket is. Fülei-Szántó (1994) találóan *verbális érintés*nek nevezi a beszélgetőpartner illetésére alkalmas elemeket. Elkülöníti viszont a vokatívuszi megszólítást és a névmáshasználatban és igeragozásban megragadható megszólítási formákat. Nyomárkai (1999) a nyelvhasználat udvariassági stratégiáit tárgyaló munkájában az *addresszatív beszédaktusok* néven illeti a megszólításokat.

A japán nyelvű vonatkozó szakirodalomban szintén több terminus is használatos, előfordul a *taishôshi* terminus mint az interakciós fél megszólítására alkalmas kifejezés (Suzuki 1973; Takahashi 1999; Yui 2007), és a *koshôhyôgen* terminus is, a vokatívusz megfelelőjeként pedig *yobikake go* fogalmat alkalmazzák (Yan 2009; Oda 2010). A *yobikake* kifejezés a latin *vocativus* szóból származik (Oda 2010). Yamada (1936) megszólításokról szóló írásában a *kokaku* (vokatívusz) kifejezéssel él, és úgy definiálja, mint a „beszélgetőpartner, illetve tárgy megszólítására, azonosítására szolgáló forma" [2](ibid 671). Jinnouchi (1990) megkülönbözteti a 呼びかけ語（*yobikake go*） (*terms of address*) és a 言及語 （*genkyû go*） (*terms of reference*) kifejezéseket. Länsisalmi (1998) különbséget tesz a *szabad és kötött formák* között, az E/II személyre utaló névmásokat pedig a *second-person designating term* kifejezéssel illeti.

A japán vokatívuszokról született angol nyelvű írások szintén a *vocatives* terminust alkalmazzák (Kitayama 2013).

Szarkowska nyomán jelen dolgozatban az *apellatív megszólítás* terminust alkalmazom.

5. Japán apellatív megszólítások a magyar filmfordításokban

1. ábra (*Csizmás kandúr*, 1969 japán rajzfilm magyar szinkronnal)

おい、**ピエール**、濡れるぞ。/Oi, **Pierre**, nureru zo.	**Te, Gergely**, megázol.	00:09:24

[2]対称または対者を呼び掛け指示する形（Taishô mata wa taisha o yobikake shiji suru katachi）

2. ábra (*Totoro - A varázserdő titka*, 1988. magyar rajongói felirat)

とった。おねえちゃん！/Totta, **onêchan.**	Megvan! **Nővérkém!**	00:12:25

Dolgozatomat egy 1969-es japán rajzfilmből, illetve egy 1988-as közkedvelt Miyazaki[3]-animéből vett példával kezdem. Az előbbi film főszereplőjét *Pieru*-nak (Pierre) hívják, a magyar szinkron viszont találóan a *Gergely* nevet használja. Egy gyermekeknek szánt filmben az idegen nyelvből kölcsönzött megszólító elem megértésbeli nehézséget okozott volna, egy Gergely nevű szereplővel sokkal könnyebben azonosulnak a gyermekek. A *Totoro* c. filmben viszont az óvodáskorú kislány *nővérem* megszólítással illeti pár évvel idősebb testvérét, amely meglehetősen eltér a magyar nyelvhasználati szokásoktól, idegenszerűséget hordoz.

A két példát a fordításbeli különbségek érzékeltetése céljából mutattam be. Számos más példa hozható a japán filmek hazai fordításából, ahol pusztán a személynevek fordításában hibás megoldásokat találunk. A *Yamadáék a szomszédból* c. családi komédiában például a vezetéknév és a keresztnév cserélődik fel. *Kimura* a szereplő vezetékneve, így a téves fordítás a japán nyelvi ismeretekkel rendelkező célnyelvi nézőben negatív előítéleteket támaszthat a fordítás minőségét illetően. Az első oszlopban a megnyilatkozás japán karakterrel való megjelenítése után a latin betűs átírás áll, zárójelben pedig a megnyilatkozás nyersfordítása.

1. táblázat. Példa a japán nevek téves fordítására

A: キミ、お名前は？**/Kimi**, o namae wa? (Hogy hívnak?) B: キムラトシオ。/Kimura Toshio. (Kimura Toshio = VN+KN)	A: Mi a vezetékneved, **Kimura** (VN)? B: - Toshio (KN).	00:16:54

[3] Miyazaki Hayao: Oscar-díjas rajzfilmkészítő. 2013-ban jelentette be visszavonulását. Több filmjét hazánkban is bemutatták.

A *Totoro* című filmben alkalmazott Hepburn-féle átírás például megzavarta a szinkronszínészeket, a főszereplő nevében „s”-nek ejtik a helyesen „sz”-nek ejtendő hangot. Így lesz *Kuszakabe* úr helyett tévesen *Kusakabe* úr.

Kisebb korpuszokon végzett előzetes kutatásaim (Somodi 2009a, 2009b, 2013, 2014) azt az eredményt hozták, hogy a japán filmek magyar filmfordításaiban a megszólítások fordítása nem egységes, sok esetben téves, vagy a magyar nyelvhasználati szokásoktól idegen fordításokkal találkozhatunk.

Fontosnak tartom ezért a deskriptív fordítástudomány eszközeivel megvizsgálni a hazai japán filmek magyar fordításait abban bízva, hogy az eredmények hasznosíthatók lesznek a filmfordítási piacon. A dolgozat űrpótló és úttörő munka is egyben, a magyar-japán nyelvpár vonatkozásában ugyanis eddig nem született hasonló jellegű elemzés.

6. A vizsgálat módja

A vizsgálatot japán filmek dialógusain, valamint magyar fordításokon keresztül végzem. A reprezentativitás elvét figyelembe véve különböző fordítók munkáját veszem alapul, kiküszöbölve ezáltal, hogy egyedi fordítói sajátosságokat általános fordítási megoldásként kezeljünk.

A szociolingvisztikai kutatások gondosan előkészített szituációival ellentétben, a filmek dialógusai segítségével kontextusban, természetesebb nyelvi környezetben vizsgálhatjuk a megszólításokat.

Filmszövegek és ezek magyar fordítását tartalmazó párhuzamos korpusz segítségével vizsgálom a megszólító nyelvi elemek fordítását. Célom olyan dialógusok kiválasztása, amelyek lefedik a tényleges és mindennapi nyelvhasználatban használatos megszólító elemeket korra, nemre, az interakcióban részt vevő felek közötti szociális és hatalmi viszonyra való tekintettel. Mivel a dolgozat pragmatikai megközelítésből tárgyalja a megszólításokat, nem célom az egyes dialektusok közötti különbséget vizsgálni, jelen kutatás a standard modern japán nyelvre helyezi a hangsúlyt. A párhuzamos korpuszból nyert nyelvi példákat egy számítógépes adatbázisba helyezem, egymás mellé rendelve a forrásnyelvi és a célnyelvi adatokat.

A fordításértékelést az apellatív megszólítások fordításának elemzésére adaptált House-féle (1997; 2001) funkcionális pragmatikai modelljének megszólítások

vizsgálatára adaptált változatának segítségével végzem el. A dolgozatban az apellatív megszólítások fordításában fellelhető törvényszerűségeket, fordítói stratégiákat is vizsgálom.

7. Az apellatív megszólítások mint a személyközi kapcsolatok tükrözője

A megszólítások hiteles képet állítanak a dialógusban részt vevő felek interperszonális kapcsolatáról. Nagura (1992: 47) így vélekedik a megszólításokról: „Nem túlzás azt állítani, hogy a megszólítások - viszonylag rövid voltuk ellenére - a beszélő és megszólított közötti interperszonális viszony lényege." (saját fordítás) [4]

Az apellatív megszólító nyelvi elemeknek nem pusztán figyelemfelkeltési funkciója létezik, hanem fontos pragmatikai szerepe van a kapcsolatépítés, kapcsolat fenntartásban is. Fülei Szántó Endre (1994) találóan *verbális érintés*ként említi a megszólító nyelvi eszközöket. Balázs Géza (1993) pedig a kapcsolatra utaló nyelvi elemeket Malinowski (1953) nyomán a *fatikus* szóval illeti.

Korábbi kutatások kiemelik (Balázs 1993; Lakatos-Báldy 2012; Shinohara 2012), hogy a megszólítások esetében erőteljesen kultúrához kötött jelenségről van szó, ezért a fordításuk kellő odafigyelést igényel.

A megszólítások vizsgálata több aspektusból történhet, a hazai és külföldi szakirodalom nyelvészeti, szociolingvisztikai, kultúrantropológiai, pragmatikai stb. megközelítésből tárgyalja a témát. A japán megszólító nyelvi elemekről szóló kutatások többsége szociolingvisztikai indíttatású (Kurokawa 1972; Suzuki 1973; 1978; Ishikawa 1981). Ezen kutatások többnyire kérdőíves felmérések, televíziós interjúkra, műsorokra támaszkodva adnak képet a megszólítási normáról. Az ilyen jellegű kutatások legnagyobb hiányossága, hogy a nyelvhasználók csak egy szűk szegmensét fedik le. Mint ahogyan azonban egy megnyilatkozás sem pusztán egyszerű állítás, vagy a dolgok leírása (Austin 1997: 31), hanem számtalan funkciója lehet, ugyanúgy egy megszólítás is túlmutathat a beszélgetőpartner puszta megnevezésén. Egy megszólítással kifejezhetünk iróniát, dicséretet, szidást, vagy elismerést. Austin (1997) a beszédaktusok két fő csoportját különíti el: 1) *lokúciós aktusok*: a mondott, szerkesztett hangsor; 2) *illokúciós aktusok*, amely a cselekvést jelöli, amit a lokúcióval megteszünk.

[4] "It is not an exaggeration to say that address terms, in spite of their relative shortness, are the essence of the interpersonal relationship between a speaker and an addresse." (Nagura 1992:47).

Minden megnyilatkozás egyben lokúció és illokúció. A harmadik csoport, a *perlokúciós aktus* a kimondottak hallgatóban kiváltott hatását jelenti.

Balázs Géza a következőképpen foglalja össze a beszédaktus-elmélet fatikus nyelvi elemekre (ezen belül a megszólításokra is) érvényes megállapításait:

> 1) A fatikus nyelvi aktusok illokúciós aktusok; 2) A mondat szó szerinti jelentésétől el lehet különíteni azt, amit a beszélő a mondat elmondásával szándékozott közölni az illokúciós aktus („erő") révén; 3) A fatikus nyelvi elemek fontos információval bírnak a kapcsolat állása felől. Jelentésük nem szó szerinti, hanem sugallt jelentés. Komplex jelentésük van, amely a kifejezés módjával és az együttes metakommunikációs jelzésekkel együtt hat (Balázs 1993: 20-21).

Az elemzés során látni fogjuk, hogy a megszólításoknak az illokúciós erő modulálásában is szerepe van.

A megszólítás az a terület, „ahol az egyéni leleményességnek, humornak, kreativitásnak hatalmas területe nyílik meg." (Fülei-Szántó 1994: 56). A forrásnyelvi megszólítások célnyelvre való fordításakor mindezek meghatványozódnak. Fülei-Szántó a megszólítást nem beszédaktusnak, hanem csupán a beszédaktus előkészítésének tekinti, holott a megszólításnak is lehet önálló illokúciós értéke.

Jelen kutatás azzal a célkitűzéssel készül, hogy pragmatikai aspektusból vesse górcső alá a japán megszólító nyelvi elemeket.

A japán apellatív megszólító elemeket vizsgáló előzetes japán és külföldi kutatások a japán nyelvhasználóknak csak egy szűk körére összpontosítottak (pl. egy adott egyetem hallgatói vagy oktatói között végzett felmérések), így nem adnak teljes képet a japán megszólítási rendszerről. A japán-magyar nyelvpár viszonylatában a két nyelv megszólítási rendszerét érintő komparatív/kontrasztív vizsgálatok pedig még nem láttak napvilágot, így a jelen vizsgálat egy kutatási űrt is pótol.

A disszertációban megfogalmazott koncepciók, a kidolgozott elméletek elsősorban a fordítóknak, tolmácsoknak kívánnak segítséget nyújtani. A japán és magyar megszólítások elemzése és összevetése új megfigyelésekkel szolgálhat a pragmatika, valamint az alkalmazott nyelvészet számára is. Továbbá – nem utolsó sorban – a kutatás hozadéka hasznosítható japánnyelv-oktatásban is, a nyelvkönyvekben ugyanis kevés szó esik a két nyelv megszólítási rendszerét illető

különbségekről. A vonatkozó japán nyelvű szakirodalom magyar nyelven való összegzése a hazai japanológiai kutatásokhoz kíván adalékul szolgálni, valamint a magyar nyelvű terminológia meghonosítását is szeretné elősegíteni.

8. A kutatás célja

A kutatás célja, hogy japán filmekből, valamint magyar filmfordításokból vett forrás- és célnyelvi példák alapján a leíró fordítástudomány paradigmájában nagyszámú példa kvantitatív és kvalitatív vizsgálatával feltárjam a megszólítások fordítására jellemző eljárásokat a japán-magyar nyelvpárban. A fordítói viselkedés megfigyelésén túl pedig törvényszerűségeket keresek az egyes fordítói eljárásokat irányító döntésekben. A kutatás másik kitűzött célja a japán filmek hazai célközönségének a magyar filmfordításokról alkotott véleményét, valamint ezzel kapcsolatos elvárásait megismerni egy nagymintás online kérdőív segítségével.

9. A kutatási kérdések

1) Tapasztalható-e eltérés az *interperszonális viszonyok*ban (Spencer-Oatey 2004; 2008) az eredeti és a célnyelvi szöveg között?
2) Sikerül-e megvalósítani a fordítónak a *funkcionális vagy másodlagos funkcionális ekvivalenciát* (House 1997; 1981; 2001)?
3) Módosul-e a célnyelvi szövegben az interperszonális viszonybeli változás következtében az apellatív megszólítások beszédaktusokban betöltött *illokúciós erejének* (Austin 1997; Szili 2004) moduláló szerepe a forrásnyelvi szöveghez képest?
4) A *honosítás* vagy az *elidegenítés* (Venuti 1995) jellemző a megszólítások fordítására?
5) Milyen törvényszerűségek fedezhetők fel az apellatív megszólítások *betoldását és kihagyását* motiváló fordítói döntések mögött?
6) Hogyan vélekedik a hazai célközönség a hazai japán filmek fordításáról? Milyen nézői elvárásokat fogalmaznak meg a filmfordításokkal kapcsolatban?

10. Hipotézisek

1) Az *interperszonális viszonyok* tekintetében a *nyílt és rejtett fordítás* (House 1997; 2001) sajátosságai és a normabeli különbségekből fakadóan eltérés mutatható majd ki a forrásnyelvi szöveg és célnyelvi szöveg között. A japán a távolító kultúrák csoportjába tartozik, a magyar viszont a szívélyességet, familiaritást helyezi előtérbe (Szili 2004; Wierzbiczka 1991; Akutsu 2009), ezért a fordító több, a célnyelvi normarendszerbe illeszkedő megszólítást fog alkalmazni, ennek következtében pedig a magyar szöveg több *pozitív kapcsolatkezelési stratégiát* (Spencer-Oatey 2008) jelző megszólító nyelvi elemet tartalmaz majd, mint a japán szöveg.
2) Az elidegenítést előtérbe helyező rajongói fordításokban az interperszonális kapcsolatokban beállt változás miatt a funkcionális ekvivalencia nem minden esetben valósul meg maradéktalanul. A fordítás során az interperszonális kapcsolatokban beállt változás ugyancsak gátat szab a funkcionális ekvivalencia megvalósításának.
3) A kapcsolatkezelési stratégiában bekövetkezett előjelváltás a forrásnyelvi beszédaktus illokúciós erejét fokozza vagy gyengíti. Az eltérő fordítói stratégiát követő szinkronfordításokban, illetve rajongói fordításokban a célnyelvi apellatív megszólítás által kifejezett kapcsolatkezelési stratégia következtében olyan esetek is előfordulhatnak, ahol egy adott beszédaktusban ugyanaz a forrásnyelvi megnyilatkozás eltérő illokúciós erővel bír a két célnyelvi szövegben.
4) A szinkronfordítások és a rajongói fordítások célközönsége összetételében eltér egymástól. Továbbá szinkronfordításkor beszélt nyelvet beszélt nyelvre fordítunk, míg a rajongói fordításban a beszélt nyelvet írott szövegre váltja át a fordító. A fenti különbségek következtében a fordítók eltérő stratégiát követnek majd a fordítás során. A rejtett fordítói stratégiát követő szinkronfordításra a *honosítás* lesz jellemző, a rajongói tábort megcélzó rajongói fordításokban nagyobb arányban fordul elő az *elidegenítés*. Ennek következtében a szinkronfordítások megnyilatkozásai közelebb állnak majd a valós magyar nyelvhasználathoz.

5) Az apellatív megszólítások kihagyása az audiovizuális fordításra jellemző redukciós technikákra vezethetők vissza, a betoldásra pedig (főként a szinkronverzió esetén) az izokrónia készteti a fordítót.
6) A hazai nézőközönség a rajongói fordítások minőségével kapcsolatban kritikusan nyilatkozik majd, ugyanakkor a megkérdezettek többsége támogatni fogja a rajongói fordításokban alkalmazott elidegenítő eljárásokat, mint például a japán neveknél alkalmazott Hepburn-féle átírást, vagy személynevek utáni utótagok használatát, egyes titulusok (pl. *sensei*) átvételét, stb.

1. Audiovizuális fordítás (AVT)

Ebben a fejezetben az audiovizuális fordítás jellemzőit ismertetem különös hangsúlyt fektetve az elemzéshez használt szinkronizálás és rajongói fordítás ismérveinek bemutatására.

A japán kultúra nem csak nyomtatott formában, jelentős hányada TV képernyőn, mozivásznon, interneten keresztül jut el a magyar közönséghez. Mindehhez természetesen fordítókra, fordításra van szükség. A magyar célközönségtől földrajzilag és kulturálisan távoleső nyelvről és kultúráról van szó, ezért különösen nagy szerep hárul a fordítóra. Hogyan és mennyit közvetít a kulturális sajátosságokból, hogyan tudja kihasználni az audiovizuális műfaj adta lehetőségeket, hogyan oldja meg a műfajbeli sajátosságokból adódó technikai korlátok által támasztott fordítási nehézségeket?

Az audiovizuális fordítás komplex feladatok elé állítja a fordítót. Fontosnak tartom, hogy a japán filmek magyar fordításáról gyakran véleményt alkotó hazai nézőközönség tisztában legyen az audiovizuális fordítás jellemzőivel, a fordításhoz elengedhetetlen fordítói kompetenciákkal, az audiovizuális fordítás egyes altípusainak különböző munkafázisaival. A képernyőre készült fordítás több szempontból eltér a nyomtatott könyvek fordításától. A nyomtatott anyagok, könyvek, újság, stb. olvasásra szánt termékek. Némelyikük tartalmazhat illusztrációkat, képeket, diagramokat, mindezek azonban a verbális tartalmat hivatottak kiegészíteni, hangsúlyozni. Ezzel szemben a képernyőre szánt termékek (filmek, sorozatok, dokumentumfilmek) audiovizuális anyagok, amelyek egyidejűleg két különböző szinten funkcionálnak. A képernyőre szánt anyagok tehát poliszemiotikusak, egy adott effektus több kód interakciója révén valósul meg. (Chiaro 2009: 142).

Jakobson (1969) az intralingvális és interlingvális fordítás mellett említi az *interszemiotikus fordítást*, amely során a forrásnyelvi szöveg akusztikus részét írott (feliratban) célnyelvi szöveggel helyettesítik be figyelembe véve a film egyéb vizuális és akusztikai jegyeit (kutyaugatás, szereplők kiabálása, stb.). Ide sorolandó az audiovizuális fordítás mellett a lokalizáció, multimédiafordítás, gyermekirodalom-fordítás (Jakobson 1969).

Az audiovizuális fordítást a fordítástudomány új ágaként szokták emlegetni, és a fordítástudományban betöltött helyéről sokáig vita folyt. A kutatók egy része a műfordításhoz sorolta (Bassnett 2002; Snell-Horby 1995), de emlegetik filmfordítás (*film translation* Snell-Hornby 1995), vagy mozi fordítás (*cinema translation*) vagy filmvászon-fordítás (*screen translation* Mason 1989), (multi) médiafordítás ((*multi) media translation* (Gambier és Gottlieb 2001) néven is (Orero 2004; Díaz-Cintas 2009) néven is. A film-és képernyőfordítás megnevezés meglehetősen korlátozná a mozgásteret, ugyanis az audiovizuális fordítás válfajainak csupán egy kis töredékét fedné le, figyelmen kívül hagyva a videójátékok, dokumentumfilmek fordításának tárgykörét (Díaz-Cintaz 2009).

Chaume (2004a) mutat rá, hogy az audiovizuális fordítást nem különálló műfajként kell felfogni, hanem szövegtípusként, mégpedig Reiss (1986) alapján audio-mediális szövegtípusként. A szöveg és a műfaj hibrid voltára való tekintettel az audiovizuális fordítás kutatása multidiszciplináris kell, hogy legyen – hangsúlyozza Chaume (2004a). Chaume szerint az audiovizuális fordítás kutatásához célszerű a fordítástudomány, diskurzuselemzés, filmtudomány és a kommunikáció-tudomány eredményeire támaszkodni (Chaume 2004a: 22).

A Fordítástudományi enciklopédia (Baker, *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*) 2001-es kiadásában az *audiovizuális fordítás* terminus még nem szerepel. Külön címszóként jelenik meg a *felirat (dubbing)* és a *szinkron (subtitling).* Az enciklopédia 2009-es, második kiadása már definiálja az audiovizuális fordítást: „…a fordítástudomány azon ága, amely multimodális és multimediális szövegek egyik nyelvről és/vagy kultúráról a másikba való fordításával foglalkozik”[5]) (Pérez-Gonzáles 2009:13). Multimodális olyan értelemben, hogy létrehozásuk és interpretációjuk széles skálájú szemiotikai készleten alapszik. Multimediális azért, mert a szemiotikai jelek különböző médiákon keresztül jutnak el a célközönséghez.

Pérez-Gonzáles (2009) az audiovizuális fordítás két típusát különíti el: *a feliratot (subtitling)* és a *revoicing*-ot. A filmfelirat általában a képernyő alján jelenik meg, és a beszélt nyelv írott formában való közvetítésére szolgál, ezért az audiovizuális fordítás diaszemiotikai vagy intermodális formájaként emlegetik. (Pérez-Gonzáles 2009). A filmfelirat két fajtáját különbözteti meg a szakirodalom: 1) *interlingvális feliratok (interlingual subtitles),* amelyek az elhangzott szöveget írott formában

[5] ”…a branch of translation studies concerned with the transfer of multimodal and multimedial texts into another language and/or culture”.

közvetítik a célnyelven; 2) *kétnyelvű feliratok (bilingual subtitles)* ugyanazon forrásnyelvi szöveget két különböző nyelven közvetít. Az utóbbi olyan országokra jellemző, ahol több nyelvközösség él egymás mellett (Pérez-Gonzáles 2009). A felirat megengedett hosszúsága két sor, maximum 35 karakter.

Az 1970-es évektől megjelenik az *intralingvális felirat* is (*intralingual subtitles*), amely eleinte a bevándorlók nyelvi kompetenciájának fejlesztését segítette elő, azzal, hogy a hangzó szöveget írott formában is megjelenítették a képernyőn. Ma már intralingvális felirat alatt többnyire a siketek és nagyothallók számára készült feliratot értjük.

Az audiovizuális fordítás három leggyakrabban alkalmazott módja a *felirat, szinkron és revoicing* (Díáz-Cintaz 2009; Chiaro 2009). Ezeken kívül azonban számos más eljárás létezik még (Díáz-Cintaz 2009) több, mint tízféle módszert említ. A revoicing kategóriába tartozik a hangalámondás *(voice over*), a narrálás (*narration*), a hangos leírás, vagyis a látáskárosultaknak készült szinkron (audio description), a szabad kommentár (*free commentary*), a szimultán fordítás (*simultaneous interpreting*) és a szájmozgáshoz igazított szinkronizálás (*lip-synchronized dubbing*, vagy egyszerűen csak *dubbing*). Ezekben az a közös, hogy szóbeli átváltás útján ültetik át a forrásnyelvi szöveget a célnyelvre, tehát a hangzó szöveget hangzó szövegként fordítják (Pérez-González 2009).

A dolgozatban a japán filmek magyar fordítására jellemző szinkron, hangalámondás, illetve a rajongói filmfelirat jellegzetességeit fogom részletesebben bemutatni. Feliratos japán filmek nem szerepelnek korpuszunkban, a rajongói fordítások viszont a filmfeliratozásra jellemző sajátosságokat is hordoznak, ezért szükséges a filmfelirat ismérvéit is részletesebben bemutatni.

Tudomásom szerint nincs globális kimutatás az audiovizuális fordítás egyes típusainak alkalmazásáról (Chiaro 2009), a nyugat-európai országokat azonban két nagyobb blokkra szokás osztani: a feliratot kedvelő országok (Egyesült Királyság, Benelux államok, skandináv országok, Görögország és Portugália), valamint a szinkront előnyben részesítő országok (közép-és dél európai országok, Franciaország, Olaszország, Németország, Spanyolország, Ausztria) (ibid 143). Magyarország ez utóbbi kategóriába tartozik, a szomszédos Romániában viszont a feliratozásnak vannak hagyományai.

1.1. A filmfelirat

A feliratok hátrányaként szokták emlegetni, hogy „az emberek gyorsabban beszélnek, mint ahogy olvasnak, ezért a feliratokat megköti a rendelkezésre álló hely és idő" (Pérez-González 2009: 14). A kutatások alapján feliratozásnál elvész az elhangzott szöveg 43%-a (máshol 40-70%-ot említenek (Chiaro 2009: 148) és mivel elsősorban a szöveg tartalmának visszaadása a fő célja, a felirat szóhasználatban jelentősen eltérhet az eredeti szövegtől, így más benyomást kelthet az egyes karakterekről a célnyelvi közönségben, mint a forrásnyelviben. További hátrány, hogy a feliratos filmeknél a nézőnek meg kell osztania a figyelmét a felirat és a film között (Pérez-González 2009).
Az interlingvális felirat olyan nyelvi transzfer, amely során a fordítás (felirat) nem helyettesíti a forrásnyelvi szöveget, hanem mindkét szöveg egyidejűleg jelen van. A fordító munkáját technikai, textuális és nyelvi korlátok kötik. Az a felirat éri el a célját, amely nem vonja magára a néző figyelmét. (Georgakopoulou 2009: 21).
A feliratot az alábbi *technikai korlátok* kötik:

Térbeli korlátok. A felirat rövidsége nem teszi lehetővé hosszú magyarázatok hozzáfűzését a szöveghez. A norma szerint a felirat megengedett hossza általában két sor, maximum 30-40 karakter szóközzel együtt (Díaz-Cintaz és Remael 2007: 172-180; Chiaro 2009: 149). A későbbiekben látni fogjuk, hogy ezen a ponton a rajongói fordítások eltérnek a hagyományos felirattól, ugyanis nem tartják magukat a megengedett karakterszámhoz.

Időbeli korlátok. A felirat pontos időzítést igényel. Bármennyire is jól szerkesztett és pontos a tartalom, ha a célközönség nem tudja végigolvasni, a felirat célját veszíti (Georgakopoulou 2009: 22).
A felirat a képernyő maximum 20%-át foglalhatja el. Az olvashatóság elengedhetetlen kritériumai a karakterek mérete, a képernyőn betöltött pozíciójuk, valamint a felirat kivetítési technikája (mozikban). A mai modern technika már sok mindent megoldott, a DVD-re készült feliratoknál a Windows már bármilyen betűtípust és betűméretet támogat.
A filmefeliratot az alábbi *textuális korlátok* jellemzik:

A filmfeliratban hangzó szövegről írott szövegre történik az átvitel. A néző egyszerre észleli a forrásnyelvi és célnyelvi szöveget, és egyidőben két dologra kell koncentrálnia: a film cselekményére és a feliratra. Ezért nagyon fontos a felirat pontos időzítése: ha csúszik a felirat, a nézőnek még nehezebb a figyelemmegosztás a két

csatorna között (Georgakopoulou 2009: 23). A jó filmfeliratnak „meg kell őriznie a beszédaktusok szekvenciáját (*sequence of speech acts*) olyan módon, hogy közvetítse a kommunikáció dinamikáját (Mason 1989: 15).

A térbeli és időbeli korlátok miatt a hangsáv bizonyos részeit kénytelen kihagyni a fordító. Értelemszerűen azok a részek maradnak ki, amelyeket a fordító redundánsnak tart. A redundáns elemek azonban gyakran a jobb beszédmegértést segítik elő az interakcióban, így a kihagyás gyengítheti a szövegkohéziót. A nyelvi redundancia mellett létezik a képi redundancia is, amely viszont a fordító malmára hajtja a vizet. Ilyen például az interperszonális viszonyok megértését segítő intonáció, beszédritmus, arcmimika, tónus, stb. (Georgakopoulou 2009: 24; Bruti 2006: 186-187). A redundáns elemek mellett gyakran esnek a redukciós technikák áldozatául a pragmatikai jelölők is (Bruti 2006: 187).

A hangzó szöveg írott szövegre való átültetése sem okoz kevesebb fejtörést a fordítónak. A párbeszédekben előforduló nyelvbotlások, téves szóindítások, befejezetlen mondatok, tájnyelvi fordulatok írott szövegben való megjelenítése újabb kihívás elé állítja a fordítót. A pszeudo-fonetikus átírás a felirat olvashatóságát akadályozná, ezért a fordítónak más alternatívát kell választania. Például ilyen megoldás gyanánt alkalmazható az, hogy egyszerűbb szókinccsel szólaltatják meg a szereplőt, ezzel utalva kevésbé művelt mivoltára. (Georgakopoulou 2009: 26).

A filmfelirat *nyelvi korlátai*:

A filmfelirat egyik legjellemzőbb ismérve a fordítók által alkalmazott redukciós technikák. Kovačič a feliratok a diskurzuselemeinek hármas hierarchiáját a következőképpen értelmezi: 1) nélkülözhetetlen elemek (amelyeket le kell fordítani); 2) részben nélkülözhetetlen elemek (amelyek sűríthetők); 3) nélkülözhető elemek (amelyek kihagyhatók) (Kovačič 1991:409).

Nélkülözhetetlen elemek azok, amelyek a cselekmény hordozói, amelyek nélkül a néző nem tudná követni a történetet. Van néhány olyan nyelvi elem, amelyet a profi fordítók általában akkor is kihagynak, amikor nem szorítják őket időbeli és térbeli korlátok. Ilyenek az ismétlések, megjelölő funkcióban álló személynevek, téves szóindítások, nyelvtanilag helytelen szerkezetek, nemzetközileg ismert kifejezések (yes, OK, no), gesztusokkal kísért köszönések, udvariassági formulák, igenlés, tagadás, stb., „Ah!”, „Oh!”, „Wow!” szerű felkiáltások (Georgakopoulou 2009: 27).

Gottlieb (1997: 71-72; idézi Bartoll 2004: 54) technikai és nyelvészeti szempontból vizsgálva a felirattípusokat az alábbi négy típust különbözteti meg:

nyelvileg: 1) *intralingvális*, azaz nyelven belüli fordítás, ide tartozik a siketek és nagyothallók, idegen nyelvet tanulóknak készült feliratok. 2) *interlingvális felirat*, amikor két nyelv közötti fordításról beszélünk. Technikailag Gottlieb (1997) megkülönbözteti az eredeti filmek és televíziós változatokhoz tartozó *nyílt feliratot*, valamint a *zárt feliratot,* amelyek szabadon hozzáadhatók filmhez.

Mivel a feliratkészítő munkáját számos technikai, textuális, nyelvi korlát köti, nincs pontos recept, előírás, amelyet a fordítók a fordítási munka során követhetnének. Ahhoz, hogy a lehető legjobb fordítási stratégia mellett döntsünk, minden egyes fordítási kérdést alaposan meg kell vizsgálnunk: milyen funkciót tölt be az adott kifejezés a szövegben, milyen konnotációval bír, figyelemmel kell lenni a célnyelvi közönség feltételezett háttértudására, stb. (Georgakopoulou 2009: 29).

Előzetes kutatások kiemelik, hogy a filmfeliratot preferálók nagyobb táborral rendelkeznek a szinkront kedvelőknél (Chiaro 2009). Ezt a tényt támasztja alá a japán filmek hazai célközönsége körében elvégzett felmérésünk is (Somodi 2014, ld. 12. fejezet). A felirat mellett szól, hogy tiszteletben tartja az eredeti szöveg esztétikai és művészi integritását, valamint az eredeti hangsávnak köszönhetően felkeltheti az érdeklődést egy idegen nyelv, egy idegen kultúra iránt a nézőkben. Bizonyított tény az is, hogy azon országokban, ahol szinte kizárólag felirattal vetítenek filmeket, tévéműsorokat, magasabb az idegen nyelven tudók száma, mint azon országokban, ahol a szinkron dominál. Végezetül meg kell említenünk, hogy a feliratkészítés jóval kisebb költségvetést igényel, mint a filmszinkron (Pérez-González 2009).

A filmfeliratkészítési folyamat több elemből áll: az első az úgynevezett *spotting*, amikor a dialóguslistán megjelölik a felirat kezdetét és végét. Ezt a munkát általában technikusok végzik, akik kiszámítják a felirat pontos hosszát. Az annotált dialóguslista alapján a fordító elkészíti a tulajdonképpeni fordítást. Nem ritka egy harmadik operátor bevonása, aki ellenőrzi, hogy a felirat hossza összhangban van-e a vizuális kerettel (Chiaro 2009: 149).

1.2. A rajongói *fordítás (fansub)*

A filmfeliratról szólva meg kell említenünk egy néhány évtizede elterjedt újfajta eljárást, a *rajongói fordítást* vagy *fansubbing*-ot. A fansub az 1980-as évektől kezd terjedni, és kétes jogi státusza ellenére a Web 2.0 platform megjelenésével globális

jelenséggé növi ki magát (O'Hagan 2009: 5). Kezdetben szkeptikusan nyilatkoztak a rajongói fordítások minőségéről (Bogucki 2009), az utóbbi években azonban egyre nagyobb érdeklődés övezi az audiovizuális fordítás új válfaját, és az esetleges negatívumok és hiányosságok mellett, méltatják a hagyományos felirattal szembeni előnyeit is. A *The Translator* például egy különszámot szentelt a témának. A filmfeliratok eredetileg televíziós és mozis használatra készültek, az internet terjedésével azonban megjelent egy újfajta feliratozási eljárás, amit Bogucki (2009) *amatőr feliratozásnak* (*amateur subtitling*) nevez, más kutatásokban (O'Hagan 2009) *fansub* néven említik. Az amatőr filmfeliratozók célja, hogy hozzájáruljanak az érdeklődési területükbe tartozó filmek más nyelvközösségekben való népszerűsítéséhez (Bogucki 2009: 49). Bogucki (2009) a „fordító" vagy „feliratozó" terminusok helyett az „amatőr filmfeliratkészítő" kifejezéssel illeti az audiovizuális fordítás e válfajának művelőit. Munkájukra jellemző, hogy nem szövegkönyvből készítik a fordítást, hanem a rögzített anyagból, ritkán foglalkoznak klasszikusokkal, céljuk a legújabb filmek népszerűsítése (Bogucki 2009: 49).

Az amatőr filmfeliratozók kevésbé szigorúbb technikai korlátok mellett dolgoznak, az esetek túlnyomó többségében azonban tartják magukat a két soros felirathoz. A feliratok elkészítéséhez számos számítógépes program áll rendelkezésükre (pl. Sub Station Alpha), akárcsak a felirat égetéséhez (Virtual Dub) (Bogucki 2009:50). Bogucki azok közé tartozik, akik megkérdőjelezik a rajongók által készített fordítások minőségét. A forrásnyelv nem elég alapos ismerete Bogucki szerint az alábbi fordításbeli hibákhoz vezethet: ellipszisek félreértelmezése, nem tudják azonosítani a kevésbé ismert lexikai elemeket, a csupán részlegesen kiszűrt információ alapján hoznak meg fordítói döntéseket, lexémák és összefüggő kifejezések félreértelmezése, a kontextusra való túlzott hagyatkozás (Bogucki 2009: 55).

A japán filmek magyar rajongói fordításainak elemzésekor tapasztalt hiányosságok a következő három kategória valamelyikébe sorolhatóak: 1) helyesírási és központozási hibák, 2) az angol feliratból átvett téves fordítási megoldások, 3) pragmatikai jellegű hibák.

Kétségtelen, hogy a rajongói fordítások minősége változó (Díaz-Cintaz és Sánchez 2006), a rajongói fordítók képzetlenségét kompenzálja azonban a műfajban való jártasságuk (O'Hagan 2009). Arra is akadt már példa, hogy befutott rajongói csapatokat kértek fel egy film hivatalos fordításának elkészítésére (O'Hagan 2009).

A külföldön megjelent anime-fordítások jelentős hányada úgynevezett *fansub*, azaz rajongók által készített amatőr fordítás. A rajongói fordítás nem hivatalos fordítása egy műnek, és mint ilyen a szerzői jogok értelmében törvénytelen, de vélhetően marketing okokból kifolyólag a jogtulajdonosok nem emelnek vádat ellenük. Díaz Cintas és Sánchez (2006) így definiálja az audiovizuális fordítás e válfaját: „A japán animék rajongók által készített felirata. Eredetük az 1980-as évekhez, az első anime klubok megalakulásáig nyúlik vissza. Igazán az 1990-es évek derekán lendült fel a mozgalom az olcsó számítógépes szoftverek és az interneten elérhető ingyenes feliratszerkesztők megjelenésével" (Diaz-Cintas és Sánchez 2006: 37). Pérez-Gonzáles (2007: 70) szerint a rajongói feliratokat a rajongók elsősorban azért készítik, hogy kifejezzék a kereskedelmi feliratozási gyakorlatok iránti egyet nem értésüket, és hogy rájuk erőltessék saját nyelvi és kulturális közvetítési stratégiájukat. A rajongók önkéntesi alapon, díjazás nélkül készítenek feliratot egy jól behatárolható közösség számára, amelynek ők maguk is tagjai. Sok esetben olyan filmekre esik választásuk, amelyeket a filmipar figyelmen kívül hagy, lehetőséget biztosítva a kevésbé jelentősnek vélt filmeknek is, hogy a nagyközönség és a filmipar is felfigyeljen rájuk.

Manapság a rajongói fordítások nem csupán a japán animációs filmek feliratozására korlátozódnak, hiszen sportműsorok, szórakoztató műsorok, tudományos-fantasztikus filmek, zeneszámok dalszövegéhez egyaránt készülnek rajongói fordítások (Dwyer 2012). A 2010 decemberében rajongók által létrehozott és működtetett ViKi (www.viki.com) olyan internetes platformot kínál, ahol bárki saját anyanyelvén nézheti kedvenc külföldi TV sorozatát (Dwyer 2012: 218). A ViKi-t a Harvard és Stanford Egyetemen végzett hallgatók indították azzal a céllal, hogy a nyelvi és országhatárokat ledöntve bárki szabadon élvezhesse kedvenc külföldi műsorát saját anyanyelvén. A ViKi csapatát kanadai, kínai, egyiptomi, magyar, indiai, angliai, indonéz, japán, koreai, mongol, szingapúri, fülöp-szigeteki, spanyol, tajvani, thaiföldi, ukrán, venezuelai, vietnámi és amerikai rajongók alkotják. A ViKi a legelső és leggyorsabb videómegosztó, és egyben egy olyan feliratkészítő platform, ahol a fordítás valós időben zajlik. A rajongók a ViKi filmfeliratozó technológiájának segítségével több, mint 150 nyelvre fordítják le kedvenc filmjeiket. Az oldalon japán, koreai, indonéz, török, stb. TV-sorozatok, filmek, zenei videók tekinthetők meg több nyelven. (ViKi 2010-es információ). A Viki esetében kollaboratív feliratozásról beszélünk, azaz egy feliraton nem egy személy dolgozik, hanem többen is bekapcsolódhatnak a munkába.

A Viki oldalon a feliratozók az úgynevezett *subtitle editor* (feliratszerkesztő) funkcióra kattintva juthatnak információhoz a felirat elkészítésekor. Ha a nézőnek kedve támad valamely filmhez feliratot készíteni, nem kell mást tennie, mint bejelölni a forrás- és célnyelvet, amelyről, és amelyre fordítani kíván, majd kiválasztani a feliratozni kívánt jelenetet, és begépelni a fordítást. Lehetőség van már meglévő fordítás szerkesztésére, javítására is. Miután elkészül a felirat, a jelenet újranézhető a felirattal együtt. A 3. ábra a ViKi feliratkészítői funkcióját mutatja be. A képernyő jobb fölső sarkában választhatók ki a nyelvek, majd megjelennek az aktuális jelenethez tartozó forrásnyelvi mondatok, az *Add Hungarian subtitle* rubrikába pedig begépelhető a magyar szöveg. Mentés után a jelenet újranézhető a magyar felirattal.

3. ábra. A feliratszerkesztő

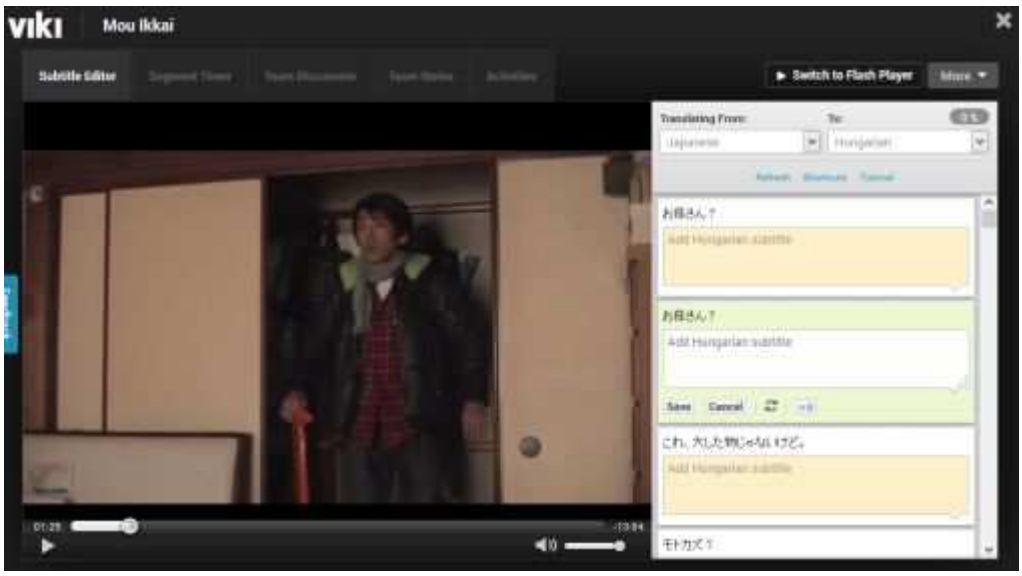

A fordító munka közben a chatfunkción keresztül kapcsolatba léphet a többi fordítóval. A rajongói fordítások készítői a professzionális fordítókkal ellentétben nem „kívülálló” nyelvi közvetítők, hanem a célközönséggel azonos tábor képviselői. Érdekes jelenség a képernyő fölső részén megjelenő nézői kommentárok jelenléte, amelyek nem a fordítást értekelik, hanem az adott jelenettel vagy a filmkockán megjelenő karakterrel kapcsolatos megjegyzést tartalmaznak. Az *Innocent Lilies* c. film alábbi jelenetével kapcsolatban az olasz származású kommentelő azt kifogásolja éppen, hogy érdemesebb lett volna animét készíteni a történetből. Az ilyen jellegű nézői kommenteknek közösségépítő szerepe van (Dwyer 2012).

4. ábra. Nézői komment

A ViKi keresőfunkciója 44 japán nyelvű videóanyagot talált (2014. augusztus 25-i adat), van közötte japán játékfilm, anime, rövidfilm, pop kultúráról szóló ismertető, szórakoztató műsor, stb. A 44 videó közül két filmhez érhető el 100%-os elkészültségű magyar felirat, egy filmhez 25%-ban, egy másikhoz pedig 12%-ban elkészültségi fázisban lévő magyar felirat. Mivel a magyar felirattal rendelkező filmeknek hivatalos fordítása nem létezik, ezért a jelen kutatásba nem tudtuk bevonni ezeket a filmeket.

1.2.1. Fansub Magyarországon

Magyarországon több tucatnyi rajongói fordító csapat működik, a dorama.lap.hu oldalon 33 rajongói hazai fordítócsapat weboldalát gyűjtötték össze (2010-es adat, a lista valószínűleg nem teljes). Ezek nagy része japán animék és TV-drámák fordításával foglalkozik, de van közöttük koreai sorozatokra és popzenére szakosodott fordítói csapat is. A fordítócsapatok oldalán közzétett szövegek hangsúlyozzák, hogy a fordítások hobbiból készülnek non-profit céllal, ezért tiltják a fordítások pénzkeresési célokra való felhasználását, vagy más oldalon való megosztását. A fordítócsapatok rövid bemutatkozásából az az általánosnak mondható konklúzió szűrhető le, hogy a fordítók általában 18-25 év közötti Japánért, japán kultúráért és popkultúráért rajongó fiatalok, némelyikük kezdő szinten ismeri a japán nyelvet, de általában angolból fordítanak. A japán anime műfaját mind behatóan ismerik.

A rajongói fordításokat sok kritika érte normatörő voltuk, a feliratok multimodális konfigurációja, valamint az amatőr kísérletezéseknek a fordítói szakmára

gyakorolt potenciális káros hatása miatt (Dwyer 2012: 218). Az elmúlt években azonban a szakma is kezd elismerően nyilatkozni a rajongói fordításokról, különösen az alábbi négy jellemzőt emeli ki pozitívumként: formai innováció, kollaboratív fordítási módszerek, elidegenítés, műfaji szaktudás (Dwyer 2012: 220).

Pérez-Gonzáles (2007: 72-73) az alábbi négy pontban foglalja össze a rajongói fordítások erényeit: 1) a betűtípusok és betűméret széles palettájának használata; 2) az egyes szereplők megnyilatkozásainak különböző színekkel való jelölése; 3) kulturális utalások és ún. „lefordíthatatlan" kifejezések meghagyása japán nyelven, amelyekhez a fordító a képernyő felső részében széljegyzetes magyarázatokat fűz; 4) különböző feliratelemek használata és elhelyezése a felirati kereten kívüli részre.

Tagadhatatlan, hogy úttörő, innovatív alkalmazásaik, mint például a képernyőn megjelenő fordítói széljegyzék, az audiovizuális fordítás más területeire is kezd beszivárogni.

1.3. A szinkron

A *szájmozgáshoz igazított szinkronizálás (lip-synchronized dubbing*) során „az eredeti hangot egy olyan célnyelvi hangsávra cseréljük, amely amennyire csak lehet, követi az eredeti párbeszéd időzítését, megfogalmazását és a szájmozgást"[6] (Baker és Hochel 2001: 74-75). A filmszinkron célja, hogy a célnyelvi dialógusok azt a hatást keltsék, mintha a képernyőn megjelenő színészek szájából hangzanának el, ezzel emelve a film élvezhetőségét (Chiaro 2009: 144).

A szinkron hátrányos tulajdonságainak egyikeként említik, hogy drágább, mint a feliratozás, vagy a hangalámondás, illetve, hogy a nézőnek nincs lehetősége az eredeti idegen nyelvet hallani, valamint az is, hogy a célnyelvet nem beszélő turisták nem értik meg a filmeket (Baker és Hochel 2001). Fordítói szempontból azonban kétségtelen, hogy a legnagyobb nehézséget a szájmozgáshoz kötöttség jelenti. A szinkron legnagyobb negatívuma az autenticitásbeli veszteség. A szereplőket megfosztják az arcmimikával és más gesztusokkal szoros kapcsolatban álló valódi hangjuktól, és más hangot kölcsönöznek nekik (Tvett 2009).

[6] "Dubbing involves 'the replacement of the original speech by a voice track which attempts to follow as closely as possible the timing, phrasing and lip movements of the original dialogue.'"

A szinkronizálás mellett szól azonban, hogy kevesebb információ vész el a fordítás során, mint a feliratozásnál, a nézőknek nem kell megosztaniuk a figyelmüket a kép és a szöveg között, és az olvasni nem tudók, így például a gyerekek is élvezhetik a filmeket (Pérez-González 2009).

A szinkronizálás az audiovizuális fordításon belül speciális helyet foglal el abból a szempontból, hogy a fordító által elkészített szöveg nem a végleges formát jelenti, és a teljes folyamatnak még csak nem is a végleges fázisa. A fordító által kreált szöveg egy hosszú folyamat kezdete, amely alatt sok kézen megy át a szöveg.

A szinkronizálási folyamat fázisai országonként eltérőek lehetnek, de általában első lépésként a TV társaság elküldi a film master képanyagát a szinkronstúdiónak. Általában a filmmel együtt megküldik a dialóguslistát is, és a fordítóknak szánt utasításokat a betétdalok, inzertek fordítását illetően. A stúdió ezek után továbbítja az anyagot a fordítónak, aki két forrásból dolgozik: a filmből és a dialóguslistából. Az elkészült fordítást, ha van rá lehetőség, továbbítják a korrektornak. Ezután kezdődik meg a szöveg szereplők szájmozgásához való igazítása. A filmszinkron akkor igazán jó, ha a szöveg annyira passzol a karakterek szájmozgásához, hogy a célközönségben azt az érzést kelti, hogy anyanyelvén nézi a filmet, azaz a fordító és a fordítás „láthatatlan" (Chaume 2004b). A szájmozgáshoz való igazításkor három tényezőre kell különös figyelmet fordítani: 1) az *ajakszinkronra* (*lip snychrony vagy phonetic synchrony*), a *kinetikus szinkronra* (*kinetic synchrony*) és az *izokróniára* (*isochrony*) (Chaume 2004b: 44).

Az ajakszinkron a fordított szövegnek a karakterek szájmozgásához (artikulációjához) való igazítását jelenti különös tekintettel a közeli (*close up*) és szuperközeli (*extreme close up*) felvételeken, amikor közelről látjuk a karakterek ajakmozgását. Ahhoz, hogy a fordító minél természetesebb hatást érjen el, és hogy kiszűrje az idegenszerűséget különös figyelmet kell fordítania a nyitott magánhangzókra, a bilabiális és labiodentális mássalhangzókra (Chaume 2004b: 44).

A kinetikus szinkron a karakterek mozdulatai és a szöveg közötti harmónia, azaz egy tagadást, elutasítást jelző fejrázást nem jelezhet egy igenlő fordítás a képernyőn.

Az izokrónia a fordítás képernyőn való megjelenésének a karakterek megnyilatkozási hosszával való szinkronját jelenti. A lefordított dialógusnak bele kell férnie abba az időintervallumba, amíg a szereplő szája mozog. Ezen a ponton a

legkönnyebb észrevenni a fordítási hibát, hiszen a nézőnek azonnal feltűnik, ha elcsúszik a fordítás (ibid 44).

Természetesen a szinkronizáció nem készül egyforma mértékű precizitással az audiovizuális fordítás minden műfajában. A funkcionális szempontból informatív szövegnek minősülő dokumentumfilmek, amelyek fordítása általában hangalámondással készül például, nem követelnek meg ilyen mértékű precizitást. Az Európában szinkronizált másik három műfaj: a rajzfilmek, TV drámák és filmek, funkció tekintetében a kifejező szövegekhez sorolandók. Olyan műfajról van szó, ahol a fordítás célja, hogy érzelmeket váltson ki a nézőből anélkül, hogy a szöveget idegenszerűnek érezze, és ilyen megközelítésből a szinkronizáció lényeges. A fent említett három műfajban azonban nem érvényesülnek egyformán a szinkronizációs konvenciók. A rajzfilmekben, ahol a szereplők szájmozgása nem érvényesül olyan mértékben, a szinkronizáció is kisebb jelentőséggel bír. Az izokrónia és az ajakszinkron konvencióit sem kell szigorúan követnie a fordítónak (ibid 46). A TV-drámáknál már a szinkronizáció mindhárom eleme kiemelt fontosságú, bár nem igényel olyan magas szintű precizitást, mint a mozifilmek. Ez utóbbiban viszont a szinkronizáció mindhárom elemének kifinomult alkalmazása szükséges (ibid 46).

A szöveg szájmozgáshoz való igazítása után kezdődik a tulajdonképpeni szinkronizálási folyamat utolsó előtti fázisa, amikor a fordított és szájhoz igazított szövegkönyv szinkronizálásra való fizikai előkészítése megtörténik. A munka abból áll, hogy a szöveget úgynevezett „*take*”-ekre (öt vagy nyolc soros részek) osztják. Ha egy jelenet véget ér, befejeződik a „take” is, bármennyire rövid is. A következő lépésként egy ábra készül, amelybe bekerül, hogy egy szereplő hány „take”-ben szerepel, a szinkronszínész neve, valamint a „take”-ek szinkronizálási munkafázisba való szervezése, a pontos idő, amikor a szinkronszínésznek meg kell jelennie. A szinkronizálási munkafázisokat úgy kell megszervezni, hogy a lehető legrövidebb idő alatt és a legminimálisabb költségen kivitelezhető legyen a szinkron elkészítése. A munkafázisok megszervezése után az asszisztens egy pontos ütemtervet készít a szinkronszínészek érkezésével, a színész által szinkronizált szereplők nevével (Martínez 2004: 3-6).

Láthatjuk tehát, hogy a szinkronizálás hosszas és rendkívül komplex folyamat, és elkerülhetetlen, hogy a fordító által előkészített szövegbe ne kerüljenek módosítások az egyes munkafázisok közben. Az esetek túlnyomó többségében a fordító az egyedüli személy, aki a forrásnyelvi ismeretekkel rendelkezik. Természetesen ma már a technika

fejlődésének köszönhetően a szinkronizálási folyamat is egyszerűbbé vált, szoftverek ugyanis lehetővé teszik az ajakszinkron és a hangminőség módosítását. Olyan programok is léteznek, amellyel a szinkronszínész hangszínét közelíteni lehet az eredeti színész hangjához.(Chiaro 2009: 146).

A japán filmek hazai szinkronizálásáról Imri László (2012) kéziratos TDK dolgozata szolgál értékes információkkal. Egy japán nyelvű film magyar szövegének elkészítéséhez a stúdió a dramaturg rendelkezésére bocsátja a filmanyagot, és jó esetben a japán szövegkönyvet. Előfordul azonban, hogy a stúdió csak angol szövegkönyvvel vagy dialóguslistával rendelkezik, ilyenkor a dramaturg dolga jóval nehezebb, ugyanis a hanganyag alapján kell elkészítenie a magyar szöveget. A közvetítőnyelvi dialóguslista ráadásul általában a filmhez készült felirat, amely a médium sajátosságaiból adódó korlátok miatt nem fedi le száz százalékig az eredeti szöveget. Nem könnyű ugyanakkor a japán filmszöveg hallás utáni megértése sem, különösen nehéz, ha régi korokban játszódó történelmi drámáról van szó tele archaikus kifejezésekkel, de a modern filmek szójátékainak megfejtése sem egyszerű. A japán nyelvre jellemző homonimák hallás utáni azonosítása sokszor okoz fejtörést a fordítónak.

A japán nyelvű szövegkönyv is okozhat nehézséget, ha digitalizálása nem megfelelő minőségű, rendkívül nehézkes lehet az egyes karakterek kisilabizálása. Nem kevésbé problémás a kézzel írott szövegkönyvek megfejtése sem.

1.4. A hangalámondás

Az előzetes kutatásokban említett audiovizuális fordítás harmadik gyakran alkalmazott formája *hangalámondás* (*voice-over*). Bár dolgozatomban nem elemzem a hangalámondással fordított japán filmekben alkalmazott fordítási stratégiákat, szükségesnek tartom megemlíteni ezt az eljárást is, ugyanis a Magyarországon bemutatott japán filmek egy részét hangalámondással láthatja a magyar nézőközönség. Főként japán filmhetek vagy filmklubokban alkalmazott eljárásról van szó, amikor leginkább az angol felirat alapján készül el a magyar fordítás. A fordított anyag sajnálatos módon nem marad fenn írásban, ezért tudományos elemzésre nem alkalmasak. A nemzetközi kutatásokban is kevésbé kutatott témának számít (Chiaro 2009).

A hangalámondás egy olyan fordítási technika, amely során az eredeti hangsáv a nézők számára mindvégig hallható marad, de értelmezhetetlen. A célnyelvi szöveget a narrátor mondja rá az eredeti hangsávra (Chiaro 2009). Dokumentumfilmekben, egyes országokban (pl. Olaszország) pedig reklámok fordításakor alkalmazzák.

1.5. Az audiovizuális fordítás témakörét érintő kutatások

Az audiovizuális fordítást érintő jelentősebb kutatások az elmúlt két évtizedben láttak napvilágot (Díaz-Cintas 2009). Az első írások rövidebb lélegzetvételű cikkek voltak, amelyek folyóiratokban jelentek meg. Az 1990-es éveket tekintik mérföldkőnek, ekkor jelennek meg az audiovizuális fordítás témájában íródott fontosabb tanulmányok, publikációk (Gambier 1995; 1996; 1998; Gottlieb 1997; 2000). Az igazán tudományos jelleggel íródott tanulmányok a fenti két szerző írásaival kezdődnek. Díaz-Cintas 2008-ban megjelent doktori disszertációja akadémiai színtérre emeli az audiovizuális fordítás témáját. Évente több helyszínen rendeznek tudományos konferenciákat, és több felsőoktatási intézmény felvállalta a filmfeliratozás, szinkronizálás oktatását (Díaz-Cintas 2009).

Gambier (2008) az 1995-ös évet tekinti kiindulópontnak az audiovizuális fordítás fejlődése szempontjából. 1995-ben ünnepelték a mozi fennállásának centenáriumát. Ez alkalomból rendezték meg a strasbourgi fórumot, és publikáltak több a nyelvek audiovizuális médiában betöltött fontosságát hangsúlyozó írást is. A nemzeti kisebbségekben is tudatosult, hogy az audiovizuális média segítségükre lehet nemzeti identitásuk erősítésében. A technológia fejlődése szintén nagymértékben hozzájárult az audiovizuális fordítás fellendüléséhez.

1999 óta az audiovizuális fordítás témakörét érintő számos konferenciát rendeztek, több tanulmány, írás látott napvilágot. Nő a témában íródott doktori tézisek és szakdolgozatok száma is.

Az 1990 előtt született kutatások preskriptív jellegűek, egyszerűbb esettanulmányok, interjúk filmfelirat-készítőkkel, amelyek anekdotaszerű feljegyzéseket közöltek a fordító munkájának nehézségeiről. A komolyabb, tudományos jelleggel íródott tanulmányok már a 21. században láttak napvilágot.

Az audiovizuális fordítás fordítástudományon belül elfoglalt helye, valamint viszonya más diszciplínákhoz (pragmatika, filmtudomány, szemantika, stb.) még nem

tisztázott. Jelen kutatásban a fordítástudomány és a pragmatika eszközeit segítségül hívva közelítjük meg a problémát.

Gyakori kutatási témák az audiovizuális fordítás témakörét illetően: dialektusok, szociolektusok, szleng, dialógus-típusok, diskurzusjelölők, udvariassági kifejezések, az explicitáció mértéke, koherencia, kulturális utalások, irónia és humor, pszicholingvisztikai tényezők (a filmfelirat elolvasásához, a vizuális percepcióhoz szükséges idő, ehhez szükséges stratégiák, stb. (Gambier 2008: 19).

Gambier (2009) a legkutatottabb területnek az interlingvális feliratok témakörét tartja. Népszerű téma a különböző fordítási stratégiák elemzése (generalizáció, redukció, bővítés, semlegesítés, stb.) A hangsúly azonban a veszteségeken és kihagyásokon van, megfeledkezve a bővítés, sűrítés stratégiájáról (Gambier 2009: 18).

A szinkront jóval kevesebb kutatás érinti. Főként olyan elméleti és gyakorlati kérdéseket feszegető tanulmányok születtek a témában, mint a kulturális megfeleltetés (*cultural appropriation*) vagy honosítás, cenzúra, verbális és nonverbális elemek közötti összhang, a humor, stb. (Gambier 2008: 20; 2009: 18).

A legújabb kutatások az intralingvális feliratok és a valós időben készült feliratok (*live subtitling/respeaking*) témakörét érintik (Gambier 2009).

1.6. Újragondolandó terminusok

Gambier (2009) megemlíti, hogy néhány fordítástudományi terminust célszerű újragondolni, újraértelmezni az audiovizuális fordítás műfaji sajátosságainak tükrében. Az egyik ilyen faktor, a *szöveg* (text) fogalma. Beszélhetünk-e a filmfelirat esetén a hagyományos értelemben vett forrásnyelvi szöveg és célnyelvi szöveg dichotómiájáról? A filmfeliratot multimodális szövegnek tartjuk, de vajon nem mondható-e el ugyanez más szövegtípusokról is, például brosúrákról, kiállítási katalógusokról, gyermekkönyvekről, reklámanyagokról. Más szóval, elfogadható-e, hogy a szövegről mint mondatok sorozatáról beszélünk? Ugyanazt értjük-e *szöveg* alatt, ha szépirodalmi fordítás, konferenciatolmácsolás vagy audiovizuális fordításról van szó? Egy kép, egy illusztráció is tekinthető szövegnek, abban az értelemben, hogy közölni akar valamit (Zabalbeascoa 2008).

Dolgozatomban *forrásnyelvi szöveg* alatt a japán film filmszövegét értem, amelyet kiegészít a film képi és akusztikus világa, az intonáció, hanghordozás, nonverbális jelek (arcmimika, gesztusok).

Gambier felveti, hogy érdemes továbbá újragondolni a *szerző* fogalmának kérdését is. Irodalmi műveknél általában egy szerzőről beszélünk, de vajon mi a helyzet az audiovizuális fordítás esetén, ahol egy egész stáb dolgozik a szövegen - kezdve a dramaturgtól, a rendezőn át a szinkronszínészekig.

Átértékelődik a *norma*, a *fordítási stratégia, az ekvivalencia, a fordítási egység (translation units*) fogalma is (Gambier 2009). Gambier (2009: 19) felveti a *norma* kérdésének a problémáját is a fordítási norma és a technikai korlátok fényében. Egyre több filmet forgalmaznak DVD-n, és számos film érhető el interneten rajongói fordítással, amelyek figyelmen kívül hagyják a konvenciókat, és új tipográfiai variációkat vezetnek be. Jelen vizsgálatban használt korpuszban is megfigyelhető, hogy a szinkronfordítások és a rajongói fordítások másképpen értelmezik a norma fogalmát.

Gambier (2009: 19) megemlíti a *fordítási stratégia* problémáját is, nevezetesen, hogy a filmfeliratokban szükségszerű-e az elidegenítési stratégia alkalmazása, illetve, hogy a szinkronnak feltétlenül a honosító eljárást kell-e követnie.

Jelen kutatásban kétféle szövegtípusról beszélünk:1) az eredeti hangzó szöveg szintén hangzó szinkronszövege, 2) az eredeti hangzó szöveg rajongói felirata. A szerző kilétét illető fenti kérdések a rajongói fordításoknál további kérdésekkel egészülnek ki. A rajongói feliratokon általában szintén egy csapat dolgozik, akárcsak a szinkronszövegen, a fordító (k) kilétét azonban gyakran nem fedik fel, vagy csak a fordítói álnév szerepel a feliratok alatt. Így míg egy műfordítás esetén könnyedén kritizáljuk a fordításért felelős kiadót és fordítót, a rajongói fordító sok esetben álnév mögé bújva vagy teljes anonimitásban dolgozik.

1.7. Az audiovizuális szöveg

Habár még nincs egyértelmű állásfoglalás az audiovizuális fordítás mint tudomány pontos státuszáról, több kutatás kiemeli, hogy az audiovizuális fordítást nem műfajként, hanem szövegtípusként kell felfogni, amely több különböző műfajt foglal magában (Chaume 2004a; Díaz-Cintaz 2009; Reiss 1986).

Katharina Reiss volt az, aki a szövegre tereli a figyelmet, véleménye szerint nem a szó vagy a mondat szintjén, hanem szövegszinten kell megvalósítani a funkcionális ekvivalenciát. Reiss funkcionális megközelítésű fordításelméleti modellje a szövegtípusokra épül. Bühler (1934/1990) a nyelv három funkcióját különbözteti meg: ábrázolás, kifejezés és felhívás. Annak függvényében, hogy e három funkció milyen arányban dominál egy adott szövegben, Reiss a szövegeket tartalom-, forma-, felhívásközpontú, illetve audio-mediális szövegekre osztja fel (Reiss 1986).

Az *audio-mediális szöveg* jellemzői, hogy „…nyelven kívüli (technikai) hordozókra és nem nyelvi (grafikus, akusztikus és optikus) kifejezési formákra vannak utalva" (Reiss 1986: 269). Az összes olyan szöveget ide sorolja, „amelynek mint kimondott szónak nyelven kívüli közegre van szüksége ahhoz, hogy eljusson a hallgatóhoz, és amelynek nyelvi megformálásában mind a forrásnyelvi, mind a célnyelvi változat esetében figyelembe kell venni ennek a közegnek a feltételeit" (Reiss 1986: 269).

Az audio-mediális szövegek fordításának megítélésekor azt kell mérlegelni, hogy ugyanazt a hatást teszi-e a hallgatóra a célnyelvi szöveg, mint az eredeti a forrásnyelvi hallgatóra. „… az audio-mediális szövegek fordításában azt kell megítélni, hogy az eredetihez hasonlóan a nem nyelvi közeg feltételeit és a pótlólagos kifejezési eszközöknek az egész kevert irodalmi forma létrejöttében való részesedési arányát a fordító figyelembe vette-e" (Reiss 1986: 271).

Az audiovizuális szöveget az alábbi jellemzők különböztetik meg más szövegtípusoktól: recepciója két csatornán keresztül történik: akusztikus és vizuális; nonverbális elemek markáns jelenléte; verbális és nonverbális elemek szinkronizációja; mozgó képek előre meghatározott szekvenciája. (Sokoli 2009: 38).

Zabalbeascoa definíciója szerint az audiovizuális szöveg olyan kommunikációs aktus, amely akusztikai és vizuális elemekből áll. (Zabalbeascoa 2008: 21). Struktúrája a következőképpen szemléltethető (Zabalbeascoa 2008: 24).

2. táblázat. Az audiovizuális szöveg struktúrája

	audio	**vizuális**
Verbális	hallott szavak	olvasott szavak
Nonverbális	zene+speciális effektusok	kép fotó

A 2. táblázat értelmében tehát a jelek két különböző csatornán (audio és vizuális) jutnak el a célközönséghez. Négy különböző jelről beszélhetünk: audio-verbális (kimondott szavak), audio-nonverbális (minden egyéb hanghatás), vizuális-verbális (írás), vizuális nonverbális (minden egyéb jel). Ezek az elemek egymást szükségszerűen kiegészítik.

Az audiovizuális fordítást a fordítás egy speciális típusának tekintjük abban az értelemben, hogy itt a fordító munkáját több tényező korlátozza: 1) beszélt nyelvet írott nyelvre kell átváltani (filmfelirat esetén); 2) idő-és térbeli korlátok; 3) a fenti kettő következtében a forrásnyelvi szöveg redukálódása; 4) az akusztikai és vizuális elemek egyeztetése (fordított szöveg és mozgó kép közötti koherencia megvalósítása) (Hatim és Mason 2000: 431). Hatim és Mason szerint a fordítónak a következő képletet kell szem előtt tartania munkája során: Text producer (TP) 1 = szövegkönyvíró, TP 2 = *A* szereplő a képernyőn, Text receiver (TR) 1 = *B* szereplő a képernyőn, TR 2 = nézők (moziban), TR 3 = más potenciális néző (Hatim és Mason 2000: 434).

1.8. A filmfordítás pragmatikája

Neubert (1985: 282) úgy véli, hogy a fordítónak joga, sőt kötelessége, hogy a célnyelvi közönségnek ugyanazt a pragmatikai tájékozódást tegye lehetővé, mint az eredeti szöveg a forrásnyelvi közönségnek. Az adekvát fordítás előfeltételének pedig a forrásnyelvi szöveg pragmatikájának célnyelvi szövegben való megőrzését tartja. Ideális fordító esetén „… a fordításnak szinte autonóm grammatikája és szemantikája van, a pragmatikáját azonban a kiindulási nyelvi szöveg pragmatikájából kölcsönzi" (ibid 281).

A pragmatikai indíttatású fordítástudományi kutatások jelentős része a beszédaktusok fordításával foglalkozik. Minden kijelentésnek van jelentése (*sense*) vagy utalása eseményekre, emberekre, tárgyakra; ereje (*force*), amely felülírhatja a szó szerinti jelentést, és plusz hatást közvetít, mint kérés, figyelmeztetés, stb.; és hatása (*effect*) vagy következménye (Hatim 2009: 204-205). Austin (1997) az üzenetnek e három aspektusát lokúciónak, illokúciónak és perlokúciónak nevezi. A fordítástudományban izgalmas kutatási területnek számít, amikor az üzenet ereje (illokúciója) jelentésben eltávolodik a konvencionális jelentéstől, vagy amikor a kijelentés a megnyilatkozás eredeti jelentése és ereje alapján nem várt hatást vált ki

(Hatim 2009). A beszédaktusok fordítását az ekvivalenciával összefüggésben vizsgálják, azaz sikerül-e a fordítónak „azonos” módon visszaadni a forrásnyelvi beszédaktus jelentését, erejét, funkcióját (Baker 1992; Hervey 1998; Hickey 1998). Hasonlóképpen az apellatív megszólítások fordításában is izgalmas feladat a különböző pragmatikai funkcióval bíró megszólítási elem célnyelvre való átültetése.

Másik jelentős terület az implikált jelentés vagy implikatúrák kérdése, azaz a beszélő által ki nem mondott, vagyis implikált jelentés. Grice (1975) megfogalmazza az Együttműködési Alapelveket, amelyeket a társalgás résztvevői követnek. Az eredményes kommunikáció érdekében négy maximát kell követniük a kommunikációs partnereknek (a minőség, mennyiség, relevancia és mód maximáját).

A maximáktól való elhajlás implikatúrákhoz vezet. A fordítástudományban éppen az az izgalmas, hogyan birkózik meg a fordító az implikált jelentés célnyelvre való átültetésével (Hatim 2009). További nehézséget okoz, hogy Grice együttműködési alapelve és maximái kultúrafüggők. (Skuggevik 2009). Az udvariasság maximáját például a különböző nyelvközösséghez tartozók másképp értelmezik. De a minőség maximája is sérülhet, ha a beszélő egy olyan helyzetben mondja el az igazat, amikor a kegyes hazugság is megtette volna (Skuggevik 2009).

Mason (1989), Hatim és Mason (2000) a nyelvi udvariasság fordíthatóságának kérdésével foglalkozott, és arra a konklúzióra jutottak, hogy a filmfordításban, különösen a feliratban az interperszonális viszonyok a fordítás áldozatául esnek. Angol filmek francia feliratát vizsgálták, és azt a megállapítást tették, hogy a nyelvi udvariasság kisebb hangsúlyt kap a fordított szövegben, illetve, hogy a fordítók gyakran udvariasabbá teszik a forrásnyelvi arcfenyegető megnyilatkozásokat. A szerzők szerint a fordítás során a feliratban az eredetitől eltérő interperszonális dinamika jön létre (Hatim és Mason 2000: 438).

Szintén az interperszonális viszonyok kerülnek középpontba Remael (2003) kutatásában is, aki a *Secrets and Lies* (*Titkok és hazugságok*) című angol film 15 jelenetének holland feliratait vizsgálta, és megállapította, hogy az interakciók interperszonális elemeinek kihagyása vagy módosítása megváltoztatja a karakterek jellemét, egymáshoz való attitüdjét.

A fenti kutatások eredményeivel ellentétes konklúzióra jut Baumgartner (2005), aki James Bond filmek német szinkronszövegét vizsgálva azt figyelte meg, hogy a médiaspecifikus korlátok ellenére a fordítók olyan nyelvi elemeket toldottak be

(indulatszók, diskurzusjelölők), amelyek a fordított szöveg interperszonális relációit erősítették.

Jelen dolgozatban az apellatív megszólítások fordításán keresztül vizsgálom a karakterek közötti interperszonális relációk alakulását japán filmek szinkron-és rajongói fordításaiban.

Az audiovizuális fordítás bármely altípusával (szinkron, felirat, fansub) is foglalkozzék a fordító, munkája során szembesülni fog az alábbi fordítási kérdésekkel:
1) kultúrspecifikus utalások (helynevek, intézmények neve, fesztiválok, híres emberek, stb.)
2) nyelvspecifikus jellegzetességek (megszólítások, nyelvi tabuk)
3) a kultúra és nyelv mezsgyéjén elhelyezkedő jellegzetességek (dalok, viccek, tréfák, mondókák) (Chiaro 2009: 155).

A felsorolt tényezők természetesen a fordítás és tolmácsolás más területein is jelen vannak, az audiovizuális fordításban viszont nehezíti a fordító feladatát, hogy a néző a képernyőn is követi a cselekményt, így a fordítónak kevesebb „manőverezésre" van lehetősége.

Chiaro (2009) a nyelvspecifikus jellegzetességeket hordozó elemek között említi a szleng, akcentus, nyelvi tabuk fordításának problémáját. Külön kiemeli a pragmatikai jellegzetességeket hordozó nyelvi elemek fordításának nehézségét. Chiaro ide sorolja a megszólításokat és a nyelvi udvariasság által kreált fordítási nehézségeket. Példaként hozza fel az angol *you* személyes névmás olyan nyelvekre való fordítását, amelyek megkülönböztetik a tegező és magázó névmásokat. Itt említi a tanulmány a japán választékos és komplex megszólítási és udvariassági rendszer más nyelvekre való fordításának kérdését filmfeliratokban és szinkronfordításokban.

Szintén a pragmatikai jellegzetességeket hordozó nyelvi elemek között említi Chiaro a diskurzusjelölők és nyelvi tabuk fordításának kérdését.

1.9. Apellatív megszólítások fordítása audiovizuális szövegekben

Az interperszonális viszonyok alakulását nagymértékben befolyásolja az apellatív megszólítások fordítása. Az audiovizuális fordítást időbeli és térbeli korlátok kötik, ezért a filmben elhangzott forrásnyelvi szöveg egy része elvész a fordítás során.

A filmfeliratok készítésekor alkalmazott redukciós technikák eredményeképpen a forrásnyelvi aktus eredeti funkciója a célnyelvben elveszhet, vagy más funkciót kaphat. Gyakran esnek a redukciós folyamatok „áldozatául" a megszólító nyelvi elemek, a diskurzusjelölők, az udvariasságot jelző nyelvi elemek is (Hatim és Mason 2000).

Ha a pragmatikai funkciót hordozó apellatív megszólítások a fordítás során eltűnnek, vagy más jelentést kapnak, az eredeti szöveghez képest a szereplők interperszonális viszonya is megváltozik.

Bruti és Perego (2008) különböző műfajú filmekhez készült filmfeliratokban (komédia, akciófilm, rajzfilmek, animációs film és szépirodalmi mű filmadaptációja) vizsgálja a vokatívuszok (amely a dolgozatban alkalmazott apellatív megszólításnak felel meg) funkcióit. Bruti és Perego (2008) a következő hipotézisekből indul ki: amikor a vokatívusz egy interakcióban figyelemfelkeltő szerepet tölt be, interlingvális filmfeliratokban elhagyható, mert a szereplők az auditív és vizuális csatornán keresztül beazonosíthatóak. (Bruti és Perego 2008: 13). Olyan esetekben azonban, amikor a vokatívusz szocio-pragmatikai jelentést hordoz (kommunikációs felek közötti kapcsolat erősítése), a feliratban feltétlenül megtartandó. Az interlingvális feliratoknak a pragmatikai jelentést feltétlenül közvetítenie kell, vagy legalább kompenzálni a megnyilatkozás illokúciós értékét (Bruti és Perego 2008).

A filmfeliratban alkalmazott redukciós technikák következtében a kihagyás elengedhetetlen, és ennek folytán releváns információt hordozó nyelvi elemek eshetnek áldozatul. Bizonyos elemek teljes vagy részleges törlése a szövegből megbonthatja a rendező által megrajzolt pragmatikai képet. Amennyiben az interperszonális viszonyokat hangsúlyozó nyelvi elemek kimaradnak a fordításból, megtörténhet, hogy a felirat az eredetitől eltérő interperszonális dinamikával fog bírni (Hatim és Mason 2000).

Bruti és Perego (2008) a korpusz elemzése során megállapította, hogy a dialógusokban alkalmazott vokatívuszi forma megválasztása filmműfajonként, illetve a származó országok szerint változik, a feliratokban azonban hasonló fordítói stratégiákat lehet megfigyelni - függetlenül a film műfajától. A fordítók a feliratokra jellemző technikai korlátok ellenére a releváns pragmatikai jelentéssel bíró vokatívuszi elemeket megőrizték a fordításban. A Bruti és Perego (2008) által elemzett feliratok ugyanazt a mintát mutatták, a célnyelvi szövegben szereplő vokatívuszok aránya jóval alacsonyabb volt az eredeti szövegben szereplő elemekhez képest.

Szarkowska (2007) olyan eseteket vizsgál előadásában, amikor a filmfeliratra jellemző technikai korlátok ellenére, a fordítók nem hagyják ki a megszólító elemeket a filmfeliratból. Szarkowska angol nyelvű tanulmányában a *forms of address* terminust használja, de vizsgálata leginkább a vokatívuszi elemekre irányul (későbbi, 2012-es írásában már az *apellatív megszólítások* terminussal él). Szarkowska három kommunikációs szintet különböztet meg a filmekben: 1) Első szint: filmszereplők közötti kommunikáció a képernyőn, 2) Második szint: a szövegkönyvíró és a nézők közötti kommunikáció, 3) Harmadik szint: a fordító és a célközönség közötti kommunikáció. Ha két szereplő keresztnéven szólítja egymást a filmben, a kettejük közötti familiáris kapcsolatra utal a kommunikáció első szintjén, a második szinten viszont ugyanaz a megszólítási forma a kettejük közötti interperszonális kapcsolat jellemzését szolgálhatja, vagy az éppen újonnan színrelépő szereplő bemutatását célozhatja meg. Ez első két szintet kombinálni kell a kommunikáció harmadik szintjén (ibid 2).

Szarkowska arra a konklúzióra jut kutatásában, hogy 1) a forrásnyelvi szövegek több apellatív megszólítást tartalmaztak, mint a célnyelvi szövegek, azaz az apellatív megszólítások a redukciós technikák áldozatául esnek a fordításban 2) bár a célnyelvi szövegek kevesebb apellatív megszólítást alkalmaznak, mint az eredeti szövegek, számos elemet megtartanak a fordításban, sőt, mi több, az eredetiben nem szereplő megszólítások is betoldásra kerülnek, 3) a forrásnyelvi (lengyel) szövegkönyvek több figyelemfelkeltő (call), mint kapcsolatfenntartás céljából alkalmazott apellatív megszólítást (address) tartalmaztak, a fordításban azonban a figyelemfelkeltő elemek száma csökken a kapcsolatfenntartásra irányuló elemek javára (ibid 4). Szarkowska (2007) vizsgálatában megállapította, hogy a feliratokban a következő esetekben tartja meg a fordító az apellatív megszólítást: 1) a megszólítottnak a többi résztvevőtől való megkülönböztetése céljából, 2) amikor egy bizonyos jelenetben alkalmazott megszólítási forma eltér a szokásos megszólítási formától, ezért megtartása a fordításban elengedhetetlen a társalgás fejlődésének követhetősége szempontjából.

1.10. Összegzés

Ebben a fejezetben az audiovizuális fordítás műfaji sajátosságait mutattam be részletesen elemezve a japán filmek hazai fordításában alkalmazott négyféle eljárást: a

feliratot, szinkront, rajongói fordítást és hangalámondást. Ismertettem a japán filmek hazai filmfordításában alkalmazott audiovizuális fordítás válfajaira jellemző technikai és nyelvi korlátokat, amelyek az apellatív megszólítások fordítására is kihatással vannak. Bemutattam továbbá az audiovizuális szöveg főbb ismérvéit, valamint az egyéb szövegtípusoktól való eltérő jellemzőit, amelyek fontos szerepet játszanak a későbbiekben megszólítások fordításértékelésekor. A fejezetben ismertettem az apellatív megszólításoknak az audiovizuális fordítás témakörében végzett pragmatikai megközelítésű előzetes kutatások eredményeit is.

2. A megszólítás definiálása

Ebben a fejezetben a vonatkozó hazai, japán és nemzetközi szakirodalomban a megszólításokra alkalmazott magyar, japán és angol nyelvi terminusokat, valamint definíciókat ismertetem. A fejezet kitér a megszólítások kategorizálására, a megszólítások által kifejezett pragmatikai funkciókra.

Az interakciós félre való verbális utalás jelzi legegyértelműbben a kommunikációban részt vevők viszonyát (Ervin-Tripp 1997). A beszédpartner megszólítására minden nyelvben számos opció létezik. A japán nyelvben nominális és pronominális megszólítással illethetjük a címzettet, a második személyre utaló névmással, személynevekkel, címekkel, rangokkal, rokonsági elnevezésekkel, valamint ugyancsak utalhat a beszélgetőpartnerre a megnyilatkozás igei részében megjelenő udvarias vagy közvetlen alak. A magyar nyelvben hasonlóképpen megszólításként alkalmazzuk a második személyű személyes névmásokat, a nominális megszólítás különböző formáit, valamint az ezekkel egyeztetett személyragokat, személyjeleket.

2.1. Definíciók

2.1.1. A megszólítások meghatározása a magyar nyelvű szakirodalomban

Az *Értelmező kéziszótár* szerint „A figyelem fölkeltésére való megnevező szó vagy szokásos kifejezés, amelyet ahhoz vagy azokhoz intézünk, aki(k)hez szólni kezdünk, vagy beszélünk” (ÉKsz. 2003: 903). Az *Értelmező kéziszótár* definíciója meglehetősen tág abból a szempontból, hogy nemcsak a kommunikációs félre utaló elemeket sorolja ide, de itt említi a figyelemfelhívó, kapcsolat fenntartására szolgáló elemeket is, mint *Elnézést!, Hé!,* stb., amelyek nem képezik jelen dolgozat tárgyát. Szintén nem tekintem megszólításnak a köszönési formulákat, vagy más, kapcsolatfelvételre alkalmas nyelvi eszközöket.

Az egyes kutatások másképpen definiálják a megszólítás fogalmát. Hazai viszonylatban Domonkosi Ágnes egy évtizede nyomtatásban is megjelent disszertációja tárgyalja részletesen a magyar megszólító nyelvi elemeket szociolingvisztikai megközelítésből. Domonkosi a beszédpartnerre utaló nyelvi elemek kifejezést használja,

amelyen belül elkülöníti a szabad és kötött formát. Domonkosi a következőképpen definiálja a megszólításokat:

> A címzett jelölésének számos nyelvi lehetősége létezik: ilyenek többek között a második személyre utaló névmások változatai, az ezekkel egyeztetett személyragok és személyjelek, a különböző nevek, címek, rangok, a foglalkozásra, szerepre utaló főnevek. (Domonkosi 2002: 6)

Domonkosi megfogalmazásában tehát a kötött megszólítási formák, mint a személyragok és személyjelek is megszólításnak minősülnek. Domonkosi szintén megszólításnak tekinti az utaló elemeket is.

Ladó szerint „a megszólítás beszédtársunk személyének szavakkal történő megjelölése" (1959: 23). „A megszólítás gyakran maga a név vagy annak valamilyen változatában való megnevezése, máskor névpótló megszólításokkal helyettesítjük őket. Ezek a névpótló megszólítások minősülnek leginkább *fatikus nyelvi elemek*nek, hiszen „jelentésük", „tartalmuk" sajátos, a kapcsolat állását is mutató" (Fülei-Szántó 1994: 40). „Fatikus funkcióról akkor beszélünk, amikor a kommunikáció során a figyelem a beszélő és a hallgató közötti kapcsolatra terelődik (...). A fatikus nyelvi elemek jól elkülönülnek a szövegalkotás során, ez azt jelenti, hogy a szövegtagoláskor szegmentálhatók, külön is jól elemezhetők" (Balázs 1993: 11). Fülei-Szántó Endre a megszólítást, amely felfogásában nem beszédaktus, hanem annak előkészítője, a kapcsolat megkezdésére használt elemnek tekinti, amelynek „domináns nyelvi kifejeződése a vokatívusz" (Fülei-Szántó 1994: 8). A megszólítás kötődhet konkrét beszédaktushoz, de lehet egy laza társalgás része is (ibid 9). Fülei-Szántó definícióját kiegészítve meg kell jegyeznünk, hogy nem csak a névpótló megszólítások jelzik a kapcsolat minőségét, a névvel való megszólításnál is több alternatíva közül választhat a beszélő, amely szintén utal az interakciós felek közötti viszony minőségére. A vezetéknévvel való megszólítás a negatív udvariasság kifejezője, használata távolságtartást, tiszteletet sugall. A keresztnévvel, kicsinyítőképzős keresztnévhasználattal, becenévvel pedig a címzettel való familiáris kapcsolatra utalunk. Így egy gyerek vezetéknévvel való megszólítása kifejezheti a beszélő haragját, dühét, stb. Pelcz (2007) a megszólítást a kapcsolatteremtés eszközének tekinti, amelyet a beszédaktus-elmélet értelmében a cselekvéssel egyenértékű mozzanatnak tart.

Fülei-Szántó megkülönbözteti a nominális (amely a jelen dolgozatban alkalmazott apellatív megszólítási funkcióval azonos szerepet tölt be) és a névmás-igerag megszólítási formát, amely deiktikus jellegű. Az előbbit *verbális érintés (1)*-nek, míg az utóbbit *verbális érintés (2)*-nek nevezi. (Fülei-Szántó 1994: 8).

A *Nyelvi illemtan* is elkülönítve tárgyalja a megszólításokat a tegezés-magázás kérdésétől, vagyis a beszélgetőpartnerre való utalás személyjelekkel vagy személyragokkal való kifejezésétől:

> A megszólítás az emberi kapcsolatteremtés egyik eszköze. Ezért az udvarias nyelvhasználatban – az évszázadok óta kialakult emberi érintkezés írott és íratlan szabályainak megfelelően – minden körülmények között a megszólított iránti tiszteletnek, egymás kölcsönös megbecsülésének kell megnyilvánulnia… (Deme-Grétsy-Wacha 1987: 128)

Láthatjuk, hogy ebben a megközelítésben a megszólítások megfelelő alkalmazása a nyelvi konvenciók betartásával egyenlő.

A megszólítás funkciói között említi Balázs a következőket: a kommunikatív kapcsolat elkezdése, fenntartása, az udvariasság igényének, tényének hangsúlyozása, gyors sikerre való törekvés, de használhatjuk kapcsolatzárásnál is köszönésforma mögé helyezve (Balázs 1993: 40).

2.1.2. A megszólítások meghatározása az angol és japán nyelvű szakirodalomban

Az angol terminológiában keveredik a *term of address* vagy *address term*, *vocative* és *term of reference* kifejezések. Leech a következő megkülönböztetést teszi a *vocative* és a *term of address* tekintetében: „Mondattani szempontból a megszólítás (*term of address*) a megnyilatkozás címzettjére vagy címzettjeire utaló eszköz. Ezzel szemben a vokatívusz a megszólítás egy sajátos formája: a megnyilatkozásba lazán illeszkedő nominális komponens”[7] (Leech 1999: 107).

[7] ”I take it that, syntactically speaking, a term of address is a device used to refer to the addresse(s) of an utterance. A vocative, on the other hand, is a particular kind of address term: a nominal constituent loosely integrated with the rest of the utternace.”

A leechi meghatározás zavarosnak tűnik abban az értelemben, hogy nem tesz különbséget az említő elem és a megszólító elem között, továbbá értelmezésében a vokatívusz a mondat integráns része. Leech a megszólítást egy magasabb kategóriának tekinti, amely magában foglalja a vokatívuszt is.

Braun (1988) az angol *forms of address* kifejezést használja munkájában. „A megszólítások (*forms of address*) megszólításra alkalmas szavak vagy kifejezések, amelyek az interakciós félre utalnak, és ezáltal erős deiktikus jelleggel bírnak”[8] (Braun 1988: 7). Braun tehát a megszólító nyelvi elemek diektikus jellegét, valamint a partner jellemzőit emeli ki. Gyakran jellemzik is a kommunikációs partnert, de nem feltétlenül, ugyanis lexikai jelentésük eltérhet vagy ellentmondhat a címzett jellemzőinek. Braun különbséget tesz *a szabad (free)* és *kötött formájú (bound froms)* megszólítások között. Szabad formának nevezi, amikor a megszólítás önálló közlésegységet alkot, nem része a mondategységnek, hanem megelőzi, követi, vagy beékelődik a megnyilatkozásba. Például: *Mr. Meier* may I talk to you for a moment?/ May I talk to you, *Mr. Meier*, for a moment?/ May I talk to you for a moment, *Mr. Meier*? A Braun által vizsgált nyelvek közül többre is igaz, hogy a megszólító pronominális elemek a mondategység részeként, azaz kötött elemként vannak jelen a mondatban, a nominális elemek pedig szabad formaként jelennek meg (Braun 1988: 11).

A szabad forma a vokatívuszi funkciónak, azaz az apellatív megszólításnak, míg a kötött forma a személyjelölő (*reference term*) funkciónak felel meg. Az indo-európai nyelvekben az esetek többségében a pronominális elemek kötött formájú megszólításként vannak jelen a megnyilatkozásban, míg a nominális megszólításra a szabad forma jellemző (Länsisalmi 1998). Bár megjegyzi, hogy az ellenkező esetre is akad bőven példa.

A japán megszólítás-kutatásban kevesen tesznek különbséget a szabad és kötött forma között. Takenoya (2003) azon kevés kutatók egyike, aki a japán anyanyelvi beszélők és amerikai japánnyelv-tanulók japán megszólítási szokásait vizsgálja. Takenoya a köztesnyelvi pragmatika szemszögéből vizsgálja a japán megszólító nyelvi elemeket. Braun (1988) definícióját egészíti ki: „A megszólítások a japán nyelv lexikai-szemantikai szintjébe kódolt tisztelet és udvariasság kifejezését szolgáló nyelvi

[8] Forms of address are words and phrases used for addressing. They refer to the collocutor and thus contain a strong element of deixis.

eszközök”[9] (Ide 1982: 358-359). Láthatjuk, hogy Takenoya a megszólítások funkciói széles palettájának csak egy kis szeletét ragadja meg, és a pragmatikai aspektusok közül is csak a tiszteletadást és a nyelvi udvariasságot emeli ki. Takenoya – jelen dolgozattól eltérően – a brauni kötött formára használja a *term of address* terminust.

Thomas (1995) különíti el pontosan a *term of reference* és *term of address* terminusokat: az előbbit akkor használjuk, amikor valaki*hez* beszélünk, az utóbbit pedig akkor, amikor utalunk valakire (Thomas 1995: 154).

Länsisalmi a japán megszólító nyelvi elemek pragmatikai funkcióit vizsgálja filmszövegekben, és szintén különbséget tesz a szabad és kötött forma között. Bevezet azonban egy harmadik kategóriát is, amelyet *átmeneti csoport*nak hív (*intermediate group*). Ide sorolja azokat a megszólításokat, amelyekben a témajelző *wa* partikula kimarad a megnyilatkozásból (Länsisalmi 1998: 92). Länsisalmi részletesen bemutatja a kollokviális beszédhelyzetben gyakori elliptikus forma pragmatikai funkcióit. A témajelölő *wa* partikulával együtt járó megszólítási forma (így az elliptikus forma is) viszont a kötött formájú megszólításokhoz sorolandó, így nem képezi a jelenlegi kutatás tárgyát.

Az alábbi példában az a) megnyilatkozásban rokonsági elnevezéssel kifejezett megszólítást a *wa* partikula kíséri, így szintaktikailag része a mondatnak, tehát kötött formáról beszélünk. A b) mondat jelentésben megegyezik az előzővel (Nagymama, mit gondolsz?), a különbség annyi, hogy a b) mondatban a *wa* témajelölő partikula elliptikus. Az ellipszis azonban nem okoz jelentésbeli változást, így fordítástudományi megközelítésből való vizsgálata nem indokolt.

1a) ばあちゃんは、どうなの？/*Bâchan wa,* dô na no? (Nagymama, mit gondolsz?)

(nagymama) + témajelölő + hogyan + zárópartikula + partikula

1b) ばあちゃん、どうなの？/*Bâchan* () dô na no? (Nagymama, mit gondolsz?)

A szabad és elliptikus forma közötti distinkció gyakran problémás (Nakamura 1982). Különösen igaz ez akkor, ha nem egy rögzített, természetes élőbeszédet tartalmazó diskurzust elemzünk, ahol az intonáció segíti a megkülönböztetést.

A japán szakirodalomban is létezik olyan megközelítés, amely megszólításként értelmezi az említő elemeket is, azaz a beszédhelyzetben részt nem vevő harmadik

[9] ”Address terms are linguistic devices used to show deference and politeness and are encoded at the lexico-semantic level in Japanese.”

személy említését. Egyes kutatók különbséget tesznek a 自称詞 /*jishôshi* (önemlítő elemek), 対称詞/*taishôshi* (megszólító elemek) és 他称詞/*tashôshi* (említő elemek) között (Suzuki 1973). Suzuki a *taishôshi* angol megfelelőjeként az *address terms* terminust használja, azonban a Suzuki-féle értelmezésben ez nem egyenlő az apellatív megszólítási használattal. A *taishôshi* két típusát különíti el: 1) *vokatívuszi használat* (*呼格的用法/kokakuteki yôhô/vocative use*), amellyel olyankor él a beszélő, amikor az interakcióban részt vevő másik fél figyelmét szeretné felkelteni, vagy ha az érzelmeire akar hatni (Suzuki 1973: 146). A másikféle használat a 2) *pronominális használat* (*代名詞的用法/daimeishiteki yôhô/pronominal use*), amikor a megszólító elem egy mondat alanya vagy tárgya tartalmilag a partnerre utal, mutat. Az indo-európai nyelvekben a mondat alanyát vagy tárgyát gyakran személyes névmással (you) jelöljük, innen ered az elnevezés (Suzuki 1973: 147).

A vokatívuszi használat illusztrálására a következő példát hozza Suzuki:

2a) ねえ、*涼子ちゃん*、こういうのはどう？Nê, *Ryoko chan*, kô iu no wa dô? (Hallod, Ryoko, mit szólsz az ilyen dolgokhoz?)

A pronominális használatra az alábbi példát hozza:

2b) *きみは*、この曲が好き？*Kimi wa* kono kyoku ga suki? (Szereted az ilyen zenét?)

それで涼子ちゃんはどうしたいの？Sorede *Ryoko chan wa* dô shitai no? (Akkor mit akarsz csinálni, Ryoko?)

Az angol terminológiában a *vocative* és a *term of reference* fogalmaknak felel meg a fenti két kifejezés.

3a) *Mummy,* you had time of your life when you were working in your canteens.
(W.S. Maugham, The Bread-Winner, idézi Oda 2010: 9)

3b) *Mummy* had the time of her life when she was working in her canteens.
(Oda 2010: 9).

A 3a) példamondatban a *mummy* szó, a beszélgetőpartner (*anya*) megszólítására alkalmazott elem (apellatív megszólítás). Nem képezi a mondat részét, így elhagyható. A 3b) példamondatban a *mummy* nem a beszélgetőpartner, a beszélő csupán utal rá. A mondat részét képezi, és nem hagyható el a mondatból. Az ilyen esetekben használt elemeket személyjelölőknek (*term of reference*) nevezik. A személyjelölők nem képezik jelen dolgozat tárgyát.

A megszólításokat sokszor a követendő nyelvi normák vagy szabályok függvényében tárgyalják, a képlet azonban nem ilyen egyszerű. A nyelvi normák, nyelvtani szabályok nem fedik le a teljes palettát. (Taavitsainen 2003: 12) Előfordul, hogy a beszélő szándékosan eltérve a normáktól iróniát, szarkazmust, kritikát sugall az adott megszólítás alkalmazásával. Egy adott megszólítási formula használatával a beszélő különböző stratégiákat alkalmazhat.

> Vannak bizonyos átfedő területek köztük, de azt mondhatjuk, hogy a szociolingvisztika a viszonylag állandó társadalmi változók (osztály, nem, kor, etnikum) hatásával foglalkozik az egyén beszédére. A pragmatika ezzel szemben a nyelvészeti összefüggések leírására vállalkozik ugyanannak a személynek a relatíve változó jellemzői (státusz, társadalmi szerepe) és aközött, hogyan aknázza ki szociolingvisztikai repertoárját egy bizonyos cél elérése érdekében (Szili 2004: 26).

A szociolingvisztika statikus képet fest egy közösség nyelvéről, míg a pragmatika dinamikus leírást ad. A pragmatika számára a szociolingvisztika a kiindulópont: az előbbi megmondja, milyen forrással bír az egyén, az utóbbi pedig azt, mit csinál a birtokában lévő eszközökkel (Szili 2004: 26).
Dolgozatomban az apellatív funkcióval bíró nominális, névmási és melléknévi megszólító (*vocative, free form, yobikake*) elemeket tekintem megszólításnak. Az igei megszólítást mind a magyarban, mind a japán nyelvben normatív szabályok irányítják, így az a pragmatikai elemzés szempontjából irreleváns. Előzetes kutatások is rávilágítottak, hogy az apellatív megszólítások jól elkülöníthetők a mondat igei részétől, ez pedig lehetővé teszi az igei megszólítástól való független elemzését. Nem sorolom az apellatív megszólítások közé az indulatszókat, mivel nem jellemzik az interakciós felek közötti interperszonális viszonyokat. Hasonló okokból nem képezik a kutatás tárgyát a köszönések és egyéb üdvözlő formák sem, a japánban ugyanis a különböző helyzetekben használatos üdvözlési formák alkalmazását a nyelvi norma irányítja.

2.2. A megszólító nyelvi elemek kategorizálása

Nemzetközi szakirodalom

A legtöbb nyelvben három szófajcsoporttal szólíthatjuk meg beszélgetőpartnerünket: személyes névmások, igék, főnevek kiegészítve más szintaktikailag kapcsolódó szavakkal (Braun 1988; Taavitsainen 2003).

Pronominális megszólítások. A nemzetközi szakirodalom a Brown és Gilman (1975) által bevezetett szimbólumok szerint intimitás, közelséget jelölő *T névmások*, valamint udvariasságot, távolságot, tiszteletet kifejező *V névmásokat* említi. Braun (1988) a japán nyelvben előforduló megszólító elemeket nem említi, de megjegyzi, hogy léteznek olyan nyelvek, ahol több második személyű névmással is találkozunk.

Igei megszólítások. Az igei személyragok, vagy akár maga az igeragozás is utalhat a beszélgetőpartnerre. A magyar nyelv erre kiváló példát szolgáltat. Braun megjegyzi, hogy sokszor redundáns jelenségnek lehetünk tanúi, ugyanis az igéket gyakran személyes névmás is kíséri. A japán nyelvben igeragozás nem létezik, viszont az ige tiszteleti, szerény vagy semleges alakjának használata tükrözi a beszélő és megszólított közötti társadalmi, érzelmi viszonyt.

Nominális megszólítások. Nemzetközi kutatások (Braun 1988; Taavitsainen 2003) az alanyi és melléknévvel való megszólítást említi. Ide tartozik a névvel való megszólítás (*names*), a rokonsági megnevezéssel (*kinship terms*) való megszólítás, titulussal való megszólítás (*titles*), ranggal való megszólítás (*titles which are bestowed*) (gróf), foglalkozásnévvel való megszólítás (*occupational terms*), absztrakt főnévvel való megszólítás (*őméltósága, őexcellenciája*), bizonyos kapcsolatra utaló főnevekkel való megszólítás (*szomszéd, kolléga*), kedveskedő megszólítás (*terms of endearment*) (pl. gyermekek megszólítására használt kitalált vagy létező kedveskedő kifejezések. Különbséget kell tenni a megszólító és utaló elemek között, mivel nem feltétlenül elfogadott ugyanaz a megszólítás mindkét esetben (pl. az *unoka* kifejezés utaló elemként alkalmazható, de interakcióban közvetlen megszólításként nem) (Braun 1988: 9-11). Quirk a vokatívusz terminust használja, és kilenc típusát különíti el: 1) név (*name*), 2) családi kapcsolatokat kifejezők (*term for family relationship*), 3) tiszteletet kifejező megszólítás (*title of respect*), 4) státuszjelölők (*marker of status*), 5) foglalkozást jelölő megszólítás (*term for occupation*), 6) jelzők (*epithet*), 7) általános főnevek (*general noun*), 8) a *you* személyes névmás (*the personal pronoun you)*, 9) nominális mondatok (*nominal clause*) (Quirk et. al. 1985: 773-775).

2.3. Az apellatív megszólítások pragmatikai funkciói

Jakobson (1969: 219) a kommunikáció hat funkcióját különíti el: emotív, konatív, fatikus, metanyelvi, poétikai és referenciális funkció. Ebben a kommunikációs modellben Jakobson a megszólításokat a konatív és a fatikus funkciónál említi. A konatív funkció a címzettet hangsúlyozó funkció, a fatikus funkció pedig a kapcsolat létrehozására, fenntartására vonatkozik. Bár Jakobson nem említi, de a megszólítások emotív funkciót is betölthetnek egy megnyilatkozásban. Ilyenek a becenévvel, kedveskedő főnévvel vagy melléknévvel kifejezett megszólítások, de ugyancsak itt említhetjük a megvetést, óvást, féltést, szemrehányást és más érzelmeket megjelenítő formákat is (Domonkosi 2002).

Természetesen - ahogy azt a továbbiakban látni fogjuk - a megszólítások ennél jóval több funkcióval bírnak.

Domonkosi (2002) felveti a deixisnek egy tágabb értelmezési lehetőségét, a megszólítások ugyanis elsődleges funkcióikon túl utalnak a személyközi kapcsolatok jellegére, jelzik a társadalmi és hatalmi távolságot, így a szociális deixisként is értékelhetők.

Zwicky (1974) a vokatívusz (amely a szarkowskai definíció szerint az *apellatív megszólítás*nak felel meg) két fajtáját különbözteti meg: *figyelemfelkeltő (calls)* elemek és *kapcsolatfenntartó, megerősítő (addresses)* elemek.

a) *Hey lady*, you dropped your piano.

b) I'm afraid, *sir*, that my coyote is nibbling on your leg. (Zwicky 1974: 787).

Az a) példamondatban a *hey lady* vokatívusznak megszólító, figyelemfelkeltő szerepe van. A b) példamondatban a *sir* megszólításnak a kapcsolat fenntartásában, megerősítésében, a figyelem további biztosításában van szerepe. Természetesen a kapcsolat felvételére nem csak nominális megszólítás szolgálhat, mindez történhet bocsánatkérő nyelvi elemmel *(Elnézést!*), indulatszóval (*Ó!; Hé!*), vagy nem nyelvi elemmel.

Crystal a *vokatívusz* terminust használja, és a következőképpen definiálja: „A vokatívusz (amely a latin *vocare* = hívni szóból ered) a megnyilatkozás címzettjének

illetésére használt név”[10] (Crystal 2003: 220). Crystal a vokatívuszi funkciók között említi a figyelemfelkeltést, valamint a társadalmi kapcsolat és személyes attitűd kifejezését. A vokatívusz fakultatív elem, betoldható a mondatba, vagy elhagyható. Állhat a közlés elején, közepén vagy végén. A vokatívusz típusai között pedig az angol nyelvre vonatkoztatva az alábbiakat sorolja fel: nevek titulus vagy titulus nélkül (*David, Mrs. Smith*), rokonsági elnevezések (*mum, uncle*), státusz-vagy tiszteletjelölők (*sir, my Lord*), foglalkozást jelölők (*waiter, nurse*), minősítő jelölők (*darling, pig, dear*), általános megnevezések (*ladies and gentlemen*), a *you* személyes névmás (rendkívül udvariatlan használata: *You, where's the phone*?), bizonyos mondattípusok (*Come out, come out, whoever you are*!), kiterjesztett vokatívusz (*old man, you fat fraud*) (ibid 220). Hasonló a quirki definíció is:

> A vokatívusz egy opcionális elem, általában a megnyilatkozás címzettjét vagy címzettjeit megjelölő névszói szerkezet. A megszólítás lehet figyelemfelkeltő (call), amely a címzett figyelmének felkeltésére szolgál, kiemelve a többi részt vevő közül, vagy kapcsolat fenntartását célzó megszólítás (addresse), amely a beszélőnek a címzettel szembeni viszonyát és attitűdjét fejezi ki[11] (Quirk et.al. 1985: 773).

Tehát ahogy Quirk is mondja a fenti meghatározásban, a vokatívusz használata fakultatív.

Davis (1986, idézi Bruti és Perego 2008) Zwicky kategóriáit zavarosnak tartja, ezért más felosztást javasol:1) *azonosító/identifikáló (identifying) funkció*, amely vagy a beszédpartner kiválasztásában játszik szerepet, vagy – ha a kapcsolatfelvétel már megtörtént – emlékeztetőként funkcionál. 2) *expresszív funkció*, amikor nincs szükség a figyelemfelkeltésre, a vokatívusz a beszélőnek a megszólítottal szembeni attitűdjét fejezi ki.

Biber (et. al. 1999) szintén a *vokatívusz* terminust alkalmazza, és a diskurzusban betöltött pozíció szerint a vokatívusz három típusát különíti el: 1) figyelemfelkeltő funkció, 2) a beszédpartner identifikálása, 3) a beszédpartnerrel való szociális kötelék létrehozására, megerősítésére és fenntartására irányuló funkció. A megnyilatkozás elején helyet foglaló vokatívusznak általában figyelemfelkeltő szerepe van (esetlegesen

[10] ”A vocative (from latin vocare (to call) is a name used for the person(s) to whom a sentence is addressed”.

[11] ”A vocative is an optional element, usually a noun phrase, denoting the one or more persons to whom the sentence is addressed. It is either a CALL, drawing the attention of the person or persons addressed, singling them out from others in hearing, or an ADDRESS, expressing the speakers relationship or attitude to the person or persons addressed.”

azonosító szereppel kombinálva), míg a megnyilatkozás végén elhelyezkedő vokatívusz szocio-pragmatikai jelentést hordoz.

Yui (2012) megjegyzi, hogy a Biber-féle hármas felosztás nem kielégítő, több példát említ, amikor a megszólító nyelvi elemnek nem pusztán kapcsolatmegerősítő szerepe van, hanem ennél jóval többet jelez a szereplők interperszonális kapcsolatáról. A megszólítás kifejezheti a beszélő érzelmeit, vagy a beszélő társadalmi pozícióját, de egy a nyelvi normákkal ellenkező megszólítási mód kifejezhet szarkazmust, iróniát is (Yui 2012: 66). Yui ezért a biberi harmadik kategória meghatározását (*mantaining and reinforcing social relationship*) kiegészíti: „presenting a status of the social relationship between the parties (a felek közötti szociális kapcsolat státuszának kifejezése)." (Yui:2012: 66). Yui definícióját azonban fenntartásokkal kell, hogy fogadjuk, mivel éppen a Yui által felhozott példák illusztrálják, hogy a megszólító elemek pragmatikai funkciót (szarkazmus, irónia, stb.) is betöltenek.

Maynard (2002: 125) a nyelvi emotivitás szemszögéből vizsgálja a vokatívuszi elemeket. A vokatívusz kifejezheti a beszélő attitűdjét, érzelmeit, érzelmei intenzitását (pl. bajtársiasságot, jóakaratot, kedveskedést, vulgaritást, megvetést, feminitást, maszkulinitást, stb.).

Leech (1999) hasonlóképpen a *vokatívusz* terminussal él, és a következő funkcióit emeli ki:

1) *Figyelemfelkeltés*: Felhívjuk a kommunikációs partner figyelmét, hogy a mondandónkat hozzá szeretnénk intézni (A: *Mum!* B: What darling?); 2) *A beszélgetőpartner azonosítása*: a megszólított megkülönböztetése/kiemelése az interakcióban részt vevők közül (*Hey Ben*, do you remember a hole puncher coming in I ordered); 3) szociális kapcsolat létrehozása vagy fenntartása (Oh yeah *Dude*, totally). A példában a megszólító elem nem a megnyilatkozás elején, hanem a közepén helyezkedik el, így nem lehet figyelemfelkeltő funkciója, ilyen esetben a szociális köteléket erősíti. 4) emotív funkció: pl. amikor a szülő hangosan rászól a gyermekre (*Egon*!), mert túl hangosan hallgatja a zenét

(Leech 1999: 108-109).

Länsisalmi (1998) *a second person designating term* (az egyes szám második személy jelölésére használat elemek) Havertake (1984) tipológiája alapján elemzi a japán nyelvben előforduló második személy jelölésére használatos nyelvi elemeket. Havertake (1984: 68) az alábbi négy vokatívuszi funkciót különíti el: 1) figyelemfelkeltés, 2) illokúciós funkciót jelző eszközök helyettesítőjeként való

alkalmazás, 3) perlokúciós hatás kiváltása, 4) nyelvi udvariasság kifejezésére történő alkalmazás.

1) Figyelemfelkeltő és illokúciós funkciót betöltő vokatívuszok

Länsisalmi (1998: 182-190) megkülönbözteti a „ちどり！*Chidori!" (KN),* „ねえ、*お姉さん！/Nê, onêsan!* (Hé! *Nővérem*!)" típusú figyelemfelkeltő megszólításokat, amelyeket rendszerint a kommunikációs fél részéről érkezett verbális vagy nonverbális reakció kísér. A nem figyelemfelkeltő vokatívuszokat Havertake további két kategóriára bontja aszerint, hogy egy nagyobb szintaktikai szerkezet részei-e, vagy sem. Az „*お姉さん*！いらっしゃい！いい気持よ。*/Onêsan!* Irasshai! Ī kimochi yo." (*Nővérem*, gyere! Nagyon kellemes!), „マミヤ先生、ご面会です。*/Mamiya sensei,* go menkai desu." (*Mamiya tanár úr*, látogatója van.) típusú vokatívuszok figyelemfelkeltő szerepben állnak, a dialógusokban előforduló „Apa: ああ、よかった。うちの子じゃなくて。/Aa, yokatta. Uchi no mago ja nakute. (Áh, megnyugodtam, hogy nem a mi unokánk) Anya: *あなた*！*Anata!*" (Hé, *te*!), Tomoko (aki zavarban van ittas apja viselkedése miatt): „*お父さん*！*/Otôsan!"* (*Apa*!) ige nélkül álló megszólító elemek viszont illokúciós erővel (figyelmeztetés, szemrehányás, stb.) bírnak, és különböző konverzációs funkciókat töltenek be, mint utasítás, korholás, szemrehányás.

2) Perlokúciós hatást kiváltó funkció

A perlokúció az illokúciós aktus által a címzettben kiváltott hatást jelöli. Beszélhetünk a szándékosan kiváltott hatásról, amikor a beszélő tudatosan választ olyan apellatív megszólítás, amely reményei szerint kiváltja az óhajtott perlokúciós hatást. De beszélhetünk teljesen véletlenszerűen előidézett perokúciós hatásról is. Länsisalmi (1998: 201) szerint a japán nyelvben perlokúciós hatást lehet elérni, ha a vokatívuszi megszólításban főnév helyett személyes névmást alkalmazunk, vagy fordítva, illetve a szuffixumok használata vagy nem használata révén. A perlokúciós hatás illusztrálására egy filmrészletből származó dialógust választ, amelyben a báty általában az *omae* E/II. személyű névmással illeti húgát, az idézett részletben azonban viccesen *okusan* (feleség) címzéssel szólítja meg a nemrég férjhez ment testvérét, majd

amikor a lány elkomorodik a megszólítást hallatán, a fiú aggodalmának hangot adva a *Yoshiko* keresztnévi megszólítással él.

3) Kötelező udvariassági elem használata

Havertake olyan eseteket sorol ide, amikor főként aszimmetrikus személyközi kapcsolatokban elvárt vagy kötelező a hierarchia magasabb fokán álló címzettel szemben udvariassági formulát használni. Länsisalmi (1998: 205) itt említi a császári párral szemben használatos 陛下*/heika* (őfelsége) tiszteleti megszólítást, valamint más formális helyzetekben, munkahelyen, intézményekben alkalmazott formulákat (館長*/kanchô (igazgató),* 先生*/sensei (tanár, mester, doktor úr*, stb.).

Havertkake ezen kategóriáját azonban nem tekinthetjük pragmatikai funkciónak. Az aszimmetrikus személyközi kapcsolatokban a valamilyen tekintetben magasabb rangban, pozícióban álló címzett megszólítását a japán nyelvi norma szabályozza. A császári pár megszólítására nincs más alternatíva, mint ahogy a tanárt is kötelező jelleggel *sensei* megszólítással kell illetni. Pragmatikai funkcióról a normától való eltérés, deviancia esetén beszélhetünk.

Havertake rendszere hiányosnak mondható abból a szempontból is, hogy a perlokúciós hatás kifejezésének létezhetnek más alternatívái is, továbbá a császárral szemben alkalmazott tiszteleti megszólítási formák használati szokásai nem vizsgálhatók a pragmatika eszközeivel.

Onoe (1986: 569-570) a következő megfigyelést teszi a vokatívuszok által betöltött funkciókról: 1) Amennyiben van egy kontextusból kiragadott egyedülálló vokatívuszunk, mint például „太郎!*/Tarô!*", a vokatívuszt úgy értékeljük, mint a címzett figyelmének felkeltésére alkalmazott megszólítási elem. Másrészt azonban egy 太郎！来い！*/Tarô! Koi!* (*Taro*! Gyere ide!) utasítást közlő megnyilatkozás elején álló vokatívuszként az interakciós félre való fókuszálás jelzője, azaz jelzi, kihez intézték az utasítást. Onoe szerint a következő beszédaktusokra is igaz a fenti állítás: tiltás, követelés, kérés, kérdés, az interakciós fél értékelése (pl. dicséret, csodálat, elismerés, bátorítás, szemrehányás, tiltakozás, ellenvetés, stb.), ítélet, üdvözlés, panasz, bocsánatkérés.

A vokatívuszok funkcióit Shiina tárgyalja legrészletesebben. Shiina (2008), aki szintén a *vokatívusz* terminust használja, négy funkcióját különít el: (1)

kapcsolatkezelési funkció (a továbbiakban KaKF, *interpersonal management functions*). Shiina ide sorolja a tiszteletet, intimitást kifejező vokatívuszokat.; (2) *konverzációkezelési funkciók* (a továbbiakban KoKF, *conversational management functions*): megnyilatkozás indítása, megnyilatkozás zárása, kommunikációs fél identifikálása, figyelemfelkeltés, kapcsolat fenntartása; (3) *információkezelési funkciók* (továbbiakban IFK *information management functions*); és (4) *illokúciós erő kezelési funkciók* (IEKF *illocutionary force management functions*): Shiina a felszólító mód előtt vagy után álló vokatívuszokat és más beszédaktusokat követő vokatívuszokat említi itt.

Shiina is érzékeli a vokatívuszok csoportosításának nehézségét és korlátait, és megjegyzi, hogy a vokatívuszok multifunkcionálisak, azaz egy nyelvi elem egyszerre több funkciót is betölthet egy megnyilatkozásban. Véleménye szerint elsődleges funkciójuk a kapcsolatkezelési funkció. A *kapcsolatkezelési funkciónál* (KaKF) említi a tiszteletet, familiaritást kifejező vokatívuszokat, amelyeknek a megnyilatkozásokban kapcsolaterősítő szerepük van. Természetesen olyan vokatívuszokat is alkalmazhat a beszélő, amelyek nem építik, hanem éppen ellenkezőleg, rombolják a kapcsolatot (sértést, megvetést, iróniát kifejező vokatívuszok).

A *konverzációkezelési funkciót* (KoKF) betöltő vokatívuszok között említi Shiina a megnyilatkozás eleji, figyelemfelkeltési szereppel bíró vokatívuszokat. A szöveg szerzőjének egyik célja ilyenkor a színre lépő szereplők bemutatása is. Kezdeti pozíción a kommunikációs egység elejét, és nem feltétlenül a mondat elejét érti. (Shiina 2007: 26). A megnyilatkozások végén elhelyezkedő vokatívuszok szerepe jelezni a megnyilatkozás végét, és átadni a szót a következő beszélőnek (ibid 27). Amikor egyszerre több szereplő is jelen van, a vokatívuszi elem funkciója megjelölni azt a személyt, akihez a mondandónkat intézni kívánjuk.

Információkezelési funkció (IKF). Shiina olyan vokatívuszokat sorol ide, amelyek pragmatikai jelentést adnak hozzá a megnyilatkozáshoz. Így például egy megnyilatkozás eleji vokatívusz előkészíti a talajt a tulajdonképpeni üzenethez. Itt olyan szerkezeteket említ, amikor a vokatívusz határozói vagy főnévi szerkezetet előz meg (pl. *In the Name of Politeness, my Lord Marquis..., But among your conquests, Mr. Daffodill, you..., The business, Sir...*), amelyek a japán megszólítási szokásokra nem jellemző. Továbbá rövid bevezető kifejezések utáni vokatívuszok, mint (*well, indeed, truly*, stb.), valamint a japán megnyilatkozásokban is előforduló indulatszó (*oh, bravo*, stb.) után álló vokatívusz. Az indulatszavak a beszélő lelki és mentális állapotát

tükrözik (Taavitsainen 2003), az ezt követő vokatívusznak figyelemfelkeltési szerepe van, továbbá az illokúciós erőt is fokozza. Az IKF között említi Shiina a főmondat és mellékmondat közé beékelt vokatívuszokat, amelyek után szintén újabb információval egészül ki a megnyilatkozás. Ilyenkor a vokatívuszoknak a figyelem fenntartásában van szerepük.

Illokúciós erőt kezelő funkció (IEKF). Ide sorolja Shiina a felszólító mód előtti vagy utáni vokatívuszokat, ahol a vokatívusszal kiemeli a beszélő, hogy kihez szól a felszólítás, erősítve ezzel a beszédaktus illokúciós erejét. Hasonlóképpen az egyéb beszédaktusokat megelőző vagy követő vokatívusz erősítheti vagy gyengítheti az adott beszédaktus illokúciós erejét.

2.3.1. Shiina felosztásának alkalmazása a japán apellatív megszólítások elemzésére

Bár az egyes vokatívuszi formák több csoportba való besorolása még mindig nyitva hagy néhány kérdést, mégis Shiina négyes felosztása adja a legteljesebb képet az apellatív megszólítások funkcióiról.

Átdolgozva Shiina (2008) kategóriáit a japán apellatív megszólítások által a megnyilatkozásokban betöltött funkciókat az alábbiak szerint csoportosítottam:

Jelen kutatásban Zwicky (1974) alapján megkülönböztetem a *figyelemfelkeltést* illetve a *kapcsolat fenntartását* jelző apellatív megszólításokat. A címzett figyelemfelkeltésére irányuló elemek a dialógus többi részétől elkülönülve, magukban állnak. Általában a figyelemfelkeltésen kívül más pragmatikai funkciót nem hordoznak. Az ilyen jellegű apellatív megszólításokat rendszerint egy, a címzett részéről érkező verbális vagy nonverbális reakció követ.

2.3.1.1. Figyelemfelkeltés

A 3. táblázatban szereplő *Nana* c. animéből származó jelenetben a vonatról leszálló Nanát szólítja meg a szereplő. A következő filmkockán, Nana, az interakciós fél nevét kiáltva reagál a figyelemfelkeltő megszólításra. A táblázatban szerepel a forrásnyelvi és a két célnyelvi megnyilatkozás, valamint a jelenet vizuális megjelenítése is.

3. táblázat. Példa figyelemfelkeltő funkcióra.

Sorszám	Kód	Idő	Kép	FNYSZ	CNYSZ 1 (szinkron)	CNYSZ 2 (rajongói)
256	Nana 1. r.	00:10:32		なな！Nana!	Nana!	Nana!

2.3.1.2. Kapcsolatfenntartás

A *kapcsolat fenntartására* irányuló apellatív megszólításokhoz több pragmatikai funkció is társulhat. Ezen belül Shiina nyomán megkülönböztetem a *konverzációkezelési, illokúciókezelési, kapcsolatkezelési és információkezelési funkciót* betöltő apellatív megszólításokat. Shiina alapján a konverzációkezelési funkciónál említem a megnyilatkozás indítása, a megnyilatkozás zárása, a kommunikációs fél identifikálására szolgáló apellatív megszólításokat. Az *illokúció kezelési funkcióhoz* az egyes beszédaktusokat kísérő apellatív megszólításokat sorolom, amelyek módosítják az adott beszédaktus illokúciós erejét. Shiina felosztását kiegészítve ide sorolom azokat az apellatív megszólításokat, amelyek önmagukban fejeznek ki illokúciós aktust. Itt említem majd az illokúciós aktusok által kiváltott perlokúciós aktusokat is. A *kapcsolatkezelési funkcióhoz* sorolom a kapcsolaterősítő, illetve kapcsolatromboló apellatív megszólításokat, mint például a tiszteletet, familiaritást, megvetést, iróniát, stb. jelző nyelvi elemek. Ugyancsak ide sorolom a szociális deixisként funkcionáló társadalmi és hatalmi viszonyokat jelölő apellatív megszólításokat is. Az *információkezelési funkcióhoz* sorolom a megnyilatkozások elején, vagy indulatszavak után álló apellatív megszólításokat, amelyek az információ felvezetéséhez készítik elő a talajt.

Shiina megállapításával egyetértve, a dolgozat írója is úgy véli, hogy ugyanazon elem több funkcióval is bírhat egy megnyilatkozásban. A vizsgálatban a besorolásnál az adott apellatív megszólítás elsődleges funkcióját fogom figyelembe venni, megemlítve emellett a többi betöltött szerepet is.

2.3.1.2. /a Konverzációkezelési funkció

4. táblázat. Példa konverzációkezelési funkcióra

Sorszám	Kód	Idő	Kép	FNYSZ	CNYSZ1 (szinkron)	CNYSZ2 (rajongói)
197	TS	00:03:25		**課長**、さっきの空調の見積もりの件ですが。**/Kachô,** sakki no kûchô no mitsumori no ken desu ga.	**Uram**, / a légkondi felméréssel kapcsolatban…	Arról a légkondicionáló becslésrõl van szó.

A 4. táblázatban előforduló példában a beosztott szólítja meg főnökét, Sasakit, a film egyik főszereplőjét. A *kachô* (részlegvezető) apellatív megszólítás több funkcióval is bír egyidőben. Az apellatív megszólítás egyik funkciójaként említhetjük a figyelemfelkeltést. A kép alapján tudjuk, hogy a beszélő hátulról szólítja meg a címzettet. A figyelemfelkeltésnél azonban fontosabb az identifikáló és deiktikus funkció, a nézők számára ekkor derül ki ugyanis, hogy milyen beosztásban dolgozik Sasaki a cégnél. A hivatalos magyar fordításban az *uram* megszólítás szerepel, a rajongói fordításból viszont kimarad a megszólítás. Amennyiben az ekvivalencia-vizsgálatnál a figyelemfelkeltési funkciót tartjuk szem előtt, a hivatalos fordítás ekvivalensnek mondható az eredetivel. Ha viszont az identifikáló és deiktikus funkciót vesszük alapul, a magyar célközönség ezen a ponton még nem értesül a főszereplő beosztásáról, valamint a beszélő és címzett közötti hatalmi viszonyról. Természetesen ez nem nevezhető fordítási hibának, műfordításokban is számos olyan helyzetet találunk, amikor a célnyelvi nyelvhasználati szokásokból kifolyólag vagy a fordító által alkalmazott fordítói stratégia miatt a célnyelvi szövegben később derül fény a szereplő nemére, beosztására, stb.

2.3.1.2. /b Illokúciókezelési funkció

1) illokúciós erő módosítása

5. táblázat. Példa illokúciókezelési funkcióra 1. (illokúciós erő módosítása)

Sorszám	Kód	Idő	Kép	FNYSZ	CNYSZ 1 (szinkron)	CNYSZ 2 (rajongói)
10	Y	00:12:32		**のぼる**、あんたのの子と一緒やったんやないんか。**/Noboru**, anta Nonoko to issho yatta n yanai ka. (Noboru, nem te voltál Nonokóval ?)	**Noboru,** a legutóbb veled volt, vagy nem?	**Noboru**, miért nem voltál vele?

Az 5. táblázatban szereplő dialógus a *Yamada* c. komédiából származik, a beszélgetés anya és fia, Noboru között zajlik. A forrásnyelvi szövegben két szó utal a címzettre: a *Noboru*, keresztnévvel való apellatív megszólítás, valamint az *anta* személyes névmás, ahol a *wa* témajelölő partikula kimarad a megnyilatkozásból. A megnyilatkozásban a *Noboru* apellatív megszólítás a számonkérés beszédaktusának illokúciós erejét erősíti, azáltal, hogy a címzett neve is elhangzik. A szinkron-és a rajongói változatban hasonló funkciót tölt be az apellatív megszólítás.

2) illokúciós aktus funkcióját betöltő apellatív megszólítások

6. táblázat. Példa illokúciókezelési funkcióra 2. (illokúciós aktust betöltő funkció)

Sorszám	Kód	Idő	Kép	FNYSZ	CNYSZ 1 (szinkron)	CNYSZ 2 (rajongói)
373	ML 1. r.	00:12:29		ちょっと、**真山** !/ Chotto, **Mayama.**	Várj csak, **Mayama**!	Hé, **Mayama**!

A 6. táblázatban lévő példa a *Méz és lóhere* c. anime első részéből származik, és arról van szó, hogy a Moritától kapott téves információ miatt a lányok Mayamát gyanúsítják a talicska eltulajdonításával, amelyből aztán a filmkockán látható roller készült. A Mayamához intézett megnyilatkozásban az apellatív megszólítás önálló illokúciós funkcióval bír, mégpedig a szemrehányás, dorgálás, kérdőrevonás szerepét tölti be. A két magyar fordításban hasonló funkcióval bírnak a megszólítások. Az illokúciós aktus révén elérni kívánt perlokúciós hatás célja pedig Mayamát jobb belátásra bírni, és visszaszerezni a talicska alkatrészeit.

2.3.1.2./c Kapcsolatkezelési funkció

7. táblázat. Példa kapcsolatkezelési funkcióra

Sorszám	Kód	Idő	Kép	FNYSZ	CNYSZ 1 (szinkron)	CNYSZ 2 (rajongói)
83	Y	01:17:57		なんじゃ、**オッサン**/ Nan ja, **ossan?**	OK, **tata**, nyögjed már.	Mondjad már, **tata!**

A japán eredeti *Nanja, osssan*? megnyilatkozás jelentése *Mi van, tata/öreg*? a környék nyugalmát megzavaró motoros banda és a rendet teremteni próbáló Yamada

között zajlik. Az *ossan* az *ojisan* vulgárisabb párja. Némely szótárak szerint kansai térségi (Osaka és környéke) dialektusban használják főként (*Shinmeikai kokugo jiten* 2012: 192) középkorú férfiak megszólítására. Jelen példában a címzett iránti megvetésüket, lenézésüket fejezik ki a megszólítással. A hivatalos és rajongói fordításban álló *tata* apellatív megszólítás funkciójában illeszkedik a forrásnyelvi apellatív megszólításhoz.

2.4. Az apellatív megszólítások mint beszédaktusok

Nincs egyetértés a téma kutatói között abban, hogy az apellatív megszólítások beszédaktusoknak tekinthetők-e, vagy sem. Nyomárkai (1998) addresszatív beszédaktusoknak tekinti a megszólításokat, Pelcz (2007) szerint a kapcsolatteremtés gyakori eszköze a megszólítás, amely a beszédaktus-elmélet értelmében a cselekvéssel egyenértékű mozzanat. Fülei-Szántó Endre (1994) a megszólítást nem beszédaktusnak, hanem annak előkészítőjének tekinti, a kapcsolat megkezdésére használt elemként fogja fel, amelynek „domináns nyelvi kifejeződése a vokatívusz" (ibid 8). A megszólítás kötődhet konkrét beszédaktushoz, de lehet egy laza társalgás része is (ibid 9).

Kubo (2009) a *vokatívusz* terminust használja kutatásában, és a beszédaktus-elmélet alapján elemzi a vokatívuszokat. Osenova és Simov (2002) elméletéből indul ki, akik megkülönböztetik a beszélgetőpartner megszólítására alkalmazott *referenciális (referential),* valamint a beszélgetőpartnerre utaló *non-referenciális (non-referential)* vokatívuszokat. Levinson (1983) pedig - Zwicky (1974) alapján - a vokatívuszok megnyilatkozásban betöltött pozíciójuk szerint *calls* (figyelemfelkeltő) és *addressee* (figyelemfenntartó) kategóriákra bontja a vokatívuszokat. A fentiek alapján tehát a vokatívuszok négy csoportját különíti el: *referential calling* (referenciális figyelemfelkeltő), *referential addressing* (referenciális figyelemfenntartó), *non-referential calling* (non-referenciális figyelemfelkeltő), *non-referential addressing* (non-referenciális figyelemfenntartó) (Kubo 2009: 334).

Szarkowska (2012) az apellatív megszólításokon belül szintén megkülönbözteti a figyelem felkeltésére (*call*), valamint a kapcsolat fenntartására (*addresse*) utaló megszólításokat.

A beszédaktus-elmélet felől nézve a „*Mrs. Clifton* - (this is) Count Almasy." megnyilatkozással a beszélő egy komplex illokúciós aktus hajt végre (bemutatás),

amelyet a *Mrs. Clifton* megnyilatkozás eleji pozícióban álló apellatív megszólítással vezet be. A *Mrs. Clifton* apellatív megszólítás illokúciós ereje a figyelemfelkeltés (call), célja, hogy magára vonja a partner figyelmét.

Az illokúciós aktussal együtt a beszélő egyben egy perlokúciós aktust is végrehajt. Brown és Levinson (1987: 335) a perlokúciós aktus jelenségét nem tárgyalják, sőt mi több, a beszédaktus-elmélet terminust sem említik könyvükben, kitérnek viszont a csoporthoz való tartozás (*in-group membership*) kifejezésének különböző módjaira. Kubo értelmezésében ezt implicit perlokúciós aktusnak lehet felfogni, amelyet a beszélő az illokúciós aktussal hoz létre a csoporthoz való tartozást kifejező vokatívusz (*in-group terms of address*) használatával. Az illokúciós aktussal létrehozott perlokúciós aktusokat *in-group terms perlocutionary acts of association*-nak (csoporton belüliségre utaló kapcsolati perlokúciós aktus) nevezi. Hasonlóképpen léteznek csoporton kívüliséget közvetítő nyelvi jelenségek is. A csoporthoz való tartozást illetve nem tartozást jelző apellatív megszólítások az interakciós felek között minimális és maximális távolság kifejezői. Ezért a csoporthoz való nem tartozást jelző apellatív megszólítással (*out-group terms*) kifejezett illokúciós aktussal létrehozott perlokúciós aktust perlocutionary act of disassociation-nak (diszasszociációs) nevezi.

Kubo kétféle perlokúciós aktust különít el tehát, az asszociációs perlokúciós aktussal a hallgatóval való közösségre törekvés, míg a diszasszociációs perlokúciós aktussal a hallgatótól való elhatárolódást fejezi ki (ibid 342).

Loco: A table for two, *Philip.* (a csoporthoz való tartozást sugallja)
Segédkapitány: Certainly, *Madame*. Will you come, this way?

A beszélő másodkapitány keresztnéven való megszólításával akarja az egy csoporthoz való tartozás érzését érzékeltetni. Azaz a csoporthoz való tartozást jelző vokatívusszal asszociatív perlokúciós aktust hajt végre a beszélő (ibid 336).

Kubo egy másik példát is bemutat, ahol egy apa-lánya dialógusban az apa *young lady* csoporton kívüliséget jelző megszólítással illeti a lányát. Az apa tehát elhatárolódik a lányától elfojtva apai érzéseit. A diszasszociatív perlokúciós aktussal a beszélő azt a perlokóciós hatást akarja kiváltani lányából, hogy beismerje, hogy tévedett.

Kubo (2009) a vokatívuszok nyolc alaptípusát különíti el: 1) *asszociációs referenciális figyelemfelkeltő vokatívusz*; 2) *diszasszociációs referenciális*

figyelemfelkeltő vokatívusz; 3) *asszociációs referenciális kapcsolatfenntartó vokatívusz*; 4) *diszasszociációs referenciális kapcsolatfenntartó vokatívusz*; 5) *asszociációs nemreferenciális figyelemfelkeltő*; 6) *diszasszociációs nemreferenciális figyelemfelkeltő*; 7) *asszociációs nem referenciális kapcsolattartó*; 8) *diszasszociációs nem referenciális kapcsolattartó vokatívuszok* (ibid 337).

Kubo (2009) felosztásában a legfőbb nehézséget az jelenti, hogy az apellatív megszólításokat nehéz egyértelműen az egyik vagy másik kategóriába besorolni. A kedveskedő apellatív megszólítások – ha csak nem irónia kifejezésére használjuk – egyértelműen asszociatív perlokúciós aktusnak minősülnek a kuboi felosztásban, ugyanígy a sértő megszólítások diszasszociatív perlokúciós aktusnak tekinthetők. Egy szimplán személynévvel való megszólítás besorolása azonban már problematikus. Így ezt a fajta felosztást csak olyan esetekben tudjuk figyelembe venni az elemzésben, amikor az adott apellatív megszólítás besorolása egyértelmű. Azt viszont megállapíthatjuk az előzetes kutatások alapján, hogy az apellatív megszólítások beszédaktusnak tekinthetők, amelyek illokúciós és perlokúciós aktust egyaránt képesek kifejezni. Emellett fokozóként vagy lefokozóként más beszédaktusok (kérés, bocsánatkérés, elutasítás, stb.) illokúciós erejét is képesek módosítani.

2.5. Összegzés

Ebben a fejezetben a megszólítások témakörét érintő hazai, japán és nemzetközi szakirodalomban használatos terminusokat ismertettem különbséget téve a dolgozat tárgyát képező, a beszélgetőpartner közvetlen megszólítására alkalmas apellatív megszólítás, valamint a beszélgetőpartnerre történő utalás között. Láthattuk, hogy a megszólítások definíciója, valamint az egyes kutatók által alkalmazott terminusok nem egységesek sem a magyar, sem a japán, sem az angol nyelvű szakirodalomban.

Jelen dolgozatban Szarkowska (2012) alapján a kommunikációs partner megszólítására alkalmas apellatív megszólításokat, vagy más néven szabad formájú nyelvi elemeket értelmezem megszólításként – összhangban a kérdéskört tanulmányozó nemzetközi szakirodalommal – ahol más angol nyelvű írások a *vocative* vagy a *free form* terminusokkal, a japán vonatkozó szakirodalom pedig a *yobikake go* kifejezéssel él. A harmadik félre tett utaló elemek nem képezik a vizsgálat tárgyát, mint ahogy az igei megszólítások, igei vagy névszói személyragok sem. A dolgozatban ezért az apellatív megszólítás kifejezést használom.

Ismertettem továbbá az apellatív megszólítások japán és nemzetközi szakirodalomban való kategorizálását. Bemutattam az apellatív megszólítások megnyilatkozásokban betöltött pragmatikai funkcióit is. A dolgozatban a Shiina (2008) által bevezetett felosztást alkalmazom kiegészítve a Zwicky-féle kategóriákkal. A fejezetben az elemzett filmekből hozott példákkal ismertetem az egyes funkciók sajátosságait.

3. A japán és a magyar megszólítási rendszer jellemzői

Ebben a fejezetben röviden ismertetem a magyar megszólítási rendszer főbb jellemzőit, majd rátérek a japán megszólítási rendszer részletes bemutatására. Végezetül pedig a jelen kutatás alapját képező japán és magyar megszólítási rendszer komparatív bemutatására fokuszálok.

3.1. Megszólításra alkalmas nyelvi elemek a magyar nyelvben

Jelen kutatásnak nem célja a magyar megszólítási rendszer részletes bemutatása, elsősorban a japán megszólítási rendszerrel mutatott hasonlóságokra és különbségekre fókuszál.

A magyar megszólításokról az előző fejezetben már tárgyalt Domonkosi Ágnes 2002-ben könyvként is megjelent disszertációjában olvashatunk részletesen. Domonkosi (2002) szociolingvisztikai megközelítésből vizsgálja a mai magyar megszólítási rendszert. A dolgozat első részében átfogó képet kapunk a megszólítások történelmi áttekintéséről, külföldi és hazai vonatkozásban egyaránt (részletesen ld. Domonkosi 2002), ezért az ott összefoglaltakat jelen dolgozatban nem ismételjük meg újból.

Fülei-Szántó a következőképpen kategorizálja a megszólításra és a személyközi kapcsolatminőség jelzésére szolgáló nyelvi elemeket: 1) névmások (*te, maga*), 2) általános társjelölők (*úr, nő, asszony, hölgy*, az általános megszólító *társ* főnév különböző összetételekben: *polgártárs, elvtárs, kortárs*, stb.) 3) főnevek, ezen belül megkülönbözteti a tulajdonnévvel, ragadványnévvel és egyéb gúnynevek, álnevekkel, foglalkozást, társadalmi és tudományos címet, rangot jelölő, a valóságos és az átvitt értelmű családi szerepet jelölő megszólításokat. Szintén a főnévi megszólításon belül említi a csoportreferencia alapján történő megszólítást, amelyet gyakran olyankor alkalmazunk, amikor nem ismerjük az illetőt (pl. *elítélt, te angol*, stb.) (1994: 26-36) .

Balázs (1993) Ladó (1959) rendszerezését ismerteti, aki a következőképpen osztja fel a magyar megszólító elemeket: 1) jelképszerű (*te, ti, maga, ön*); 2) fogalmi jegyre utaló a) nemek szerint (*uram, asszonyom*); b) életkorra vonatkozó (*bácsi, néni, fiam, öcsém*); c) családi állapotra vonatkozó (*asszonyom, kisasszony*); d) rokonsági

fokozatot jelölő (*apám, fiam*); e) társadalmi álláshoz kötődő (*tekintetes, nagyságos*); f) osztályon belüli mellérendelő (*elvtárs, szaktárs*); g) szervezeti (*sporttárs*); h) hangulati (*pajti, szépasszony*); i) kedveskedő (*angyalka*); j) alkalmi (*vendég, úr*); k) megszólítás helyettesítő (*halló, kérem*) (Ladó 1959: 23-36).

A *Nyelvi illemtan* (1987) szerint a magyar nyelvben a megszólítás a következőkkel történhet:

tulajdonnévvel (*Kovács elvtárs*), fogalmi jegyre utaló szóval (*mérnök úr*), névmással (*ön, maga, te*). A fentieken kívül megemlíti még a semlegesebb megszólítási formákat (mint pl. *asszonyom, uram, kisasszony*), összefoglaló jelentésű kifejezések (*emberek, asszonyok*), személytelen megszólítási formák (*ügyfél, vevő*), alkalmi jelentésű megszólítási formák (útitárs), helyettesítő vagy elkerülő formák (*kérem, kérem szépen, halló, hé*), közvetlenebb megszólítási formák, amelyeknek a magyar nyelvben igen széles a repertoárja. A magyar nyelvben a megszólítás rendszerint utal a beszélgetőpartner nemére (*úr, néni,* stb.), életkorra (*öcsém, néném*), családi állapotra, bár ezek ma már elavult kifejezéseknek számítanak (*asszonyság, ifjasszony*), rokonsági fokozatra (*sógorasszony, nagyapa*) (Deme et. al. 1987: 128-130).

A *Nyelvi illemtan* kitér a megszólítások egyes pragmatikai jelentésére is (a könyv szerint hangulatára), mint például a lebecsülést vagy bizalmaskodást kifejező *doktorkám*, bizalmas viszonyt kifejező megszólítások (*komám, öregem*), cinikusságra utaló kifejezések (*öreglány*), stb.

Kertész Manó (1933) könyvéből (*Szállok az úrnak*) a magyar megszólítások történetét, eredetét és változását ismerhetjük meg.

Hidasi (et al 2007) a gendernyelvészet szemszögéből tárgyalja a magyar megszólító formulákat. Bemutatja a 21. századi nem és kor szerinti megszólításokat, ugyanakkor ismerteti az előző századokban alkalmazott, ma már kevésbé ismert formulákat is.

8. táblázat. Megszólítások a mai magyar nyelvben (Hidasi et al 2007: 239 alapján)

A megszólított neme és kora szerint	Nőnem	Hímnem
Gyermek	Kislány!	Kisfiú!
12-20 év között	Kisasszony!	Fiatalember!
20 év fölöttiek	Asszonyom! Hölgyem!	Uram!
Idősek	Néni!	Bácsi!

A foglalkozást jelölő főneveken keresztül vizsgálja Hidasi (et al 2007) a női és férfi szerepeket a magyar nyelv szóállományának tükrében. Véleménye szerint vannak foglalkozások és szerepek, amelyekhez hagyományosan a férfi szerep társul, ilyen például az ügyvéd szó, amelyhez általában a beszélő automatikusan az *úr* társjelölőt

társítja. Hasonlóképpen a *családfő* fogalom hallatán férfi szerep jut eszünkbe, holott a *fő* szó semleges jelentéssel bír, ugyanez a helyzet az *államfő* szavunkkal is (Hidasi et al 2007: 241).

3.2. A japán megszólítási rendszer

Apellatív megszólítások kategorizálása a japán nyelvben

A japán nyelvben a következőképpen fejezhető ki a megszólítás: 1) személyes névmások (vagy más néven személyes főnevek (Yui 2007), 2) rokonsági megnevezések, 3) foglalkozásnevek, 4) személynevek utótaggal (*sama/san/kun/chan*), 5) személynevek utótag nélkül, 6) sértő és hízelgő megszólítások, 7) becenevek, 8) alkalmi megnevezés (Yan 2009: 173).

Takubo a vokatívuszokat három fő kisebb csoportra osztja: 1) személyes főnevek (*人称名詞/ninshô meishi/personal nouns*), 2) fix megnevezés (*定期術/teikijutsu/definite description*), 3) tulajdonnevek (*固有名詞/koyû meishi/proper nouns*) (Takubo 1997:15). A személyes főnevek közé az interakcióban részt vevő személy megszólítására használt személyes névmások tartoznak (あなた*/anata,* きみ*/君/kimi,お前/omae*). A határozott (fix) megszólításokhoz sorolja a rokonsági megnevezéseket (お父さん*/otôsan,*おじさん*/ojisan*), a hierarchikus viszonyokat kifejező megszólításokat (先生*/sensei,先輩 /senpai,部長 /buchô,* 課長*/kachô*) és a foglalkozásneveket (お花屋さん*/ohanayasan,お医者さん /oisha san*). A tulajdonnévvel való megszólítás történhet családnév vagy keresztnév + utótag (さん*/san,* くん*/kun,* ちゃん*/chan*), vagy személynév utótag nélkül. Ez utóbbi variáció főként a mai fiatalok nyelvhasználatára jellemző, drámákban is gyakran találni rá példát.

3.2.1. Az apellatív megszólítások besorolása

A magyar megszólító nyelvi elemekkel összevetve a japán megszólítási rendszer meglehetősen összetettebb. Akár nyelvészeti, akár szociológiai, vagy pragmatikai szempontok szerint közelítjük meg a kérdést, jelentős különbségeket tapasztalhatunk. A megszólításra vonatkozó nyelvi normák szinte pontos receptet írnak elő a különböző helyzetekre. „A megszólítási rendszer a japán nyelvben, a tiszteletiség

nyelvének alapelveit követi. Más lesz a megszólítás a belső és a külső körben, változik korosztályonként és nemek szerint" (Székács 2003: 135). A japán nyelvben a megszólítás a hatalom és távolság függvényében történik (Kitayama 2013). Bár jelen dolgozat nem grammatikai, hanem pragmatikai szemszögből vizsgálja az apellatív megszólítások fordítását, ahhoz, hogy teljes képet kapjunk a japán megszólításokról, fontosnak tartom a japán tiszteleti nyelv jellemzőinek ismertetését is.

3.2.2. Keigo vs taigûhyôgen

A japán tiszteleti nyelv (vagy tiszteletiségi nyelv) japánul 敬語/*keigo* kifejezéssel illetnek. Az összetétel első tagjának (敬/kei) jelentése *tisztelet*, míg a második tag, (語/go) *beszédet, nyelvet* jelent. Magát a kifejezést a Meiji korban (1868-1912) hozták létre tudósok azért, hogy megnevezzenek vele valamit, ami már nagyon régóta létezett, de nem volt nevesítve (Wetzel 2004). A kifejezés angol megfelelője a *honorifics* vagy *honorific language*, magyarra *tiszteleti nyelv*ként fordítjuk. A japán tiszteleti nyelvet nyelvészek különbözőképpen kategorizálják. Martin (1975) megfogalmazásában:

> A japánnak részletesen kialakított készlete van az udvariassági formulákra; ezek a kész kifejezések arra valók, hogy a beszélők simulékonyan alkalmazkodhassanak minden elképzelhető társadalmi szituációhoz. A külföldi, ha megtanult húsz-harminc mindennapi helyzetben alkalmazható fordulatot, meglepő sikerrel mozoghat a japán társadalomban még akkor is, ha nem tud más kifejezéseket…(Martin 1975: 340).

Martin szerint „minden nyelv bizonyos választásokra kényszeríti a beszélőt mielőtt az még megszólalna; ezek a nyelv kötelező kategóriái" (ibid: 341). A japán nyelvben ilyen kötelező kategóriaként említi a beszédszint (*speech level*) kategóriáját. Martin megkülönbözteti a *referencia-tengely*t és a *megszólítás-tengely*t. „Referencián a beszélőnek a mondat alanyával szembeni társadalmi, érzelmi, stb. viszonyát értjük. A megszólításon a beszélőnek a hallgatóval szembeni társadalmi, érzelmi, stb. viszonyát értjük" (ibid 343).

A megszólítási-tengely szerint a beszélő választhat az egyszerű, udvarias vagy hódolati formák közül. A referencia-tengely szerint a megszólítás lehet alázatos,

semleges vagy fennkölt. A megfelelő alakok kiválasztásában fontossági sorrendben a következő tényezők játszanak szerepet a sztenderd japán nyelvben: 1) referencia: társadalmi helyzet, életkorkülönbség, nembeli különbség, külső csoporthoz tartozás; 2) megszólítás: külső csoporthoz való tartozás, társadalmi helyzet, életkorkülönbség, nembeli különbség (ibid 351).

A japán nyelvi udvariasságot tárgyaló, vagy más nyelvekkel összehasonlító korábbi kutatásokban (Ide 1989; Mastumoto 1989) az angol *politeness* terminus ekvivalenseként a japán *keigo*-t használták (Usami 2003). Manapság a két kifejezés kezd elkülönülni egymástól, illetve az angol *politeness (poraitonesu)* kifejezés is számos tanulmányban megjelenik. Emellett létezik az ún. 待遇表現研究/*taigû hyôgen kenkyû* is. A 待遇/*taigû* kifejezés (to treat, to deal) valakivel bánni jelentéssel bír. A *taigû hyôgen* (taigû kifejezések) a nagy japán értelmező kéziszótár, a 広辞苑/*Kôjien* (2011., 8. kiadás) szerinti definíciója pedig: „Az interakcióban részt vevő fél iránti tiszteletet, szeretetet, megvetést kifejező nyelvi eszközök."[12] A definíció szerint tehát nemcsak a beszélgetőpartner iránti tisztelet kifejezése tartozik ide, hanem olyan pragmatikai tényezők is, mint az intimitás, a pszichológiai távolság megjelenítése is. A *taigû hyôgen* a nyelvi eszközök tágabb értelemben vett repertoárja, ide tartozik a visszacsatolás, a csend szerepe az interakcióban, a formalitás és informalitás különböző fokozatai, az udvariasság, szerénység vagy arrogancia (Gudykunst 1993; Usami 2003).

Kikuchi (1994) megfogalmazásában a *keigo* (tiszteleti nyelv) a *taigû hyôgen* (attitűdöt kifejező szavak) egy fajtája, a *taigû hyôgen* a nyelvi eszköztárnak egy jóval szélesebb skáláját öleli fel, amelybe nem csak a tiszteleti nyelvhasználat tartozik, hanem a negatív attitűdöt megjelenítő kifejezések is. „Az alapvetően hasonló értelmű kifejezések közül az interakcióban megjelenő fél/hallgató/helyzetet megfontolva, kiválasztjuk a megfelelőt"[13](Kikuchi 1994: 21). Jinnouchi (1990) szintén a *keigo*-t is magában foglaló *taigû hyôgen* -ek között említi az apellatív megszólításokat.

A fenti definíció illusztrálására jó példa a japán pronominális elemek megszólításként való használata. Az egyes szám második személyű japán névmások (*anata, omae, kimi*) értéke (*待遇価値/taigûkachi*) eltérő, ezért a megfelelő névmás kiválasztásakor a

[12]話題の人物に対する話し手の尊敬、親愛、軽侮などの態度を表す言語表現。/Wadai no jinbutsu ni tai suru hanashite no sonkei, shinai, keibu nado no taido wo arawasu gengohyôgen.

[13]基本的に同じ意味のことを述べるのに、話題の人物、聞き手、場面などを顧慮し、それに応じて複数の表現を使い分けるとき、それらの表現を待遇表現という。Kihontekini onaji imi no koto o noberu noni, wadai no jinbutsu/kikite/bamen nado o koryo shi, sore ni ôjite fukusû no hyôgen o tsukai wakeru toki, sorera no hyôgen o taigû hyôgen to iu.

beszélőnek mérlegelnie kell az adott szituáció, a beszélgetőpartner életkora, neme, rangja szerint (Kikuchi 1994).

Egy adott szituációnak, a beszélgetőpartnerrel való szociális, pszichológiai távolságnak megfelelő nyelvhasználat jelen van olyan nyelvekben is, ahol a tiszteleti nyelv rendszere nem annyira cizellált és összetett, mint a japánban. Így tehát a jelenség univerzálisnak tekinthető, és alkalmas komparatív kutatásokra (Usami 2003).

A fent bemutatott elméletek alapján jelen kutatásban is a *taigû hyôgen*-ekhez soroljuk a különböző pragmatikai funkció kifejezésére is alkalmas (tisztelet, intimitás, irónia, stb.) apellatív megszólításokat.

3.2.3. A japán megszólítási rendszer jellemzői

Minden társadalomról elmondható, hogy hierarchikus felépítésű, és ez az adott kultúra nyelvhasználati szokásaiban is tükröződik. A vertikálisan tagolt japán társadalomnak a nyelvhasználatban való kifejeződésének mértékét egyedinek tartják. (Nagura 1992). A tiszteleti nyelv kialakulását a Tokugawa sógunátus (1603-1868) „elzárkózási politikájának" időszakára vezetik vissza, amikor Japán gyakorlatilag egyáltalán nem érintkezett a külvilággal. A társadalmat négy osztály alkotta: a harcosok, parasztok, iparosok és kereskedők. A Tokugawa sógunátus alatt virágzott a konfucianizmus, amely tiszteletet parancsolt a feljebbvalóknak, alacsonyabb státuszt a nőknek, és harmonikus társadalmi rendet. Továbbá más, kevésbé merev szerkezetű kultúrákhoz képest, a japán társadalomra az emberi kapcsolatok bonyolult egymásra épülése jellemző. Az éveken át a külvilágtól elzárt országban a merev társadalmi rétegződés és a konfucionista doktrínák hatották át a társadalmat (Hidasi 2002; Nagura 1992).

1868-ban, a Meiji restauráció után a társadalmi osztályok rendszerét eltörlik, és Japán demokratikus társadalommá válik, ez azonban az elzárkózás évei alatt rendkívül homogénné kovácsolódott kultúrában a nyelvhasználatra még nem gyakorolt azonnali hatást. Változás egyelőre csak a hatalmi viszonyokban mutatkozott. A katonák, földesurak, politikusok és befolyásos kereskedők jutottak hatalomhoz (Nagura 1992).

Martin (1975: 277) szerint a japán nyelvben az alábbi tényezők határozzák meg a nyelvi szinteket a következő sorrendben: státusz, életkor, nem és csoporthoz való tartozás.

A modern japán társadalom nem társadalmi osztályokra tagolódik, az antropológus Nakane (1970) egyenesen tagadja a társadalmi osztályok létezését a japán társadalomban. A japánok sokkal inkább azonosítják magukat a teljesítmény alapján elért rang, státusz, végzettség szerint (Nagura 1992).

A japán nyelvben a megszólítás a *hatalom* és *távolság* függvényében történik. A hatalom a *kor és a szociális távolság,* míg a távolság a *belső és külső kör* alapján történő disztingválásban fejeződik ki (Kitayama 2013).

3.2.3.1. A távolságot befolyásoló tényezők

內—外/Uchi-soto (külső-belső) kör

A kommunikációs felek külső és belső kör szerinti besorolása, és ennek a megszólításban való tükröződése a magyar nyelvhasználati szokásra nem jellemző, így a két nyelv megszólítási rendszerében fellelhető különbségek egyikeként kell kezelnünk. Az individualisztikus társadalmakkal összevetve Japánban fontosabb szerepe van a csoporttudatnak, és ez meghatározza az interakció módját is (Kitayama 2013). A csoport jelentheti a családot, vállalatot, klubot, stb., ahova az egyén tartozik.

Az *uchi* a belső kör (*in-group*), ide tartoznak a családtagok, a beszélővel közeli kapcsolatban álló személyek (család, rokonság barátok, kollégák), tehát mindazon személyek, akikért felelősséget érzünk, de a munkahelyi kollégákat is itt említjük. A külső körhöz/soto (*out-group*) tartoznak a többiek, akikkel kapcsolatba kerülünk (pl. egy másik cég képviselője, vagy az utca embere). A megszólításnál a beszélőnek el kell döntenie, hogy akihez, vagy akiről beszél, a belső vagy külső körhöz tartozik (Székács 2003). Vagyis egy gyermek, ha megszólítja apját, az *otôsan* tiszteleti formát használja. Ha viszont az iskolában beszél róla, akkor ezt a csupán említőelemként, saját családtagunkra (apánkra) használatos *chichi* nominális elemmel teszi. Hogyha pedig valaki más apja felől érdeklődik, újból az *otôsan* vagy *otôsama* kifejezéssel kell élnie. Hasonlóképpen, másképp szólítjuk meg munkahelyi felettesünket a cégen belül (vagyis a belső körön belül), és más megszólítással, említő elemmel élünk, hogyha egy a külső körhöz tartozó személy előtt nyilatkozunk róla. Felettesünk megszólítása rendszerint titulussal, ranggal, státuszjelölővel történik, ha viszont egy külső cég képviselője előtt említjük az illetőt, az adott személy vezetéknevével tehetjük meg. Ilyenkor titulus, státusjelölő, udvariassági utótag, stb. nem alkalmazható. A névmások megszólításként való használatát szintén nagyban befolyásolja az *uchi-soto viszony*.

Mindezeket a nyelvi norma irányítja, a pragmatika szempontjából akkor bírnak jelentőséggel, ha egy adott megszólítási forma eltér a preskriptív szabályoktól. A fordítás szempontjából ugyanakkor a két nyelv megszólítási szokásaiban fellelhető különbségek miatt lényeges tényezők.

3.2.3.2. Hatalmi tényezők

Alá- és fölérendeltségi (hierarchia) viszonyok

A hierarchia-viszonyok tükröződnek a családon belüli, iskolai vagy munkahelyi környezetben történő megszólításokban egyaránt. Az 5. ábra a japán rokonsági kapcsolatokban érvényesülő alá- és fölérendeltségi viszonyt ábrázolja. Az ábrát átszelő diagonális vonal fölött láthatjuk a felmenő ágat. Megszólításukkor vagy említésükkor a beszélő nem használhat pronominális elemeket, és nem szólíthatja őket a nevükön, kizárólag csak a rokonsági elnevezések használatával élhet a beszélő. Így például a báty vagy nővér címzése soha sem történhet keresztnévvel, becenévvel vagy személyes névmással, kizárólag csak rokonsági megnevezéssel. Felmenő ági családtaggal történő interakcióban az önemlítő elem személyes névmás vagy utónév lehet.

5. ábra. Alá- és fölérendeltségi viszony a japán rokonsági kapcsolatokban

(Suzuki 1978: 128 alapján)

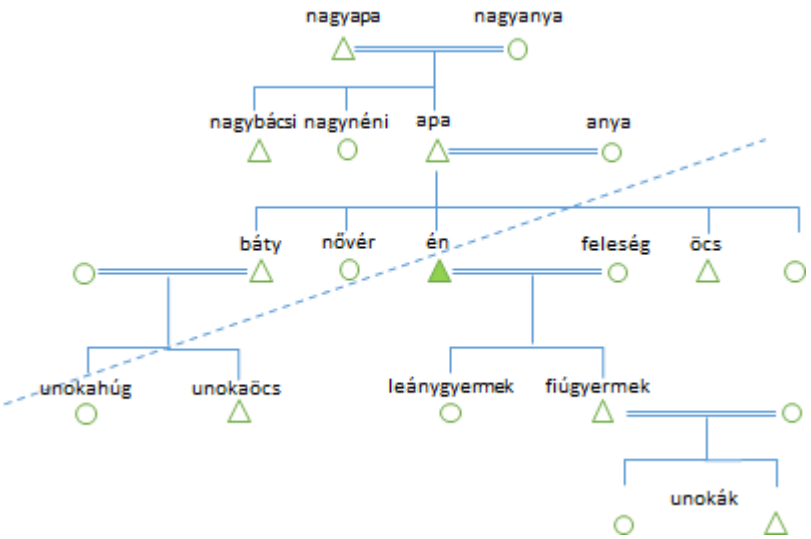

A lemenő ág esetén más a helyzet. Itt a személyes névmások használata, illetve az utónéven való szólítás, említés elve érvényesül. Hogyha a beszélő önmagára utal, pronominális elemmel, vagy pedig rokonsági elnevezéssel élhet.

Hasonló elvek szerint működik a családon kívüli megszólítás is (Suzuki 1973). Így például vállalaton belül az alacsonyabb beosztású alkalmazott csak titulussal (*kachô=részlegvezető, shachô=igazgató*, stb.) illetheti felettesét, a személyes névmás és a személynév használata a nyelvi norma szerint nem elfogadott. Alacsonyabb beosztású munkatárssal szemben viszont alkalmazható a személynév, illetve a személyes névmás is. Az iskolai környezetben történő megszólítási norma is hasonló elvek alapján működik. A fölsőbb évfolyamos iskolatársak címzése a VN+*senpai* vagy szimplán csak a *senpai* utótaggal történik, míg a fiatalabbak megszólításakor a VN vagy VN+kun vagy személyes névmással való megszólítási forma érvényesül. Pragmatikai indíttatású kutatásban a nyelvi normától való elhajlás bír jelentőséggel.

3.2.4. Személynevek, szuffixumok, rokonsági elnevezések, pronominális elemek apellatív megszólításként való használata a japán nyelvben

3.2.4.1. Személynevek és szuffixumok

A japán megszólítási rendszer egyik jelentős aspektusa a nevek utáni utótagillesztés *(*szóbeli megszólításkor a következőket használjuk: *san, sama, chan, kun).* A személynévvel való megszólítás történhet teljes név (a továbbiakban: TN)+szuffixum (pl. *Yamada Masato san*); vezetéknév (a továbbiakban: VN)+szuffixum (*Yamada san*); keresztnév(a továbbiakban: KN)+szuffixum (*Masato san*); becenév+szuffixum; VN+titulus (*Yamada sensei*); KN+titulus (*Masato sensei*) elemekkel, bár a KN+titulus megszólítási forma ritkának mondható a japán nyelvben.

A személynevek önmagukban történő használata a magyar nyelvhasználati szokásokkal összevetve ritkább. A 3.2.3.2. alfejezetben láthattuk, hogyan érvényesül a személynevek használata a családon belüli megszólításban. Munkahelyen és más hivatalos, formális szituációban a titulussal, foglalkozásnévvel, ranggal való megszólítás a gyakoribb. Ha személynévvel való megszólításra kerül is sor, az esetek többségében a személynév utótag (szuffixum) követi. Családon belüli megszólításokon kívül pusztán személynévvel való megszólítás közeli barátok (leginkább az iskolás és fiatal korosztály) közti interakciókra jellemző.

Az utótag eltérhet a belső és külső kör elve szerint, de változik nemek, korosztályok, valamint a beszélő és megszólított formális és informális kapcsolata szerint is. Az utótag állhat családnév, keresztnév, rokonsági elnevezés, de titulus után is.

A さん/*san*, illetve a formálisabb 様（さま）/*sama* utótag magyar megfelelője lehet az *úr, asszony, kisasszony* is. A ちゃん/*chan* becéző megszólítás gyerekekkel vagy gyerekek/fiatal lányok közötti dialógusban, fiatal lányokkal szemben, közvetlen baráti kapcsolatban használható. Felnőttek közötti dialógusban intimitást fejez ki (Mogi 2002). A くん/*kun* a férfibeszédben használatos, fiúgyerekek, vagy a beszélőnél fiatalabb férfi megszólítására alkalmas (Kiss 2001; Székács 2003; Mogi 2002). A II. világháború előtt egyáltalán nem használták (Mogi 2002). Női beosztottal szemben is használatos megszólítás (Mogi 2002). Írott, hivatalos nyelvezetben használatos még a 氏（し）/*shi*, illetve a 殿（どの）/*dono* címzési forma is. Tisztelet kifejezésére a *sama* és *san* alakok alkalmasak (Mogi 2002).

Harada a *sama* (nagyon udvarias), *san* (átlagos), *chan* (becéző), *kun* (csak fiúkkal szemben alkalmazható) szuffixumokat különbözteti meg (Harada 1976: 509). Tsujimura az alábbi utótagokat említi: *sama* (pl. *Satô sama, Hanako sama, otôsama*); *san* (pl. *Satô san, Hanakosan, otôsan*); *kun* (pl. *Satô kun, Tarô kun*). Tsujimura itt említi a *先生/sensei, 先輩/senpai* megszólítási formulákat is, ezek a kifejezések azonban nem csak utótagként szerepelhetnek, mint a fent említettek, hanem önmagukban állva is képesek vokatívuszi funkciót betölteni (Tsujimura 1999: 449). Jelen dolgozatban a *sensei és senpai* megszólítást nem az utótagoknál, hanem a státuszjelölőknél említem.

Takenoya (2003:19) Harada (1976: 509) alapján az alábbi utótagokat különbözteti meg: *sama* (nagyon udvarias); *sensei* (tanárok, mesterek, stb. megszólítására); *san* (átlagos); *kun* (főként férfiakkal szemben használatos); *chan* (kislányokkal szemben, illetve fiatal lányok egymásközti megszólítására használatos).

Említést érdemel a japán nyelvhasználatban gyakran előforduló *vállalatnév* + *san* megszólítás (apellatív megszólításként is). Értekezleteken gyakran hangzik el a *Panasonic san, Sony san* megszólítás a dialógusok során (Mogi 2002).

Udvariassági szintjüket tekintve Tsujimura a *sama, sensei, senpai*-t tartja a legudvariasabbnak, ezt követi a *san*, majd a *kun*. „A *san* hétköznapibb, a *sama* fokozottan tiszteleti hangzású. A két kifejezés közötti választásban a megszólított tiszteleti presztízse a döntő tényező” (Székács 2003: 135).

3.2.4.2. Rokonsági megnevezések

A megszólítások következő jellemzője némi hasonlóságot mutat a magyar nyelvvel. A japán nyelvben ugyanis, akárcsak a magyarban előfordulhat, hogy rokonsági megnevezéssel nem családtagot is megszólítunk. Suzuki a rokonsági megnevezések ilyenszerű használatát *虚構的用法/kyokôteki yôhô/fiktív használat*nak nevezi (Suzuki 1973: 158). Így például egy ismeretlen fiatal hölgyet *onêsan* (kisasszony) megszólítással illetünk (szó szerint: nővérem), egy idősebb ismeretlen öregúrral szemben pedig használhatjuk az *おじいさん/ojiisan* (bácsi, szó szerint: nagypapa) rokonsági megnevezést, a fiatalabb korosztályhoz tartozó férfiakat pedig *お兄さん（おにいさん）/oniisan*-nak (bátyám fiatalúr, szó szerint bátyám) szólíthatjuk. (Suzuki 1973; Nagura 1992; Mogi 2002). A gyerekét sétáltató hölgyet az *お母さん（おかあさん）/okâsan* (anyuka) megszólítással illetik, az iskolában pedig a tanárnő *okâsan*, *otôsan* megszólítással fordulhat a szülőhöz. (Nagura 1992). Az a kommunikációs szokás, hogy a rokonsági megnevezéseket kiterjesztik az idegenekre is, a kollektivista szemléletre vezethető vissza (Osváth 2003). A rokonsági megnevezések nem családtagokkal szembeni alkalmazása a japánok csoporttudatosságát tükrözi, az egyén egy nagy család (a társadalom) tagjaként fogja fel létezését (Mogi 2002: 18).

Szintén a magyar nyelvhasználati szokásokkal megegyező jelenség, hogy a családon belüli megszólítást a gyermek perspektívájából szemléli a japán is, azaz a gyermek megszületése után a férj és feleség gyakran már nem személynévi vagy személyes névmási megszólítással él, hanem áttér az *anya, apa,* a nagyszülők esetében pedig a *nagymama, nagypapa* megszólításokra (Suzuki 1978; Nagura 1992; Länsisalmi 1998). Másképp nyilvánul meg viszont a gyerekek szülők részéről történő megszólítása. A magyarral ellentétben a japánban nincs a *(kis) fiam, (kis) lányom, gyermekem* megszólításoknak ekvivalense, ilyen esetben a szülő személynévi megszólítással vagy az idősebb gyermekkel szemben fiktív rokonsági megnevezéssel (pl. oniisan=báty, onêsan=nővér) élhetnek (Nagura 1992).

A nyelvi norma szerint a felmenő ági rokonok megszólítása nem történhet személynévvel, rokonsági megnevezés és szuffixum használatával illethetjük idősebb családtagjainkat. A magyar nyelvhasználati szokásokhoz képest jelentős eltérés, hogy az idősebb fiú és lány testvért is csak rokonsági megnevezéssel illethetünk (Länsisalmi 1998; Suzuki 1978; Kambe 1988).

A házastársak megszólítása többféleképpen történhet. Kurokawa (1972) elemzése szerint a férj 77%-ban személynévvel szólítja meg feleségét, a személyes

névmások közül az *omae* (33%), *kimi* (11%) és *anata* (11%) elemekkel illetik házastársukat. Mogi (2002:16) kiemeli, hogy a feleség *anata*-val való megszólítása iróniára, formalitásra utal. Használatos továbbá a *mama* (22%) rokonsági megnevezés is. (ibid 234). A férj megszólítása ezzel szemben az esetek 50%-ban az *anata* névmással történik, kisebb arányban (11-11%) személynév + *san* vagy *chan* szuffixummal (ibid 234). Manapság egyre elterjedtebb a *papa* megszólítás is.

3.2.4.3. Pronominális elemek

Kutatásokban gyakran hangsúlyozzák, hogy a személyes névmások használata a japán nyelvben eltér az indo-európai nyelvek gyakorlatától (Suzuki 1973; Kambe 1988; Tanaka 2004; Yui 2012). Az indo-európai nyelvek többségében a személyes névmással való megszólítás az egyik leggyakoribb, a japánban viszont kerülendő ennek használata (Mogi 2002). Jelentős különbség, hogy az interakcióban használt személyes névmás a beszélő nemétől függ, illetve hogy a formalitás-informalitás függvényében számos variáció közül választhatunk. Fontos ismérve továbbá, hogy a pronominális elemek megszólításként való használata túl direktnek számít, ezért szóban és írásban is kerülendő, ehelyett élhetünk a titulus, név, stb. használatával. A nyelvi norma szerint a beszélővel azonos, vagy alacsonyabb rangú interakciós féllel szemben alkalmazhatunk személyes névmást megszólításként, a hierarchia magasabb fokán álló féllel szemben azonban nem (Suzuki 1973; Mogi 2002).

Szintén jelentős különbségként említhetjük, hogy – szemben az indo-európai nyelvekkel – a japán személyes névmással nem tudunk tiszteletet kifejezni a megszólítottal szemben (habár régebb az egyes számú második személyű személyes névmások tiszteletet kifejező nyelvi elemek voltak (Mogi 2002), ezért a japán nyelvi norma szerint rangban, pozícióban, korban magasabban állóval szemben személyes névmás megszólításként nem alkalmazható. A beszélő egy interakció kezdeményezése előtt több szempontot mérlegel. A beszélgetőpartnerrel szemben használt megszólító nyelvi elem kiválasztásakor a beszélő a brown-gilmani hatalom és szolidaritás elve szerint mérlegel. Brown és Gilman (1975) az európai nyelvek névmási megszólítások használati szokásait vizsgálta, és úgy véli, hogy a tegező és magázó névmások elkülönülése a társadalmi életre jellemző kettősséggel: a hatalommal és szolidaritással kapcsolható össze. A hatalmi tengelyen olyan elemek helyezkednek el, mint a

társadalmi státusz, életkor, nem, műveltség, a szolidaritás pedig belső/külső körhöz való tartozás, valamint a foglalkozásra fókuszál. A hatalmi tengelyhez kapcsolódó információk általában rejtve vannak egy ismeretlen interakciós fél esetén, ilyenkor a beszélő a szolidaritási tengely elemeire hagyatkozik (Kurokawa 1972).

A japán személyes névmásokkal kapcsolatban felmerül a kérdés, hogy megfelelő-e a *személyes névmás* terminus, illetve hogy a japán nyelvben létezik-e a személyes névmás mint szófaj (Kambe 1988: 194; Takubo 1997; Suzuki 1973; Mogi 2002; SturtzSreetharen 2009; Yui 2012). A jelenleg használatban lévő személyes névmások ugyanis eredetileg mind más szófajból származtatnak, és funkciójukat tekintve a főnévhez hasonlítanak. A ma használatban lévő személyes névmások egy része főnévi eredetű, másik része pedig térbeli kifejezésekből (mutató névmások) eredeztethetők (Ishiyama 2008). Az *あなた/anata* egyes szám második személyű névmás például eredetileg irányjelző mutató névmás funkcióval bírt. Az *お宅/o-taku* kifejezés eredeti jelentése *valaki más háza*, az *o* tiszteleti prefixumból és a *taku* (ház) jelentésű főnévből áll (Kambe 1988; S*hinmeikai kokugo jiten* 2012). A *きみ/kimi* eredetileg *úr* jelentéssel bírt (Kambe 1988; Ishiyama 2008;). Az お前/*omae* jelentése pedig *valami/valaki előtt* volt eredetileg. Születtek olyan előzetes kutatások, amelyek a fentieket teljes mértékben figyelmen kívül hagyják, és mindenféle megjegyzés nélkül alkalmazzák a személyes névmás kifejezést (Takenoya 1999).

Egy lehetséges magyarázat a fent említett jelenségre, hogy a Meiji korszak (1868-1912) elején a japán nyelvészek az európai nyelvekre érvényes grammatikai kategóriák szerint próbálták magyarázni a japán nyelvtant, amely következtében több japán főnevet a személyes névmásokhoz soroltak, de igazából kevés hasonlóságot mutatnak indo-európai névmásokkal. Suzuki 1973; Takubo 1997; Suzuki 1973; Yui 2012 a személyes névmás terminus helyett a *személyes főnév* (*personal noun*) kifejezés használatát javasolja. Jelen dolgozatban Länsisalmi (1998) eljárását követve a személyes névmás terminust fogom használni szem előtt tartva ugyanakkor a fent említett nézeteket, valamint, hogy az egyes japán személyes névmások nem feleltethetők meg a magyar vagy más indo-európai névmásoknak.

A névmások diakrón változása mellett meg kell említenünk a névmások által kifejezett tisztelet csökkenését is. A mindennapi kommunikációban gyakran használt névmások túl hétköznapivá válnak, megkopnak, és egy idő után már nem alkalmasak a tisztelet kifejezésére (Kambe 1988; Yui 2012). Jó példa erre a *貴様/kisama* személyes

névmás, amely eredetileg „nemesi megjelenés” jelentéssel bírt, a 16. században felsőbb rangú személy megszólítására használták. Jelenleg csupán férfiak közötti veszekedésben fordul elő.

A japán nyelv rendkívül gazdag pronominális elemekben. A japán nyelv egyes szám első és második személyben egyaránt több női és férfi variánst tart számon. A 9. táblázat a mai japán nyelvben használatos egyes szám első és második személyű névmásokat tartalmazza.

9. táblázat. Japán személyes névmások rendszere (Tanaka 2004: 122)

E/I. sz. nőnem	E/I. hímnem	E/II. sz.nőnem	E/II. sz. hímnem
Watakushi	Watakushi	Anata	Anata
Atakushi	Atakushi		
Watashi	Watashi	Anta	Anta
Atashi	Boku		Kimi
Atai	Ore		Kisama
	Oira (dialektus)		Omae

A 9. táblázat csak a mai japán nyelvben használatban lévő formákat tartalmazza, régebben jóval több egyes szám második személyű személyes névmást használtak. Barke – Uehara (2005) kutatásuk során 140 ilyen alakot gyűjtött össze a Nara periódustól kezdődően (710-794). A szerzőpáros által használt nyelvészeti források nem adnak pontos információt mindegyik pronominális elem használatáról, ehhez a *Nihon Kokugo Daijiten* (1972 20. kötete) nyújtott segítséget, amely alapján korszakokra lebontva 72 megszólító elemet sorakoztatnak fel (Barke-Uehara 2005: 305). A 10. táblázat Barke-Uehara által összesített eredményeket tartalmazza.

10. táblázat. Egyes szám második személyű személyes névmások a japán nyelvben (Barke-Uehara 2005: 305 nyomán)

Periódus	**Használatban lévő egyes szám második személyű személyes névmások**
Klasszikus japán nyelv Nara-korszak (710-794)	agi, i, imashi, **kimi**, mashi, mimashi, na, nanji, nare, nushi, onore, ore
Heian-korszak (794-1185)	gohen, imashi, kiden, **kimi**, kinji, mashi, nanji, nare, nushi, onore, ore, sokka, soko, sore(ni), wadono, wanushi

Középkori japán nyelv Kamakura-Muromachi korszak (1185-1603)	are, gohen, kiden, kihen, kihô, **kimi**, kiso, konata, nanji, nushi, okoto, onmi, onushi, otemae, onore, onoshi, sochi, sokka, soko, somoji, sonata, sonohô, sore(ni), wadono, wagami, wagoryo, wahito, wanushi, ware
Kora modernkori japán nyelv Edo korszak (1603-1868)	agami, **anata, anta**, are, arisama, gohen, katasama, kiden, kihen, kihô, **kimi,** kisama, kisho, konan, konasa(a), konasama, konasan, konata, konatasama, miuchi, nanji, nishi, nushi, okoto, **omae**, omaesama, omaesan, omahan, omê, omêsan, omi, omisama, onmi, onore, onoshi, onushi, otemae, sochi, sochira, sochitora, sokka, soko, sokomoto, somoji, sonata, sonatasama, sonohô, sore(ni), soresama, sosama, socchi, **temae/temê**, unu, wadono, wagami, wagoryo, wanushi, ware, waresama, warisama, waro
Mai japán nyelv	anata, anta, kimi, kisama, omae, temê

Az egyik legszembetűnőbb különbség az indo-európai nyelvekhez képest a személyes névmások magas aránya. Vastagon szedve szerepelnek a ma is használatban lévő egyes szám második személyű névmások. A táblázatból kitűnik az is, hogy az egyetlen ma is használatos névmás, amely már a klasszikus japán nyelvben is jelen volt, a *kimi*. A modern japán nyelvben legudvariasabb formulaként számon tartott *anata*, valamint a rövidebb alakja, az *anta* az Edo-korban jelenik meg. Hasonlóképpen ekkor tűnik fel a kevésbé formális *omae*, *temê* alak is.

Barke és Uehara (2005) összevetve az európai és japán nyelv személyes névmásait az alábbi öt jelentős különbségre hívja fel a figyelmet:

1) Szinkronikus és diakronikus perspektívából egyaránt a japán személyes névmások száma jóval magasabb az európaihoz képest. Míg az európai nyelvekben az évek során állandónak bizonyul a két (vagy három) forma közötti distinkció, addig a japánban az Edo-korban (1603-1868) alkalmazott 60 forma közül ma csak hat van használatban. Diakronikus szempontból a japán nyelvben a Nara-kor (710-794) óta 72 alak volt használatban, ezzel szemben az európai nyelvekben három-négy alakot tartanak számon.

2) Jelentős különbségként mutatkozik, hogy a japán személyes névmások viszonylag rövid életűek. Ahogy a 18. táblázatból is kitűnik, a klasszikus japán nyelvből máig

fennmaradt egyedüli névmás a *kimi*. Az európai nyelvekben ezzel ellentétben, csupán néhány *V névmás* cserélődött, a *T névmások* ugyanazok maradtak az évek során.

3) Harmadik különbségként említhető, hogy a japán személyes névmások az udvariassági fokozatok jóval szélesebb skáláját vonultatják fel, mint az európai nyelvek. Az utóbbi esetén a nyelvhasználók egy tiszteleti és egy nem tiszteleti forma közül választhatnak, a japán nyelv névmásrendszere viszont sokkal összetettebb és cizelláltabb, így a beszélőnek különböző tényezőket mérlegelve kell választania a lehetséges variánsok közül.

4) A negyedik eltérés, hogy a japán egyes szám második személyű névmások között van olyan is, amely sértő konnotációval bír. Így például a *temê* forma, amely ugyanúgy egyes szám második személyű személyes névmás, mint az angol *you*, vagy a magyar *te* használata egyenesen sértő, a beszélőnek a kommunikációs partnerrel szembeni negatív, bántó attitűdjét fejezi ki (*Te köcsög!*)

5) Ötödik különbségként említik, hogy a japán személyes névmások az idők során veszítenek tiszteleti jellegükből, továbbá nincs egyetlen olyan második személyű névmás sem, amely erősebb tiszteleti töltetettel gazdagodott volna. Baker és Uehara (2005) 23 olyan második személyű névmást említ, amelyek a hierarchia magasabb fokán állókkal szemben használható volt, idővel azonban vagy veszítettek tiszteleti jellegükből, vagy teljesen kikopott a használatuk (ibid 305-306).

Ishiyama (2008: 5) kiemel még egy, az indo-európai nyelvek személyes névmásaival szembeni különbséget: míg az előbbiek általában monoszillabikusak, a japán személyes névmások poliszillabikusak.

Egyes szám második személyben a személyes névmás megkerülésének stratégiája mint tendencia érvényesül, mivel használatuk túl direkt, és ezért udvariatlan. Ez viszont nem azt jelenti, hogy nincsenek egyes szám második személyű személyes névmások a japán nyelvben.

A grammatikai nőnemű egyes szám második személyű személyes névmások a formalitási-informalitási skálán elhelyezve következők (Ide 1979: 39).

6. ábra. A grammatikai nőnemű egyes szám második személyű személyes névmások a formalitási-informalitási skálán elhelyezve

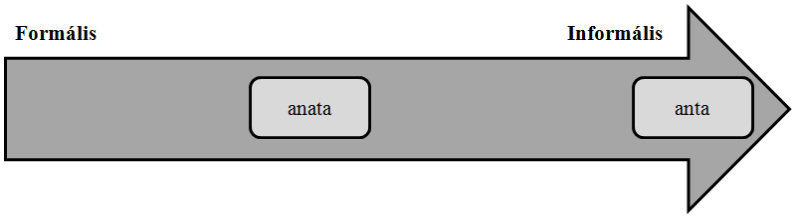

7. ábra. A grammatikai hímnemű egyes szám második személyű személyes névmások a formalitási-informalitási skálán elhelyezve

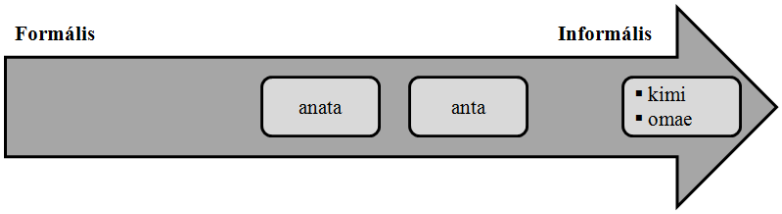

A 6. ábra szerint az *anata* tekinthető a legformálisabb alaknak, ezt követi az *anata* fonológiailag redukált alakja, az *anta*, a *kimi* és *omae* alakokat ugyanazon a szinten említik, és informális alakoknak számítanak.

Más felosztás szerint az *omae* számít a legdurvább megszólításnak, az *anata*-t „viszonylag udvarias" megszólításnak tekintik, a *kimi* és *anta* pedig a „legudvariatlanabb" és „viszonylag udvarias" kettős skála közepén helyezkedik el. Megjegyzik ugyanakkor, hogy nem mindenki ért egyet a *kimi* és *anta* azonos szintre való helyezésével (Nagura 1992: 49). Helytálló a „viszonylag udvarias" megfogalmazás a 6. és 7. ábrákon bemutatott skálán, ugyanis az *anata* csak egyenlő felek közötti használata mondható udvariasnak, rangban felettünk állókkal szemben nem alkalmazható. Mogi (2002: 16) az udvariassági skálán az *anata* és *omae* között helyezi el a *kimi*-t, amely alacsonyabb vagy a beszélővel azonos rangú megszólítottal szemben használható.

Shibamoto Smith (2004: 121) az alábbi skálán ábrázolja a női és hímnemű második személyű névmásokat:

8. ábra. Női és hímnemű E/II. személyű névmások Shibamoto-féle ábrázolása

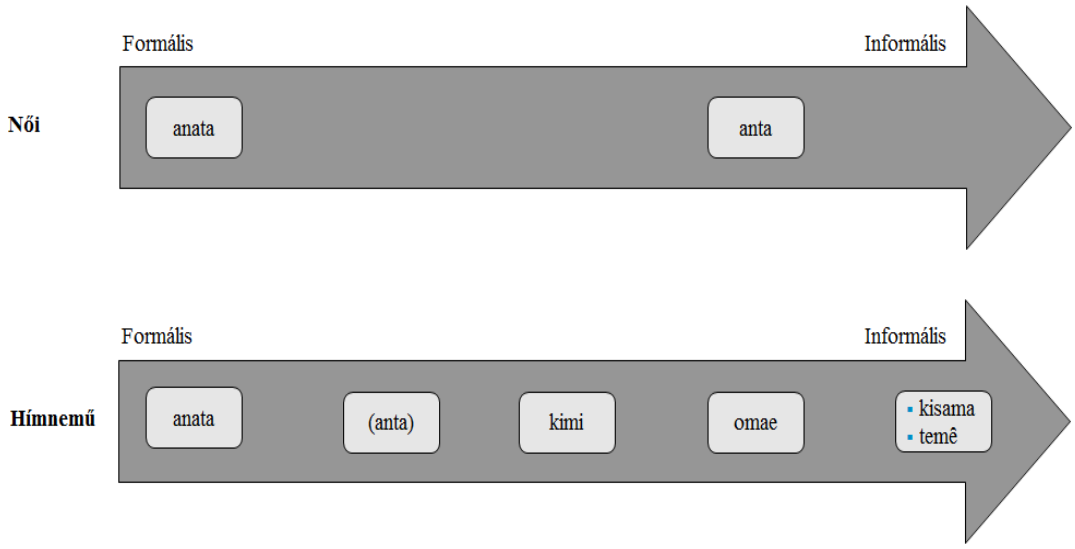

Jelen dolgozatnak nem célja a dialektusbeli különbségekre kitérni, de néhány elemzés megemlíti, hogy az *anta*, amely nem számít ugyan udvarias megszólításnak, de nem is annyira udvariatlan, mint az *omae,* a Kansai régióban (Osaka és környéke) elfogadottabb, mint a Kanto régióban (Tokió és környéke) (Shibamoto 2004).

Bár az udvariassági fokot tekintve a második személyű névmások sorrendje kutatásonként változhat, úgy tűnik azonban, hogy abban egyetértés van, hogy a legudvariasabbnak az *anata* névmást tekintik, a skála legvégére pedig a *kisama*-t helyezik (Barke és Uehara 2005).

Az egyes szám második személyű névmások használatát a férfiak (39,5%), a nők (66,3%) megkerüli (Hinds 1975:133).

Kurokawa (1972: 233) felmérése szerint a férfi nyelvhasználók 80%-a az *anata* megszólítással él, 70%-uk a *kimi*-t használja, 50% él az omae használatával, és 20-20% az *anta, kisama, omaesan* megszólítással. A nők által alkalmazott egyes szám második személyű személyes névmások megoszlása pedig a következőképpen alakul: *anata* 100%, *sochira* 30%, *otaku* 20%, *anta* 10%. A női beszélők a *kimi* személyes névmást szinte egyáltalán nem használják, szinte egyedülinek mondható ritka szituáció, amelyben elképzelhető tanárnő és diákja közötti interakcióban (Nagura 1992). Az *omae* szintén kizárólag csak férfiak közötti dialógusban elképzelhető.

Közeli férfi barátokkal való interakcióban a férfiak a *kimi* (40%) és az *omae* (20%) használatával élnek, a nők 50%-a pedig az *anata*-t használja hasonló

szituációkban. A férfi válaszadók úgy nyilatkoztak, hogy férfi beszélgetőpartnerrel szemben az *anata* személyes névmást nem használják.

A *Shinmeikai Kokugo Jiten* 2012-es, 7. kiadása a következőképpen definiálja a modern japán nyelvben jelenleg használatban lévő egyes szám második személyű személyes névmásokat:

1) *anata*: „A beszélővel a hierarchia azonos fokán állóval szembeni enyhe tiszteletet kifejező személyes névmás. Korábban magas tiszteletiséget kifejező formaként tartották számon, de az évek során veszített tiszteletiség mértékéből, és jelenleg a beszélővel azonos vagy alacsonyabb rangban állókkal szemben használják. Különösen, ha férfi beszélők magasabb rangú interakciós féllel szemben, vagy első találkozáskor használják, azt az érzést kelti, hogy a beszélő lenézi a megszólítottat. Közeli barátok közötti kommunikációban való használata távolságtartást fejez ki. Házastársak között a férj megszólítására használatos forma" (34). [14]

2) *Omae*: „Eredetileg a hierarchia magasabb fokán állókkal szembeni megszólításként alkalmazták. Azonos vagy alacsonyabb rangú interakciós fél megszólítására használt durva második személyű névmás. Használata: a) Ha férfiak közeli viszonyban álló kommunikációs partnerrel szemben használják, intimitást, bizalmasságot fejez ki. b) A *san* udvariassági szuffixummal együttes használata (*omae-san*) a tisztelet kifejezésének fokát növeli (202)" [15]

3) *Kimi*: „a) magasabb pozíciójú kommunikációs partnerrel szemben tiszteletet kifejező forma (esküvőkön a házasságközvetítő köszöntőjében, temetésen mondott búcsúbeszédben enyhe tiszteletet kifejező formaként használatos). b) Férfiak a hierarchia azonos fokán (vagy alacsonyabb rangúakkal) állókkal szemben használhatják,

[14] あなた：「自分と同等程度の相手を軽い敬意をもって指す言葉。古くは高い敬意を表した。現在では、敬意を下落し、同等以下の相手にも用いられる。特に男性が、目上の人や初対面の人と用いると、目下したような印象を与えやすい。また友人同士でも相手と一定の距離を置いて接する場合に用いられることもある。夫婦間では、妻から夫への呼称として用いられる。」Anata: Jibun to dôtô teido no aite wo karui keii wo motte shimesu kotoba. Furuku wa takai keii wo arawashita. Genzai de wa, keii wo shitaraku shi, dôtô ika no aite ni mo mochiirareru. Tokuni dansei ga me ue no hito ya shotaimen no hito to mochiiru to, meshita shita inshô wo ataeyasui. Mata yûjin dôshi de mo aite to ittei no kyori wo oite sessuru baai mo mochiirareru koto mo aru. Fûfu kan de wa, tsuma kara otto he no koshô toshite mochiirareru.

[15] おまえ：もとは、同等以上の相手に対する表現。同等、または目下の相手を指す語で、二人称のぞんざいな言い方。運用：１）男性が近い関係にある相手に用いる場合は、親しみの気持ちがこめられる。２）「おまえさん」の形で丁寧さをよそおって、相手に呼びかけるのに用いられる。」Omae: Moto wa, dôtô ijô no aite ni tai suru hyôgen. Dôtô, mata wa meshita no aite wo shimesu go de, nininshô no zonzai na iikata. Unyô: 1) Dansei ga chikai kankei ni aru aite ni mochiiru baai wa, shitashimi no kimochi ga komerareru. 2) *Omae san* no katachi de teinei sa wo yosootte, aite ni yobikakeru no ni mochiirareru.

használata közeli viszonyra utal. c) Napjainkban előfordul, hogy nők is használják beosztottakkal szemben" (353).[16]

A szótár említést tesz az *otaku* jelentéséről, amelyet a fent hivatkozott kutatások nem említenek.

4) *Otaku*: „A beszélgetőpartner otthonára történő tiszteletteljes utalás (az ön háza/otthona). Személyes névmásként használatosak még a magasabb fokú tiszteletiséget kifejező *otakusan, otakusama* formák is. Használata: Kevésbé közeli kommunikációs partnerrel szembeni enyhe tiszteletet kifejező megszólítási forma" (190) .[17]

Az 1)-4) pontokban említett formák mind E/II. névmások, többes számuk a *-tachi, -gata, -ra, -domo* szuffixumokkal képezhető (Ishiyama 2008; Harada 1976). A *-gata* szuffixum kizárólag a *-ta*-ban végződő személyes névmásokhoz kapcsolódhat (*anata*). A *-domo* pejoratív konnotációval bír, ezért ritkán használható. A *-tachi* és *-ra* a legáltalánosabbnak tekintett szuffixumok, nyelvészeti tanulmányok azonban megjegyzik, hogy nem annyira a többes számot jelölik, pontos jelentése az angol *and the like*-nak felel meg (Harada 1976: 511).

3.2.4.4. Titulusok

A japán nyelvben a megszólításokban való titulusra, foglalkozásnévre történő utalás rendkívül gyakori. Míg a magyarban a munkahelyen az utónéven történő megszólítás a megszokott (esetenként *családnév + úr, asszony*), Japánban az illető beosztását, titulusát említik (pl. *osztályvezető úr, részlegvezető úr, igazgató úr*, stb.), amely állhat udvariassági szuffixummal vagy anélkül. A 文化庁/Bunkachô (1997: 43) erre irányuló felmérésében az interjúalanyok 60%-a szerint apellatív megszólításként a

[16] きみ：「主君や立場の上の人に対する敬称。（結婚披露宴の媒酌人の挨拶や告別式の追憶の辞などの中で、軽い敬意をもってその人を指すのにも用いられる）。男性が同輩（以下）の相手を指す（に親しみの気持ちをこめて呼びかける。近大は女性が部下などに対して用いることもある。」 Kimi: Shukun ya tachiba no ue no hito ni tai suru keishô. (Kekkon hirôen no baishakunin no aisatsu ya kokubetsushiki no tsuioku no ji nado no naka de, karui keii wo motte sono hito wo shimesu noni mochiirareru). Dansei ga dô ha (ika) no aite wo shimesu. (ni shitashimi no kimochi wo komete yobikakeru).

[17] おたく：「１）相手の家の敬称。２）代名詞的用法：より丁寧には「お宅さん」「お宅様」。運用：それほど親しくない相手に軽い敬意をこめて呼びかけるのに用いられる。」 Otaku: 1) Aite no ie no keishô. 2) Daimeishiteki yôhô: yori teineini wa *otakusan, otakusama*. Unyô: Sore hodo shitashikunai aite ni karui keii wo komete yobikakeru no ni mochiirareru.

magában álló titulus használata preferált (pl. *kachô*), ezt követi 27%-kal a titulus+udvariassági szuffixum (*kachô san*) és legvégül pedig 9%-kal a *VN+san* forma.

Formális helyzetekben gyakori a foglalkozásnévvel való megszólítás (vendéglőben, közlekedési eszközön, kórházban). Napjainkban némely foglalkozásnév változott, mivel az egyes foglalkozáságak gyakorlóinak nemi megoszlásában is változás következett be az évek során, illetve diszkriminatívnak tartották, hogyha a foglalkozásnév csak az egyik nemet jelöli. Így például a *看護婦/kangofu*-ból (ápolónő) *看護師/kangoshi* (ápoló személy) lett, a *保母/hobo*-t (gondozónő) pedig a *保育士/hoikushi* (nevelő személy) váltotta (Székács és Sato 2007: 152).

A titulusok megszólításként állhatnak önmagukban is, de kapcsolódhatnak vezetéknévhez is. Tsujimura (1999: 449) az alábbi gyakori foglalkozásnéven való megszólításokat emeli ki:
VN+ 社長/shachô (VN+vállalati igazgató); VN+ 専務/senmu (VN+ügyvezető igazgató); VN+部長/buchô (VN+osztályvezető); VN+課長/kachô (VN+részlegvezető); VN+ 学長/gakuchô (VN+egyetem elnöke/rektor); VN + 学部長/gakubuchô (VN+dékán); VN +教授/kyôju(VN+professzor).

3.2.4.5. Státuszjelölő megszólítások

A *sensei* megszólítást egyes tanulmányok a szuffixumokhoz sorolják, mások a titulusoknál említik. A *senpai* besorolása is változó. Speciális státusza miatt érdemes külön kezelni. Länsisalmi (1998) szintén külön kategorizálja.

A *sensei* szó szerint tanítót, mestert jelent, de ezzel a megszólítással illetik a magasabb státuszúnak tartott foglakozást űzőket is: ügyvédek, orvosok, politikusok, írók. A japán nyelvben elképzelhetetlen, hogy valaki volt tanárát, professzorát ne a *sensei* megszólítással illesse. Ez nem azt jelenti, hogy távolságot kívánnak tartani, vagy, hogy kapcsolatukat nem jellemzi pszichológiai közelség. Csupán annyit jelent, hogy erősebb a tisztelet érzése és ennél fogva nyelvi kifejeződése is. (Mogi 2002: 14). A *senpai* szó szerint idősebb/rangidős kollégát jelent, és a szervezeten belül idősebb, vagy a szervezetbe korábban belépett egyénekkel szemben használják.

3.2.4.6. Alkalmi megszólítások

Alkalmi megszólításként, apellatív megszólítási funkcióban is gyakori az *お客さん/okyakusan* (szó szerint vendég) forma, amely az *o* tiszteleti prefixumból, *kyaku* vendéget jelentő főnévből és *san* udvariassági szuffixumból áll. Alkalmazása előfordul szállodában, vendéglőben, közlekedési eszközön, kliensek megszólításakor, stb. (Mogi 2002: 20). Némely kutatásokban itt említik a személyes névmásoknál már megjelölt *お宅/otaku* formát is (Mogi 2002). Nagyobb csoport, vagy több megszólított esetén használatos a *皆さん（みなさん）/mina san* (mindenki) megszólítási forma.

3.3. A japán megszólításokra vonatkozó nyelvi norma

Ahhoz, hogy teljes képet kapjunk a japán megszólításokról, ki kell térnünk a megszólításokra vonatkozó nyelvi norma ismertetésére.

Japánban nagy hangsúlyt fektetnek a helyes nyelvhasználatra, egyetértés van a tekintetben, hogy a nyelvi normát le lehet, és le is kell fektetni. A japán nyelvközösségről elmondható, hogy normakövető magatartást folytat (Coulmas 2005: 306). A tiszteleti nyelvhasználatra vonatkozó nyelvi normákat már 1941-ben meghatározták. Az Oktatási Minisztérium állította össze, 1941. április 1-jén jelenik meg *Az etikett lényeges pontjai* (*The essential points of etiquette*, japánul: *礼法の要項/Reihô no yôkô*) címmel, és a nyelvi etikett fontosabb irányelveit fogalmazza meg. Elsősorban az iskolai oktatásban résztvevőket célozza meg, de eligazítást kíván nyújtani az állampolgárok mindennapjaiban is. A megszólítási normákról a *言葉遣い/Kotobazukai (Nyelvhasználat*) részben esik szó. A *Reihô no yôkô* nem tett különbséget a nők és férfiak által alkalmazható személyes névmások tekintetében, ezért a kiadvány megjelenése után Tokióban a nők körében is terjedni kezdett a *kimi* egyes szám második személyű névmás használata. Ellenintézkedésként már a következő hónapban kiadtak egy értelmező mellékletet a *Reihô no yôkô*-hoz, /礼法の要項解説 *Reihô no yôkô kaisetsu* címmel, amely már pontosan előírja az elvárt női nyelvhasználatot (Washi 2004: 79).

A kiadvány úgy fogalmaz, hogy a nőknek a férfiakhoz képest sokkal több tiszteleti és szerény formát kell alkalmazniuk a megnyilatkozásaikban. A *Reihô no yôkô* a nyelvhasználat négy szintjét különíti el: 1. szint: magas rangú, idős személyekkel szembeni különösen udvarias nyelvhasználat. 2. szint: pozícióra, rangra való tekintet

nélkül idősebb, ismeretlen személyekkel szembeni udvarias nyelvhasználat. 3. szint: a beszélővel azonos szinten lévő személyekkel való általános nyelvhasználat. 4. szint: a beszélőnél alacsonyabb szinten lévőkkel szembeni általános nyelvhasználat. (1941: 54)
A kiadvány a valamilyen tekintetben a hierarchia magasabb fokán állókkal szemben a személynévhasználat helyett a rang, titulus, státuszjelölő alkalmazását javasolja (pl. *kachôsan, sensei*, stb.), a hierarchia azonos fokán álló közeli viszonyban lévő személyek estében a *vezetéknév+kun* használatát írja elő, a rangban alacsonyabbakkal szemben férfiak esetén a *kimi*, nők esetében pedig az *anata* személyes névmást. Fiatal hölgyek a hierarchia magasabb fokán állókat *omaesama, anatasama* megszólítással is illethetnek, közeli viszony esetén azonban az *obasama*, *ojisama* fiktív rokonsági megnevezések alkalmazása javallott. A férj a feleséget keresztnévvel való címzéssel illeti, a férj megszólítása pedig az *anata* személyes névmással történik (családonként előfordulhat a *danna sama* megszólítás is). (*Reihô no yôkô kaisetsu*: 1941: 64)

1952-ben az Anyanyelvi Bizottság (国語審議会/Kokugo shingikai) fogalmazza meg az újabb irányelveket これからの敬語/*Korekara no keigo* (Hogyan használjuk a megtisztelő formákat a jövőben (Martin:1975: 354), *Honorific language from now on*) címmel. A japán társadalom demokratizálódásának köszönhetően a nyelvhasználatban is a „kölcsönös tisztelet" érvényesül (Coulmas 2005: 305). Már az előszóban utalnak arra a szerzők, hogy az udvarias nyelvben ezidáig az alá-fölé rendeltségi viszony uralkodott, mostantól viszont a „kölcsönös tiszteletnek" kell érvényesülnie a mindennapi nyelvhasználatban. A megszólító-és említő elemekről a következő irányelvek olvashatók a dekrétumban:
A standard megszólítási forma az *anata*. Az eddig használatban lévő /貴殿 *kiden* (rangban, pozícióban fölöttünk állókkal szemben) és 貴家/*kika*（rangban, pozícióban alattunk állókkal szemben） helyett a hivatalos- és magánlevelezésben egyaránt megszólításként az *anata* megszólítást alkalmazzuk.
Az egyes szám második személyű *kimi* és az egyes szám első személyű *boku* személyes névmások csak informális szituációkban alkalmazhatók. A standard forma az *anata* és *watashi*. Hasonlóképpen az *ore* és *omae* kifejezések helyett is a *watashi,* illetve *anata* személyes névmások használata javasolt.
A titulusokkal kapcsolatban így fogalmaz: A standard forma a *san*. A *sama* alakot hivatalos szituációkban vagy kötött nyelvi kifejezésként használjuk főként levélben történő megszólításként. Javasolt, hogy a továbbiakban a hivatalos levelekben eddig

használt *dono* megszólítást a *sama* váltsa fel. A *shi* megszólítást főként írott nyelvben, a *san*-t beszédben használjuk. A *kun* fiú diákok között használatos megszólítási forma. Fiatal férfiakkal szemben is alkalmazható, de alapvetően a *san*-t használjuk hivatalos szituációkban. A *sensei, kachô, shachô* és más hasonló foglalkozásnevekhez nem csatolható a *san* utótag.
(*Keigo from now on*. Submitted to The Minister of Education by the Kokugo Shingikai on April 14, 1952. In.: Wetzel 2004: 118).

Az 1941-ben megfogalmazott irányelvekkel összehasonlítva – ahol még a hierarchia elve uralkodott – azt tapasztalhatjuk, hogy az 1952-es javaslatok a szimmetrikus viszonyokban érvényesülő megszólítási formákat részesíti előnyben (Coulmas 2005). A mindennapi nyelvhasználatra jellemző megszólításokon kívül, a javaslat közli a médiában, az oktatásban használatos formulákat, valamint a császári családot megillető megszólító, illetve említő elemeket is. Hosszú évtizedeken át az 1952-es normák voltak mérvadóak a nyelvhasználatban.

3.4. Nyelvi demokratizálódás

A gazdasági, társadalmi változások következtében a nyelv, a nyelvi konvenciók is átalakulóban vannak. A családon belüli hagyományos női-férfi szerepfelosztásokban is változás figyelhető meg. A korábban elfogadott konfuciánus nézetek (a szülők, rangban, korban idősebbek iránti feltétlen tisztelet), az alapvető erkölcsi értékek már nem feltétlenül egyeznek azzal, amit a fiatalok más csatornákon keresztül megismernek (Székács 2003: 127). Az értékrendbeli változás a tiszteleti nyelvhasználatra is kihatással van. A technika fejlődése, az új kommunikációs eszközök (chat, közösségi portálok, SMS, stb.) megjelenése is az egyszerűsítésre serkenti (főként a fiatalabb generációhoz tartozó) nyelvhasználókat. Közvetlenebb lesz a megszólítás módja, és már nem annyira a hagyományos tiszteleti viszony alapján mérlegelnek, hanem bizalmas nyelvhasználatot alkalmaznak (Székács 2003).

2000-ben szintén a Kokugo shingikai jelenteti meg javaslatait 現代社会における敬意表現/*Gendai shakai ni okeru keiihyôgen- expressions of respect* (*A modern társadalomban használatos udvarias kifejezések*) címmel. A javaslat négy főbb pontot fogalmaz meg: 1) A szóhasználattal kapcsolatos alapelvek; 2) A jelen társadalom szóhasználatára irányuló kérdések; 3) A szóhasználatban megnyilvánuló udvarias

kifejezések; 4) Az udvarias kifejezések használatára vonatkozó tanácsok. A szerzők az előszóban kifejtik, hogy a modern társadalomban az értékrend sokfélesége, a globalizáció, az információs társadalom nagy hatással van az emberi kapcsolatok minőségére, valamint ezen keresztül a szóhasználatra, a nyelvre is. Különösen a fiatalok szóhasználatával, illetve a tiszteleti nyelv használatával akadnak súlyosabb problémák. Ez pedig komoly gondot jelent a nyelvhasználóknak, hiszen ha nem a helyzethez, illetve a beszélgetőpartnerünk státuszához illően nyilatkozunk meg, akkor ez nemcsak a zökkenőmentes kommunikációt akadályoztatja, hanem az emberi kapcsolatok minőségén is csorba eshet.

Az eddigi (1941-es, 1952-es) javaslatokkal ellentétben, a 2000-ben megjelent irányelvek nem fogalmazzák meg expliciten, nem nyújtanak konkrét javaslatokat, hogy mikor milyen udvariassági formulákat, megszólításokat kell, vagy éppen nem kell alkalmazni a beszéd során, pusztán csak útmutatót kívánnak nyújtani. Éppen a lassaiz-faire elve miatt sok kritika éri. (Wetzel 2004: 63). A szerzők kiemelik, hogy míg az 1952-es javaslatok kifejezetten az udvarias nyelvre (*keigo*, angolul *honorifics*) vonatkoztak, az új kiadvány a *keiihyôgen* (udvarias kifejezések, udvarias nyelvhasználat) megjelölést használja. Hangsúlyozzák, hogy a *keigo*-n kívül ideveszik az olyan grammatikai és lexikai szerkezeteket is, amellyel a partner pozíciójára, helyzetére, stb. odafigyelést fejezzük ki.

2007-ben a Kokugo shingikai utódjaként létrejött 文化審議会国語文化会/Bunka shingikai kokugo bunkakai (Az Oktatási Minisztérium Kulturális Bizottságának Anyanyelvi Albizottsága), a 敬語の指針 *Keigo no shishin* (*Az udvarias nyelvhasználatra vonatkozó irányelvek*) címen teszi közzé javaslatait. 2005-ben a Kokugo bunkakai-on (Anyanyelvi Albizottság) belül felállítottak egy munkacsoportot, amelynek az volt a feladata, hogy kidolgozza az udvarias nyelvhasználatra vonatkozó javaslatokat. 2006 novemberére a munkacsoport összeállította javaslatait, és *Keigo no shishin. Hôkokuan* (*Az udvarias nyelvhasználatra vonatkozó irányelvek. Tervezet*) címmel közzétette, majd az erre beérkezett vélemények alapján dolgozta ki a végleges változatot. Láthatjuk, hogy a címben újra megjelenik a *keigo* kifejezés, amelyet – ahogy az előszóból megtudjuk – tágabb értelemben kívánnak értelmezni, mint, ahogy azt a *Korekara no keigo*-ban tették. Továbbá, a mostani javaslat elődjeként létrejött *Gendai shakai*… c. irományban alkalmazott *keiihyôgen*-en belül a *keigo*-ra kívánnak fókuszálni.

A javaslat három fejezetre tagolódik: 1) Vélemények a *keigo*-ról; 2) A *keigo* szerkezete; 3) A *keigo* használata.

A megszólító- és említő elemekkel a 3. fejezet foglalkozik: a *keigo* használatát a „Saját magunk és beszélgetőpartnerünk megszólításával kapcsolatos kérdések", valamint az *uchi-soto* (belső-külső kör) alpontok alatt tárgyalja.

A megszólító kifejezésekről az alábbi megállapításokat teszi:

Az *anata* bár régen tiszteletet fejezett ki a partnerrel szemben, ma csak a beszélővel korban, státuszban megegyező, vagy annál alacsonyabb rangban lévő partnerrel szemben használjuk. Rangban fölöttünk állóval szembeni használata nem helyénvaló. Hogyha a beszélgetőpartnerünk neve ismert, célszerű a nevet használni a megszólításban, hogyha pedig nem tudjuk a nevet, a partner tevékenységére utaló igét tegyük tiszteleti alakba. Házastársak egymással szemben használhatják az *anata* megszólítást, ebben az esetben közeli viszonyra (intimitás) utaló megszólításról beszélünk.

Uchi-soto viszony a megszólításokban. A családtagok valamint a munkatársak csoporton belül, illetve kívül történő megszólításakor és említésekor alkalmas nyelvi elemekre tér ki a javaslat.

A japán társadalom a napjainkban megfigyelhető nyelvi demokratizálódás ellenére, megtartotta vertikális szerkezetű kollektivista voltát, és ebből fakadóan az aszimmetrikus megszólítási szokások jellemzik a nyelvhasználatot (Takiura 2008; Kitayama 2013). Szociolingvisztikai, antropológiai kutatások kiemelik a csoport jelentőségét a japán társadalomban. Az *uchi* és a *soto*, azaz külső és belső körhöz való tartozás meghatározza a japánok interakciójának mikéntjét. (Lebra 1976). Már a bemutatkozásnál megmutatkozik a csoporttudat erőssége, a japánok ugyanis bemutatkozáskor nem a foglalkozásukat említik a nevük után, hanem a céget, amelyhez tartoznak (pl. *Suzuki no Yamada desu./Yamada vagyok a Suzuki cégtől.*). Az apellatív megszólítások használatát nagy mértékben befolyásolja a hatalom (életkor és státusz) és távolság (belső és külső kör). A hatalmi tényezők elsősorban a csoporton belüliek megszólításakor érvényesülnek, míg a távolság a külső kör tagjaihoz intézett megnyilatkozásokban alkalmazott vokatívuszok megválasztásában játszik szerepet (Kitayama 2013: 447). Csoporton belül (például munkahelyen) a hierarchia magasabb fokán állóval szemben indirekt, udvarias megszólítást alkalmazunk, a hierarchia alacsonyabb fokán álló címzésére pedig direkt familiárisabb vokatívuszok használata

jellemző, amely a megszólítások asszimetrikus használatát mutatja. A külső kör tagjainak megszólításakor udvariasabb formákat használunk.

3.5. A nyelvi udvariasság vs. interperszonális kapcsolatkezelés

A nyelvi udvariasságról szóló kutatások mindegyike említi a megszólítások által kifejezett pozitív vagy negatív udvariassági (vagy kapcsolatkezelési) stratégiákat, ezért a japán megszólító nyelvi elemekről szólva elkerülhetetlen, hogy ne említsük a *nyelvi udvariasságot* (*linguistic politeness*). Az apellatív megszólítás által kifejezett kapcsolatkezelési stratégia modulálja a megnyilatkozások illokúciós erejét, vagy magát az illokúciót, és hűen tükrözi az interakciós felek közötti interperszonális relációk minőségét, így az apellatív megszólítások fordításértékelésének egyik sarkalatos pontját képezi. Ebben a részben körüljárom a nyelvi udvariasságot érintő elméleteket, illetve a nyelvi udvariasság alternatívájaként megjelenő Spencer-Oatey-féle *interperszonális kapcsolatkezelési keret* fogalmát.

Udvariasság alatt egyfajta illemformát, viselkedési formát szoktunk érteni. Az udvariasság nem nyelvi meghatározása a társadalom által kialakított normarendszer szerint előírt viselkedési forma. Cseresnyési (2004: 39-40) szerint az udvariasság szónak legalább három megfelelője van. Az első az etikettnek, társadalmi normáknak való megfelelő viselkedés. A japán *丁寧/teinei*、*礼儀正しい/reigi tadashii* kifejezések is ezt írják le. A második jelentés az „udvarias, jól nevelt”, az előző magasabb státuszú dimenziója. A harmadik jelentés pedig az „udvarias, tartózkodó”, amely a hierarchiát, a hallgatótól való távolságot, elkülönülést jelzi. A társadalmi magatartásformák folyamatosan változnak a társadalmi normarendszerrel.

House (1998) Thomas (1995) alapján az udvariasság három kategóriáját említi. 1) *politeness as a real-world goal*, azaz az udvariasság ebben a felfogásban nem más, mint az embertársainkhoz való kedvesség iránti vágy. Ez a fajta udvariasság a beszélő személyes motivációjával és pszichológiai állapotával van kapcsolatban, és mint ilyen nyelvészet számára megfoghatatlan és érdektelen. 2) udvariasság mint társadalmi és viselkedési norma. Ezek olyan nyelvi etikettben vagy tankönyvekben, kézikönyvekben rögzített nyelvi normák, amelyeket a társadalom tagjainak az elvárt nyelvi viselkedési normák betartásához ismerniük kell. Ilyen például a beszédstílusok, a formalitás kérdése vagy a nyelvi tiszteletadás. A japán nyelvi udvariasságot érintő kutatások nagy része ide tartozik. 3) az udvariasság pragmatikai megközelítése. Két megközelítésről

beszélhetünk: udvariasság az elvek és maximák tükrében, valamint udvariasság mint arcvédő tevékenység. (House 1998: 55). Jelen kutatás az interperszonális kapcsolatok fordításban való megjelenítésére koncentrál, így a pragmatikai aspektus, játszik majd fontos szerepet az elemzésben.

Lakoff definíciója szerint a nyelvi udvariasságot az interakciók során fellépő súrlódások enyhítése végett fejlesztették ki a társadalmakban (Lakoff 1973). Brown és Levinson (1987) a nyelvi udvariasságot a diplomáciai protokollhoz hasonlítja. A nem nyelvi udvariasság, egyfajta illemformának tekinthető, a mindennapi életünk valós célja, melyet minden kultúrában az etikett szabályai határoznak meg (Szili 2007: 2). A nyelvi udvariasságot összetettsége miatt több tudományág kutatásait figyelembe véve lehet meghatározni. Ide és Lakoff (2005) szerint a témát szükségszerűen interdiszciplináris megközelítésből kell tárgyalni. A nyelvi udvariasság vizsgálható a szociolingvisztika, pragmatika, grammatika, nyelvpedagógia, antropológia eszközeivel.

Az interperszonális kapcsolatok minőségét, jellegét természetesen nem csak a megszólító nyelvi elemek jelezik, utalnak erre egyéb nyelvi eszközök is: beszédpartnerre utaló vagy önjelölő nyelvi elemek, beszédszintek, morfológiai jelölők, intonáció, egyéb udvariassági formulák.

Braun (1988) különböző nyelvcsoportokhoz tartozó tesztalanyokkal készített interjúk alapján végzett felmérést az egyes nyelvekre jellemző megszólítási szokásokkal kapcsolatban. Braun egyszerűen fogalmazza meg a megszólítások és a nyelvi udvariasság kapcsolatát:

> A megszólítások akkor tekinthetők udvariasnak, ha használatuk adekvát. Így egy olyan megszólítási forma, amely a beszélő és a címzett viszonyának megfelelő, és megfelel a közösség, vagy legalább a diádok szabályainak, mindig adekvátan udvarias. Fordított esetben, minden olyan megszólítási forma, amely nem felel meg az interakciós felek közötti viszonynak és a szabályoknak, udvariatlannak minősül[18] (Braun 1988: 49).

[18] "Forms of address are called and considered polite when they are adequeate. Thus, a form of address which is appropriate to the relationship of speaker and addressee, and which is in accord with the rules of the community, or at least those of the dyad, will always be regarded as adequately polite. Vice versa, any form of address not corresponding to the relationship or to the rules can be perceived as impolite – no matter which variant is used for a break of the rules."

Braun megjegyzi, hogy az adekvátság ebben az értelemben azt jelenti, hogy „természetes", „normális". Braun kiemeli ugyanakkor a *can* modális igét, és megjegyzi, hogy a nyelvi konvencióktól való eltérés nem feltétlenül egyenlő az udvariatlan megszólítással. Egy szolga magázó névmással való megszólítása lehet az elismerés, a dicséret jele, tehát semmiképpen nem devianciáról van szó.

Számos kelet-ázsiai országban a nyelvi udvariasságot „nemzeti kincsként" emlegetik. Igaz ez Kínára, de Japánra is, ahol a *keigo*-ról úgy tartották, hogy megkülönbözteti a japán kultúrát más, „alacsonyabb rendű" kultúráktól. (Kádár 2011: 1). A hagyományos japán nyelvészet képviselői a tiszteleti nyelvhasználatot befolyásoló tényezők között említik: 1) az interakcióban résztvevők életkora, társadalmi státusza, társadalmi szerepe; 2) szociális távolság (*uchi-soto* kapcsolat) és pszichológiai távolság (intimitás, szolidaritás); 3) formális vagy közvetlen beszédhelyzet. (Tsujimura 1999). A nyelvészeti megközelítésű kutatások a tiszteleti nyelvhasználatot szinte kizáró jelleggel nyelvtani jelenségnek tekintetik.

A nyelvi udvariasságról szóló nemzetközi kutatásokat négy csoportra lehet bontani. Az első csoportba tartoznak a nyelvi udvariasság univerzalitását hangsúlyozó elméletek (Lakoff 1973; Grice 1975; Leech 1983; Brown és Levinson 1987). A második csoportba azok a kutatások sorolhatók, amelyek amellett érvelnek, hogy a nyugati és keleti udvariasságot nem lehet egyazon kritériumok alapján vizsgálni. A komplex tiszteleti nyelvrendszerrel bíró nyelvekben, mint a japán, a nyelvi udvariasság nem stratégiaként, hanem normaként van jelen, éppen ezért más elvek irányítják, mint a nyugati kultúrák nyelvcsoportjait. Ebből kifolyólag az univerzalitás elméletét is támadják (Ide 1989; 1992; Matsumoto 1989; Wierzbicka 1991), legfőbb érvük, hogy az előző kutatások elkerülték a kelet-ázsiai kultúrkört, így eredményeiket nem lehet ezen nyelvekre és kultúrákra ráhúzni. A harmadik csoportot a posztmodern kutatások képviselik, amelyek fő jellemzője, hogy vizsgálataikat nem rövid megnyilatkozásokon, hanem hosszabb szövegrészletekben végzik, azaz diskurzus-alapú kutatásokról beszélhetünk. (Watts 2005; Usami 2002, 2003, 2006; Eelen 2001; Pizziconi 2003). Állításuk szerint, amennyiben az udvariasságot hosszabb megnyilatkozásokban vizsgáljuk, bebizonyosodik, hogy a Brown-Levinson-féle univerzalitás tetten érhető a távol-keleti nyelvekben is.

A fenti három csoport mellett megjelenik egy átmeneti kategória, a Spencer-Oatey-féle elmélet, amely bevezeti az interperszonális kapcsolatkezelési terminust, és a brown-

levinson-i elmélet, valamint ennek univerzalitását támadó tábor közötti ellentmondást hivatott feloldani.

A nyelvi udvariassággal *(linguistic politeness*) kapcsolatos kutatások kezdetei Nyugaton az 1960-as évek végére, 1970-es évek elejére tehetők. Az első vonatkozó kutatások a nyelvi udvariasság pragmatikai aspektusait vizsgálták, és a nyelvi udvariasságot a pragmatikai kompetencia részének tekintették. Lakoff 1973; Grice 1975; Leech 1983 különböző maximák alapján működő, elvek által kontrollált rendszernek tartotta.

A korai kutatások többnyire preskriptív jellegűek, ezzel szemben az új, posztmodern elméletek (Eelen 2001; Usami 2002, 2003, 2006; Watts 2003) új perspektívát nyitnak a nyelvi udvariasság kutatásában. Egyrészt a kutatások diskurzusalapúak, szakítva ezzel a régi hagyományokkal, amikor rövidebb megnyilatkozásokban vizsgálták a nyelvi udvariasságot, másrészt pedig újraértékelik az udvariasság fogalmát, különbséget téve az elsőrendű és másodrendű udvariasság között (Pan 2011:71).

3.5.1. Nyelvi udvariasság mint univerzális jelenség

Robin Lakoffot a modern udvariassági elméletek atyjaként szokták emlegetni, ő volt az első, aki pragmatikai megközelítésből vizsgálta a témát. (Eelen 2001:2). Lakoff (1990) az udvariasság jelentőségét a társas kapcsolatok megerősítésében és az interakciók konfliktusainak minimalizálásában látja. Grice négy maximáját: a mennyiség, minőség, relevancia és mód maximáját egy ötödikkel, az udvariasság maximájával egészíti ki. Az udvariasság almaximái: „Ne írj elő!", „Kínálj fel választási lehetőséget!", „Cselekedj úgy, hogy a hallgató jól érezze magát!" tulajdonképpen minden interakcióban jelen vannak, azonban kultúránként eltérő lehet, hogy mely almaximának tulajdonítanak nagyobb fontosságot. (Eelen 2001). Az első almaximát a távolsággal, a másodikat a tiszteletadással, a harmadikat pedig az informalitással azonosítják. Az európai kultúrák hajlamosak a távolságot hangsúlyozni, a keleti kultúrában a tiszteletadásnak van nagy szerepe, míg Amerikában az informalitásé a döntő szerep. (Eelen 2001: 3). Leech az egyes maximákat nem magyarázza, így például nehéz megállapítani, hogyan különül el a kettes és a hármas maxima. Így, Lakoff maximái alapján a megszólítások elemzése is nehézkes, hiszen a megannyi pragmatikai funkcióval bíró formulákat nehéz besorolni a fenti három maxima valamelyikébe.

Leech munkájának előzményéül szolgált Lakoff munkája is. Leech elmélete is univerzális, de alkalmas az egyes kultúrák összevetésére is (Szili 2007; Pap 2011). Leech *Udvariassági Elvei (Politeness Principle:PP*) a Grice-i *Együttműködési Elvére (Cooperative Principle: CP*) épül, illetve ki is egészíti ezeket. A CC és PP közötti lényeges különbség, hogy míg az előbbinél az információ átadására tevődik a hangsúly, az utóbbinál az interakció közben fellépő súrlódások csökkentésére kell törekedni. Leech hat (vagy hét) udvariassági elvet dolgoz ki: 1) tapintat (*tact*), amely azt mondja ki, hogy minimalizáljuk a mások kárára tett kijelentéseket; 2) nagylelkűség (*generosity*), hasznunk kifejezésének minimalizálását, valamint kárunk kifejezésének maximalizálására int; 3) megerősítés (*approbation*) (más fordításban „jóváhagyás, helyeslés"), minimalizáljuk mások lebecsülésének kifejezését, és maximalizáljuk megerősítésüket szolgáló megnyilatkozásainkat; 4) szerénység (*modesty*), azaz az öndicséret minimalizálását, és önmagunk maximalizálását jelenti; 5) egyetértés (*agreement*) azt kívánja meg tőlünk, hogy minimalizáljuk magunk és mások között az egyet nem értést, és maximalizáljuk az egyetértést; 6) együttérzés (*sympathy*) azt írja elő, hogy minimalizáljuk ellenérzésünk kifejezését, és maximalizáljuk az együttérzést erősítő megnyilatkozásokat; 7) fatikus (*phatic*) maxima, amelyet Leech kérdőjellel, feltételesen csatol ez előző hat elvhez. A csend kerülésére, és partnerünk szóval tartására int. (Szili 2007: 34-35).

Meg kell jegyezni, hogy a fenti maximák megítélése kultúránként igen eltérő lehet. Ha csak a fatikus elvet vesszük példának, a japán nyelv vonatkozásában a maxima intelmeinek éppen az ellenkezője valósul meg. A csend megítélése ugyanis a japán kommunikációban pozitív.

Leech rendszerét főként a nem egyértelműen körülírt elvek miatt bírálták, de empirikus kutatásokra alapozva egyes kutatók megállapítják, hogy alkalmasabb egyes kultúrák komparatív vizsgálatára, mint a Brown-Levinson-féle elmélet (Szili 2007: 35). Pap Andrea diskurzuskiegészítő teszt segítségével végzett empirikus kutatásában megállapítja, hogy a leechi udvariassági elvek közül a magyar nyelvhasználókat elsődlegesen a szerénység (32%) irányítja, de jellemző még a tapintat (17,2%), az együttérzés (14,8%) és a fatikus maximák is (19,5%) (Pap 2011: 83).

A leechi maximák ellen felhozott érvek a maximák véletlenszerű kiválasztására hivatkoznak (Thomas 1995; Brown és Levinson 1987.). A megszólítások elemzését illetően felmerül az a probléma, hogy a leechi udvariassági elvek főként a beszédaktusokra helyezik a hangsúlyt, így az apellatív megszólítások, amelyek nem

képezik szerves részét a mondatnak, nem elemezhetők a fenti maximák alapján (Oda 2010).

A megszólításokkal foglalkozó külföldi tanulmányok közül leggyakrabban idézett művek (Brown és Ford (1964); Brown and Gilman (1960, magyarul: 1975); Brown and Levinson (1987); Ervin-Tripp 1972, magyarul: 1997); Braun 1988) közül Brown és Levinson írása az, amely pragmatikailag közelít a témához. Brown és Levinson az egyébként kínai alapokra támaszkodó goffmani arcteóriából indul ki, a szerzőpáros elmélete szerint kétféle alaparcunk van, a „tartózkodó/távolító önnön függetlenségünket védő *(negative face)*", és „a hallgatóval közösségre törekvő, egyetértő közelítő/kedvező *(positive face*) (Brown és Levinson 1987; Szili 2004: 168). E két alaparc-típushoz kapcsolódik a közelítő és tartózkodó udvariasság (*positive and negative politeness*), Brown és Levinson felfogása szerint a megszólítások mindkét csoportba beletartoznak. A közelítő udvariasságról szólva az intimitást jelző társadalmi közelséget kifejező megszólítási formákat említik, míg tartózkodó udvariasság esetében a tiszteletet (deference) kifejező megszólításokat hozzák fel példának (Brown és Levinson 1987).

Brown és Levinson elmélete szerint a megszólítási formák a társadalmi kapcsolatok közvetlen jelölői, így a csoportonbelüliség kifejezői is egyben. A szerzőpáros szerint ugyanilyen funkcióval bír a dialektus, a zsargon vagy a szleng is. A csoporthoz tartozást kifejező megszólítási formák közé Brown-Levinson a legtöbb európai nyelvben meglévő T/V típusú személyes névmásokat sorolja. Az ilyen típusú nyelvekben az egyes szám első személyű személyes névmások (T) a csoporton belüliséget jelölik. A többes számú névmások használata a beszélővel szemben (pl. a német *Sie*, a francia *Vous)* a tiszteletet, kifejezői (Brown és Levinson 1987: 107), de a személytelen fogalmazás egyik lehetséges módja is egyben. A T típusú névmások használatával a beszélő a közelítő udvariasság iránti igényét fejezi ki, míg a V típusú névmásokkal épp ellenkezőleg, a tartózkodó udvariasság kifejezői.

Brown és Levinson a csoporton belüliség kifejezőihez sorolja az olyan rokonsági kifejezéseket vagy egyéb nominális megszólítási formákat, mint: *Mac, mate, buddy, pal, honey, dear, babe, Mom,blondie, brother, sister, sweetheart, guys*, stb.

Szintén a csoporthoz való tartozást (szolidaritást) fejeznek ki Brown és Levinson szerint az egyes nyelvekben jelenlévő kicsinyítő képzők, valamint a becézés is ilyen funkcióval bír. Csökkenthetik például az arc fenyegetettségét, vagyis a hallgatóra gyakorolt nyomást például egy felszólítás esetén. Egy Come here, *honey!* (Gyere ide,

szívem!) típusú felszólításban a *honey* megszólítással a beszélő azt sugallja a beszélgetőpartnernek, hogy a közöttük lévő hatalom és társadalmi különbég csekély, ezzel csökkentve a felszólítás erejét. Hasonlóképpen egy gyerekhez intézett felszólítás ereje kéréssé csökken egy becéző elemet alkalmazó megszólítással: Bring me your dirty clothes *honey/darling/Johnny*! (Add ide a szennyesedet, *édes/drága/Johnny*!

Bár Brown és Levinson (1987) nem említi, más kutatások kiemelik, hogy a beszélgetőpartner néven való megszólítása is a pozitív udvariassági stratégiák egyikeként említhető. Mizutani (1987) megjegyzi, hogy az angolban a néven való megszólítás a partner iránti tisztelet, ragaszkodás kifejezője, ezért ha a japán partner általi név nélküli megszólítás ridegséget sugall az angol hallgatónak. Yui (2002) 52 japán egyetemi hallgató és négy angol anyanyelvű körében végzett kérdőíves felmérésének eredménye azt mutatja, hogy a válaszadók megítélése szerint a partner néven való megszólítása (különösképpen az idősebb vagy a hierarchia magasabb fokán állók) túlzott közelséget, familiaritást sugall. Az intimitás pedig a szociális távolság csökkenésének jele (ibid 111).

A tiszteletadást, a tisztelet nyelvi kifejezését a tartózkodó (negatív) udvariasságnál említi Brown és Levinson. A tisztelet kifejezésére két lehetőséget említ: a beszélő saját magát alacsonyítja le a hallgatóval szemben, illetve a beszélő felemelése (Brown és Levinson 1987: 179).

Brown és Levinson nem tér ki a japán Takiura (2008) által említett apellatív megszólítások dichotómiájára, miszerint ugyanaz a vokatívuszi elem a kontextus függvényében kifejezhet pozitív és negatív udvariasságot egyaránt.

Fraser (1990) az udvariasságot az interakcióban részt vevő felek közötti *társalgási szerződésben (conversational contract: CC*) határozza meg. Az interakcióban részt vevő feleknek a társalgás során különböző jogaik és kötelességeik vannak, ez az interperszonális szerződés azonban nem állandó, az idő során - pl. kontextusbeli változás következtében - , felülírható (Eelen 2001). Fraser értelmezésében az udvariasság a szerződés betartását, az udvariatlanság a szerződés megszegését jelenti. A szerződés betartása egyenlő a normakövetéssel. Mivel egy „normális" interakció a CC szerint zajlik, az udvariasság észrevétlen, csak az udvariatlanság jelölt. Az udvariasság nem jelenti különböző stratégiákhoz való folyamodást.

3.5.2. A nyelvi udvariasság univerzalitásának megkérdőjelezése

Brown és Levinson elméletét japán és kínai kutatók gyakran támadják arra hivatkozva, hogy nem tekinthető univerzálisnak egy csupán az angol-szász kultúrkörben végzett vizsgálatokra alapozott elmélet. Gu 1990; Ide (1989, 1992) és Matsumoto (1988, 1989) a Brown-Levinson-féle udvariasság mint arcvédő tevékenység megközelítést is kétségbe vonják. Idéék úgy tartják, hogy a japánban, más ázsiai nyelvekhez hasonlóan a nyelvi udvariasságot kőbe vésett, szigorú normatív szabályok irányítják, így a beszélő nem különböző stratégiák alapján választja meg az éppen használni kívánt nyelvi elemeket, hanem a nyelvi konvenciók szerint cselekszik. Matsumoto (1989) a japán udvarias nyelv egyediségét hangsúlyozza.
Olyan nyelvekben, ahol a nyelvi udvariasság cizelláltabb, a szabályok szigorú grammatikai normák szerint működnek.

3.5.2.1. Ide elmélete

Ide nézetei szerint az olyan nyelvközösségek beszélői, ahol a nyelvi udvariasság cizelláltabb, a beszélőknek a tiszteleti és az egyszerű forma közül kell választaniuk a megnyilatkozások során. Ez a kettős választás kiterjed az igék, főnevek, melléknevek, határozószók használatára, így tehát a nyelvhasználat minden szegmensében jelen van (Ide 1989: 231).
Eszerint tehát az interakció során a beszélő által alkalmazott udvariassági nyelvi elemeket szocio-kulturális tényezők, valamint a beszédhelyzet határozza meg. Ide állítása szerint az egyes udvariassági elemek használatának célja nem az „arcvédés". Ide a nyelvi udvariasságot a zökkenőmentes kommunikációval asszociálja, amelyet a beszélő az előírt és elvárt normák szerinti kifejezések használatával ér el, amelyek az adott kontextusban és beszédközösségben adekvátnak minősülnek (Ide 1989: 225).

Ide a nyelvi udvariasságot illetően kétféle megközelítést vázol fel: az egyik az úgynevezett *wakimae*, a másik pedig a *volitio*n. A wakimae (a legpontosabb angol megfelelője a *discernment* (megkülönböztető/felismerési képesség, más fordításban „disztingválás")) a normáknak megfelelő viselkedésre utal. A japán társadalomban az egyéntől elvárják, hogy pontosan el tudja magát helyezni az adott társadalmi kontextusban, és annak megfelelően nyilvánuljon meg (Ide 1989; Ide és Yoshida 2002:

445). Itt fontos szerepet játszik a felek közötti interperszonális viszony, valamint a helyzet formalitása. Az interperszonális viszonyt befolyásolja a felek közötti szociális és pszichológiai távolság, amelyet olyan tényezők szabnak meg, mint a kor, társadalmi státusz, rang, hatalom, az intimitás foka, stb. (Ide 1989). Az *uchi-soto* viszony szoros kapcsolatban áll a szociális és pszichológiai távolsággal.

A fent említettek szigorú szabályok szerint működnek, az egyénnek valóban kevés a választási lehetősége. A megszólítások megválasztásakor nem a beszélői szándék játszik fontos szerepet, hanem az a lényeges, hogy mit vár el a társadalom az egyéntől (Ide 1992). Megnyilatkozása akkor lesz adekvát, ha a nyelvi normához alkalmazkodik. Ide egy hasonlattal él: mint ahogyan egy játékot szabályok szerint játszunk, ugyanúgy az élet játékát a *wakimae* szerint kell játszani (Ide 1992: 299).

Ide (1992) a *disztingválás* két szintjét különíti el: az egyik a mikro szint, amely a beszélőnek a partnerhez, a helyzethez képesti helyzetfelmérését jelenti. Makro szinten a beszélő elhelyezi magát a társadalomban. Az utóbbit Ide *társadalmi dialektusnak* nevezi. A mikro szintű *disztingválás* megmutatkozik az udvariassági formulák megválasztásában, de a non-verbális jelekben is kifejeződik (pl. csend). Makro szinten a beszélőnek el kell tudni helyezni magát a társadalmi hierarchiában. A megszólítások megválasztása függ az interakcióban részt vevő felek életkorától, nevétől, a társadalomban betöltött szerepétől, regionális háttértől, stb.

A nyelvi udvariasság másik módja a kifejezések taktikus használata, amelyet angolul a *volition* kifejezéssel definiálnak. Ide és Yoshida (2002) ez alatt a nyugati típusú nyelvi udvariasságot érti, amikor különböző stratégiák révén érjük el az udvariasságot. Míg a *wakimae* nem ad szabad választási lehetőséget a beszélőnek a nyelvi elemek megválasztásában, a *volition* a nyelvi eszköztár tetszőleges használatát kínálja (Ide és Yoshida 2002: 446).

Ide (1992) megkülönbözteti a *wakimae-domináns* és *volition-domináns* társadalmakat. Az előbbiben a nyelvi udvariasságot különböző normák irányítják, és fontos, hogy az egyén a társadalom része. Az utóbbiban viszont az individuum érvényesül, és a partner arca, az egyén a fontos. Az előbbinél az interakcióban részt vevő felek feltételezhetően nem egyenlők korban, nemben, rangban, stb. az utóbbinál az egyenjogúság értelmében a felek egyenlőek. Az előbbi a magas kontextusú kultúrákra érvényes (pl. japán), az utóbbi pedig az alacsony kontextusú kultúrákra (amerikai) (Ide 1992: 304).

Ide egy későbbi tanulmányában (2005) kifejti, hogy a *politeness* fogalmát különböző kultúrákban másképpen értelmezhetik. Ide amerikai és japán diákok körében végzett kérdőíves felmérés segítségével azt vizsgálja, hogyan értékelik a két kultúrában az angol *polite* és a japán *丁寧な/teinei na* (udvarias, tisztelettudó, figyelmes) fogalmakat. Az amerikai válaszadók azt tekintik udvariasnak, aki tisztelettudó (*respectful*), figyelmes, tapintatos (*considerate*) és vidám, kellemes (*pleasant*). A japán válaszadók szerint az udvarias ember tisztelettudó (*敬意のある/keii no aru*) – ez egybevág az amerikai felfogással), vidám, kellemes (*感じの良い/kanji no yoi*), és megfelelő, illő (*適切な(tekisetsu na*). A *tekisetsu na* jelzőt használják Japánban a viselkedés megítélésére, a disztingválásra, amely a japán nyelvi udvariasság kulcsfogalma. Ezzel szemben az angol *considerate* az odafigyelésre, a nem sértő, másnak kellemetlenséget okozó magatartásra utal. Itt nem a *disztingválás* (wakimae) jut döntő szerephez, hanem a taktika, az egyéni szándék (volition) (Ide et. al. 2005: 290). Így tehát a *teinei na* kifejezés a disztingválásra irányul, míg a *polite* a taktikus nyelvi viselkedésre.

Ide megfigyelése kiterjed a *polite* és *friendly* angol kifejezések, valamint a *teinei na* és *shitashige na* (közeli, baráti) fogalmak közötti kapcsolatra is. Míg az amerikai válaszadók számára a *barátságos* egyben udvarias is, a japánoknál a *barátságos* más dimenzióba esik. Ez magyarázattal szolgál a két kultúrában fellelhető megszólításbeli különbségekre is. Az angolban a teljes névvel való megszólítás udvarias és formális, míg ha keresztnévvel szólítjuk meg partnerünket informalitást, közvetlenséget sugall (Ide et. al. 2005). Egy olyan kultúrában, ahol az udvariasság és a közvetlenség azonos dimenzióban mozog, a beszélőnek nem okoz nehézséget átváltani a teljes név használatáról a keresztnév használatára, ugyanis nem sértő így megszólítani egy olyan személyt, akivel szemben az udvarias, formális viselkedés az elvárt. Mindez alátámasztja Ide állítását, miszerint a nyelvi udvariasságot érintő interkulturális kutatásokban nem lehet ekvivalenciát keresni az egyes kulcsfogalmak között.

3.5.2.2. Matsumoto elmélete

Matsumoto (1989, 2003) szintén bírálja a Brown és Levinson-féle arcteóriát. Interkulturális tapasztalataira hivatkozva azt a megállapítást teszi, hogy különböző kultúrákhoz tartozó egyéneknél nem egyformán jelentkezik a negatív arc fogalma.

Matsumoto három japán nyelvi jelenséget választott ki (tiszteleti nyelv, az adás-kapást kifejező igék kérdése, és a formulaszerű kifejezések) annak illusztrálására, hogy a japán nyelvben a pozitív és negatív arc másként manifesztálódik, mint ahogy azt Brown és Levinson leírja. Az egyes nyelvi elemek használata racionálisan megválasztott stratégián alapszik. Matsumoto (1989) azt kifogásolja, hogy Brown és Levinson túlságosan leszűkíti a Goffman által kidolgozott arcteóriát. A japán kutató amellett érvel, hogy a japán nyelvben az egyes udvariassági formulák, ezen belül a megszólítások megválasztásakor is, az interakcióban részt vevő felek helyzete, az egymáshoz való viszonyuk jut döntő szerephez, és nem a különböző pragmatikai tényezők.

Amennyiben elfogadjuk, hogy Ide és Matsumoto elmélete valóban igaz a japán nyelvre, el kell ismernünk, hogy a magyar nyelv esete is hasonló, hiszen a nyelvi udvariasságot anyanyelvünkben is számos norma, konvenció irányítja. Igaz ez a tegezés-magázás rendszerére, de ugyanez érvényes a megszólító nyelvi elemek megválasztására is.

Azt is látnunk kell, hogy Ide és Matsumoto elmélete erősen szociolingvisztikai szemléletű, ha segítségül hívjuk a pragmatika tudományát is, az elemzés újabb szempontokkal bővül. Komolyabb tudományos vizsgálódás nélkül, egyszerű hétköznapi interakciókból vett példák alapján is kimutatható, hogy a japán nyelvhasználók is ki tudják fejezni pragmatikai céljaikat a megszólítások stratégiai alkalmazásával.

3.5.2.3. Braun elmélete

Braun (1988) írása egy időben íródott Ide (1989) és Matsumoto (1989) a fentiekben hivatkozott tanulmányaival, így valószínűleg nem ismerhette ezeket, utalás nem történik rájuk. Braun is azon az álláspontra helyezkedik azonban, hogy interkulturális viszonylatban elenyésző a száma az univerzális jelenségeknek a megszólítások terén (Braun 1988).

A Brown és Levinson-féle elméletet ért sok kritika ellenére azonban napjainkban is születnek olyan kutatások a japán nyelvi udvariasság témájában, amelyek kritika nélkül alkalmazzák a brown-levinson-i elméletét (pl. Ushie és Nishio (2009).

Ide és Matsumoto elmélete, amely a nyugati és a keleti nyelvi udvariasságot két külön fogalommal illette, évekig elfogadott volt. Kritikájuk azonban émikus, és nem tudtak alternatívával szolgálni a kritizált elmélettel szemben. Később viszont újabb elméletek jelentek meg, miszerint a japán nyelvi norma is lehetővé teszi, hogy a beszélői szándéknak megfelelően aknázza ki a beszélő a nyelvi repertoárt. Empirikus kutatások bebizonyították, hogy a japán udvarias nyelv sokkal flexibilisebb, mint az Ide sugallta.

3.5.3. Ide és Matsumoto elméletének kritikája. Középút a Brown és Levinson, valamint Ide és Matsumoto-féle elméletek között

3.5.3.1. *Takiura elmélete*

Takiura (2008) azon kutatók közé tartozik, akik megvizsgálták a Brown és Levinson-féle elmélet japán megszólítások elemzésére alkalmazhatóságát. Takiura a japán megszólítási rendszeren belül két kategóriát állít fel: 1) a hierarchia magasabb fokán állókkal szemben alkalmazott, az általuk betöltött „szerepkörükhöz" szorosan kapcsolódó megszólítások (anya, tanár úr, igazgató úr, stb.); 2) a megszólított által betöltött szerepkörre nem utaló személyes névmások és személynevek. Az előbbi kategóriába sorolt megszólítások nem közvetlenül „az emberre", hanem közvetett módon a családban, társadalomban, munkahelyen betöltött szerepére utalnak, ezért a tartózkodás, ezáltal pedig a negatív udvariasság kifejezésének eszközei. Ilyen a családon belüli megszólításokban a felmenő ághoz tartozó családtagokkal szemben használt *onêsan* (nővérem), *oniisan* (bátyám), stb. kifejezések, a munkahelyen titulussal vagy foglalkozásnévvel történő megszólítások (ibid 81).

Kiemeli továbbá, hogy a megszólító nyelvi elemek dichotómiáját, vagyis, hogy a kontextus függvényében ugyanaz a megszólítás kifejezhet beszélővel szembeni tartózkodást és familiaritást is.

Takiura részletesen tárgyalja az ugyanazon megszólító elem árnyalatbeli különbségeit, pl. az *onêsan* (nővérem) és *onêchan* (nővérkém) között felfedezhető különbséget. A *chan* utótagot kislányok megszólításakor vagy fiatal lányok egymást közt használt megszólításakor használjuk, így arra következtetnénk, hogy ha az *onêsan* negatív udvariasságot fejez ki, akkor az *onêchan* kifejezés magától értetődően a pozitív udvariasság megjelenítője. Mivel azonban mindkettő a megszólított családon belül

betöltött szerepére utal, eredetileg mindkettő negatív udvariasságot fejez ki. Ilyenkor fontos figyelembe venni a kontextust és a viszonyítási alapot. Így tehát, amennyiben az *onêchan* megszólítást a keresztnévvel való megszólításhoz viszonyítjuk, negatív udvariasságot fejez ki, mert a családban betöltött szerepre utal, ha viszont az *onêsan* formához viszonyítjuk, a *chan* utótag következtében pozitív udvariasságot fejez ki (ibid 82).

Takiura (2008) megvizsgálja a rokonsági elnevezések nem családon belüli alkalmazását is. Ismeretlen személy megszólítására gyakran használják a japán nyelvben a rokonsági elnevezéseket (Suzuki 1973) *(onêsan, oniisan, obachan, ojisan, stb.*). Nem családtag megszólítására alkalmazott rokonsági elnevezéssel intimitást, így pozitív udvariasságot fejezünk ki. Takiura nem említi, de hasonló eset, ha például egy étteremben a pincér megszólítás helyett fiktív rokonsági elnevezéssel élünk. Ebben az esetben alkalmazhatnánk a foglalkozásnévvel való megszólítást is, a szerepkörre való utalás megkerülése szintén pozitív udvariasságot fejez ki.

Takiura (2008) kiegészítésével a Brown és Levinson-féle udvariasságelmélet alkalmazható a japán megszólítások elemzéséhez. Az udvariasság terminus megfelelőségét azonban érdemes tovább vizsgálni.

3.5.3.2. Spencer-Oatey elmélete

Spencer-Oatey a brown és levinson-i elmélet, valamint Ide és Matsumoto kritikája közötti középutat próbálja megteremteni új teóriájával. Spencer-Oatey (2008) is azok közé a kutatók közé tartozik, akik megkérdőjelezik a Brown és Levinson-féle arc egyetemességét. Kutatásában mellőzi az általa zavarosnak tartott *nyelvi udvariasság* kifejezést, és bevezeti az *interperszonális kapcsolatkezelés* (*management of interpersonal rapport*) terminust. A kutatás elméleti háttere az udvariasságelméleten alapszik, és az arc fogalmára fókuszál. Spencer-Oatey azonban az *arc* helyett a kapcsolatkezelés fogalmat használja, mivel véleménye szerint az *arc* túlságosan az egyénre koncentrál, a *kapcsolatkezelés* sokkal inkább alkalmasabb az egyén és a mások közötti egyensúly megteremtésére. (ibid 12). Spencer-Oatey *Kapcsolatkezelési Kerete* (*Rapport Management Framework*) a Brown és Levinson-i udvariasságelméletnél szélesebb perspektívát nyújt a kapcsolatkezelés beszédaktusokon kívüli területek bevonásával. Spencer-Oatey úgy érvel, hogy a kapcsolatkezelés fogalma szélesebb, és

azt vizsgálja, hogyan használjuk a nyelvet társas kapcsolataink megerősítésére, fenntartására, vagy éppen fenyegetésére. A kapcsolatkezelés két komponensét foglalja magában, az arculatkezelést és a társas jogok kezelését.

Brown és Levinson kétféle arctípusának legitimitását Matsumoto (1989); Ide (1989) és Mao (1994) is megkérdőjelezik, hangsúlyozva a japán és kínai társadalomban nagy fontossággal bíró „szociális identitás" fogalmát.

Matsumoto azzal érvel, hogy egy japánt elsősorban nem a saját területiuma érdekli, hanem a csoport többi tagjával való relációban elfoglalt pozíciója. Minden szociális interakciót a másokhoz viszonyított pozíciója, és nem saját egyéni területiuma vezérel (Matsumoto 1988: 405). A fenti állítások tükrében tehát Matsumoto Brown-Levinson-féle arccal szemben két kritikát fogalmaz meg: az egyik, hogy figyelmen kívül hagyja az arc interperszonális és társadalmi vetületeit, és túlhangsúlyozzák az egyén szabadságát és autonómiáját.

Figyelembe véve a fenti érveket Spencer-Oatey egy átdolgozott keretet javasol az arcfelfogás és a kapcsolatkezelés értelmezésére. Spencer-Oatey kifogásolja, hogy az udvariasságelmélet elsősorban az illokúciós doménra fókuszál, mint a kérés, bocsánatkérés, bók beszédaktusa, és nem szentel figyelmet olyan doméneknek, mint a diskurzus, részvétel és stílus. Spencer-Oatey véleménye szerint a Brown-Levinson-i pozitív arc nem eléggé részletezett, és a negatív arcra vonatkoztatott jellemzők tulajdonképpen nem feltétlenül kapcsolódnak az arc fogalmához. Ezeket alapul véve Spencer-Oatey a következő állítást fogalmazza meg: a kapcsolatkezelés (az emberek közötti harmónia- és diszharmóniakezelés) három, egymással összefüggésben álló komponenst foglal magában: 1) *az arc kezelése* (*Face managemenet*), 2) *a társas jogok és kötelezettségek kezelése* (*Management of sociality rights and obligations*), 3) *interakciós célok kezelése* (*Management of interactional goals*). Az arc fogalmát úgy határozza meg, mint „az egyén által igényelt pozitív társadalmi érték, amelyet egy bizonyos érintkezés/kapcsolat során elért" (Spencer-Oatey 2008: 13) Ugyanakkor társas jogok kezelése a társadalmi elvárások kezelését jelenti Spencer-Oatey megfogalmazásában, amelyet olyan alapvető személyi/szociális jogosultságként értelmez, amelyet az egyén a másokkal való interakciók során igényel. Más szóval az arcot a személyes és szociális értékekkel társítja, és az emberi méltóság, tisztelet, kompetenciával van kapcsolatban. A társadalmi jogok ugyanakkor egyéni és szociális elvárásokra vonatkoznak, és az egyénnek az igazságosságra, társadalmi befogadásra/kirekesztéssel kapcsolatos dolgaira utal.

A kapcsolatkezelés Spencer-Oatey értelmezésében nem csupán a beszédaktusok megfelelő kezelést jelenti, korábbi kutatásokra (Matsumoto 1989) hivatkozva állítja, hogy a nyelvhasználat minden módja hatással van a kapcsolatkezelésre. Tsuruta (1998) szerint Brown és Levinson (1987) és Matsumoto (1989) az udvariasság más-más területeit tárgyalják. Brown és Levinson elsődlegesen *illokúciós udvariassággal* foglalkozik, míg Matsumoto japán tiszteleti nyelvre irányuló kutatása a *stilisztikai udvariasság* (*stylistic politeness*) tárgykörébe sorolandó.

Spencer-Oatey öt területet jelöl meg, amelyek jelentős szerepet játszanak a kapcsolatkezelésben:

1) *Illokúciós domén* (*illocutionary domain*). Brown és Levinson (1987) a beszédaktusok kapcsolatfenyegető és kapcsolatot erősítő implikációival foglalkozik. Udvariasságelmélete leginkább ezt a területet érinti. Olyan beszédaktusok kapcsolatfenyegető és kapcsolaterősítő implikációival foglalkozik, mint a bocsánatkérés, kérés, bók, stb. A harmonikus kapcsolatok létrehozásáért és fenntartásáért ezeket a beszédaktusokat megfelelően kell véghez vinni.

2) *Diskurzus domén* (*discourse domain*). Az interakció diskurzustartalmára és diskurzusszerkezetére utal. Olyan elemeket foglal magában, mint a témaválasztás, a témakezelés (bizonyos témák felvetése vagy kerülése az interakció során), információszervezés. A harmonikus kapcsolatok létrehozása és fenntartása végett a diskurzuskezelés megfelelő kezelése fontos, mivel érzékeny témák felvetése veszélyeztetheti a harmonikus kapcsolatot.

3) *A résztvevői terület*. (*Participation domain*). Az interakcióban résztvevők beszélgetésben való részvételére utal, a beszélőváltások szerveződését (*turn-taking*), a jelenlévők bevonása vagy kirekesztése a dialógusból, stb.

4) *Stilisztikai domén*. (*Stylistic domain*). Az interakció stilisztikai aspektusaira koncentrál, a hangnemre, a műfajnak megfelelő lexika és mondatszerkezet, megszólítások és az udvariassági elemek használata. A harmonikus kapcsolatok létrehozásáért és fenntartásáért fontos a stilisztikai elemek megfelelő alkalmazása.

5) *Nonverbális domén*. (*Non-verbal domain*). Az interakció nonverbális elemeire utal, gesztusok, szemkontaktus, proxemika, stb. A nonverbális elemek megfelelő alkalmazása szintén fontos a harmonikus kapcsolatok létrehozásáért és fenntartásáért.

Spencer-Oatey kiemeli, hogy nem csupán a beszédaktusok, hanem a nyelvhasználat bármely szegmense, így a megszólító nyelvi elemek használata is befolyásolja a kapcsolatkezelést. Az illokúciós doménban a megszólítások illokúciós

erőt erősítő és gyengítő szerepe befolyásolhatja a kapcsolatkezelést. A stilisztikai doménban a beszélő által alkalmazott megszólítás szintén kihatással van kapcsolatkezelésre. A nonverbális doménen belül a megszólítást kísérő nonverbális elemek hatása játszik szerepet.

Spencer-Oatey (2008) arckezeléssel kapcsolatos érvelését elfogadjuk, a megszólítások besorolása a Spencer-Oatey féle kategóriákba viszont problémás. Ezért a dolgozatban Takiura (2008) a japán nyelvre alkalmazott kiegészítéseit alapul véve a brown-levinson-i pozitív és negatív udvariasság szerint kategorizáljuk a megszólító elemeket.

Kapcsolatkezelési stratégiák

Minden nyelvben nyelvi elemek széles palettáját alkalmazhatja a beszélőközösség a kapcsolatkezelésre. A választási lehetőségek természetesen nyelvenként változnak, de minden nyelvben a nyelvhasználat minden szintje szerepet játszhat a kapcsolatkezelési doménen valamelyikében (ibid 23).

Az udvariasságelmélet tárgykörében végzett kutatások nagy része az illokúciós doménra fókuszált (Spencer-Oatey 2004). Különös figyelmet szenteltek a beszédaktusoknak, ezen belül pedig három aspektus kapott kiemelt figyelmet: a beszédaktusok komponenseinek kiválasztása, direktség/indirektség foka és az ún. fokozók (*upgraders*) és lefokozók (*downgraders*) alkalmazása. Az illokúciós doménban tehát a megszólítások fokozó, illetve lefokozó erejét vizsgálhatjuk. Olyan beszédaktusok esetén, mint a kérés vagy egyet nem értés, a lefokozóknak enyhítő ereje van, azaz a beszédaktus által kiváltott negatív hatásokat hivatott enyhíteni. A fokozók ezzel ellentétes funkcióval bírnak, erősítik, fokozzák a negatív hatást. Ugyanakkor a bocsánatkérés, bók, hála kifejezésekor a fokozók erősítik a beszédaktus pozitív hatását, míg a lefokozók gyengítik (Spencer-Oatey 2004: 25-26).

A diskurzus domént illetően Pavlidou (1994) végzett kutatásokat, telefonbeszélgetésekben vizsgálta a fatikus beszédet (a beszélgetést bevezető és lezáró köszönés, stb.) (*phatic talk*). Megállapította, hogy a görögök nagyobb arányban használnak ilyen elemeket, mint a németek, ennek következtében az egyik fél negatívan értékelheti a másikat.

Kapcsolatorientáció (*Rapport orientation*). Az alkalmazott stratégiát befolyásoló tényezők.

Két alapvető orientációt különböztet meg Spencer-Oatey (2008): az egyik az egyén arcszükségleteit, társas jogait és interakciós céljait segíti, a másik pedig az interakcióban részt vevő másik félét.

Az emberek az alábbi négy orientációtípussal rendelkeznek:
1) *Kapcsolat erősítésére irányuló orientáció* (*rapport enhancement orientation)*: az interakciós felek közötti harmonikus kapcsolat erősítése iránti vágy)
2) *Kapcsolat fenntartására irányuló orientáció* (*rapport maintanence orientation*): az interakcióban részt vevők közötti harmonikus kapcsolat fenntartása, megóvása iránti vágy
3) *Kapcsolat kezelésnek elmulasztása* (*rapport neglect orientation*): az interakciós feleknek a kapcsolat minősége iránti érdektelensége
4) *Kapcsolat megváltoztatására irányuló orientáció* (*rapport challenge orientation*): az interakcióban részt vevő felek közti harmonikus kapcsolat gyengítése (kapcsolat rombolása)
(ibid 32).

Spencer-Oatey (2008) a kapcsolat-fenntartási orientációnál említi a megfelelő megszólítási formák és udvariassági formulák használatát, betölthetnek azonban más szerepet is. Egy a normától eltérő apellatív megszólítás használata úgy értékelhető, mint a kapcsolat megváltoztatására irányuló orientáció, a pozitív kapcsolatkezelést kifejező apellatív megszólítás pedig a kapcsolat erősítésére irányuló kapcsolatkezelési orientációként fogható fel.

A beszélő által alkalmazott stratégiát különböző kontextuális tényezők is befolyásolják. Egyik ilyen tényező az interakcióban részt vevők közötti kapcsolat. Kulcsfontosságúnak tekinti Spencer-Oatey a hatalom és a távolság kérdését. Befolyásoló tényező továbbá az interakcióban részt vevők száma, ugyanis vannak kultúrák, ahol az arcfenyegetettség sokkal erősebb, ha a megszégyenítés a csoport tagjai előtt történik. Hatással van a kapcsolatkezelési stratégiákra az üzenet tartalma (cost-benefits), a társadalmi szerepek (pl. tanár-diák viszony), az aktivitás típusa (előadás, tárgyalás, interjú).

3.5.4. Diskurzusalapú kutatások

A diskurzív (vagy más néven posztmodern) udvariasságról szóló kutatások (Eelen 2001; Watts 2005; Usami 2002, 2003, 2006) 2000 után nyernek teret. Az egyes kutatások az alkalmazott metodológiában és terminushasználatban számos ponton eltérnek, de vannak közös fogalmak, amelyek megkülönböztetik őket más az

udvariasság témakörét érintő elméletektől (Kádár et. al. 2011). Az egyik közös elem a posztmodern kutatásokban – ahogy az elnevezés is sugallja – a hosszabb szövegkontextus használata, azaz a diskurzus-alapú vizsgálatok, amely lényegesen eltér a Brown és Levinson-féle, vagy akár az ő elméletüket cáfoló Ide és Matsumoto rövid megnyilatkozásokon végzett megfigyeléseitől. A másik lényeges különbség, hogy nem csupán a beszélő attitűdjét vizsgálják, hanem az interakcióban részt vevő másik fél, a hallgató értékelése is górcső alá kerül. Ezzel együtt a korábbi kutatásokban elhanyagolt udvariatlanság (impoliteness), azaz az elvárt nyelvi megnyilatkozástól való eltérő, deviáns nyelvi viselkedés is a vizsgálat tárgyává válik. A harmadik lényeges különbségként kell megemlíteni, hogy a diskurzív udvariasság képviselői megkülönböztetik az interakcióban részt vevők, illetve a kutatók nyelvi udvariasságról alkotott nézőpontját. Az előbbit *elsődleges* (*first-order politeness*), az utóbbit pedig *másodlagos udvariasság* (*second-order politeness*) névvel illetik (Kádár et. al. 2011).

3.5.4.1. Usami elmélete

A japán nyelvi udvariasság témakörében Usami Mayumi folytat diskurzus-alapú kutatásokat. A *Discourse Politeness in Japanese Conversation. Some Implications for a Universal Theory of Politeness* (2002) című könyvében a nyelvi udvariasság fogalmát tágabb értelemben használja, Usami szerint magában foglalja a tiszteleti nyelvhasználatot és a tiszteleti nyelv iránti kutatásokat is. Kutatásában megkülönbözteti az *udvariassági pragmatika* (*pragmatic politeness*) és a *diskurzus-alapú udvariasság* (*discourse politeness*) fogalmát, az előbbit úgy definiálja, mint „a nyelvi manipuláció funkciói a zökkenőmentes emberi kapcsolatok fenntartásáért[19]" (Usami 2002: 4). A diskurzus-alapú udvariasság különböző nyelvi formák és diskurzusszintű jelenségek funkcióinak dinamikus egészére utal, amelyek egy diskurzus pragmatikai udvariasságában szerepet játszanak (ibid 4). A pragmatikai udvariasság mondatszinten is tetten érhető, míg a diskurzus-alapú udvariasság magában foglalja a pragmatikai udvariasság elemeinek dinamikus egészét, valamint azokat az elemeket, amelyek a kontextus függvényében csak diskurzusszinten vizsgálhatók.

Usami (2002) a Brown és Levinson-i udvariassági elméletet ért kritikákat illetően megállapítja, hogy a nyelvi udvariasságra irányuló kutatásuk mondatszintű

[19]"… functions of language manipulation that work to maintain smooth human relationships".

elemzésekre szorítkozik, és más szövegszintű tényezőknek a nyelvi udvariasságra gyakorolt hatását figyelmen kívül hagyja.

Japán szociolingvisták (Ide, Matsumoto) állításaival szemben, akik úgy vélik, hogy a japán nyelvben a stratégiai nyelvhasználatra nem igazán van lehetősége a beszélőnek, Usami úgy látja, hogy diskurzus-alapú kutatásokkal tetten érhető a stratégiai nyelvhasználat a japánban is. Ezért szükségesnek tartja a diskurzusalapú megfigyelések beépítését a nyelvi udvariassági kutatásokba. (ibid 28).

Usami (2002: 57-59) 72 ismeretlen diádus közötti párbeszédet elemzett, ez elemzés során az életkor és nem beszélgetésre gyakorolt hatására fókuszált udvariassági megközelítésből. Vizsgálatában elemezte minden egyes megnyilatkozás beszédszintjét, a beszédszintek mondatvégi udvariassági szintjét és a megnyilatkozás típusát. Az alanyok diskurzusszinten való nyelvhasználatának elemzéséhez két fő kategóriát hozott létre, a téma (egy adott megnyilatkozással kezdeményezett-e új témát a beszélgetőpartner) és a beszédszint-eltolódás témája (lefelé tolódásnak (d*ownshift*) hívja az udvarias szintről nem udvarias szint felé való eltolódást, és felfelé tolódásnak (*upshift*) a nem udvarias szintről udvarias szint felé való tolódást.

A következő eredményt kapta: 1) Beszédszint-eltolódás: A *downshift*-ek és *upshift*-ek aránya mint diskurzusszintű jelenség tükrözte leginkább a beszélő és hallgató közötti életkorbeli különbséget. Az interakcióban részt vevő felek neme nem befolyásolta az eltolódásokat. 2) Témakezdeményezés: a beszélgetőpartnerek közötti hatalmi viszony volt döntő hatással a témakezdeményezésre. Szignifikáns különbség nem volt kimutatható a partnerek nemét illetően (ibid 312).

Usami (2006) az interkulturális pragmatika eszközeivel közelít a témához. Empirikus kutatások alapján dolgozta ki a *diskurzus-alapú udvariasság elméletét* (*Discourse Politeness Theory* - DPT), azzal a céllal, hogy megkönnyítse az egyes nyelvekben megvalósuló nyelvi udvariasság kontrasztív vizsgálatát (Usami 2003, 2006). Usami célja – Brown és Levinson-hoz hasonlóan – egy univerzális, minden nyelvre érvényes elmélet kidolgozása. Usami különbséget tesz a *normatív udvariasság* (a hagyományos értelemben vett nyelvi udvariasság) és a *pragmatikai udvariasság* között. A pragmatikai udvariasság Usami meghatározásában a zökkenőmentes személyközi kapcsolatok fenntartását elősegítő nyelvi manipulációk (Usami 2006: 20). Más szóval a pragmatikai értelemben vett udvariasságot nem csak a nyelvi udvariasságot jelző kifejezések jelentik, hanem magában foglalja a visszacsatolás módját, téma

kezdeményezését, a beszédszintek közti kódváltást, a partikulák használatát, vagy mellőzését, stb, azaz a pragmatikai udvariasságot a diskurzus egésze hordozza.
Kádár (2011) – aki egyébként a diskurzív udvariasság elkötelezett híve – felveti annak lehetőségét, hogy a diskurzív udvariasság is válhat később a kritika tárgyává.
Usami elméletében figyelemre méltó a diskurzív alapú, és nem mondatszintű elemzés. Jelen kutatásban is ezt a vonalat követve, a megszólításokat nem mondatszinten, hanem a tágabb kontextusban, szövegszinten, azaz a filmszöveg egészében betöltött funkciója alapján elemzem.

3.5.4.2. Watts elmélete

Watts (2005) szintén egyike azon kutatóknak, akik harcba szállnak a Brown és Levinson által képviselt nyelvi univerzalitással. Watts is úgy tartja, hogy a nyelvi udvariasság rejtett formái magukban foglalják a megszólításokat is (*terms of address*). Watts szemléletében ezek a nyelvi elemek nem minden kultúrában az egyén valós szándékait álcázzák, illetve nem feltétlenül a beszélő társadalmi státuszának kifejezői. A szabad formájú megszólítások, mint a partner titulussal vagy teljes névvel való illetése adott esetben kötelező jelleggel bírhatnak egy bizonyos társadalmi tevékenység során vagy a résztvevők közötti szociális és hatalmi távolság függvényében (Watts 2005: 49). Például a svájci német nyelvben a páciens kötelező módon a *Frau/Herr Dr.* megszólítással kell, hogy illesse orvosát (és nem *Frau/Herr Dr. X*), az orvos pedig teljes névvel való apellatív megszólítással fordul betegéhez. Watts szerint ebben az esetben *társadalmilag adekvát viselkedés*ről van szó (*socially adequate behaviour*), a 18. századi udvariassági paradigmákat nem implikálják. Udvarias kifejezésekről beszélhetünk-e (*polite*) tehát? – teszi fel a kérdést Watts. A brit angolban viszont a páciens több megszólítási közül választhat: titulus, teljes név, a „gyengébb" Ms./Mr. X formát, vagy akár mellőzheti is a megszólítást. Mind a négy variáns elfogadott a nyelvi norma szerint, azonban a Watts által „erősebb" formának nevezett titulusi vagy teljes név alakokkal a beszélő kimutathatja orvosa iránti tiszteletét (Watts 2005: 50). A brit angolban a megszólítási forma kiválasztása társadalmi szempontból funkcionálisan szignifikáns, és a titulusi vagy teljes név választása közelebb áll a 18. századi udvariassági elméletek paradigmáihoz. Watts úgy véli, újra kell gondolni az eddig használt terminológiát, és javasolja a *politikus magatartás* (*politic behaviour or socially*

appropiate behaviour) terminológia bevezetését az udvariasság helyett (Watts 2005: 50).

Politikus magatartás szemléletében egy szocio-kulturális szempontból meghatározott magatartás, amelynek célja egy adott társadalmi csoport tagjai közötti interperszonális kapcsolatok egynesúlyának létrehozása vagy fenntartása az interakció során. (Watts 2005: 50). Watts ideérti a verbális és non-verbális viselkedést is.

Watts szerint a megszólítási formák használata, a beszédaktusok, stb., amelyeket példaként emlegetnek a nyelvészeti udvariasság tárgykörében, csak akkor nevezhetők udvariasnak, amennyiben használatuk túlmutat a szocio-kulturális korlátok, normákon. Példaként hozza fel a japán nyelvet, ahol a nyelvhasználónak nincs választási lehetősége a tiszteleti formák használatát illetően. Az ilyen esetekre Watts meglátása szerint sokkal inkább ráillik a politikus magatartás (társadalmilag megfelelő/elvárt magatartás), mint az udvarias magatartás (Watts 2005: 52). Ezzel Watts leszűkíti a nyelvészeti udvariasság fogalmát. A tiszteleti formák nem megfelelő használata természetes problémához vezet az interakció során, ezt nevezi Watts *non-political behaviour*-nak.

Watts egy rádiós betelefonálós adásból hoz példát. Egy betelefonáló idős hölgyet a műsorvezető keresztnévi (*E.*) apellatív megszólítással illet, aki viszonzásul szintén a műsorvezető keresztnevét használja a megszólításban. Később a műsorvezető részéről elhangzik a Good morning, *dear*! köszönés. A brit angol nyelvi norma szerint az elvárt megszólítás a teljes névvel való címzés (Ms./Mr. vezetéknév) lenne, azaz a nyelvi norma sérül az interakcióban. Ráadásul a két fél nem ismeri egymást, tehát a társadalmi távolság a beszélő és megszólított között nagy. Ennek ellenére a beszélgetés zökkenőmentesen halad, a brown és levinson-i *arcvesztés*nek nyoma sincs. Épp ellenkezőleg, nyelvi viselkedésük teljes mértékben elfogadhatónak tűnik, azaz a politikai magatartásról tesznek tanúbizonyságot. A társadalmi távolság ebben az esetben nem mérvadó, a felek egyenrangúnak tekintik egymást. (Watts 2005: 64).

Watts elmélete annyiban tér el Idéétől, hogy előbbi a nyelvi udvariasságot a *taktikus nyelvhasználattal* azonosítja, interpretációjában a *wakimae* (disztingválás) egyenlő a politikus magatartással.

3.6. Összegzés

A fejezet első alfejezetei a magyar és a japán megszólítási rendszer főbb jellemzőit ismerteti, majd részletesen tárgyalja a nyelvi udvariasság és az interperszonális kapcsolatkezelés témakörét. A nyelvi udvariasságról szóló kutatások két nagy csoportra oszthatók: a nyelvi udvariasság univerzalitását hirdető, valamint az univerzalitást cáfoló elméletek. Tény és való, hogy a japán nyelvhasználat szigorú normákhoz kötött, ugyanakkor téves eszméken nyugszik az a fajta megállapítás, miszerint a japán nyelvhasználóknak nem lenne lehetőségük a megszólításokat stratégiai szempontok alapján megválasztani.

A fejezetben bemutatott elméleteket a következőképpen alkalmazom az elemzés során: a *nyelvi udvariasság* fogalma helyett a spencer-oatey-i *interperszonális kapcsolatkezelés* terminust használom a dolgozatban. A megszólítások ugyanis nem kizárólag a kommunikációs fél udvarias megjelölésére alkalmasak, kifejezhetnek megvetést, lenézést, iróniát, jelezhetik a beszélő dühét, haragját, stb. Ebben az esetben nem beszélhetünk udvariasságról, de az udvariatlanság vagy a watts-i politikai magatartás terminust sem tartom megfelelőnek. Továbbá Matsumoto (1989) és Spencer-Oatey (2008) véleményével egyetértve én is úgy vélem, hogy a japán kultúrában az arc fogalmánál sokkal nagyon jelentőséggel bír a szociális identitás, a csoporttudat. Így a japán megszólítások viszonylatában az arcvédő és arcfenyegető stratégiáknál inkább a kapcsolatkezelési stratégiák kerülnek előtérbe. A kapcsolatkezelési stratégiák által a beszélő az interakciós féllel való harmóniára vagy diszharmóniára törekszik.

Takiura (2008) és Brown és Levinson nyomán megkülönböztetem *pozitív és negatív kapcsolatkezelési stratégiát* kifejező apellatív megszólításokat. Brown és Levinson-nal összhangban pozitív kapcsolatkezelési stratégiának tekintem az interakciós féllel való harmóniára, intimitásra, közvetlenségre utaló vokatívuszokat. Negatív kapcsolatkezelési stratégiaként említem a kommunikációs féllel való távolságtartást, tiszteletet kifejező vokatívuszi elemeket. A japán megszólító elemek besorolásakor alkalmazom a Takiura (2008) által a japán megszólító elemekre tett megállapításait.

A posztmodern kutatások elvét követve az apellatív megszólítások elemzését nem megnyilatkozások szintjén, egy-egy dialógusból kiragadva, hanem diskurzusszinten elemzem, összhangban a szöveg vizuális és akusztikus elemeivel. Az elemzés során

nem a brown és levinson-i arc fogalmát, hanem a kapcsolatkezelés terminust alkalmazom. Az apellatív megszólítások által jelzett pozitív és negatív udvariasságot pedig Takiura elmélete alapján vizsgálom.

4. A japán és magyar megszólítások komparatív elemzése

A magyar és japán személyjelölésbeni különbségek összegzésére Kambe (1988) tesz kísérletet. Kambe a személyes névmások, személynevek és rokonsági megnevezésekre fókuszálva veti egybe a két nyelv megszólítási rendszerét. Különbséget tesz a személy minősítése (*qualification*) és azonosítása (*identification*) között, az előbbi arra utal, hogy mi ő (*what he is*), az utóbbi pedig arra, hogy ki ő (*who he is*). Az azonosítást további két csoportra bontja, specifikáció (*specification*) és denotáció (*denotation*). Ha A és B beszélget, és A hirtelen azt mondja, hogy *Ő szorgalmas* (*He is a hard worker*), B nem fogja tudni, kire utalt A. Ezért mielőtt személyes névmással utalunk valakire, szükséges, hogy más módon pontosítsuk, körülírjuk a szóban forgó személyt (ibid 176). A személy minősítése és azonosítása történhet nonverbális és verbális elemekkel egyaránt. Kambe egy táblázatban szemlélteti, hogy a személyjelölésre alkalmas nyelvi elemek közül melyekkel lehet a minősítést, specifikációt és azonosítást megvalósítani. A 11. táblázatban ezeket a nyelvi elemeket láthatjuk.

11. táblázat. Minősítést, specifikációt és azonosítást kifejező személyjelölők.

Kategória	Funkció		
	Minősítés	Azonosítás	
		specifikáció	denotáció
Rokonsági elnevezés	+	+	+
Személynevek	-	+	+
1.sz. 1. szem. szem. névmás	-	+	+
1. sz. 2. szem. szem. névmás	-	-	+
1. sz. 3. szem. személyes névmás	-	-	+

(Kambe 1988: 175)

A denotációt (személyjelölés) a következőképpen definiálja Kambe: „egy előzetesen már meghatározott személy jelölése[20]" (ibid 177).

4.1. A személyjelölésre alkalmas kifejezések

1) Személynevek. Kambe szerint a két nyelvben a személynevek használata sok hasonlóságot mutat, így csak röviden ír róluk. Megjegyzi, hogy mindkét nyelvben

[20] "…to indicate an individual who has already been specified by other means".

megkülönböztetjük a családnevet és a keresztnevet, illetve, hogy a japán és a magyarban egyaránt a családnév megelőzi a személynevet. A mindennapi beszédben a teljes név használata ritka, gyakoribb csak az egyik használata. A keresztnév használata - különösen a kicsinyítő képzővel ellátott - familiaritásra utal (ibid 177).

A Kambe által említett tulajdonságok valóban hasonlóképpen nyilvánulnak meg a két nyelvben, nem említi viszont a hasonlóságoknál jóval magasabb arányban előforduló különbözőségeket. Ha a munkahelyi megszólításokat vesszük példának, a japán nyelvben a titulussal való megszólítás a jellemző (*igazgató úr, osztályvezető úr, tanárnő*, stb.), ha névvel való megszólítással élnek is, szinte kizárólag vezetéknév+udvariassági utótag (*san, sama*) formát használják. Ugyancsak különbség mutatkozik a személynév használatában a családon belüli megszólítási szokásokban. A japán nyelvben ugyanis a felmenő ági rokonok megszólításában (*nővér, báty*) a nyelvi norma szerint nem alkalmazható a személynévvel való megszólítás, helyette a *nővérem, nővérkém, bátyám* megszólításokkal találkozunk. Az előzetes kutatások, akárcsak a jelen kutatáshoz használt filmek dialógusai is azt igazolják, hogy az iskolában a tanár-diák, illetve a diák-diák párbeszédben is gyakoribb a vezetéknév alkalmazása a japánban, mint a magyarban.

2) Személyes névmások. A személynevek használatával ellentétben, a személyes névmásokkal kapcsolatban több mindenre felhívja a figyelmet. Mindenekelőtt kiemeli az igeragozásbeli különbségeket a két nyelvben, amely kihatással van a személyes névmások használatára. A japánban, a magyar nyelvvel ellentétben nincs igei személyrag. A japán nyelv egyes szám második személyű személyes névmásait udvariassági sorrendben sorolja fel: *otaku, anata, anta, kimi, omae, kisama* (ibid 178). A magyar második személyű névmásokat a 12. táblázatban látható módon kategorizálja (ibid 179):

12. táblázat. A magyar egyes szám második személyű névmások kambei felosztása

Formális	Udvarias.... *ön*
	Bizalmas (familiar)... *maga*
Informális	*Te*

A japán személyes névmások aránya jóval magasabb a magyarhoz képest, a japán beszélőnek arra kell törekednie az interakció során, hogy a lehető legmegfelelőbb

formát alkalmazza figyelembe véve a beszélgetőpartnerrel való rokonsági, hierarchiabeli, szociális távolságbeli kapcsolatát.

Megemlíti továbbá az irányt jelölő mutató névmások (*kochira, sochira, achira*) személyjelölő funkcióját is, amely a japán nyelvtörténet kezdetei óta jelen van a nyelvhasználatban (ibid 180).

Az *ön* és *maga* névmások használatát a Kambe-féle elemzés nem részletezi. A *Nyelvi illemtan* szerint a *maga*: „Egyenrangúak között használatos, illetőleg valamilyen szempontból alacsonyabb rangú irányában. ... Fiatalkorú részéről idős idegen személynek maga szóval való megszólítása kerülendő" (Deme-Grétsy-Wacha 1987: 415). Az *ön, önök* ezzel szemben „Hivatalos, nyilvános helyzetben (például előadásban, hivatalban ügyintézés közben) felfelé is, lefelé is, tehát hivatalos, magasabb társadalmi helyzetben, tisztségben lévők, valamint közönség, ügyfelek megszólítására alkalmas" (ibid).

Nem emeli ki Kambe (1988) a magyar második személyű névmások egyes és többes számának szimmetrikus rendszerét.

ti ↔ maguk/önök
↑
te ↔ maga/ön
(Szili 2000: 264)

A fentieken kívül megemlíti még Szili (2000) a *kegyed, kiskegyed* főként nők megszólítására alkalmas formát is. Illetve szintén férfiak részéről nők irányába tett megszólítási formát, a maga kicsinyítő képzős alakját, az elavulóban lévő *magácskát.*

3) Rokonsági megnevezések. A két nyelv rokonsági megnevezési szokásaiban fellelhető hasonlóságokat a következőképpen foglalja össze Kambe (1988: 183) 1) az anyai és apai ágú rokonokra ugyanazt a személyjelölőt használjuk. 2) a testvérek megszólítására használatos nyelvi elemeket négy részre bonthatjuk nem, életkor alapján. 3) mindkét nyelv különbséget tesz az egyenesági és oldalági rokonok között a személyjelölésben.

Személyjelölés szerint a családtagokat két nagyobb csoportra oszthatjuk: felmenő és lemenő ági rokonok. Kambe megjegyzi, hogy a felmenőkkel szemben sosem használhatunk személynevet megszólításként, de a határvonalat a két nyelvben máshol húzzuk meg. Kambe a magyarban a nagyszülőket, szülőket és a szülők testvéreit sorolja ide, a japánban ide kerül még az idősebb testvér is. A magyar nyelvre

tett megállapítás nem teljesen helytálló, hiszen a szülői testvéreket sok családban nem a nagynéni/nagybácsi (KN+néném/bátyám/keresztapám) megszólítással illetik, hanem keresztnevükön, esetleg a családban használt becenevükön szólítanak meg a fiatalabb családtagok.

A magyar nyelvre vonatkozóan Kambe megemlíti a *kedves, édes* mellékneveket, amelyek néhány rokonsági elnevezéssel együtt használhatók, a japán nyelvet illetően pedig az *o* és *go* prefixumokat, valamint a *sama, san, chan, kun* szuffixumok használatát emeli ki (ibid 184).

4.2. A második személy jelölése

A magyar nyelvben a második személy jelölése az esetek túlnyomó többségében személyes névmással történik, véli Kambe. Megemlíti továbbá a *bácsi, néni* családon belüli és kívüli használatát, valamint az *úr* szuffixum alkalmazását is (ibid 188).

A japán nyelvről megjegyzi, hogy a magyar nyelvhez képest meglehetősen gazdagabb a személyjelölésre alkalmas nyelvi elemekben. Idegenek megjelölésére alkalmas a személyes névmás használata, alkalmazható továbbá a *sochira, socchi* mutató névmás is. Ha szükséges udvariassági szuffixumokkal együtt használjuk. A második személy jelölésére alkalmas nyelvi elemeket a 13. táblázat foglalja össze megkülönböztetve a címzettek három kategóriáját (idegen, ismerős és rokon megszólítása):

13. táblázat. A második személy jelölésére alkalmas nyelvi elemek a japán nyelvben

Idegen	Ismerős	Rokon
Anata-sama Sochira-sama Otaku-sama	Státuszjelölő kifejezés	Rokonsági elnevezés felmenő ági rokonokkal szemben szuffixummal ellátva
Anata Sochira-san Otakusan Kimi Sochira Otaku Socchi Anata Omae	Anata Családnév Kimi Anta keresztnév Omae	Anata Kimi Keresztnév Anta Omae

A *kisama* csupán férfiak közötti veszekedésben használatos (ibid 189).

Ha a beszélgetőpartnerek ismerik egymást, más elvek szerint működik a megszólítás, mint az idegenekkel szemben. Ebben az esetben néhány személyes és

mutató névmás nem használható. Ha a kommunikációs partner a hierarchia magasabb fokán áll, személyes és mutató névmást nem használhatunk vele szemben, ehelyett státuszjelölő kifejezéssel élhetünk. Még akkor is, ha az interakciós fél nem magasabb rangú, személyes és mutató névmás helyett, célszerűbb családnévvel vagy keresztnévvel (szuffixummal vagy anélkül) megszólítani (ibid 189).

Összegzésképpen Kambe megállapítja, hogy a két nyelvben a személyjelölés tekintetében óriási különbségek vannak. A két nyelv személyjelölési szokásairól a következőket írja: 1) a japán nyelvben kerülendő a személyes névmás használata személyjelöléskor. A magyar nyelvvel összehasonlítva a japánban a nyelvi norma szerint sok esetben tiltott vagy kerülendő ezek használata. Helyette más nyelvi elem használatával élnek a japán nyelvi beszélők. 2) a magyar nyelvben a személyjelölésben a leggyakrabban alkalmazott nyelvi elem a személyes névmások. A személyes névmás kiválasztásakor a magyar nyelvi beszélőknek nem kell figyelmet fordítani az interakciós felek közötti kapcsolatra (ibid 200). Ez utóbbi állítása nem helytálló, a magyar nyelvhasználóknak ugyanis a személyes névmás kiválasztásakor pontosan tudniuk kell, hogy az adott szituációban és az adott interakciós féllel szemben a *te*, *maga* vagy az *ön* megszólítás a legmegfelelőbb. A feladat meglehetősen sokrétű: a beszélőnek már az interakció elején fel kell mérnie a „szituáció jellegét, pontosan tisztában kell lennie saját kommunikációs céljaival, meg kell becsülnie partnere társadalmi helyzetét, korát, fel kell mérnie a köztük lévő távolságot, stb." (Szili 2000: 265). Mindezek függvényében dönt a beszélő arról, hogy a tiszteletet tükröző vagy familiáris formát használ-e az interakció során. Jelen kutatáshoz használt egynyelvű magyar korpuszunk elemzésének eredményei is ellentmondanak Kambe állításának, a korpuszban ugyanis a személyes névmással való megszólítások aránya csupán 3.2%-os arányt mutat.

Kambe munkája kétségkívül nagy jelentőséggel bír, és hiánypótló munkának számít, a magyar és a japán nyelv személyjelölő nyelvi elemeiről ugyanis nem történt más összehasonlító elemzés. Látnunk kell azonban, hogy Kambe összevetése a személyes névmások, személynevek és rokonsági elnevezésekre korlátozódik, nem foglalkozik a japán nyelvben gyakran alkalmazott státusz vagy titulus általi megszólításokkal, nem tér ki arra, hogyan nyilvánul meg a két nyelvben a szociális és hatalmi távolság megszólítások kiválasztására, nem említi a magyar nyelvben gyakori kedveskedő megszólításokat, stb.

Kambe írásának nem célja a korábbi korokban használt összes japán és magyar megszólító elem bemutatása. Kétségtelen, hogy mindkét nyelvben léteztek olyan pronominális és nominális megszólítási formák, amelyek ma már kikoptak a nyelvhasználatból. Érdemes megemlíteni viszont azokat a formákat, amelyek kizárólag csak az egyik nyelvre voltak jellemzők. Ilyenek például a Magyarországon a szocializmus évei alatt alkalmazott formulák: az egységességre törekvő, női és férfi alakot megkülönböztető *elvtárs* és *elvtársnő*, amelyet japánul *同士/dôshi*-nak fordítanak, de ekvivalense nem létezik a japán nyelvben (Hidasi 2007: 240).

Kambe (1988) elemzése nem tér ki a két nyelv megszólítási rendszerének minden jellemzőjére, ezért szükségesnek tartottam egy teljes körű komparatív keret létrehozását, amely a későbbi fejezetekben ismertetett filmfordítások elemzéséhez és értékeléséhez nyújt segítséget.

Bár a magyar társadalom is hierarchikus felépítésű, a megszólító nyelvi elemek egyes szituációkban való kiválasztása a japántól eltérő elvek szerint valósul meg.

4.3. Kapcsolatépítés a magyar nyelvben

Akárcsak a japán nyelvben, a magyarban is megvannak a kapcsolatépítés természetes fázisai. A kezdeti fázis hasonlóképpen zajlik mindkét kultúrában: első találkozáskor formális, tiszteletiséget tükröző megszólítási formát használunk, amelyhez a magyarban a magázó forma, a japánban pedig az igék tiszteleti és szerény alakjainak alkalmazása társul. Aztán a kapcsolat vagy fennmarad, és kiteljesedik, vagy megreked a kezdeti szinten (Szili 2000: 267). A nyelvhasználóknak pedig mindkét nyelvben rendelkezésükre áll a nyelvi (és ezen belül megszólítási) repertoár mindkét helyzetre. A kapcsolatépítés kezdeti szakasza és a kiteljesedett, bizalmi viszony közötti átmenet viszont a két kultúrában másképp valósul meg. Mi, magyarok, ha érzékeltetni akarjuk a távolságot a másik féllel, maradunk továbbra is az önözés mellett, illetve a vezetéknéven, társjelölőkkel való megszólítással illetjük partnerünket. Ha viszont csökkenteni kívánjuk a távolságot, és szeretnénk kifejezni partnerünknek bizalmunkat, felajánljuk a tegezést (Szili 2000). A tegezés felajánlása történhet a kapcsolatfelvétel kezdeti szakaszában is, például amint kiderül, hogy a felek egyidősek, azonos a foglalkozásuk, származási helyük, stb., de történhet pár hét, hónap, év elteltével is a kapcsolat kiteljesedésének függvényében. A tegezés felajánlásának is megvannak a maga szabályai, általában a nők ajánlják fel a férfiaknak, illetve az idősebb fél a

fiatalabbnak. A pertuivást követően az önözést felváltja a kölcsönös tegezés, illetve az interakcióban az informálisabb megszólító elemek jelennek meg. Ismert ugyanakkor a „Szervusz, *Marcsi néni*!" vagy „Szervusz, *tanár úr*!" megszólítási szokás is, amikor az idősebb fél felajánlja ugyan a tegeződést, a megszólításban azonban megmarad az életkorra vagy titulusra utaló nyelvi forma.

A japán nyelvben a tiszteleti nyelvről a közvetlen stílusra való áttérés, valamint a formális, tiszteletiséget tükröző megszólítási formák helyett az informális, bizalmasságot kifejező formák használata más elvek szerint működik. Bár - akárcsak a magyarban - a nyelvi demokratizálódás következtében a japán nyelvben is lazultak a normák, és ez a megszólítási szokásokra is kihatással van, a magyar nyelvvel összevetve a két pólus között megtett út meglehetősen hosszabb és szövevényesebb, mint a magyarban.

Jelentős eltérés, hogy a japán megszólítási rendszerben a hierarchia elve hatványozottabban érvényesül, a tegezés felajánlásának gesztusa nem ismeretes, valamint a formális, tiszteletet tükröző megszólításról az informális formára való áttérés nem feltétlenül szimmetrikusan történik. Az alá-fölérendeltségi viszonyt szigorúbb normák szabályozzák a japánban. Így például míg a magyarban a nagyjából azonos korosztályhoz tartozó fiatalok minden bizonnyal a tegező formát és informális megszólítási formákat fognak alkalmazni az interakcióban, a japánban egy-két év korkülönbség is jelentőséggel bír. A *senpai-kôhai* viszony szintén befolyással van a nyelvhasználati normára. Míg Magyarországon az első éves egyetemi hallgató ugyanúgy szólítja meg három-négy évvel fölöttébb járó kollégáját, mint saját évfolyamtársait, addig Japánban az alsóbb éves diák kötelező jelleggel formálisabb megszólítási formával él, ha felsőbb éves társához szól. Ugyanezek az elvek érvényesülnek a vállalaton belüli kommunikációban is.

Ahogy már szó volt róla, a japánban a pertuivás szokását nem ismerik, az interperszonális kapcsolatok hosszú folyamaton mennek át, amíg eljutnak a kiteljesedéshez, és a formálisabb, tiszteletet tükröző megszólítási formáról áttérnek az informálisabb, vagy közelséget, intimitást jelző nyelvi formákig. Így például a kezdeti vezetéknév és udvariassági utótaggal kifejezett megszólítást, felváltja a keresztnévvel, vagy személyes névmással való megszólítás. Ugyanakkor a japán nyelvben szinte elképzelhetetlen, hogy valaki volt tanárát mindvégig ne a *sensei* státuszjelölő megszólítással illesse. Bármennyire is közeli, bizalmas kapcsolatba kerültek egymással, a *sensei* tiszteletet tükröző megszólítás mindvégig megmarad.

4.4. Kedveskedő megszólítások a magyarban

Nem tér ki Kambe (1988) a magyar megszólítási rendszerben jelen lévő kedveskedő megszólításokra sem. Pragmatikai és fordítási szempontból igen fontos a magyar bizalmas viszonyokban alkalmazott kedveskedő megszólítások (*drágám, kedves, édes*, stb.), amelyek a japán nyelvben nem rendelkeznek ekvivalenssel. Jelen kutatásban elemzett egynyelvű magyar korpuszban a kedveskedő megszólítások aránya 9.4%-ot tesz ki.

A 14. táblázatokban a japán és magyar nyelvben használatos megszólítási elemek szerepelnek. A plusz jel az adott megszólítási forma meglétére, a mínusz jel pedig a hiányára utal.

14. táblázat. A japán és magyar nyelvben használatos megszólítási elemek

Megszólítási forma		Japán	Magyar
Személyes névmások		+	+
	Nemek elkülönülése	+	-
	Tiszteletiség kifejezése	-	+
Személynevek		+	+
Udvariassági utótagok (san, sama, chan, kun)		+	-
Rokonsági elnevezések		+	+
Fiktív rokonsági elnevezések nem családtagokkal szemben		+	+
Titulusok, foglalkozásnevek		+	+
Kedveskedő melléknevek		-	+
Társjelölők (úr, hölgy, uram, asszonyom)		-	+

Pragmatikai és fordítási szempontból az alábbi eltérések a leglényegesebbek:

1) Bár mindkét társadalom hierarchikus felépítésű, a japán kultúrában a hatalmi viszonyok kifejezése, a *senpai-kôhai* viszony sokkal nagyobb szerepet kap a nyelvhasználatban, ezen belül a megszólításokban, mint a magyarban.

2) A tegezés-magázás, a formálisabb megszólítási formáktól a bizalmas viszonyt kifejező megszólításokra való áttérésnek más-más fázisai, szabályai vannak a két nyelvben.

3) A magyar nyelvben gyakori a pozitív kapcsolatkezelési stratégiát kifejező kedveskedő megszólítások használata, a japán megszólítási szokásokra viszont nem jellemző.

4.5. Összegzés

Ez a fejezet a japán és magyar megszólítási rendszerben felfedezhető hasonlóságokat és különbségeket mutatja be különös hangsúlyt fektetve a fordításkor nagy jelentőséggel bíró eltéréseknek. A két nyelv megszólítási rendszerének összevetésekor a kambei (1988) elemzést egészítettem ki saját megfigyeléseim alapján.

5. A fordítások értékelése

Ebben a fejezetben a fordítások értékelésének lehetséges módjait ismertetem.

Lehet-e objektíven értékelni a fordításokat? - teszi fel a kérdést Hatim és Mason (1993: 4). Mennyire lehetséges objektíven vizsgálni a produktumot, ha abból indulunk ki, hogy minden egyes szövegértelmezés egyedi? House valószínűtlennek tartja, hogy a természettudományban megszokott tárgyilagossággal tudjunk közelíteni a fordítások értékeléséhez (House 1976: 64).

Ki lehet viszont dolgozni olyan paramétereket, amelyek elősegítik a fordítások következetes és pontos elemzését (Hatim és Mason 1993).

5.1. Az ekvivalencia kérdése

A kutatók egy része az ekvivalenciát a fordítás feltételének tartja (Klaudy 2006). Az ekvivalencia problémája a fordítástudomány egyik sokat vitatott, igazolt és cáfolt kérdése. A 60-as, 70-es években a fordítástudományban az ekvivalencia fogalma kapott jelentős hangsúlyt. A fordítást egy olyan kommunikációs folyamatként értelmezik, amely során az eredeti szöveggel azonos vagy analóg kapcsolatot állítanak fel (Venuti 2000: 121). Az ekvivalencia-elméletek megalkotói egy olyan entitásnak tekintik a szöveget, amely invariánsokat tartalmaz, és amely kisebb egységekre bontható úgy, mint egységek, szintek, nyelvi és szövegszintű kategóriákra.

Az egyes kutatók másféleképpen értelmezik az ekvivalenciát. Nida, a *Toward a Science of Translating* (1964) című művében az ekvivalencia két típusát különbözteti meg: *formális (formal) és dinamikus (dynamic) ekvivalencia*. A formális ekvivalencia az üzenet formájára és tartalmára egyaránt fókuszál. Az ilyen típusú fordításban a verset verssel, a mondatot mondattal, a fogalmat fogalommal feleltetjük meg. Nida megfogalmazásában formális ekvivalenciáról akkor beszélünk, amikor a fordító a lehető leghívebben akarja visszaadni nem csak a forrásnyelvi szöveg tartalmát, hanem a formáját is: grammatikai egységeket, a szóhasználatot, a terminusok értelmét (Klaudy 2006: 91).

Ezzel szemben a dinamikus ekvivalencia a természetes kifejezésmódra törekszik, a fordító nem a forrásnyelvi üzenetre fókuszál, hanem a befogadó reakciójára

(Nida 1964). A dinamikus ekvivalens fordítás a „legközelebbi természetes ekvivalense" a forrásnyelvi szövegnek. (Klaudy 2006). A célnyelv és a célnyelvi kultúra figyelembevétele Nidánál a természetes fordítás első feltétele. Később a „dinamikus" kifejezést „funkcionális"-ra változtatja (Nida és Taber 1969). House (1997) kritikájában megfogalmazza, hogy egy más kulturális, történelmi helyzetben lévő befogadó esetében az „ekvivalens" semmi esetre sem bírhat „azonos" jelentéssel. Még ha feltételezzük is, hogy a célnyelvi befogadó reakciója azonos az eredeti szöveg befogadójának reakciójával, empirikusan ezt nehéz bizonyítani (House 1997: 4). Az ilyen típusú fordításértékelési módszerek hiányossága, hogy teljes mértékben figyelmen kívül hagyják a forrásnyelvi szöveget, így az eredeti és a fordítás kapcsolatáról semmi sem állapítható meg (House 2001).

Catford (1965) (magyarul 1986) a formai megfeleléstől való eltolódásnak (*shift*) két fajtáját különíti el a forrásnyelvtől a célnyelv felé haladás során: 1) *Szintbeli eltolódás* (*level shift*): egy adott szinten levő forrásnyelvi elem célnyelvi fordítási ekvivalense egy másik szintre tevődik. Csak a grammatikai és lexikai fordításnál beszélhetünk szintbeli eltolódásról. Például az orosz és angol igeaspektusok fordítása: orosz: folyamatos/befejezett: Писал/написал (pisal/napisal), angol: egyszerű/folyamatos: wrote/was writing. 2) *Kategóriabeli eltolódás* (*category shift*): a fordítás során egy forrásnyelvi elemet a hierarchia egy másik fokán álló célnyelvi elem helyettesít.

Catfordnál megjelenik *fordítási ekvivalencia* (*translation equivalence*) fogalma, amelyet két altípussal jellemez: *Szövegekvivalencia:* „… bármely célnyelvi egység (szöveg vagy szövegrész, amely megállapítottan egyenértékű az adott forrásnyelvi szöveggel (szöveggel vagy szövegrésszel)" (1986: 159).

Abban az esetben viszont, amikor az ekvivalenciát nem lehet ilyen könnyen megvizsgálni, *kommutációra (commutation)* van szükség. Ilyenkor a forrásnyelvi szöveget kell változtatni és meg kell vizsgálni, hogy ezzel párhuzamosan milyen változások mennek végbe a célnyelvi szövegben.

Például: *A nő kijött* és *Egy nő kijött* orosz változata: Женщина из дому (*Zenshina iz domu)* és Из дому женщина (*Iz domu zenshina).*

*Formális megfelelés*t másként értelmezi, mint Nida *(formal correspondence):* egy célnyelvi kategória (egység, osztály, struktúra, stb.), amely a forrásnyelvi szövegben a

lehető legközelebbi helyet foglalja el, mint a neki megfelelő célnyelvi kategória a célnyelvi szövegben.

Mivel minden nyelv más, a formális megfelelés is csak megközelíthetőleg lehet pontos.

Newmark *Approaches to Translation* (1981) című művében megkülönbözteti a *kommunikatív fordítás (communicative translation)* és a *szemantikai fordítás (semantic translation)* fogalmát. A kommunikatív fordítás Nida dinamikus ekvivalenciájához hasonlít, olyankor beszélünk kommunikatív fordításról, amikor a fordítás megkíséreli a legközelebbi hatást kiváltani az olvasóból, mint az eredeti szöveg a forrásnyelvi olvasóból. A szemantikai fordítás a Nida-féle formális ekvivalenciával mutat hasonlóságot, amely során a fordító az eredetivel való pontos kontextuális jelentésre törekszik, amennyire csak ezt a célnyelv szemantikai és szintaktikai struktúrája lehetővé teszi. (Newmark 1981: 39). A Newmark-féle kommunikatív és szemantikai fordítás tulajdonképpen megegyezik a House által bevezetett nyílt és rejtett fordítás fogalmával (House 1997). Newmark a fordítást nem tekintette tudománynak, pusztán művészi teljesítménynek, amelyhez csupán a fordító ízlésére, elmésségére és eleganciájára van szükség. Éppen ezért Newmark tartózkodott attól, hogy felállítson egy fordításértékelési rendszert.

A kilencvenes években jelennek meg Hatim és Mason (1990), Bell (1991), Gutt (1991) Baker (1992) írásai, amelyek nyelvészeti megközelítésből tárgyalják a fordítást. Egyikük sem foglalkozik expliciten a fordításértékelés kérdésével, kutatásaikba azonban bevonják a szociolingvisztika, beszédaktus-elmélet, pragmatika, diskurzuselemzés eredményeit (House 1997).

Amikor ekvivalenciáról beszélünk, akkor a forrásnyelv és a célnyelv egyenértékűségét mérlegeljük. A nyolcvanas évek elején Gideon Toury a célnyelv vizsgálatát helyezi a kutatások középpontjába. Véleménye szerint a fordításnak a célnyelvi kontextusban kell funkcionálnia, és a célnyelvi műfaji-stilisztikai követelményeknek kell megfelelnie (Klaudy 2006:101).

Katharina Reiss (magyarul 1986) a *funkcionális ekvivalencia* (*functional equivalence*) fogalmát használja. A funkcionálisan ekvivalens fordítás az eredeti szöveg részletes szemantikai, szintaktikai és pragmatikai elemzésén alapszik. Reiss négyféle szövegtípust említ, és a fordítás invariánsának az eredeti szöveg szövegtípusát tartja, ez határozza meg a fordító minden tevékenységét.

Reiss és Vermer (1984) közösen írt könyve két dologra fókuszál: a fordítás céljának *(skopos*) előtérbe helyezése, valamint a fordítás kulturális transzfer jellegének

hangsúlyozása. Megkülönböztetik az ekvivalencia és az adekvátság fogalmát. Az ekvivalencia a forrásnyelvi és fordított szöveg kapcsolatára vonatkozik, olyan értelemben, hogy mindkét szövegnek azonos kommunikációs funkciót kell betöltenie. Adekvátságról akkor beszélünk, amikor az eredeti és a fordított szöveg között nincs funkcionális egyezés, és a fordítás célja megvalósult (House 1997: 12). House hiányosságként említi, hogy a szerzők nem fejtik ki pontosan, hogy mit értenek ekvivalencián és adekvátságon, mint ahogy az sem világos, hogyan kivitelezhető nyelvileg a fordítás célja.

A lipcsei iskola képviselői (Otto Kade, Gert Jäger, Albert Neubert) közül Neubert volt az, aki a fordítások értékelésekor felveti a pragmatikai szempontok figyelembevételének fontosságát (House 1997). Neubert textuális és pragmalingvisztikai megközelítése hangsúlyozza, hogy a fordítás tulajdonképpeni tárgya a kommunikációs értékek (*communicative value*). Neubert felfogása szerint a jelentés a nyelvi rendszerben nem lefordítható, csak a kommunikációs érték lehet ekvivalens a fordításban. House Neubert modelljét sem tartja alkalmasnak a fordítási minőség vizsgálatára. Neubert (1994) úgy véli, hogy a fordításnak „valamiféle ekvivalencia-viszonyt kell mutatnia az eredetivel…”[21] (Neubert 1994: 19). Koller (1979) szerint a fordítási ekvivalenciát az alábbi szintek valamelyikén vagy mindegyikén lehet elérni: *formális ekvivalencia* (a forrásnyelvi és célnyelvi lexikai elemek hasonló ortográfiai és fonológiai jellemzőkkel bírnak); *referenciális vagy denotatív ekvivalencia* (a forrásnyelvi és célnyelvi lexikai elemek a valóság ugyanazon elemére utalnak); *konnotatív ekvivalencia* (a forrásnyelvi és célnyelvi lexikai elemek ugyanazt a képzetet társítják az adott szóhoz mindkét nyelvben); *szöveg-normatív ekvivalencia* (a forrásnyelvi és célnyelvi lexikai elemeket hasonló vagy azonos kontextusban használnak); *pragmatikai vagy dinamikai ekvivalencia* (a forrásnyelvi és célnyelvi lexikai elemek ugyanazt a hatást keltik az olvasóban) (Koller 1979:187-191). Később saját maga fogalmazza meg kételyeit az általa felállított tételekkel szemben, megállapítván, hogy bizonyos jelentéskomponensek nehezen, vagy egyáltalán nem illeszthetők be a fenti rendszerbe. Ilyen például az intratxtuális vagy szociokulturális jelentés (Koller 1995: 198).

Szintén a pragmatika áll Baker (1992) kutatásának középpontjában is, aki fordítótanoncok számára írja didaktikai jellegű munkáját. A következőképpen definiálja

[21] ”…has to stand in some kind of equivalence relation to the original.”

a pragmatika mibenlétét: „A pragmatika a nyelvhasználat tudománya. A jelentést tanulmányozza, amelyet a nyelvi rendszer generál, de kommunikációs helyzetben résztvevők manipulálnak."[22] (Baker 1992: 217).

Baker az ekvivalencia megteremtésének vizsgálatakor lentről felfelé építkezik, úgynevezett *bottom-up* felépítés mentén halad: az ekvivalencia megteremtése a szó szintjén, grammatikai ekvivalencia, szövegekvivalencia és pragmatikai ekvivalencia. A pragmatikai ekvivalenciát illetően Baker három kulcsfogalmat emel ki: *koherencia, implikatúrák* és *preszuppozíció*. A szöveg koherenciája a befogadó a világról szerzett tapasztalatai és elvárásainak függvényében valósul meg.

A preszuppozíció, vagy pragmatikai inferencia – ahogy Baker nevezi – hasonló a koherencia fogalmához. A befogadó nyelvi és nyelven kívüli tudását jelenti, amely szükséges az üzenet dekódolásához (Baker 1992: 223).

Az implikatúrák tárgyalására több figyelmet szentel Baker: a pragmatikai inferencia egy másik fajtája, Baker definíciója szerint azt fejezi ki, amit a beszélő mondani akar, nem azt, amit kimond (Baker 1992: 223).

House (1997) egy nyelvészeti modellt javasol, és elsőként hívja fel a figyelmet arra, hogy a fordítások, fordítói stratégiák értékelésekor mindenekelőtt pragmatikai szempontokat kell figyelembe venni. Az ekvivalenciát a fordítás alapvető kritériumának tekinti. Az ekvivalenciát a forrásnyelvi és a célnyelvi szöveg funkciójának azonosságában látja, tehát a fordítás alapvető követelménye, hogy a célnyelvi szöveg megőrizze a forrásnyelvi szöveg funkcióját (1997: 32).
House különbséget tesz ekvivalencia és invariancia között. Az invariancia nem abszolút fogalom, azt a fordítás célja határozza meg. Ebből kifolyólag az ekvivalencia szükségszerűen relatív, és nem azonos az egyenértékűség fogalmával (House 1997: 25). House modellje a nyelvhasználat pragmatikai elméletein és az ekvivalencia fogalmán alapszik. A fordítást egy „kettős kötés" jellemzi: kapcsolat a forrásnyelvi szöveggel és a befogadó lingvakultúra kommunikációs feltételeivel.

Fordításértékelési rendszerének magalkotásakor rámutat arra, hogy különbséget kell tennünk *nyílt (overt)* és *rejtett (covert) fordítás* között. Nyílt fordításról akkor beszélünk, amikor a fordításban megőrizzük a forrásnyelvi elemeket (neveket, mértékegységet, nyelvhasználati szokásokat), azaz a befogadó számára hozzáférést biztosítunk az eredeti szöveg funkcióihoz egy másik, eltérő diskurzusvilággal bíró

[22] "Pragmatics is the study of language in use. It is the study of meaning, nota is generated by the linguistics system but as conveyed and manipulated by participants in a communicativ situation."

nyelven keresztül. Rejtett fordítás esetén a szövegen nem látszik, hogy fordított szöveg, mivel nem tartalmaz forrásnyelvi lexikai elemeket, és a nyelvhasználat is a célnyelvnek megfelelő. A rejtett fordítás rendeltetése az, hogy imitálja az eredeti szöveg funkcióit. A fordító feladata, hogy egy az eredetivel ekvivalens beszédeseményt hozzon létre. Mivel a cél a *funkcionális ekvivalencia* megteremtése a fordításban, az eredeti szöveg a nyelv, szöveg és regiszter szintjén egy kulturális szűrő segítségével manipulálható. Eredményképpen a fordítás meglehetősen eltávolodhat az eredetitől. A rejtett fordításnak nem kell ekvivalensnek lenni az eredetivel nyelv, szöveg és regiszter szintjén, meg kell viszont valósulnia az ekvivalenciának műfaj (genre) és az egyéni szövegfunkció (individual textual function) szintjén (House 1997: 66-69; House 2001: 250).

Az, hogy a fordító a rejtett vagy a nyílt fordítás mellett dönt, függ a szövegtől, a szövegnek a fordító általi szubjektív interpretációjától, de ugyanakkor döntő szerepet játszik a fordítás célja, a pontenciális célközönség, kiadással kapcsolatos és üzleti érdekek, stb. (House 2001; House 1997; House 1998). A filmfelirat a nyílt fordítás kategóriájába tartozik, ugyanis hozzáférést biztosít az eredeti szöveghez is (Pérez-Gonzáles 2009: 20). House véleménye szerint nyílt fordítás esetén nem lehet cél a forrásnyelvi szöveggel való teljes azonosság, csak *másodlagos funkcionális ekvivalencia (second-level functional equivalence)* megvalósítása lehetséges, hiszen az eredetihez egy másik nyelv biztosít hozzáférést (pl. dialektusok, humor fordítása esetén nehéz célnyelvi ekvivalenst találni). A fordító a szöveget egy új beszédeseménybe ágyazza, amely egy új keretet ad a szövegnek. (House 1997: 112). A másodlagos funkcionális ekvivalencia elérése a nyelv, szöveg és regiszter szintjein keresztül lehetséges (House 1997: 108). House a nyílt fordítást az idézethet vagy hivatkozáshoz hasonlítja.

Venuti (1995) is nyílt és rejtett fordítás kérdését boncolgatja, amikor a fordító láthatatlanságáról beszél. A *láthatatlanság* Venuti értelmezésében azt jelzi, hogy bizonyos fordítói tradíciók milyen mértékben tolerálják a fordító jelenlétét a fordításban. Schleiermacher 1838 a *honosítás (domestication)* és *elidegenítés (foreignisation)* kifejezések használja. Honosítás során a fordító a gördülékenységre törekszik, míg az elidegenítő fordítás megtartva a célnyelvi szöveg néhány idegenszerű elemét, szembemegy a célnyelv nyelvi és kulturális konvencióival. Venuti a honosítás kapcsán csak az angolszász világot említi, de Klaudy (2012) megjegyzi, hogy

feltételezhetően a fordítói láthatatlanságot, azaz a honosítást preferálták. A honosítás-elidegenítés kérdését a 9. fejezet tárgyalja részletesen.

5.2. Összegzés

Ebben a fejezetben a fordításértékelésre kidolgozott különböző ekvivalencia-elméleteket mutattam be. Jelen dolgozatban pragmatikai megközelítésből vizsgálom a japán apellatív megszólítások magyar fordításának kérdését, amelyhez a bemutatott fordtításértékelési modellek közül House-féle funkcionális-pragmatikai modell bizonyult legalkalmasabbnak. House modellje különbséget tesz a nyílt és rejtett fordítás között, így a rajongói fordítások, valamint szinkronfordítások komparatív elemzésére megfelelőnek bizonyult.

6. A korpuszok

Baker (1995) szerint a korpusz általában „olyan szövegek gyűjteményét jelenti, amelyek gépi olvasásra alkalmasak, és automatikus vagy fél automatikus módon különbözőképpen elemezhetőek”. [23](Baker 1995: 225). Sinclair (2005) a következő definíciót fogalmazza meg: „A korpusz külső kritériumok alapján kiválasztott nyelvi szövegdarabok gyűjteménye elektronikus formátumban, amelyek egy nyelvészeti kutatás adatforrásaként lehető legjobban képviselnek egy nyelvet vagy nyelvváltozatot” [24] . Sinclair a nyelv kommunikatív funkcióit sorolja a külső kritériumokhoz.

A szakirodalom háromféle korpusztípust tart számon: 1) párhuzamos kétnyelvű korpusz, amely tartalmazza az eredeti szöveget és annak fordítását. A fordítástudományban ezt tartják a legnépszerűbb korpuszfajtának. 2) Többnyelvű korpusz, amely kettő vagy annál több különböző nyelvű monolingvális szöveget tartalmaz. 3) Összehasonlító korpusz, amelyet a fordított szöveg természetének feltárásához használnak. Két külön gyűjteményből áll: kétféle szöveggyűjteményt tartalmaz ugyanazon a nyelven íródott szövegekből: az egyik eredeti szövegeket foglal magában, a másik pedig fordított szövegeket (Hatim 2001: 152).

Jelen kutatás két korpuszon alapszik: az egyik egy párhuzamos japán-magyar korpusz, amelyet japán filmekben elhangzott dialógusok, valamint ezek magyar fordítása képez. A másik pedig egy egynyelvű magyar korpusz, amely eredeti magyar filmek megnyilatkozásait tartalmazza, és a fordítások értékelésében nyújt segítséget.

Ha japán-magyar nyelvpárban dolgozunk, és párhuzamos korpuszon szeretnénk a megszólításokat vizsgálni, kétféle korpusz jöhet számításba: szépirodalmi művek szövege vagy audiovizuális szövegek. Előzetes vizsgálatok és mintavételek alapján (Somodi 2009a,b) úgy ítéltem meg, hogy a hangzó szöveg, azaz filmek dialógusai jóval magasabb arányban és természetesebb közegben tartalmaznak megszólító nyelvi elemeket, és közelebb állnak a mindennapi, természetes beszélt nyelvhez, mint az írásbeli szöveg dialógusai. Kritikaként felhozható, hogy a filmszövegek sem

[23] "Collections of texts held in machine-readable form and capable of being analyzed in a variety of ways.”

[24] "A corpus is a collection of pieces of language text in electronic form, selected according to external criteria to represent, as far as possible, a language or language variety as a source of data for linguistic researc".

nevezhetők természetes szövegnek, mivel szövegkönyvírók dolgoznak rajta. Ahogy Burton (1980: 4) írja: „Az igazság az, hogy senki sem beszél úgy, ahogyan a regények, színjátékok vagy filmek szereplői. Az élet ezt nem tolerálná. Ugyanígy az sem lenne tolerálható, ha a regények, színjátékok és filmbeli karakterek úgy beszélnének, ahogy a mindennapi életben.” [25]

Mindezen hátrányos tulajdonságok ellenére, mégis számtalan érv szól a filmszövegek kutatási anyagként való felhasználása mellett. Hangzó szöveget TV-ben, rádióban elhangzott adásokból nyerhetnénk, vagy anyanyelvi beszélőket használhatnánk kutatási alanyként. Egynyelvű vizsgálat esetén ez járható út lenne, ezekhez a japán szövegekhez azonban nem áll rendelkezésre magyar fordítás. A filmszövegek ezzel szemben DVD-n, interneten elérhetők, többször újranézhetők, a hallás után nem kiszűrhető információk szövegkönyv alapján ellenőrizhetők. A filmszövegek másik előnyös ismérve, hogy szemben az írott szöveggel, ahol a szereplők nem láthatók, az audiovizuális szöveg lehetőséget nyújt a szereplők közötti nonverbális kommunikáció megfigyelésére is. A verbális üzenetet kísérő nonverbális jelek pedig megkönnyítik az interperszonális viszonyok milyenségének értékelését. A filmek továbbá a szereplők színes palettáját vonultatják fel, akik különböző szociális rétegeket, korosztályt, szakmát képviselnek, ennek megfelelően pedig az egymáshoz intézett megszólítási formák is változatosak. Teljes filmszövegeket használok korpuszként a vizsgálathoz, ez pedig lehetőséget biztosít az interperszonális kapcsolatokban végbement fejlődés nyomonkövethetőségére, illetve az ezt követő megszólítási szokásokban történő változásokat is láthatjuk.

A japán filmek esetében tudni kell, hogy a magyar fordítással rendelkező angol nyelvű filmeknek csak a töredékéről beszélünk, tehát ez a tényező is behatárolja a korpusz arányait. Jelen kutatáshoz használt párhuzamos korpusz a japán filmek dialógusaiból azokat a megnyilatkozásokat tartalmazza, amelyekben apellatív megszólítások szerepelnek. A párhuzamos korpusz magyar része két szöveget tartalmaz: tartalmazza egyrészt a film hivatalos magyar szinkronfordításában szereplő vokatívuszokat, másrészt pedig a fansub-verzióban szereplő apellatív megszólító elemeket.

[25] "The truth is that nobody speaks at all like characters in any novel, play, or film. Life would be intolerable if they did; and novels, play and films would be intolerable if the characters spoke as people do in life."

A fordítás ellenőrzéséhez egy összehasonlító, egynyelvű korpuszt hoztam létre. Az egynyelvű korpusz magyar sorozatok és filmek apellatív megszólításokat tartalmazó megnyilatkozásait tartalmazza, és arra alkalmas, hogy összevessük az eredeti magyar szövegben szerepelő apellatív megszólítások előfordulását a fordított szövegekből nyert adatokkal.

A párhuzamos korpuszban a Magyarországon bemutatott japán filmek magyar fordításában vizsgálom a megszólítások fordításakor alkalmazott fordítási stratégiákat, fordítói eljárásokat. A japán filmekre jellemző jelenség, hogy számos esetben a hivatalos fordítás mellett rajongói fordítás is készül az alkotásokhoz. A célközönség így sokszor nem a hivatalos, hanem a rajongói fordításon keresztül jut el az alkotásokhoz. Figyelembe véve a fenti jelenséget, jelen kutatás egyik céljaként tűztem ki a megszólítások fordításakor alkalmazott fordítói stratégiák összevetését a hivatalos és a rajongói fordításokban.

A korpusz összeállításakor a következő szempontok érvényesültek: 1) hivatalos és rajongói fordítással egyaránt nézhető filmek legyenek; 2) különböző műfajt képviseljenek; 3) a fordítások (amennyire lehet) különböző fordítóktól származzanak, hogy kizárhassuk az egyéni fordítói stratégiákat; 4) a filmekben szereplő dialógusok az interperszonális kapcsolatok lehető legszélesebb skáláját fedjék le; 5) a hazai közönség körében ismert, reprezentatív filmekről legyen szó.

A szövegkönyvek digitalizált változata nem mindig állt rendelkezésre, ezért a japán nyelvű megnyilatkozásokat manuálisan gyűjtöttem ki a hangzó anyagból. A szereplők nevének pontos írását ahol lehetett, dialóguslista vagy szövegkönyv alapján ellenőriztem, ahol pedig ez nem volt lehetséges, internetes vagy nyomtatott anyagokból informálódtam. Az adatok manuális kigyűjtésének egy másik oka is volt, nevezetesen, hogy a szövegkönyv szövege és a hangsávban ténylegesen elhangzott megnyilatkozás nem mindig mutatott 100%-os egyezést, így például előfordult, hogy bár a nyomtatott szöveg nem tartalmazott apellatív megszólítást, a hangzó szövegbe betoldották, és fordítva. Végső soron a hangzó szöveg az, amely eljut a célközönséghez, ezért is tartottam fontosnak a megnyilatkozások hangzó szövegből való kigyűjtését. Hasonló okokból a fordításértékelést is a hangzó szöveg alapján tartottam célszerűnek elvégezni.

Az összehasonlító korpuszhoz használt magyar sorozatokhoz és filmekhez nem állt rendelkezésre sem szövegkönyv, sem dialóguslista, így itt is manuálisan gyűjtöttem ki a hangzó szövegben szereplő vokatívuszokat tartalmazó megynilatkozásokat.

A 15. táblázatban a párhuzamos korpusz felépítését mutatom be. Az első oszlopban az apellatív megszólítások/megnyilatkozások sorszáma látható, majd ezt követi a japán hangsávban elhangzott megnyilatkozás japán karakterekkel, valamint Hepburn-féle átírással. A vizsgálat tárgyát képező apellatív megszólítást vastagon szedtem. A harmadik oszlop a hivatalos magyar fordítást tartalmazza, a következő oszlop pedig a rajongói fordítás szövegét. Az utolsó oszlopban pedig az egyes megnyilatkozások elhangzásának pontos idejét (óra, perc, másodperc) láthatjuk.

15. táblázat. A párhuzamos korpusz felépítése

Sorszám	Kód	FNYSZ	CNYSZ 1 Szinkron	CNYSZ 2 Rajongói felirat	Idő
1.	TS	失礼します。/Shitsurei shimasu.	Elnézést, **uram**!	Bocsánat!	00:02:31
2.	TS	それで、**佐々木さん**、今後、総務を離れて何をなさいますか。/Sorede, **Sasaki san**, kongo, sômu wo hanarete nani wo nasaimasu ka.	Szóval, **Sasaki**, / mihez fog kezdeni, miután itt hagyja a vállalatot?	Szóval, **Sasaki san**, mit fog csinálni miután kilép az Adminisztrációtól?	00:02:51

Sinclair (2005) a korpusz összeállításánál a következő szempontok figyelembevételét emeli ki:

tájékozódás az adott nyelvváltozatról, amelyről mintát szeretnénk venni; a mintavétel kritériumai; a minta természete és dimenziói. A szövegek kiválasztásának kritériumaként illetően Sinclair (2005) a következőkre hívja fel a figyelmet: a szöveg közlési módja (írott vagy hangzó szöveg), szövegtípus (levél, újságcikk, stb.), a szövegtípus és tudományterület, amelyet az adott szöveg képvisel (tudományos, irodalmi), a nyelv, nyelvek vagy nyelvváltozatok, amelyek majd a korpuszt alkotják, a szövegek (keletkezésének) helyszíne (ausztrál angol, brit angol, stb.), a szövegek keletkezésének dátuma.

Felmerül a kérdés, hogy mekkora korpuszra van szükségünk, ahhoz hogy az eredményeink reprezentatívak és pontosak legyenek. A korpusz volumenéről a következőket mondja Sinclair (2005): maximum mérete nincs, a minimális méretet pedig a lekérdezés módjával és az adatok tanulmányozásának módjával hozza összefüggésbe. Példának pedig az egyszeri vagy többszörös előfordulású szavak, több lexikai elemből álló kifejezések korpuszban való kutathatóságát hozza fel. A korpusz terjedelme relatívnak mondható olyan értelemben, hogy a kvalitatív vizsgálatok számos esetben sokkal relevánsabbnak bizonyulnak a kvantitatív elemzéseknél.

6.1. Korpuszok a fordítástudományban

Baker (1995: 225) a teljes szövegekből álló korpuszokat hasznosabbnak véli a csupán szövegrészletekre hagyatkozó korpuszoknál. A teljes szövegeken végzett vizsgálat ugyanis lehetővé teszi nem csak mikro szinten (szószintű, mondatszintű elemzés) való megfigyelést, hanem a szöveg szerkezeti egészére is rálátásunk nyílik. Jelen kutatásban használt korpuszok esetében is teljes szövegekről beszélünk, a mozifilmek és történelmi drámák teljes szövegét megvizsgálva gyűjtöttem ki az apellatív megszólításokat, a tévésorozatoknál pedig több egymásutáni epizód szövegéből nyertem ki az adatokat – lehetővé téve ezáltal a film cselekményes során változó interperszonális kapcsolatok alakulásának vizsgálatát.

A korpusz volumenénél fontosabb faktor, hogy a korpuszban szereplő szövegek hűen reprezentálják a vizsgálatunk tárgyául szolgáló szöveghalmazt. Gile (2005) három fontos kritériumot emel ki a kvantitási kutatásokkal kapcsolatban: 1) a kutatás validitása (*validity*), 2) a kutatás reprezentativitása (*representativeness*), 3) az adatok számszerűsíthetősége (*quantification*). A validitáshoz autentikus, valós anyagra van szükség, amely a tényleges nyelvhasználatot tükrözi. Gile (2005) szerint a kutatásunk akkor nevezhető reprezentatívnak, ha a mintáinkon elvégzett vizsgálat biztonságos talajul szolgál általánosításokhoz. A számszerűsíthetőség az elemzés során kapott eredmények számokban való kifejezhetőségére utal, amelyek alapján konklúziókat vonhatunk le. A reprezentativitás szoros kapcsolatban áll a korpusz nagyságával. A korpuszalapú audiovizuális fordítás témakörében végzett kutatásokban gyakran hivatkozott Forlixt korpusz 88 órányi anyagot, 51 filmet, illetve ezek átiratát tartalmazza. Valentini azonban felhívja a figyelmet, hogy a reprezentativitás nem kizárólag a korpusz nagyságára, illetve a filmek számára utal. Egyetlen filmen végzett elemzés is hozhat reprezentatív eredményeket. Ebben az értelemben a reprezentativitás a filmben előforduló fordítási minták és visszatérő stratégiák statisztikai elemzésének megbízhatósági fokára vonatkozik. Ez az érv igazolja, hogy egyetlen film alapján is lehet kvantitatív módszerre épülő esettanulmányt végezni (Valentini 2007). Szintén egyetlen spanyol film magyar és portugálra fordított változatában vizsgálja Lakatos Zsuzsanna (2007) doktori disszertációjában a kulturális reáliák fordítását.

A kutatás reprezentativitását tehát nem lehet abszolút értékekkel meghatározni, fontos, hogy azt az elemzés tárgyát képező nyelvi, fordítási, kulturális elemek vizsgálata alapján levont általánosítások validitásán mérjük.

6.2. Japán filmek Magyarországon

A hazánkban bemutatott japán filmeket két nagyobb kategóriára oszthatjuk: 1) klasszikus filmek; 2) animék. A hazai filmszínházak és tévécsatornák több klasszikus japán filmet is megismertettek a haza közönséggel. Említhetjük itt a Kurosawa vagy Kitano Takeshi-filmeket vagy Abe Kôbô regénye alapján készült *Homok asszonya* című filmet. Ezek a filmek többnyire szinkronnal vagy felirattal kerültek be a magyar piacra, láthattuk őket tévében, moziban, és DVD-n, videón is forgalomba kerültek.
Ezen kívül a Japán Alapítvány Budapesti Irodája is rendszeresen rendez filmvetítéseket és filmheteket, filmfesztiválokat a magyar filmszínházakban. Az Örökmozgó Filmmúzeum minden hónap negyedik szerdáján rendez japán filmklubot (2013 szeptemberi információ). Ezeknek az eseményeknek is az a célja, hogy minél szélesebb körrel megismertessék a klasszikus japán filmeket. A filmeket általában angol felirattal és magyar alámondással vetítik, amelyhez nem készül írott fordítás, így jelen kutatásban korpuszként nem tudjuk használni.

Az animék három csatornán jutnak el a nézőkhöz: TV, mozik, illetve DVD-n. Kezdetben az A+ csatorna sugárzott animéket, majd a TV adó nevét megváltoztatták Animax-ra, amely eleinte animéket, majd később élőszereplős filmeket is sugárzott. 2014 áprilisától a C8 adó vette át a helyét. Az Animax-on műsorra tűzött japán animációs filmeket magyar szinkronnal láthatta a haza közönség. A csatorna jóvoltából láthattuk a *Bleach* (japánul: ブリーチ(Buriichi), 2008-as magyar premier), *Death Note - A Halállista* (japánul: デスノート (Desu nôto), 2008-as magyar premier), *Dragon Ball* (japánul: ドラゴンボール (Doragon bôru), 2011-es magyar premier) ; *Kilari* (japánul: キラリ(Kirari), 1. évad 2010-es premier, 2. évad 2011-es premier) ; *Nana* (japánul: なな (Nana), 2009), ; *Naruto* (japánul: ナルト(Naruto) ; 2008), *Méz és lóhere I-II.* (japánul: ハチミツとクローバ (Hachimitsu to Kurôba) ; 2008), stb. filmeket.

Nagy népszerűségnek örvendenek hazánkban a nemrégiben visszavonult (2013 szeptember) Miyazaki Hayao és más rendezők animációs filmjei, amelyek láthatók filmvásznon, és DVD-n is forgalmazzák őket. Ezek a filmek szinkronnal és felirattal is nézhetők.
Szintén népszerűek a történelmi drámák is. 2013 januárjától a köztévé tűzte műsorára az *Atsu hercegnő* (japánul: *篤姫 (Atsuhime)*) című 2008-ban készült történelmi,

kosztümös tévésorozatot. Az 50 részes sorozat bepillantást enged a 19. századi Japán mindennapjaiba, a szigetvilág építészetébe, megismerkedhetünk különféle szokásokkal. *Az alkonyat harcosa* (japánul:たそがれ清兵衛/Tasogare Seibei) 2002-es történelmi dráma a szamurájok korának leáldozásakor játszódik. A filmet szintén a köztévé mutatta be 2010-ben.

A korpusz összeállításakor úgy válogattam össze a filmeket, hogy a fenti kategóriák mindegyike képviseltetve legyen, és olyan filmek kerültek a korpuszba, amelyek hivatalos és rajongói fordítással egyaránt nézhetők. Kritériumként tűztem ki, hogy a filmek más-más műfajt képviseljenek, így a korpuszban szereplő filmek között szerepel filmdráma, vígjáték, animédráma (sorozat), történelmi dráma (szamurájfilm), komédia gyerekeknek és felnőtteknek készült anime. A korpuszba a következő filmek, valamint magyar hivatalos és rajongói fordításuk került be.

A *Tokió szonáta* (japánul: トウキョウソナタ/Tôkyô Sonata) című 120 perces 2008-as filmdrámát Kurosawa Kiyoshi rendezte. A film több díjat is kapott, a 23. Mal del Plata-i Nemzetközi Filmfesztiválon elnyerte a legjobb rendezésért járó Silver Astor díjat, a 2008-as Cannes-i Filmfesztiválon a Prix un Certain Regard díjat ítélték oda. Hazánkban a Cinemax csatorna mutatta be 2010-ben. A film egy tokiói középosztálybeli család drámáját mutatja be, ahol a családfő hirtelen elveszti munkáját, de az igazságot szégyelli felfedni felesége és két gyermeke előtt. A filmben munkahelyi és családi jelenetek elevenednek meg, így tanúi lehetünk felettes-beosztott, férj-feleség, szülő-gyermek, tanár-diák párbeszédeknek. A hivatalos szinkronváltozat Imri László munkája. A fordító a japán nyelvet behatóan ismeri, a jelenlegi fordítás azonban az angol szövegkönyv alapján készült. A rajongói fordítás készítője nem ismert. Az elemzéshez rendelkezésemre állt az eredeti japán film magyar szinkronnal, a fordító által használt angol felirat (Linda Hoaglund munkája), a magyar szinkronverzió, valamint a japán nyelvű szövegkönyv.

Az *Akhilleusz és a teknős* (japánul: アキレスと亀/Akiresu to kame) 119 perces 2008-as japán vígjáték, a rendező, a magyar közönség által már jól ismert Kitano Takeshi. A történet Machisuról, a festőről szól, aki egész életében azért küzd, hogy sikeres legyen. A filmet a Velencei Nemzetközi Filmfesztiválon (2008) Arany Oroszlán díjra jelölték. Magyarországon a Cinemax2 TV adó tűzte műsorra 2011-ben. A hivatalos fordítás szintén Imri László munkája, a magyar szinkron a japán eredeti alapján készült. Az elemzéshez rendelkezésre állt a japán film, valamint az elkészült

film alapján összeállított dialóguslista végleges kézirata (*完成台本/kansei daihon*). A rajongói fordítás fordítója nem ismert.

A *Nana* c. (japánul: ナナ/Nana) tévésorozatot az Animax tévéadó tűzte műsorára. A történet Yazawa Ai mangáján alapszik, amelyből később anime is készült. A mangát Morio Asaka rendezte. A manga a negyedik legkelendőbb 少女漫画/*shôjo manga* (tinédzser lányoknak íródott manga) helyet vívta ki magának. A sorozatot 2006-ban kezdték el sugározni Japánban, Magyarországon 2009-ben tűzte műsorra az Animax. Az animesorozaton kívül két élőszereplős film is készült a történetből, amelyeket 2005-ben és 2006-ban mutattak be Japánban. A sorozat két Nana nevű 19 éves lány kalandjait mutatja be, akik mindketten szerelmük után mennek fel vidékről Tokióba. Az elemzéshez a sorozat első évadának első 10 részét (225 perc) használtam. A hivatalos szinkronverzió Imri László és Varga Fruzsina munkája. A rajongói fordítást Sipos "Kraivan" Tibor készítette. A dialóguslista írott változata nem állt rendelkezésre, így a filmből manuálisan gyűjtöttem ki az apellatív megszólításokat tartalmazó megnyilatkozásokat.

Méz és lóhere (japánul: ハチミツとクローバ/Hachimitsu to Kurôba) szintén egy mangasorozaton alapuló tévésorozat, amelynek írója Umino Chika. A mangasorozat egy csoport művészeti iskolás mindennapjait mutatja be. A mangából tévésorozat készült, amelyet a Fuji TV tűzött műsorra 2006-ban az első évadot, 2008-ban a 2. évadot, a rendező Kasai Kenichi. 2006-ban pedig az élőszereplős változatot vetítették a japán mozik. Magyarországon az animét és a japán televíziós sorozatot az Animax sugározta 2008-ban. Az elemzéshez az anime első évadának első öt részében (100 perc) szereplő megszólításokat gyűjtöttem ki. A filmhez írott szövegkönyv nem állt rendelkezésre, a filmből manuálisan gyűjtöttem ki az adatokat. A hivatalos magyar szöveg Basa Zsófia és Koch Zita munkája. A rajongói fordítás készítője nem ismert.

Az alkonyat harcosa (japánul: たそがれ清兵衛/Tasogare Seibei) 2002-ben bemutatott 129 perces történelmi dráma, egy szamuráj-trilógia első része. Yamada Yôji rendezte, és a 19. századi Japánban játszódik, a megözvegyült, alacsony rangú szamuráj, Iguchi Seibei életén keresztül mutatja be a lehanyatlófélben lévő szamurájkorszakot. A filmet minden idők legjobb 100 filmje között tartják számon, több díjban is részesült. Magyarországon 2010-ben vetítette a köztévé. A film azért került bele a korpuszba, mert hűen tükrözi a korabeli megszólítási szokásokat, és kiváló talajnak bizonyult az ekvivalens nélküli japán megszólítások fordítási stratégiáinak vizsgálatára. A hivatalos

fordítást Igarashiné Szabó Adrienn készítette. A rajongói fordítás készítőjének neve nem ismert, azonosítóként egy kódszám áll a fordító neve mellett: tomasotwo367, az időzítés és javítás Hoild 060916 munkája.

A szövegkönyvnek több változata is rendelkezésre állt: *年鑑代表(nenkan daihyô*), valamint a végleges kézirat, a két verzió szinte teljesen megegyezik. Az apellatív megszólítási elemeket a többi filmhez hasonlóan itt is manuálisan gyűjtöttem ki a hangzó szöveg alapján, a szövegkönyvek pedig lehetővé tették az információk pontos rögzítését.

Totoro – A varázserdő titka (japánul: となりのトトロ/Tonari no Totoro) 1998-as animációs film, rendezője a 2013 szeptemberében visszavonult Miyazaki Hayao, számos hazánkban is bemutatott animációs film megalkotója. A Totoro egyike azon japán filmeknek (animéknek) amelyet legszélesebb körben ismernek hazánkban is. Tulajdonképpen gyermekfilm, de felnőttek körében egyaránt közkedvelt alkotás. A korpuszba való bekerülésének indoka a magas népszerűség. A film dialógusai különösen a családon belüli, valamint gyerekek és felnőttek közötti megszólítások vizsgálatához nyújt keretet. A hivatalos fordítást Joó Eszter készítette. A rajongói fordítás Benedek Viktor (vico@atom.hu) munkája.

*A Yamada család (*japánul: ホウホウケキョ山田くん/Hôhokekyo Yamada kun) egy 1999-es komédia, 104 perces animációs film, Isao Takahata rendezte. A film a Yamada család mindennapjait meséli el humorral fűszerezve. Magyarországon DVD-n került forgalomba magyar felirattal és szinkronnal. A filmben több korosztály és társadalmi réteg képviselteti magát, ezért az interperszonális viszonyok vizsgálatához megfelelőnek bizonyul. A korpuszban a komédia műfaját képviseli. A japán szövegkönyvnek szintén több változata rendelkezésre állt, az előzetes dialóguslista (*準備稿/junbikô*), a kézirat (*決定版/ketteiban*), valamint nyomtatásban megjelent végleges változat. A hivatalos fordítást Illés Judit készítette. A rajongói fordítás készítőjének neve nem ismert.

A korpusz összesen 883 percnyi hanganyagot tesz ki, amelyből 402 apellatív megszólítást gyűjtöttünk ki.

6.3. Az egynyelvű korpusz

Az egynyelvű korpusz 722 percnyi játékidőt és 488 vokatívuszt tartalmaz. A magyar filmeket úgy válogattam össze, hogy műfajilag és időben egyezzenek a japán

filmekkel. A korpuszban szerepel a *Barátok közt* 1998 óta az RTL Klubon futó tévésorozat 16. évadának 11 része (6899-6910) 2014 áprilisából, a *Jóban Rosszban*, 2005 óta a TV2 tévéadón látható szappanopera 10. évadának 10 részét 2014 áprilisából (2341-2344), az 1848-as forradalom idején játszódó *Kőszívű ember fiai* c. filmdráma, az 1890-es évek elején játszódó *Légy jó mindhalálig*, az 1971-es *Hahó, Öcsi*! c. gyerekfilm, a 2006-ban bemutatott *Üvegtigris 2.* filmvígjáték, valamint a *Konyec-Az utolsó csekk a pohárban* 2007-es vígjáték. A filmekben - a japán korpuszhoz hasonlóan - családon belüli, munkahelyi környezetben zajló hivatalos és informális párbeszédeknek lehetünk tanúi.

6.4. A szövegkönyvek

A korpusz összeállításakor a legnagyobb dilemmát az jelentette, hogy milyen anyagokra épüljön. A legfőbb problémát az okozta, hogy nehéz pontos információt találni arról, hogy milyen szövegkönyv alapján készült a magyar fordítás. A rajongói fordításoknál a fordító az esetek túlnyomó többségében nem ismert, jó esetben egy álnévvel találkozhatunk a fordítás elején vagy végén. Abban viszont 99%-ban biztosak lehetünk, hogy az angol felirat vagy szinkron alapján készült fordításról van szó.

A hivatalos fordításoknál a fordító neve általában ismert, ám azt már jóval nehezebb kideríteni, hogy milyen forrás alapján készült a fordítás. Ha a fordító személyes ismerős, sikerült első kézből pontos információkhoz jutni, amikor viszont a TV társaságokra kellett hagyatkozni, sajnos kevés esetben jött válasz.

A korpuszba beválogatott filmek között voltak olyanok, amelyekhez japán könyvtárakban sem volt elérhető nyomtatásban megjelent japán szövegkönyv, ilyenkor kénytelen a kutató csupán a szóban elhangzott filmszövegre támaszkodni. A nyomtatásban megjelent szövegkönyveknek több változata létezik Japánban, volt olyan film, ahol több változat is a rendelkezésre állt, más esetekben csak egy verzió volt elérhető.

A japán szövegkönyvekhez a tokiói 松竹大谷図書館/Matsutake Ôtani Könyvtár állománya nyújtott segítséget. A színpadi művekre és filmekre szakosodott könyvtárat 1956-ban alapították, és filmek, színdarabok szövegkönyveit, prospektusait, fényképeket és egyéb dokumentumokat tárolnak. Az egyes filmekhez a dialóguslista különböző készültségi fázisában szerkesztett változatok léteznek. Először az

úgynevezett *準備稿/ junbikô,* előzetes forgatókönyv készül el, amelynek többszöri javítása után megszületik a *決定稿/ ketteikô* a kézirat. A filmben elhangzott szöveghez legközelebb álló verzió a *完成台本/ kansei daihon*, a végleges szövegkönyv, amelyet a film szövege alapján állítanak össze, azaz pontosan tükrözi a film szövegét. A fentieken kívül létezik még az ún. *年鑑代表シナリオ集/ nenkan daihyô shinario shû,* amely egy adott évben bemutatott néhány fontosabb film szövegkönyvét tartalmazó nyomtatásban megjelenő és megvásárolható dialóguslista-gyűjtemény.

6.5. Összegzés

Ez a fejezet általános képet nyújt a fordítástudományban használatos korpuszfajtákról, majd arra igyekszik választ adni, hogy a kutatás relevenciájának szempontjából milyen nagyságú korpuszra van szükségünk. A fejezet részletesen bemutatja a jelen kutatás tárgyául szolgáló egynyelvű magyar és párhuzamos (japán-magyar) korpuszban szereplő filmszövegek és filmek sajátosságait, a kutatáshoz használt japán filmekhez elérhető szövegkönyveket.

7. Elemzés

7.1. A House-féle modell adaptálása az apellatív megszólítások elemzésére

Az elemzéshez House (1997) apellatív megszólításokra alkalmazott funkcionális pragmatikai modelljét használom. House értelmezésében a funkcionális ekvivalencia eléréséhez a jelentést (*meaning*) kell megőrizni a fordításban. A jelentésnek a fordítás szempontjából három fontos aspektusát emeli ki House: *szemantikai aspektus, pragmatikai (illokúciós erő) és textuális aspektus* (House 1997: 30). House következőképpen definiálja a fordítást: „A fordítás a forrásnyelvi szöveg átültetése a célnyere egy szemantikailag és pragmatikailag ekvivalens szöveggel". [26] (House 1997: 31). A fordításértékelés egyik fontos kritériuma az udvariasság, az *interperszonális ekvivalencia* megteremtése a fordításban. Itt nem csak a szerzői attitűd közvetítetésére kell gondolni, az interperszonális funkcionális ekvivalencia megvalósításához számos pragmatikai dimenziót kell működésbe hozni. Ahhoz, hogy az interperszonális ekvivalenciát létrehozzuk a célnyelvi szövegben, elemeznünk kell az eredeti szöveget – amelyet egy *tartalmi (ideational*) és egy *interperszonális* (*interpersonal*) funkcionális összetevő alkot – *a nyelv, regiszter és műfaj (language, register, genre)* szintjén (House 1998). A tartalmi funkció a szöveg információs tartalmára utal, míg az interperszonális funkció a kommunikációs felek közötti kapcsolatra. E két funkció, bár eltérő arányban, minden szövegben jelen van. Halliday (1973) rendszerében a tartalmi és az interperszonális funkció egy harmadikkal egészül ki, ez a textuális funkció, amely biztosítja, hogy a nyelvi elemek kohézív és koherens rendszert alkossanak.

House felhívja a figyelmet, hogy mivel különböző nyelvek eltérően osztják fel a valóságot, az ekvivalenciát nem lehet formai, szintaktikai és lexikai hasonlóságokra alapozni. House meglátása szerint a funkcionális és pragmatikai ekvivalencia alkalmas az eredeti és a fordítás összevetésére (House 2001). House kidolgozott egy funkcionális-pragmatikai fordításértékelési modellt a fordított és eredeti szövegek elemzésére és összehasonlítására. House Halliday (1973) hármas regiszter-rendszerét veszi alapul, és ebből vezet le szemantikai rendszereket: *diskurzusmező (field of*

[26] "translation is the replacement of a text in the source language by a semantically and pragmatically equivalent text in the target language."

discourse), az interperszonális viszonyokat tükröző *diskurzushangvétel (tenor)* és a textuális funkciót kifejező *mód (mode)* (House 1997: 107). A House-féle modellt a 9. ábrán láthatjuk.

9. ábra. A House-féle funkcionális-pragmatikai modell (1997: 108)

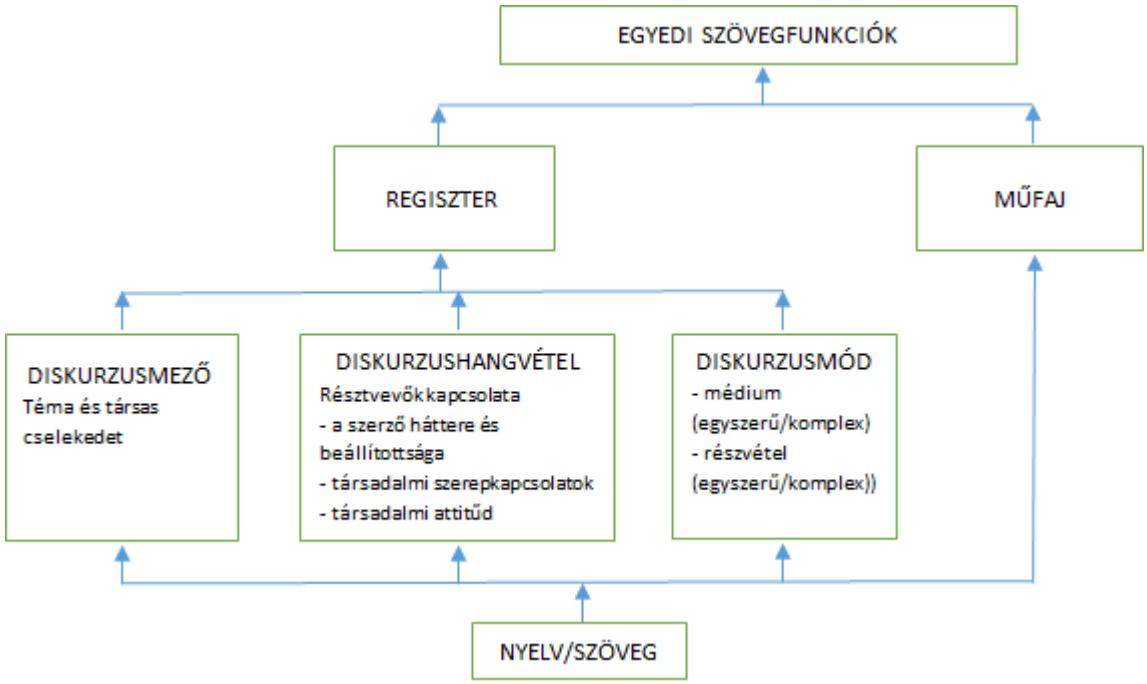

A *diskurzusmező* fogalma jelöli a szöveg témáját, valamint a szövegben megvalósuló társas cselekedeteket. A szöveg lexikai és szintaktikai elemeinek elemzésével megvilágítható, hogy a szerző hogyan jeleníti meg a valóságot, hogyan fejezi ki a tartalmat, és a társas cselekedeteket (House 1997: 108). A nyelvi elemek megválasztása függ attól, hogy a beszélő futballmeccset közvetít, politikai vagy orvosi témájú beszélgetést folytat (Baker 1992: 16).

A *diskurzusmód* utal egyrészt a csatornára, amin keresztül a szöveg eljut a célközönséghez (a szöveg írásbeliségére vagy szóbeliségére utal), valamint a címzett részvételére. A lexikai és szintaktikai elemek vizsgálatával feltárható, hogyan jeleníti meg a szerző a szövegben a társas cselekedeteket. A címzett részvétele azt mutatja meg, hogy a szerző mennyire vonja be az olvasót a szövegalkotás során. Egyszerű részvételről van szó, például egy monológ esetén, ahol a szerző nem kíséreli meg bevonni az olvasót. Ezzel ellentétben a komplex részvétel esetén a szerző megszólítások, kérdések révén párbeszédet folytat az olvasóval (House 1997: 104).

A *diskurzushangvétel* utal a kommunikációs partnerek közötti viszonyra, a beszélő és befogadó közötti társadalmi-szociális kapcsolatra, valamint az egyes lexikai és grammatikai elemek utalnak a közöttük lévő szociális távolságra is. A diskurzushangvétel a kommunikációs felek közötti szerepviszonyok megjelenítéséért felelős. A szerepviszonyok a szociális hatalom, távolság, valamint az érzelmi töltet mértékének függvényében ragadhatók meg. A diskurzushangvétel három alkategóriája a *beállítottság (stance), a szociális szerepviszony (social role relationship), a szociális távolság (social attitude*). Az első pontban a szintaktikai és lexikai elemek elemzésével feltárható a szerző temporális, földrajzi és társadalmi háttere, valamint az, hogy hogyan viszonyul a szövegben ábrázolt valósághoz (ibid 108–109). A beállítottságot a modalitás, igeszerkezetek, modális partikulák, rétegnyelvi és szaknyelvi lexika jelöli mondatszinten. A társadalmi szerepkapcsolatok a szerző és az olvasó, a szerző és a szereplők, illetve a szereplők egymás közötti kapcsolatára utalnak. A szociális szerepviszony mondatszinten tetten érhető a megszólításokban, a tegezés, magázás, önözés szintjén. A társadalmi attitűd komponense a szöveg formalitását/informalitását vizsgálja (ibid 123–124). A nyelvhasználat tehát az interperszonális viszonyok függvényében változik, más nyelvi elemek kerülnek felszínre anya/gyermek, orvos/páciens, főnök/beosztotti státusz esetén (Baker 1992: 16).

A megszólítások a szociális szerepviszonyon és a szociális távolságon keresztül tükröződnek. A szociális szerepviszony a kommunikációban részt vevő felek közt fennálló viszonyra – amely lehet szimmetrikus és aszimmetrikus – világít rá különböző grammatikai és lexikai kategóriákkal (megszólítások, tegezés, magázás). A szociális távolságot pedig a formalitás és informalitás tekintetében értelmezi (House 1997: 42).

House modelljét teljes forrás- és célnyelvi szövegek összevetésére és vizsgálatára alkotta meg. Hatim és Mason (1990) újságcikkeken végzett regiszterelemzés alapján megállapítja, hogy túlságosan általánosnak bizonyul az a feltevés, miszerint egy bizonyos szituáció egy speciális regisztert követel meg. Ha rövidebb szövegrészleteket vizsgálunk, bebizonyosodik, hogy a diskurzusmező, diskurzushangvétel és diskurzusmód bizonyos változásokat mutat, ezért a szöveg négy különböző regiszterrel jellemezhető. (Hatim and Mason 1990: 51-52). Ebből következik, hogy a diskurzusmező, diskurzushangvétel és diskurzusmód kategóriái nem csak teljes szövegekre, hanem szövegrészletekre is alkalmazható (Polcz 2011, 2012).

Polcz (2011, 2012) a fenti elmélet alapján a House-féle modellt alkalmazza a beszédaktusok között fennálló ekvivalencia természetének vizsgálatára. Amennyiben a House-féle modell alkalmazható egy-egy megnyilatkozás vizsgálatára, a megszólítások között fennálló ekvivalencia jelenségének megállapítására is alkalmazható kell, hogy legyen.

Szarkowska (2012) Halliday rendszere alapján elemzi a megszólításokat (*forms of address*). Megállapítja, hogy legfőbb szerep az interperszonális metafunkciónak jut, hiszen a megszólítások az interakcióban részt vevők között játszik szerepet. Ugyanakkor a megszólítások ideacionális funkcióval is bírnak, egy bizonyos megszólítási formával fejeznek ki a kommunikációs partnerrel való közelséget, tiszteletet, távolságot, stb. Továbbá, attól függően, hogy a megszólítás a megnyilatkozás elején, közepén vagy végén helyezkedik el, különböző textuális metafunkciót is betölthet (2012: 61).

Ha azonban a megszólításokat pragmatikai szempontból vizsgáljuk, célszerűbb House modelljét alapul venni. House fordításértékelési modelljének lényege ugyanis, hogy pragmatikai funkciót rendel a szöveg lexikai, szintaktikai és textuális elemeihez. A *diskurzusmező (field),* a *diskurzushangvétel (tenor)* és a *diskurzusmód (mode)* alkotják a szöveg regiszterét.

A beszédaktusok szintén rövidebb megnyilatkozások, ugyanúgy, mint a megszólítások, ezért azt feltételezzük, hogy a house-i modell a megszólítások fordításának vizsgálatára is alkalmas. A 10. ábra az apellatív megszólítások fordításának elemzésére adaptált House-féle modellt ábrázolja.

10. ábra. House (1997) megszólítások elemzésére adaptált modellje

A diskurzusmezőben tehát a társas cselekedetek ragadhatók meg. Ausin (1975) nézete szerint minden kijelentésünk cselekedetnek minősül, amellyel három aktust hajtunk végre: *lokúciós aktust, illokúciós aktust és perlokúciós aktust*. A lokúciós aktus a megnyilatkozás létrehozását jelenti. A megnyilatkozás nyelvtanilag azonosítható, és az egy nyelvet beszélők megértenek. A megnyilatkozás kimondásával a beszélő csinál is valamit, közöl, kérdez, felszólít, stb. Ez a használati mód az illokúciós aktus. A megnyilatkozásunkkal legtöbb esetben valamiféle hatást szeretnénk kiváltani a hallgatóból, valamilyen következményekkel járjon a hallgatóság körében, amit mondunk. A perlokúció az, amit a megnyilatkozás kimondásával érünk el, ha kérdezünk, választ várunk, ha bocsánatot kérünk, bocsánat elnyerésére számítunk, stb. A perlokúciós aktus előfeltétele, hogy a hallgató megértse a lokúciót és felismerje az illokúciós lényeget (Szili 2004: 77). Austin úgy véli, hogy a perlokúciós aktusok kívül esnek a nyelvészet hatáskörén. A nyelvész csupán a perlokúciós hatások létrehozására irányuló intenciót, azaz az illokúciót vizsgálja.

A 16. táblázat megnyilatkozásában a *Mei* (keresztnévvel kifejezett) apellatív megszólításban kifejezett beszélői szándék a figyelemfelkeltés, amelyet a fordítás is megőriz.

16. táblázat. Figyelemfelkeltés kifejezése

Sorszám	Kód	Interakciós felek	FNYSZ	CNYSZ 1 (szinkron)	CNYSZ 2 (rajongói)	Idő
98	T	nővérek	メイ、かくれて！/ Mei, kakurete!	**Mei**, bújj el!!	**Mei**! Bújj el!	00:02:50

A 17. táblázatban szereplő példában a beszélő szemrehányást fejez ki az apellatív megszólítással. A dialógus egy középkorú úrihölgy és egy gazdag műkedvelő kisfia között zajlik, aki lerajzolta a szóbanforgó hölgyet. A beszélő a megszólítással nemtetszését fejezi ki. A szinkronfordítás megőrzi az eredeti pragmatikai funkciót, a fordításban alkalmazott megszólítás a *bocchan* (úrfi) ekvivalensének tekinthető. A rajongói változatban előforduló *te* személyes névmás a beszélői szándékot kifejezi ugyan, de az interperszonális kapcsolatkezelés szemszögéből nem tekinthető az eredeti megszólítás ekvivalensének.

17. táblázat. Szemrehányás kifejezése

Sorszám	Kód	Interakciós felek	FNYSZ	CNYSZ 1 (szinkron)	CNYSZ 2 (rajongói)	Idő
323	AT	vendég (hölgy-gazdag mecénás kisfia)	「ヤダ！**坊ちゃん**～」/Yada, bocchan.	Ugyan már, **úrfi**!	Mit mondtál, **te**?	00:05:57

A fenti példákból is kitűnik, hogy az apellatív megszólítások önmagukban is képesek illokúcióval bírni, beszédaktusokban pedig az egyes aktusok illokúciós erejét modulálhatják: gyengíthetik vagy erősíthetik. Az illokúciós erő fogalma Searle-nél (1969/1997) jelenik meg, aki továbbfejleszti Austin felfogását. Searle szerint az illokúciós aktust megvalósító megnyilatkozások két összetevőből állnak: egyrészt *propozícióból,* amely a beszédaktus tartalmi oldalát jelenti, másrészt *illokúciós erőből*, amely azt teszi lehetővé, hogy a beszédaktus cselekvésértékkel rendelkezzék. A beszédaktusokban a megszólítások *fokozóként* (*upgrader/intensifier*) vagy *lefokozóként* (*downgrader/softener*) funkcionálhatnak, attól függően, hogy erősítik vagy gyengítik az adott beszédaktus illokúciós erejét. Akutsu (2009: 64) felosztása szerint a fokozók üdvözlések, hála (köszönet), dicséret, bocsánatkérés, gratuláció, engedelmesség és intimitás kifejező nyelvi elemek után állnak, a lefokozók pedig kérés, kérdés, javaslat, elutasítás, egyet nem értés, fenyítés beszédaktusának gyengítésére szolgál.

A 18. táblázat megnyilatkozásának illokúciós ereje a kérés, férj-feleség közötti párbeszédben a feleség arra kéri férjét, hogy higgadtan hallgassa végig fiát. Az *anata* személyes névmással kifejezett apellatív megszólítás a kérés beszédaktusának illokúciós erejét fokozza. A két célnyelvi változatban kedveskedő megszólítás (*drágám, szívem*) hangzik el. Mind a forrásnyelvben, mind a célnylevi szövegekben alkalmazott megszólítási forma megszokott az adott nyelvben a házastársak közti interakciókban. Mégis az interperszonális kapcsolatkezelés szempontjából a célnyelvi megnyilatkozásokban elhangzó birtokos személyragos, pozitív kapcsolatkezelési stratégiát hordozó kedveskedő megszólítások intenzívebbeknek mondhatók, így a megnyilatkozás illokúció erejét tovább erősítik.

18. táblázat. Kérés illokúciós erejének fokozása

Sorszám	Kód	Interakciós felek	FNYSZ	CNYSZ 1 (szinkron)	CNYSZ 2 (rajongói)	Idő
234	TS	feleség-férj	**あなた**、怒らないでき いてあげて。/Anata, okoranai de kiite agete.	**Drágám**, / hallgasd végig a fiadat!	**Szívem**, hallgasd végig! De ne legyél ideges!	00:50:56

A diskurzusmezőben tehát a megszólítások által kifejezett illokúciós aktust, illetve a beszédaktusok illokúciós erejét fokozó és enyhítő szerepüket elemezzük. A forrás- és célnyelvi megszólítás akkor tekinthető ekvivalensnek, ha az illokúciós aktus, vagy az illokúciós erő nem változik az eredetihez képest olyan mértékben, hogy a beszélői szándék megváltozzék.

A *diskurzushangvétel* dimenzióban a szereplők közötti interperszonális kapcsolatok változását vizsgálom. Itt nyílik lehetőség a szereplők közötti *hatalom és távolság* vizsgálatára, a *formalitás és informalitás* elemzésére, valamint fordítás során az interperszonális kapcsolatkezelési stratégiában végbement változások megfigyelésére. A kapcsolatkezelési stratégia, akárcsak a megszólítások kultúrspecifikusak, így a fordítónak el kell döntenie, hogy a forrásnyelvi vagy a célnyelvi kulturális és nyelvhasználati szokásokat tartja-e szem előtt a fordításkor. A forrás- és célnyelvi megszólítás akkor tekinthető ekvivalensnek, ha az interperszonális kapcsolat minőségében nem jelentkezik jelentős eltérés, vagy olyan mértékű idegenszerűség, amely a befogadóra kognitív terheket róna, vagy idegenszerűséget okozna.

A 19. táblázat dialógusa a *Nana* című animéből származik, A 19 éves, Tokióba felkerült Nana párbeszéde az ingatlanközvetítő Andô-val. Nana fiatal és ingatlanügyekben járatlan, Andô pedig egy több, mint 50 éve a szakmában dolgozó tapasztalt, kedves, veterán ingatlanügynök, aki készségesen segít eligazodni a lányoknak a lakáskeresés útvesztőiben. Nana eredetileg egy másik ingatlanközvetítővel érkezik a lakásba, aki meglehetősen tapintatlan és érzéketlen, csupán saját érdekeit tartja szem előtt, de egyre inkább jövendőbeli lakótársát, a másik Nanát elkísérő ügynök iránt érez bizalmat és rokonszenvet. A japán eredeti megszólításban az *Andô san* (VN+utótag) apellatív megszólítás szerepel, a hivatalos magyar fordítás a *VN+bácsi* (társjelölő főnév), a fansub pedig ragaszkodva a forrásnyelvi elemhez meghagyja az *Andô san* alakot. A forrásnyelvi szövegben a tulajdonképpeni megszólítás szerepét a *nee* indulatszó tölti be, a *VN+san* apellatív megszólítás mintegy a kapcsolat fenntartásának biztosítására szolgál. A két célnyelvi szöveg is hasonló stratégiát alkalmaz, a *nee* indulatszót a *mondja csak* szerkezet helyettesíti. A hatalmi viszony a forrás- és célnyelvi szövegben azonos. A japán eredetiben az idősebb beszélgetőpartner megszólítására alkalmas *VN+san* formulának a *VN+bácsi* megszólítás ekvivalensnek tekinthető. Az ingatlanközvetítő és lányok között a kapcsolatkezelési stratégia szemszögéből vizsgálva a megnyilatkozást a *VN+san* japán

megszólítás pozitív kapcsolatkezelési stratégiát fejez ki, ugyanis az ingatlanügynök és a lányok közötti kapcsolat hivatalos, üzleti. Hasonló esetekben a japán nyelvben gyakoribb az üzleti partner titulusát, beosztását alkalmazó megszólítás, így tehát a név+udvariassági utótag használata pozitív kapcsolatkezelési stratégiának tekinthető, amelyre találó megoldás a hivatalos szinkronfordításban szereplő *név+bácsi* fordítás. A fansub az elidegenítési fordítói stratégiával élve megtartja a japán eredeti megszólítást. A rajongói fordítás apellatív megszólítása idegenszerűséget hordoz, így ebben az esetben negatív kapcsolatkezelési stratégiáról beszélünk.

19. táblázat. A hatalmi viszonyok kifejeződése

Sorszám	Kód	Interakciós felek	FNYSZ	CNSZY 1 (szinkron)	CNYSZ 2 (rajongói)	Idő
273	N	albérlő-ingatlanos	ねぇ、**安藤さん**、個室の鍵はいつ頃つけてもらえるの？/Nee, Andô-san, koshitsu no kagi wa itsugoro tsukete moraeru no?	Mondja csak, **Andô bácsi**, mikorra tudja megcsináltatni a kulcsokat?	Mondja **Andou-san**, mikorra tudná elintézni a zárakat?	00:19:48

A *diskurzusmódban* a szöveg és a képi világ közötti koherenciát elemzem. Azt vizsgálom, hogy a megnyilatkozás koherensen illeszkedik-e a film képi világába. House (1997) amikor kidolgozta fordításértékelési modelljét, a csatornát és a részvételt sorolta a diskurzusmód kategóriájába. Később, a modell átdolgozásakor a részvétel átkerült a diskurzushangvétel kategóriájába, a diskurzusmód pedig kiegészült a kohéziós és koherenica-elemekkel.

Polcz (2012) a beszédaktusok fordításának elemzésekor a diskurzusmód kategóriában a beszédaktusok közötti koherenciát is vizsgálta. A kérés beszédaktusát például gyakran kíséri ennek teljesítése, vagy ellenkezőleg, a visszautasítás aktusa, így könnyen vizsgálható az illokúciós szekvenciákon belül (Polcz 2012). Az apellatív megszólítások esetében azonban ezt nem érdemes vizsgálni, mert egy megszólítások nem szerveződnek szekvenciákba, egy megszólításra nem minden esetben reagálunk megszólítással. Vizsgálat tárgyát képezi viszont, hogy konzekvensen használja-e a fordító az apellatív megszólításokat hasonló beszédszituációban az azonos vagy hatalmi és szociális távolság tekintetében azonos paraméterekkel rendelkező karakterekkel szemben.

A 20. táblázatban szereplő megnyilatkozás iskolatársak között zajlik. Moritát alsóbbéves társa a *senpai* megszólítással illeti, és a névszói állítmányban a *desu*

udvariassági toldalék (Hidasi (1995) definíciója szerint *kopula*) áll. A *desu* a *da* toldalék udvariassági alakja, a *da* forma az egyszerű alak (Hidasi 1995: 19).[27] A forrásnyelvi példában tehát a magyar tegező igealakhoz képest magasabb udvariassági fokot megjelenítő igealak áll. A magyarban azonban ugyanúgy tegező alakot alkalmazunk az egy-két évvel fölöttünk járó iskolatárssal szemben, mint az azonos életkorúakkal, ezért ha a célnyelvi normát tartjuk szem előtt, a tegező forma alkalmazása az indokolt a fordításban. Hasonlóképpen a *VN+senpai* megszólítás is meglehetősen eltér a magyar megszólítási normától, ahol felsőbbéves iskolatárssal szemben nem élünk státuszjelölővel történő megszólítással. Ezért a két (látszólag azonos korú) fiút illusztráló kép, valamint a rajongói fordításban alkalmazott *senpai* megszólítás magázódó igelakkal társulva idegenszerűséget kelt a célnyelvi nézőkben, így a megnyilatkozás és a film képi világa közötti viszony inkoherensnek minősül. A hivatalos fordítás *Morita, hé Morita!* megszólítása koherensen illeszkedik a film képi világához.

20. táblázat. A megnyilatkozás és a képi világ közötti koherencia vizsgálata

Sorszám	Kód	Interakciós felek	Kép	FNYSZ	CNYSZ 1 (szinkron)	CNYSZ 2 (rajongói)	Idő
363	ML	iskolatársak (alsó éves-felső éves)		先輩、森田先輩。起きて、もう 9 時半ですよ 。 **/Senpai, Morita senpai**! Okite, mô 9 ji han desu yo.	**Morita, hé, Morita**! Ébredj fel, már fél 10 van.	**Senpai! Morita-senpai**! Ébredjen! Már 9:30 van!	00:07:34

7.2. A szociopragmatikai változók meghatározása

A megszólítások diskurzusmezőben, illetve diskurzusmódban való vizsgálatának módszerét már megtaláltuk. A továbbiakban arra kell megoldást találnunk, hogyan elemezzük a filmben megrajzolt interperszonális kapcsolatokat.

[27] A japán nyelvben az interakciós felek közti viszony függvényében több stílus közül választhat a beszélő: alkalmazhat egyszerű, közvetlen stílust, amelyet a hierarchia azonos fokán állókkal szemben, vagy alacsonyabb rangú beszélővel szemben használható. Használhatja a beszélő a 20. táblázatban bemutatott ún. udvarias (*desu/masu*) stílust, amellyel már bizonyos mértékű tiszteletet tudunk kifejezni. Létezik viszont emellett az ún. *tiszteleti igealak*, amelyet a hierarchia felsőbb fokán állókkal szemben alkalmazunk megbecsülésünk kifejezésére, de alkalmazhatjuk az *alázatos* formát is, amellyel a beszélő saját magát alacsonyítja a diskurzus során le a beszélővel szemben (Hidasi 1995: 149).

A hatalom fogalmán a szerzők általában az egyik fél képességét értik, amely lehetővé teszi, hogy a másik személy cselekvését irányítsa, vagyis ellenőrzése alatt tartsa őt (Brown és Gilman 1960; Brown és Levinson 1987; Fukushima 2003). A társadalmi távolság meghatározásban a familiaritás, vagyis az ismeretség (Blum-Kulka 1985; Thomas 1995), valamint az interakció gyakorisága (Brown és Levinson 1987; Fukushima 2003) játszik fontos szerepet. (Polcz 2012).

Kitayama (2013) Brown és Levinson (1987) nyomán a japán vokatívuszok (a mi definíciónk szerint: apellatív megszólítások) használatát a hatalom, távolság (és tehertétel) függvényében elemzi. Az egyes változókat a megszólítások választását befolyásoló *uchi-soto* viszony szerint határozza meg.

Martin (1975) a japán nyelv beszédszintjeinek két tengelyét különbözteti meg: a referencia-tengelyt és a megszólítás-tengelyt. „Referencián a beszélőnek a mondat alanyi szerepében álló személlyel vagy dologgal szembeni társadalmi, érzelmi, stb. viszonyát értjük. A megszólításon a beszélőnek a hallgatóval szembeni társadalmi, érzelmi, stb. viszonyát, függetlenül attól, hogy a mondat tartalmilag a 2. személyre vonatkozik, avagy sem." (ibid 343).

Martin felfogásában a sztenderd japán nyelvben a következő tényezők az alábbi fontossági sorrendben befolyásolják a beszélőt a referencia és megszólítási alakok kiválasztásában: 1) a referencia esetén a társadalmi helyzet, életkorkülönbség, nembeli különbség, külső csoporthoz tartozás; 2) megszólításkor külső csoporthoz tartozás, társadalmi helyzet, életkorkülönbség, nembeli különbség.

Az egyes nyelvközösségek és kultúrák összehasonlításához jó alapot adnak a kultúrantropológiai megközelítésű kutatások. Hofstede (1991. http://geert-hofstede.com) a kultúrát mentális programozáshoz hasonlítja, egy mentális szoftvernek tekinti, amelyet a számítógép programozáshoz hasonlít. Természetesen az egyénnek vannak tanult és örökölt tulajdonságai, ugyanakkor rendelkezik specifikusan rá jellemző ismérvékkel is.

Hofstede, holland szociálpszichológus a nemzeti és szervezeti kultúrák elemzésére hat kulturális dimenziót állít fel, amelyek alapján összevethetők az egyes kultúrák: 1) hatalmi távolság; 2) individualizmus vagy kollektivizmus; 3) maszkulinitás vagy feminitás; 4) bizonytalanságkerülés; 5) hosszú vagy rövid távú orientáció; 6) Elnéző/ korlátozó kultúrák. A megszólítási szokások elemzéséhez az első három dimenzió biztosít hátteret.

A *hatalmi távolság* arra utal, hogyan alkalmazkodnak a társadalom tagjai a társadalmi egyenlőtlenséghez, emberi kapcsolataikban mennyire érvényesül a hatalomnak kijáró presztízs. A nagyobb hatalmi távolsággal bíró közösségekben, az egyének elfogadják az alá-fölé rendeltségi viszonyt, mindenkinek megvan a helye, amely nem szorul különösebb igazolásra. A kisebb hatalmi távolsággal rendelkező kultúrákban a tagok igyekeznek az ilyen különbségek csökkentésére és az egyenrangú egyénekből álló társadalom megteremtésére.

Individualizmus és kollektivizmus. Az individualista kultúrák az egyéni jogokat és eredményeket hangsúlyozzák, természetesnek veszik, hogy az egyénnek elsősorban saját maga felé vannak kötelezettségei. A kollektivista társadalmakban a közösség tagjainak egymás iránti lojalitása megkérdőjelezhetetlen. Az arcvesztés szégyen, az egyénnek elsősorban a csoport felé vannak kötelezettségei. A kollektivista értékeket képviselő társadalmakban az „én-tudat" erősebbb a „mi-tudat"-nál.

Maszkulinitás és feminitás. Azokban a kultúrákban, ahol a maszkulinitás érvényesül, a nemek szerepe élesen elkülönül. Az ilyen kultúrákban a férfiak a karrierre összpontosítanak, céljuk az anyagi jólét megteremtése családjuk számára. A feminin kultúrákban a nemek szerepe kevésbé élesen határolódik el, nem a hatalom kap nagy hangsúlyt, a gyengédebb értékeknek nagyobb jelentőséget tulajdonítanak. (Hofstede 1991; Hidasi 2004).

11. ábra. A magyar és a japán társadalom a hofstedei dimenziók tükrében

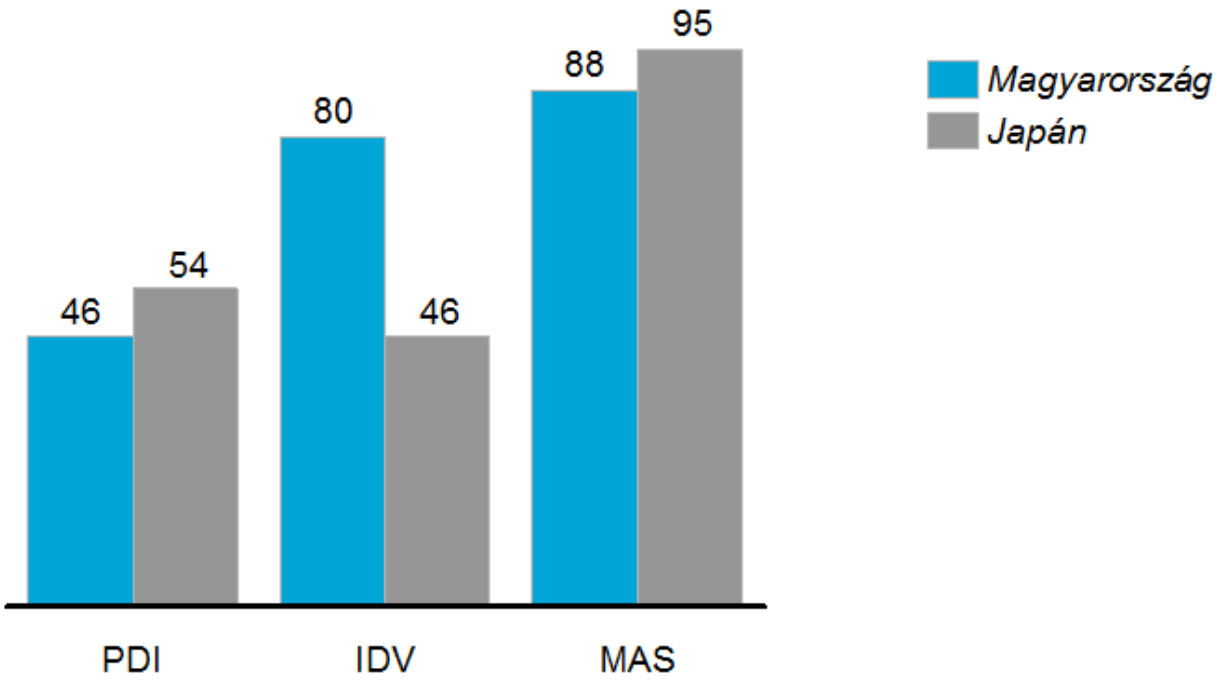

Rövidítések:

PDI- hatalmi távolság

IDV-Individualizmus/kollektivizmus

MAS- Maszkulinitás/feminitás

A hatalmi távolság indexe a magyar a kultúrában 46 pont, amely alacsonynak számít a 100-as skálán, és szavakban kifejezve azt jelenti, hogy a függetlenség, egyenlő jogok jellemzi a társadalmat, a hatalom decentralizált. A felettesekkel való viszony informális, és a keresztnéven való megszólítás a jellemző. Japán esetében a hatalmi távolság mutatója 54 a 100-as skálán, és kevéssel magasabb a magyar indexnél. Ez alapján elmondható, hogy a japán társadalom közepesen hierarchikus társadalom.

Individualizmus és kollektivizmus terén nagy különbség mutatkozik a magyar és a japán kultúra között. Míg a magyar társadalom esetén az index 80, a japán index ennek fele, 46 pont. Japán esetében erősen kollektivista társdalommal állunk szemben, ahol a csoportérdek mindig fontosabb az egyéni érdeknél, továbbá az arcvesztés szégyent jelent. A magyar kultúrára vonatkozó mutató 80, ami azt jelenti, hogy a magyar társadalom individualista társadalom.

A maszkulinitás és feminitás indexe a két kultúrában hasonló értékeket mutat, de a japán társadalom esetén a maszkulinitás markánsabban jelentkezik. A japán a 95-ös mutatóval a világ egyik legmaszkulinabb társadalma. Mivel azonban Japán egyben

kollektivista társadalom is, az egyének közötti versengés nem jellemző, inkább a csoportok közötti rivalizálás kerül előtérbe (Hofstede 1991).

A fenti dimenziók közül jelen kutatásban a hatalmi távolság és a kollektivizmus-individualizmus bír a legnagyobb jelentőséggel. A kollektivista kultúrákban különös figyelmet kap a csoporttudat, ugyanígy a csoport tagjai közötti személyközi kapcsolatoknak is nagy fontosságot tulajdonítanak. Ezzel szemben az individualista kultúrákban a középpontban az egyén áll (Fukushima 2003: 113). A kollektivista társadalomra jellemző ismérvék elvezetnek egy a japán kultúrában szintén kiemelt jelentőséggel bíró jelenséghez, az *uchi-soto viszonyhoz*, azaz a hozzám tartozókat jelentő belső kör (családtagok, kollégák), és a külső kör, akikért nem tartozom felelősséggel (az utca embere, ismeretlen személyek). Hall (1976: 113) a magas és alacsony kontextusú kultúrákról szólva azt a megállapítást teszi, hogy a magas kontextusú kultúrák nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a csoportonbelüliségnek és csoporton kívüliségnek, mint az alacsony kontextusú kultúrák. A fent említett jelenségek tükröződnek a kommunikációs szokásokban is, így kihatással vannak a megszólítási stratégiákra is.

Előzetes kutatások rámutattak arra is, hogy a kollektivista társadalmakban nagyobb figyelmet szentelnek a társadalmi státusznak, életkornak, biológiai nemnek, családi háttérnek (Triandis 1994: 185). Természetesen a társadalmak nem statikusak, állandó változáson mennek keresztül, így a japán kulturális értékek és viselkedési szokások is változnak. A gyors gazdasági felemelkedés, az elöregedő társadalom jelensége az életvitelis szokásokra is kihatással van. Yang (1988) úgy látja, hogy a japán kultúrában is egyre inkább előtérbe kerül az individualizmus a felgyorsult modernizáció következtében. Ezeket az állításokat Hofstede sem cáfolja, de úgy látja, hogy bár a gyors gazdasági növekedés miatt valóban mutatkoznak az individualista társadalmakra jellemző szokások, a japán kultúrában még mindig erősen jelen vannak a kollektivista elemek.

7.2.1. A hatalom

A megnyilatkozásokban alkalmazott megszólítási szokásokat és stratégiákat nagy mértékben befolyásolja a kommunikációs felek közötti hatalom és távolság. A pragmatikai kutatásokban többen, többféleképpen közelítették meg ezt a két fogalmat. Brown és Gilman (1960) a résztvevők között fennálló *hatalmat (power)* és *szolidaritást*

(solidarity) vizsgálja. A hatalmat a következőképpen definiálják: „Egy személyről akkor mondhatjuk, hogy hatalma van egy másik felett, amennyiben képes kontrollálni a viselkedését. A hatalmi viszony legkevesebb két fél között valósul meg, és nem kölcsönös olyan értelemben, hogy egy időben mindkettőnek nem lehet hatalma egy bizonyos viselkedés fölött."[28] (Brown és Gilman 1960: 225) A hatalom forrása az egyén fizikai ereje, anyagi helyzete, életkora, biológiai neme, valamint intézményesített szerepe lehet.

A szociopragmatikai változók összetevőinek legrészletesebb ismertetését Brown és Levinson (1987) nyomán Fukushima (2003: 85) adja. Fukushima a hatalom komponensei között a következőket említi: társadalmi státusz, társadalmi osztály, intézményesített szerep, életkor, biológiai nem, anyagi helyzet, fizikai erő, regionális/etnikai identitás. Az említett tényezők függvényében az egyik fél hatalommal rendelkezik a másik fölött, elérkeztünk tehát az egyenlőség-egyenlőtlenség fogalmához. Az egyes komponensek fontossága kultúránként, valamint helyzettől függően változhat.

A hatalom, távolság és tehertétel összetevőit az egyes kutatások másképp értelmezik (Spencer-Oatey 2008), ezért mindenekelőtt tisztáznunk kell, mit értünk ezen fogalmak alatt, és mely komponensek játszanak döntő szerepet az apellatív megszólítások megválasztásában a japán nyelvben. Bár az egyes kutatásokban más-más néven említik, megállapíthatjuk, hogy a hatalom arra utal, hogy valakinek hatalma van interakciós partnere felett, bizonyos mértékig kontrollálhatja. Joga van befolyásolni a másik felet (Fukushima 2003: 85). Brown és Levinson (1987) a távolságot (D) az interakció gyakoriságának valamint az anyagi és nem anyagi javak cseréjének függvényében tárgyalja (ibid 76-77). A hatalom (P) felfogásuk szerint két forrásból táplálkozik, az anyagi hatalom és a metafizikai jellegű hatalomból. Brown és Levinson (1987) kiemeli még a tehertétel (R) jelentőségét. A tehertétel mértéke függ az egyén jogaitól és kötelezettségeitől, valamint a tehertétel jellegétől.

Szociolingvisztikai és pragmatikai kutatások általában egyenlőtlen hatalmi viszonyokról szólnak: tanár-diák viszony, munkáltató-beosztott viszonya, stb. Léteznek azonban olyan hatalmi viszonyok, amikor nehéz eldönteni, melyik fél gyakorol hatalmat a másik fölött. Ilyen például a taxisofőr-utas, amelyet Blum és Kulka (1985)

[28] "One person may be said to have power over another in the degree that he is able to control the behavior of the other. Power is a relationship between at least two persons, and it is nonreciprocal in the sense that both cannot have power over the same area of behavior."

egyenlőtlen viszonyként mutat be, míg Wood és Kroger (1991) kutatásában egyenlő hatalmi viszonyként ábrázol. Hasonló eset az eladó-vásárló vagy pincér-vendég viszonya is.

Spencer-Oatey (2008) a hatalom kérdésében mutatkozó ellentmondások feloldására French és Raven (1959) ötös felosztását javasolja. A szerzőpáros az alábbi hatalmi viszonyokat különbözteti meg: 1) *jutalmazó hatalom (reward power)*: A hatalom birtokosának ellenőrzése azok fölött a pozitív és negatív megerősítők fölött, amelyek a célszemély számára kívánatosak; 2) *kényszerítő hatalom (coercive power)*: a hatalom birtokosa képes fenyegetni és büntetni a célszemélyt; 3) *szakértői hatalom (expert power)*: a célszemélynek abból a hitéből származik, hogy a hatalom birtokosa kiemelkedő képességekkel vagy hozzáértéssel rendelkezik; 4) *törvényes hatalom (legitime power)*: a hatalom a célszemélynek abból a vélekedéséből ered, hogy a hatalom birtokosának joga van arra, hogy egy adott magatartást megkövetelje; 5) *referencia hatalom (referent power)*: a hatalom abból származik, hogy a célszemély azonosul a hatalom birtokosával, vonzódik hozzá, vagy tiszteli. A tanár-diák vagy munkáltató-beosztott viszonyban például az első négy hatalmi formáról beszélünk.

Wetzel (2004) megjegyezi, hogy a nyugati kultúrában a hatalom fogalma a dominanciával, ellenőrzéssel társul, és ezért gyakran negatív konnotációval bír, míg Kínában és Japánban, ahol a konfucianista filozófia erősen meghatározta az emberek személyközi kapcsolatokról alkotott felfogását, az egyenlőtlen diádok fogalma hasonlatos a szülő-gyerek kapcsolathoz. Ilyen értelemben az egyenlőtlen hatalmi viszonyt nem tekintik negatívnak. Éppen ezért a „vertikális kapcsolat” fogalmat javasolja alternatívaként, amelyet Spencer-Oatey (1996) a fogalom homályossága miatt nem támogat. Kutatásunkban ezért Fukushima (2003) és Polcz (2012) nyomán a dolgozatban szintén a hatalom fogalmát használom.

A japán nyelvben a hatalmat a hierarchikus viszonyokkal összefüggésben tárgyalják (Kitayama 2013). A valamilyen tekintetben a hierarchia magasabb fokán álló félnek hatalma van a hierarchia alacsonyabb fokán állókkal szemben. Ez a gyakorlat érvényesül a családon belüli, munkahelyi, iskolai, stb. kommunikációban megvalósuló megszólításokban egyaránt. Beebe és Takahashi (1989a) a hatalmi távolságot a hatalmi viszonyban fennálló különbség függvényében nagy és kis hatalmi különbségről beszél. Jelen kutatásban hármas skálán vizsgálom a hatalmi különbségeket: nagy, egyenlő és kis hatalmi különbség.

Polcz (2012) disszertációjában különbséget tesz az objektív és szubjektív hatalom között. Polcz megfigyelése szerint a filmekben gyakran adódnak olyan helyzetek, amikor a szereplő dominánsan lép fel interakciós partnerével szemben, holott semmilyen objektív hatalmi tényező nem jogosítja fel erre. Ilyen esetekben szubjektív hatalmi tényezőkről beszélünk, amelyen belül Polcz megkülönbözteti az együttműködés szükségességéből adódó, az érzelmi és a pszichológiai hatalmat.
„Az együttműködés szükségességéből adódó dominanciáról akkor beszélhetünk, ha bizonyos közös cselekvés során az egyik fél úgy véli, hogy jogában áll osztogatni a szerepeket (Tsui 1994: 129–130). Az érzelmi dominancia esetében az egyik fél olyan felfokozott vagy beszűkült érzelmi állapotban van, hogy az adott szituációban dominánsan lép fel. A pszichológiai dominancia azt jelenti, hogy az egyik szereplő személyiségéből fakadóan dominánsan viselkedik, bár erre semmilyen objektív körülmény nem jogosítja fel". (Polcz 2012:102). Jelen kutatáshoz használt korpuszban szereplő filmek interperszonális kapcsolataiban a szubjektív hatalom jelenléte nem jellemző.

Modern filmekben a szereplők fizikai ereje, anyagi helyzete nincs kihatással a megszólításokban alkalmazott stratégiákban, így ezeket kizárom az elemezésből. Csak olyan esetekben veszem figyelembe, ha az adott jelenetben a fent említett hatalmi tényezők valamelyikét érvényesíti a megnyilatkozásban. Vizsgálom viszont az életkorból, társadalmi státuszbeli különbségből fakadó hatalmi különbségeket.

A felek közt fellépő hatalmi viszonyt hármas skálán fogom elemezni: nagy, egyenlő és kis hatalmi különbség.

7.2.2. A távolság

Brown és Levinson (1987) a távolságot egy adott kontextusban tárgyalja, mint szituációk függvényében változó tényezőt. A japán kultúrában viszont a távolságot az *uchi-soto relációk* függvényében határozzák meg az előzetes kutatások (Kitayama 2013). Kitayama kiemeli, hogy a távolságról szólva különbséget kell tennünk individualista és kollektivista társadalmak között. Míg az individualista társadalmakban főnök és beosztott lehet közeli viszonyban egymással, ennél fogva a köztük lévő távolság kicsi, és informálisabb, közvetlenebb megszólítási formákat is alkalmazhatnak, addig a kollektivista társadalmakban ez elképzelhetetlen. Természetesen a belső és

külső körön belül is változhat a távolság mértéke, illetve az interperszonális kapcsolat minősége.

Spencer-Oatey a távolság következő komponenseit említi: *szociális hasonlóság, illetve differencia (social similarity/difference)* (Brown és Gilman 1960/1972), *a kontaktus gyakorisága (frequency of contact)* (Slugoski and Turnbull 1988), az *ismeretség hossza (length of aquintance)* (Slugoski and Turnbull 1988), a *bizalmasság vagy az ismertség mértéke (familiarity, or how will people know each other)* (Holmes 1990), a *hasonló gondolkodás tudata (sense of like-mindedness*) (Brown & Gilman 1960/1972), *a pozitív és a negatív kötődés (positive/negative affect)* (Baxter 1984). (Spencer-Oatey 2008: 36).

Ha az interakciós felek közötti távolságot az *uchi-soto relációk* fényében vizsgáljuk, a fenti tényezők közül a kontaktus gyakorisága, az ismeretség hossza és a bizalmasság vagy ismertség mértéke bír jelentőséggel.

Fukushimánál (2003) a társadalmi távolság a beszélgetőpartnerek közötti „közelség mértéke", amelyet a következő három paraméter és a hozzájuk rendelt további komponensek határoznak meg. 1. az egyének közötti hasonlóság/különbség (életkor, társadalmi osztály, foglalkozás, biológiai nem, etnikai identitás, hiedelmek, értékrend); 2. mennyire ismerik jól egymást (az ismeretség időtartama, a kontaktus gyakorisága, az önkitárulkozás mértéke); valamint 3. a szimpátia (affektus). A társadalmi távolságot is egy skálán képzeli el, amelynek két végpontját „kicsi" és „nagy" elnevezésekkel látja el.

Fukushima felosztásában problémát jelent, hogy a társadalmi státusz, társadalmi osztály, intézményesített szerep, életkor, biológiai nem a hatalom és a társadalmi távolság kategóriájában is szerepel. A japán nyelv esetében az első pontban említett életkor, társadalmi osztály, foglalkozás, biológiai nem a hatalmi viszonyokban mutatkoznak meg. A 2)-es pont „mennyire ismerik jól egymást" megfogalmazás homályos, ugyanis az ismeretség időtartama vagy a kontaktus gyakorisága nem feltétlenül egyenesen arányos a távolsággal.

Az ellentmondást Polcz (2012) nyomán úgy oldom fel, hogy a másik fél fölötti ellenőrzésre feljogosító képességeket mint az életkor és társadalmi státusz a belső és külső körhöz való tartozás, valamint az affektus mértékével való összefüggésben tárgyalom. Az affektus lehet pozitív és negatív, erős, laza és zéró kötődés. Pozitív affektusról akkor beszélünk, ha a kommunikációs felek kedvelik egymást, a negatív affektus ezzel szemben azt jelenti, hogy a felek nem szimpatizálják egymást. A pozitív

és negatív érzelmek intenzitásának megfelelően megkülönböztetünk erős, laza és zéró kötődéseket. A kötődéseket Polcz (2012: 103) az alábbiak szerint határozza meg: „Az erős kötődések tartós, pozitív érzelmekkel, jelentős mértékű önkitárulkozással jellemezhető bensőséges kapcsolatok. Ilyenek például a családtagok, a rokonok és az élettársak közötti kapcsolatok, a tartós szerelmi viszonyok és a mély barátságok. Az ilyen jellegű kapcsolatokban a szereplők a lehető legközelebb állnak egymáshoz, vagyis a köztük lévő társadalmi távolság a lehető legkisebb. Ezekben az esetekben a demográfiai jellemzők irrelevánsak. A laza/zéró kötődések kategóriájába sorolom az önkitárulkozás nélküli, felületes ismeretségeket, a formális kapcsolatokat és azokat a szituációkat, amelyekben az interakció ismeretlenek között zajlik. Itt célszerű figyelembe venni a demográfiai és az egyéb változókat".

A nyugati kultúrában a hasonló demográfiai hátterű (azonos életkor, hasonló beosztás, stb.) kommunikációs felek hajlamosak közvetlenebb hangnemet megütni egymással már az első találkozáskor (szomszédok, fiatalok szórakozóhelyen, stb.), ezért Polcz (2012) az ilyen jellegű kapcsolatokat kis társadalmi távolsággal jellemzi. A japán kultúrában azonban első találkozáskor sosem ütnek meg közvetlen hangnemet az interakciós partnerek. A külső körhöz való tartozás magával vonja a kommunikációban használt formálisabb hangnemet. Így tehát a japán nyelvhasználati norma szerint a fenti esetek nagy társadalmi távolsággal jellemezhetők. A fentiek alapján a közelség/távolság következő három szintje különíthető el. 1. erős kötődés, 2. laza/zéró kötődés + kis társadalmi távolság, 3. laza/zéró kötődés + nagy társadalmi távolság (Polcz 2012: 104).

A kapcsolatkezelést Spencer-Oatey (2008) értelmezésében befolyásolja még az interakcióban részvevők száma, valamint kommunikációs felek társadalmi és interakciós szerepe. A tanár-diák, barát-barát, eladó-vásárló, stb. szerepek részben kihatással vannak a felek között fennálló hatalmi viszonyra és távolságra, ugyanakkor segít meghatározni az egyes szereplők jogait és kötelezettségeit is egy bizonyos interakcióban (ibid 37).

7.2.3. Tehertétel

Brown és Levinson (1987) a nyelvi udvariassági stratégiákat befolyásoló harmadik tényezőként a tehertételt (R) említi. Az előző két kategóriától eltérően a tehertétellel kapcsolatos kutatások nagyjából ugyanazt értik a tehertétel fogalma alatt.

A terminológiában felfedezhető némi eltérés, illetve vita folyik akörül is, hogy a jogokat és kötelességeket a tehertétel tárgykörén belül kell-e említeni. Brown és Levinson (1978, 1987) a tehertételhez sorolja a jogok és kötelességek kérdését, míg Thomas (1995) külön kezeli (Fukushima 2003: 84).

A tehertételt mértékét úgy tudjuk meghatározni, hogy a következő tényezők mennyire vannak jelen az adott helyzetben: idő, erőfeszítés, anyagi és pszichológiai teher.

Fukushimához hasonlóan a tehertételhez soroljuk a jogok és kötelességek tárgykörét is, abból a megfontolásból, hogy a tehertétel mértékét befolyásolja az a tény, hogy például a beszélőnek jogában áll-e kérést megfogalmazni, illetve kötelessége-e teljesíteni a hozzá intézett kérést (Fukushima 2003:88). Fukushima nyomán a tehertétel kettes skálán (nagy és kicsi) fogom elemezni.

A megszólítások esetén a tehertételt csak abban az esetben veszem figyelembe, ha a megszólítás módosítja a beszédaktus (kérés, bocsánatkérés, utasítás, stb.) illokúciós erejét, illetve olyan esetekben, amikor a címzettet a megszokott nyelvhasználati normától eltérő apellatív megszólítással illetnek.

7.3. Példa az apellatív megszólítások elemezésére adaptált House-féle módszer alkalmazására

Szinkron és rajongói fordítás

Az elemzés során ugyanazon hét film két célnyelvi verzióját vetem egybe. A hivatalos szinkronfordítás és a rajongói fordítás készítőjének munkája több ponton különbözik egymástól. Az első, és talán leglényegesebb faktor az eltérő fordítói eljárások követése. A szinkronfordító a honosító fordítási stratégiák szerint jár el, célja egy olyan célnyelvi szöveg létrehozása, amely nyelvhasználatban illeszkedik a magyar nyelvi normákhoz. A rajongói fordítás az elidegenítő eljárásokat részesíti előnyben megtartva a forrásnyelvi elemeket eredeti formájukban.

Összetételében más célközönséggel kell számolnia a két fordítás készítőjének. A szinkronfordítás televízióban vagy filmszínházban való bemutatásra készül, a nézőközönség soraiban ülhetnek a japán nyelvet és kultúrát bizonyos mértékig ismerők és alkalmi nézők egyaránt, tehát a fordítónak a munkája során e kettősséget kell szem előtt tartania. A rajongói fordítás ezzel ellentétben bizonyos műfaji és nyelvi

jártassággal bíró célközönségnek készül. Az összetételében más célnyelvi közönség eltérő fordítási stratégiákat követel meg. A megszólítások fordításában mindez úgy nyilvánul meg, hogy míg a szinkronverzió a célnyelvi nyelvhasználathoz közelít, addig a rajongói fordítás a forrásnyelvi megszólítási szokásokhoz ragaszkodik. Megmutatkozik ez a rokonsági megnevezések fordításában, személynevek után illesztett utótagok, titulusok fordításában egyaránt.

A fordítások értékelésekor ezért a következő szempontokat kell figyelembe venni:

1) rejtett vagy nyílt fordításról van-e szó?
2) ki a potenciális célközönség?
3) a forrásnyelvi film műfaji sajátosságai
4) a korabeli forrásnyelvi és célnyelvi normának való megfelelés

A 21. táblázatban egy példa segítségével ismertetem a House-féle modell megszólítások fordításának vizsgálatára adaptált verziójának alkalmazását. A példa a *Tokió szonáta* c. filmdráma eredeti japán szövegét, a hivatalos magyar szinkronfordítást, valamint a rajongói fordítást tartalmazza.

A táblázat tartalmazza „kódot", amely a filmcímet és a megnyilatkozás elhangzásának pontos időpontját jelzi. (TS=Tokió szonáta, 33. perc 42. másodperc). A következő oszlopban megtaláljuk a megnyilatkozásnak a korpuszban elfoglalt sorszámát, majd ezt követi a forrásnyelvi, a hivatalos célnyelvi fordítás (filmfelirat vagy szinkron), majd végül a rajongói fordítás. Az elemezés tárgyául szolgáló apellatív megszólítást kövérítve emeltem ki a szövegből. A nyelvi példákkal egy sorban tüntetem fel az interakcióban résztvevők között fennálló viszonyt.

A következő sorban közlöm az adott megnyilatkozásban szereplő apellatív megszólítás szófaji sajátosságait. Jelen példában a forrásnyelvi megnyilatkozásban *VN+san* utótag megszólítás szerepel, a szinkronverzióban *VN*, a rajongói fordítás pedig elidegenítést alkalmazva a forrásnyelvi *VN+san* apellatív megszólítás használatával él. Ezt követi a diskurzusmező, diskurzushangvétel, diskurzusmódon belüli elemzés.

A diskurzusmezőben azt vizsgálom, hogy milyen illokúciós aktust tölt be, illetve betölt-e egyáltalán az apellatív megszólítás az adott megnyilatkozásban; hogy milyen szerepe van az adott megszólításnak a beszédaktus illokúciós erejének módosításában; van-e perlokúciós hatás, valamint hogy miként érvényesül az adott apellatív megszólítás pragmatikai funkciója. Jelen esetben a forrásnyelvi megszólító elemnek a kérés beszédaktusa illokúciós erejének fokozásában van szerepe, akárcsak a

célnyelvi ekvivalensének. A perlokúció pedig a másik fél meggyőzése. Az eredeti szöveg megszólításának pragmatikai funkciója az információkezelési funkció (*IKF*), ez a célnyelvi megnyilatkozásokban sem változik.

A diskurzushangvételen belül az interperszonális kapcsolatkezelést (pozitív=P, negatív=N) és a formalitási/informalitási (F, IF rövidítésekkel jelölve) viszonyokat elemzem. Jelen esetben a forrásnyelvi megnyilatkozásban szereplő *VN+san* negatív kapcsolatkezelési stratégiát fejez ki, akárcsak a szinkronfordításban álló vezetéknévvel való megszólítás, vagy a rajongói fordítás *VN+san* megoldása. Az interakciós felek közti kommunikáció informálisnak tekinthető.

Az eredeti *VN+san* utótag, a szinkronfordításban szereplő *VN*, valamint az elidegenítő fordítói stratégia révén a rajongói fordításban megjelenő *VN+san* utótag is negatív kapcsolatkezelési stratégiát jelöl. Mindkét korpuszban a formális stílus érvényesül. Így tehát a diskurzusmezőben a funkcionális ekvivalencia mindenhol megvalósul, ezt *E* betűvel jelöltük az egyes helyeken. Az *NE* rövidítés azokat az eseteket jelzi, ahol a funkcionális ekvivalencia nem valósult meg.

A diskurzusmód rubrikában a jelenet képi világát jelenítem meg, és az apellatív megszólítás vizuális résszel való koherenciáját vizsgálom. Ugyancsak a diskurzusmódon belül vizsgálom, hogy következetesen jár-e el a fordító az egyes apellatív megszólítások fordításában. A jelenlegi példákban mindkét esetben koherens a fordítás. *K*-val a koherenciát, *NK*-val pedig a nem koherens példákat jelölöm.

Végül pedig a szociopragmatikai változókon belül a kommunikációs felek közötti hatalmi és társadalmi távolságot, valamint az affektust elemzem. A diádok között a hatalmi és szociális távolság kicsi, Sasaki és kollégájának felesége közötti dialógusról van szó, a kettejük közötti affektust lazának értékelendő.

21. táblázat. Az apellatív megszólítások elemzése a House-féle modell alapján

Kód TS: 00:33:42	Példa 221) Kolléga felesége→Sasaki	FNYSZ Szótagszám 19	CNYSZ1 (hivatalos f.) Szótagszám: 18		CNYSZ2 (fansub) Szótagszám: 13	
		ささきさん、どうかクロスのことを守ってください。 **/Sasaki san**, dô ka Kurosu no koto wo mamotte kudasai.	**Sasaki,** / mondja csak, / megkérhetném, hogy vigyázzon a férjemre?		**Sasaki san**, kérem, figyeljen a férjemre.	
Apellatív megszólítás		VN+san	VN		VN+san	
Dmező	**Ill. aktus**	Figyelemfelkeltés	Figyelemfelkeltés	E	Figyelemfelkeltés	E
	Perl.	Meggyőzés	Meggyőzés	E	Meggyőzés	E
	Ill. erő modulálása	Kérés fokozása	Kérés fokozása	E	Kérés fokozása	E
	Pragmatikai funkció	IKF	IKF	E	IKF	E
DH	**Kapcsolatkezelési stratégia**	N	N	E	N	E
	Formalitás/ Informalitás	IF	IF	E	IF	E
DMód	**Képi világgal való koherencia**		K		K	
	Konzekvens fordítás		K		K	

Szociopragmatikai változók

Hatalom	Társadalmi távolság	Affektus
K (kolléga felesége)	Belső kör	Laza

7.4. Funkcionális ekvivalencia megvalósulása

A következő lépésben az ekvivalencia-viszonyok vizsgálatának menetét mutatom be. Fel kell idéznünk House (1997, 2001) nyílt és rejtett fordítás értékelésére tett megállapításait. House a szinkront rejtett fordításnak nevezi, amelynek nyelvhasználata a célnyelvvel megegyező kell, hogy legyen. A felirat hozzáférést biztosít az eredeti szöveghez, ezért nyílt feliratnak nevezi House (1997, 2001), ahol nem lehet cél a forrásnyelvi szöveggel való teljes azonosság, a másodlagos funkcionális ekvivalencia megvalósítására kell törekedni.

Nem tekintettem az elemzés tárgyának az állatokkal szembeni megszólításokat, valamint azokat a példákat, amelyekben tartalmilag téves fordítás szerepel.

7.5. Fordítási hiba

A fordítási hibát tartalmazó megnyilatkozásokban az ekvivalenciavizsgálat értelmét veszti, ezért ezeket a példákat kizárom az elemzésből.

Az elemzett nyelvi példák között a rajongói fordításban négy esetben téves fordításról beszélhetünk. A *Tokió szonáta* c. film egyik jelenetében az anya és Kenji közötti dialógusban arról van szó, hogy az apa tiltására, mely szerint Kenjit nem engedik magán zongoraórákat venni, az anya egy alternatív javaslattal él: *Mi lenne, ha az iskolában tanulnál ilyesmit* (=zenét)? A rajongói fordításban viszont az anya egy „zenés osztályba" való jelentkezést javasol a fiának.

A 22. táblázatban szereplő második, (b) példa a *Yamad*áék *a szomszédból* c. film rajongói fordításából származó példát már a bevezetőben láthattuk, itt a vezetéknév és keresztnév felcserélésből adódik a hiba. Mivel a célnyelvi szöveg megnyilatkozás szinten eltér az eredetitől, így ebben a példában az ekvivalencia-viszonyok vizsgálatának nincs értelme.

22. táblázat. Példa hibás fordításra

Sorszám	Kód	Interakciós felek	Pl.	FNYSZ	CNYSZ (1) Sz	CNYSZ (2) F	Idő
208	TS	anya-fia	(a)	そういうのは学校の音楽の時間にやればいいんじゃないの？ /Sô iu no wa gakkô no ongaku no jikan ni yareba ii n ja nai no?	Mit szólnál, **fiam**, ha az iskolában játszanál énekórán?	Talán meg kellene próbálnod egy zenés osztályt az iskolában.	00:17:40
14	Y	recepciós-kisfiú	(b)	キミ、お名前は？キムラトシオ。**/Kimi**, o namae wa?/Kimura Toshio.	Lássuk csak… Kimura. A vezetékneve?	Mi a vezetékneved, **Kimura**?/ Toshio.	00:16:54

A célnyelvi szövegkönyvekben előforduló a megszólítások fordítását nem befolyásoló fordítói hibákat jelen dolgozatban nem tárgyaljuk.

7.6. Összegzés

Ebben a fejezetben az apellatív megszólítások fordításának értékelésére adaptált House-féle modellt mutattam be, és egy példával illusztráltam a modell japán megszólítások magyar fordításának vizsgálatára történő alkalamzását. Ugyancsak ebben a fejezetben tisztáztam a fordítási hiba fogalmát.

A diskurzusmezőben az apellatív megszólítás illokúciós és perlokúciós hatását, pragmatikai funkcióját vizsgálom, valamint azt hogy, hogyan modulálja az adott megszólítás a megnyilatkozás illokúciós erejét. A diskurzushangvételben az apellatív megszólítás által kifejezett kapacsolatkezelési stratégiát (pozitív vagy negatív), valamint a fomalitási és informalitási viszonyokat elemzem. A diskurzusmódban a megnyilatkozásban elhangzó megszólításnak a film képi világával való koherenciáját vizsgálom. Ezen kívül azt is figyelem, hogy egy adott filmen belül konzekvens-e az apellatív megszólítások használata.

A szociopragmatikai tényezőkről a következő megállapításokat tehetjük: 1) a japán nyelvben a másik fél fölötti ellenőrzésre feljogosító képességek az életkor, társadalmi státusz, intézményesített szerep, a nembeli különbség, fizikai erő lehetnek. Ide sorolom a Spencer-Oatey által említett jogokat és kötelezettséget is. A társadalmi távolság meghatározásában első helyen említhetjük a belső vagy külső körhöz való tartozást, az ismeretség hossza, a kontaktus gyakoriságát, a bizalmasság vagy az ismertség mértéke, az affektust vagy kötődést. Az ismertség hossza, kontaktus gyakorisága, ismertség mértéke komponensek nehezen behatárolhatók. Felmerül a kérdés, hogyan definiálható egy kapcsolat, amelyben a felek régóta ismerik egymást, de ritkán vagy szinte egyáltalán nem találkoznak (pl. régi iskolatárs), vagy kollégaként gyakran találkoznak, de nem kedvelik egymást.

A szereplők közötti hatalmi viszonyok, távolság, stb. a cselekmény során változhat, ezért a szociopragmatikai változókat minden egyes megnyilatkozásban külön elemzem.

A modern japán filmekre nem jellemző, hogy a fizikai erő befolyásolná a megszólításokban alkalmazott stratégiákat, ezért ezek a tényezők nem képezik a vizsgálat tárgyát. Az életkorbeli és társadalmi státuszbeli különbségeket nagy/ kicsi kettős skálán elemzem.

8. Ekvivalencia-viszonyok a szinkronizált filmek hivatalos és rajongói fordításában. Pragmatikai elmozdulások, pragmatikai többlet és pragmatikai veszteség

8.1. Az ekvivalencia-viszony vizsgálata

Az elemzés menetének ismertetése után rátérek az ekvivalencia-viszonyok vizsgálatának bemutatására.

A hetedik fejezetben ismertetett apellatív megszólítások fordításának elemzésére adaptált House-féle modellel elemeztem a funkcionális ekvivalencia kérdését a japán filmek hivatalos és rajongói fordításában. A forrásnyelvi, illetve a két célnyelvi példa elemzését egy táblázat segítségével végeztem el, ahol a diskurzusmezőben, diskurzushangvételben és diskurzusmódban vizsgáltam az ekvivalencia-viszonyokat.

Egy apellatív megszólítás fordítását akkor tekintem nem ekvivalensnek, amikor a célnyelvi beszédaktus pragmatikai funkciója oly mértékben változik, hogy az befolyásolja a szöveg koherenciáját, vagy olyan mértékű *idegenszerűséget* hordoz, amely kognitív terhet ró a nézőre.

Magyarázatot igényel, hogy mit értünk idegenszerűség alatt. Klaudy vezeti a be a fordítástudományba a kvázi-helyesség fogalmát a fordított szövegeket jellemző nyelvhasználat jelölésére. A fogalom olyan helyzetekre utal, amikor a forrásnyelv közvetített interferenciájának hatására a fordítás eredményeképpen keletkezett célnyelvi szövegek enyhén eltérnek az autentikus célnyelvi szövegtől (Klaudy 2006: 161). Idegenszerűséget okozhatnak a pragmatikai eredetű jelenségek is, mint a forrásnyelvi megszólítási szokásoknak a célnyelvi szövegben való megjelenítése.

A 23. táblázatban szereplő interakció *Az alkonyat harcosa* c. a 19. századi Japánban játszódó történelmi drámában hangzik el, az alacsony rangú szamuráj, Seibei és gyerekkori szerelme, Tomoe között. Seibei és Tomoe gyerekkori barátok, így a köztük lévő hatalmi és szociális távolság kicsi, kapcsolatukat erős affektus jellemzi. A hivatalos fordítás szinkronfordítás, a rajongók által készített fordítás pedig feliratként jelenik meg a képernyőn.

Az igei megszólítás nem képezi a kutatás tárgyát, a 23. táblázat nyelvi példájában viszont elengedhetetlen nominális megszólítás igei megszólítással való

együttes elemzése. A forrásnyelvi apellatív megszólítás a *sama* udvariassági utótaggal álló keresztnév. A keresztnévvel való megszólítás a felek közti intimitást, közelséget jelzi, a *sama* utótag pedig a ház urának, valamint a szamuráji rangnak kijáró tisztelet, megbecsülés kifejezője. A megnyilatkozásban szereplő ige a *nasaru* ige tájnyelvi, *naharu* formája tiszteleti alakban áll. A hivatalos fordításban alkalmazott *Seibei uram* megszólítás megfelelően illeszkedik a forrásnyelvi megszólításhoz és a magázó igealak is követi a japán eredetiben szereplő tiszteleti alak stílusát. Ezen felül a korabeli magyar nyelvhasználati szokásoknak is megfelel. A keresztnév, valamint a birtokos személyraggal álló társjelölő egyaránt a felek közötti közeli viszonyt jelzik, ugyanakkor az *uram* társjelölő egyben a tisztelet kifejezésére is szolgál. Ezzel szemben a rajongói fordításban szereplő tegező alak és társjelölő nélküli keresztnévi megszólítás nem illeszkedik a korabeli megszólítási szokásokhoz, és sérülnek a hatalmi viszonyok is. Ezért tehát a diskurzushangvételben nem valósul meg a nyílt fordításban elvárt másodlagos funkcionális ekvivalencia. A táblázatban ezt az *NE* rövidítés jelzi.

Ekvivalencia-viszonyok vizsgálata a diskurzusmódban: a megnyilatkozás apellatív megszólításának elsődleges pragmatikai funkciója a kapcsolatkezelés, ezen belül pedig közelséget jelző apellatív megszólítási használattal a kapcsolat erősítése és a tisztelet kifejezése. A hivatalos magyar fordításban alkalmazott megszólítás használata ekvivalens a forrásnyelvivel. A rajongói verzióban azonban a tisztelet kifejezése elmarad, így e tekintetben nem valósul meg az ekvivalencia. Az apellatív megszólítások illokúciós erőt moduláló szerepét tekintve megállapítható, hogy mindkét verzióban fokozzák a kérdés beszédaktusának illokúciós erejét, tehát az ekvivalencia megvalósul. A hivatalos verzióban alkalmazott apellatív megszólítási forma koherens a film képi világával, a rajongói fordításban alkalmazott tegező forma és társjelölő nélküli keresztnévi megszólítás a korabeli Japánt megelevenítő képi világgal nem mutat koherenciát. Ezért a másodlagos funkcionális ekvivalencia itt sem valósul meg. A táblázatban az *NK* rövidítés utal rá.

23. táblázat. Az ekvivalencia-viszonyok vizsgálata

Kód AH 00:33:14	Példa 468)	FNYSZ	CNYSZ1 (hivatalos f.)		CNYSZ2 (fansub)	
		Szótagszám 11	Szótagszám: 8		Szótagszám: 5	
	Tomoe→Seibei	覚えてなはる、せいべい様？ /Oboete naharu, **Seibei sama**?	Emlékszik rá, **Seibei uram**?		Emlékszel, **Seibei**?	
Apellatív megszólítás		KN+sama utótag	KN+birt. szragos társjelölő	E	KN	NE
Dmező	**Ill. aktus**					
	Ill. erő modulálása	Kérdés fokozása	Kérdés fokozása	E	Kérdés fokozása	E
	Pragmatikai funkció	KaKF (kapcs.erősítése: fam)	KaKF (fam.)	E	KaKF	E
Dhangvétel	**Kapcsolatkezelési stratégia**	P/+magázódás	P/+magázódás	E	P/+tegeződés	NE
	Formalitás/ Informalitás	IF	IF	E	IF	E
DMód	**Képi világgal való koherencia**		K		NK	
	Konszekvencia a megszólítások fordításában		K		K	
Szociopragmatikai változók						
Hatalmi távolság		Társadalmi távolság			Affektus	
K (gyerekkori barátok)		K (belső kör)			Erős	

Ahhoz, hogy az ekvivalencia-viszonyokat még világosabban lássuk, egybevetettem a fordított szöveget az egynyelvű magyar korpuszban található megnyilatkozásokkal. Következésképpen megállapítható, hogy a rajongói fordításban alkalmazott forma a korabeli magyar megszólítási normával is ellenkezik. Az egynyelvű magyar korpuszban elemzett két korabeli filmben (*A kőszívű ember fiai* és a *Légy jó mindhalálig*) a férfi-nő dialógusokban nem találunk példát tegező formára. A férfiak és nők közötti hivatalos párbeszédekben a titulus (12 előfordulás), társjelző (öt előfordulás), valamint a vezetéknévvel való megszólítás (két előfordulás) jellemző, az ige pedig mindenhol magázó alakban szerepel. A közeli viszonyban állók közötti interakcióban a keresztnévvel való megszólítást (12 előfordulás) vagy a társjelzővel álló keresztnévi megszólítást alkalmazták, és itt is magázó igealak áll a megnyilatkozásokban.

A 24. táblázatban, a *Tokió Szonáta* című filmdrámából származó példában a rajongói fordításban sérülnek az ekvivalencia-viszonyok. A jelenetben arról van szó, hogy férj által kiváltott, a tettlegességig fajuló családi veszekedésben a gyermek súlyosan megsérül, mentőt kell hívni hozzá. Szintén ebben a jelenetben derül fény arra is, hogy a feleségnek egy ideje tudomása van róla, hogy a férj munkanélküli lett. Amikor a gyermek leesik a lépcsőről, és eszméletét veszti, a feleség kétségbeesetten utasítja férjét, hogy azonnal hívjon mentőt.

24. táblázat. Példa az ekvivalencia-viszony meg nem valósulására

<table>
<tr><td>Kód TSz:
00:13:31</td><td>Példa 8)

férj-feleség</td><td colspan="2">FNYSZ
Szótagszám 6</td><td colspan="2">CNYSZ1
(hivatalos f.)
Szótagszám: 5</td><td colspan="2">CNYSZ2 (fansub)
Szótagszám: 6</td></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td colspan="2">あなた、救急車。 / Anata, kyûkyûsha.</td><td colspan="2">Hívd a mentőket!</td><td colspan="2">Szívem, hívd a mentőt!</td></tr>
<tr><td>Apellatív megszólítás</td><td></td><td colspan="2">E/II</td><td colspan="2">-</td><td colspan="2">Kedveskedő fn.+birtokos szem.rag</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Dmező</td><td>Ill. aktus</td><td colspan="2">harag, düh kifejezése</td><td>-</td><td></td><td></td><td>NE</td></tr>
<tr><td>Ill. erő módosítása</td><td colspan="2">Utasítás fokozása</td><td>-</td><td>E</td><td>Utasítás Enyhítése</td><td>NE</td></tr>
<tr><td></td><td>Pragmatikai funkció</td><td colspan="2">IKF</td><td>IKF</td><td>E</td><td>IKF</td><td>E</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Dhangvétel</td><td>Kapcsolatkezelési stratégia</td><td colspan="2">P</td><td>P</td><td>E</td><td>P</td><td>E</td></tr>
<tr><td>Formalitás/ Informalitás</td><td colspan="2">IF</td><td>IF</td><td>E</td><td>IF</td><td>E</td></tr>
<tr><td>DMód</td><td colspan="2">Képi világgal való koherencia
 </td><td colspan="2">K</td><td colspan="2">NK</td></tr>
<tr><td></td><td colspan="2">Konszekvencia a megszólítások fordításában</td><td colspan="2">K</td><td colspan="2">NK</td></tr>
<tr><td colspan="8">Szociopragmatikai változók</td></tr>
<tr><td colspan="3">Hatalom</td><td colspan="2">Társadalmi távolság</td><td colspan="3">Affektus</td></tr>
<tr><td colspan="3">K (férj-feleség)</td><td colspan="2">K (belső kör)</td><td colspan="3">-Erős</td></tr>
</table>

A 24. táblázatban a forrásnyelvi szövegben az *anata* egyes szám második személyű névmás szerepel. A házastársak közötti *anata* megszólítást a fordításban gyakran kedveskedő megszólítás váltja fel, amely megfelelően igazodik is a célnyelvi

megszólítási szokásokhoz. Jelen esetben viszont az interakció egy családi veszekedéskor hangzik el. A hivatalos szinkronfordítás nem tartalmaz megszólító elemet, a rajongói fordítás viszont a *szívem,* birtokos személyraggal ellátott kedveskedő megszólítással él, amely a valós életben egy családi perpatvarban elképzelhetetlen.

Az ekvivalencia két ponton sérül a rajongói verzióban: 1) A diskurzusmezőben az illokúciós aktus és az illokúciós erő módosítása sérül olyan mértékben, hogy a fordított szöveg idegenszerűséget kelt a célnyelvi nézőben. Míg az eredeti megnyilatkozásban a beszélői szándék a címzett utasítása, az E/II. személyű személyes névmással kifejezett apellatív megszólítás pedig fokozza a megnyilatkozás illokúciós erejét, addig a célnyelvi szövegben alkalmazott birtokos személyraggal ellátott kedveskedő megszólítás épp ellenkezőleg, gyengíti az utasítás beszédaktusának erejét. A diskurzusmezőben tehát sérülnek az ekvivalencia-viszonyok. 2) A diskurzusmódban a film verbális és képi világa közötti koherencia sérül, egy családi veszekedést bemutató jelentben a kedveskedő megszólítás disszonánsan hat. Továbbá az *anata* E/II. személyes névmás fordítása nem konzekvens.

8.2. Eredmények

8.2.1. Szinkronfordítás

Az elemzés alapján a következő konklúzió vonható le az ekvivalencia-viszonyok megvalósulásáról. A hivatalos fordításokban egy helyen sérül az ekvivalencia-viszony. A *Totoro* c. filmben a szomszéd néni gyerekek általi megszólításának fordításában mutatkozik inkonzekvencia. Bár az esetek többségében a *néni* célnyelvi ekvivalens használatával él a fordító, és más rokonsági megnevezésekben is a magyar nyelvhasználati szokások érvényesülnek, négy helyen a *nagymama* apellatív megszólítással találkozunk. A szomszéd néni *nagymama* apellatív megszólítással való illetése a magyar megszólításokban nem megszokott, ezért a célnyelvi megnyilatkozás idegenszerűséget kelt az olvasóban. Amennyiben a fordító célja az elidegenítő fordítási stratégiával az lett volna, hogy megismertesse a magyar nézőt a japán megszólítási formákkal, a kettős szóhasználat miatt ez is meghiúsult.

8.2.2. Rajongói feliratok

A rajongói feliratokban több olyan esettel találkozunk, ahol a másodlagos funkcionális ekvivalencia nem valósul meg. A *Totoro* c. anime rajongói változatában az elidegenítés következtében több helyen is sérül az ekvivalencia-viszony. Az idősebb nővér *nővérem/nővérkém* megszólítása ötször, míg a szomszéd néni *nagyi/nagymama* apellatív megszólítással való címzése nyolcszor van jelen a szövegben. Szintén idegenszerűséget kelt a nézőben a 25. táblázatban látható rajongói fordítói megoldás, így ezen a ponton sem valósul meg a másodlagos funkcionális ekvivalencia.

25. táblázat. Példa az ekvivalencia-viszony nem megvalósulására a rajongói fordításban (1)

Sorszám	Kód	Interakcióban résztvevők	FNYSZ	CNYSZ 1 (szinkron)	CNYSZ 2 (rajongói)	Idő
161	T	tanárnő-osztály	みなさん、仲良くできますね。 /Mina san, nakayoku dekimasu ne.	Jól van, **gyerekek**?	Segítünk nekik mindenben, igaz, **osztály**?	00:41:47

A 25. táblázat megnyilatkozásában látható *minasan* (szó szerinti fordításban: *mindenki*) alkalmi megszólítást a gyerekekkel szemben alkalmazza a tanító. A szinkronfordításban használt *gyerekek* megoldás megfelelően illeszkedik a célnyelvi normához. Ezzel szemben a rajongói fordításban alkalmazott *osztály* fordítás idegenszerű.

A 26. táblázatban bemutatott *Alkonyat harcosa* c. történelmi drámából származó példákban a diskurzushangvételben és a diskurzusmódban egyaránt sérülnek az ekvivalencia-viszonyok. Az igei megszólítás nem képezi a vizsgálatunk tárgyát, jelen esetben – a 23. táblázatban bemutatott példához hasonlóan – a szinkronfordításban alkalmazott magázó igealakkal társult személynévi megszólítás, illetve a rajongói fordításban szereplő tegezéssel együtt járó megszólítás eltérést eredményez az interperszonális kapcsolatok minőségében a két célnyelvi szövegben, ezért elengedhetetlen a nominális megszólítással való együttes elemzése.

26. táblázat. Példa az ekvivalencia-viszony nem megvalósulására a rajongói fordításban (2)

Sorszám	Kód	Pl.	Interakcióban résztvevők	FNYSZ	CNYSZ (1) Szinkron	CNYSZ (2) rajongói	Idő
419	AH	(a)	Kayano-Seibei	おかえりなさい。/Okaeri nasai.	Jó estét, **édesapám**!	Köszöntelek itthon!	00:06:10
420	AH	(b)	Seibei-anyja	ただいま帰りました。**おかはん**、ご気分どうでがんす。/ Tadaima kaerimashita. **Okahan**, go kibun dô degansu ka.	Hazajöttem a munkából. **Édesanyám**, hogy van ma este?	Hazajöttem**, anyám**. Hogy vagy ma este?	00:06:28

A 26. táblázat mindkét példájában szülő és gyermeke közötti interakcióról van szó. Az (a) példa Seibei és kislánya, míg a (b) mondat Seibei és idős édesanyja között zajlik. A szülő-gyermek párbeszédekben (Seibei-lányai; Seibei-anyja) az eredeti megnyilatkozásokban a felmenő ági rokonok megszólítására rokonsági megnevezés szerepel, az igealak pedig mindvégig udvarias formában áll. A hivatalos fordítás követi a forrásnyelvi nyelvhasználati stílust.

A korabeli (19. századi) magyar filmekben, és a magyar nyelvhasználatban szintén a magázódás volt megszokott, a szülők megszólítása pedig az *anyám, édesanyám, édesapám, apám* rokonsági megnevezésekkel történt. A kontrollelemzéshez használt korpuszban, a *Kőszívű ember fiai* c. magyar történelmi drámában a szülők megszólítására négy esetben az *anyám*, két esetben pedig az *édesanyám* apellatív megszólítás hangzik el, a *Légy jó mindhalálig* 1890-es évek elején játszódó filmben az *édesanyám* megszólítás szerepel. A szülővel való párbeszédben viszont előfordul a tegező viszony is.

A rajongói fordítás nem minden esetben illeti apellatív megszólítással a felmenő ági rokont, és végig a tegező formát alkalmazza. Az egynyelvű korpuszban is találunk példát az anya-fia közötti párbeszédben a tegező viszonyra 19. században játszódó film esetén, így a célnyelvi norma ellen nem vét a fordítás. A forrásnyelvi nyelvhasználattól viszont ezen a ponton eltér.

Közvetlen stílust használ viszont a rajongói fordítás a férfi-nő közötti dialógusokban is. A 27. táblázat (a) példa Seibei és gyerekkori szerelme, Tomoe között zajlik. Az eredeti megnyilatkozás nem tartalmaz apellatív megszólítást, csak utaló elemet (*KN+san*), az ige udvariassági toldalékkal (*desu/masu*) áll. A rajongói fordítás a *Tomoe kisasszony+tegező alak* fordulattal él. A (b) példa Tomoe és volt férje közti

interakciót mutatja be, a rajongói fordítás apellatív megszólítást nem tartalmaz, az ige tegező alakban áll.

27. táblázat. Példa az ekvivalencia-viszony nem megvalósulására a rajongói fordításban (3)

Sorszám	Cím	Kód	Interakcióban részvevők	FNYSZ	CNYSZ (1) Szinkron	CNYSZ (2) Rajongói fordítás	Idő
463	AH	(a)	Seibei-Tomoe	あ、朋江さんでしたか。まったく分かりませんでした。/A, Tomoe san deshita ka? Mattaku wakarimasen deshita.	Ó, **Tomoe asszony**! Teljesen nem ismertem meg.	Ó, **Tomoe kisasszony**./Nem ismertelek meg.	00:30:19
470	AH	(b)	Tomoe-Kôda (Tomoe volt férje)	あんた、やめてください。/**Anta**, yamete kudasai.	Hagyja abba, **kegyelmed**.	Kérlek, hagyd abba!	00:37:10

A 27. táblázatban bemutatott példákban a fordítás eltér a forrásnyelvi verzió nyelvhasználatától, ugyanakkor a korabeli magyar nyelvi normát sem követi. A korpuszban elemzett 19. században játszódó filmben a férfiak és nők közötti párbeszédben formális megszólítással és magázó formával találkozunk.

A funkcionális ekvivalencia a diskurzusmódban sem valósul meg, a film képi világa (korabeli öltözet, hajviselet, stb.) nincs összhangban ugyanis a filmben alkalmazott közvetlen megszólítási formákkal.

A 28. táblázatban szereplő négy példa az egynyelvű magyar korpuszból származik, az interakciók mindegyike egymással közeli, intim viszonyban álló (vagy korábban közeli viszonyban állt) diádok között zajló dialógust tartalmaz. Apellatív megszólításként minden esetben a keresztnév áll, az ige pedig magázó alakban van.

28. táblázat. Példa az egynyelvű korpuszból közeli viszonyban álló diádok közötti interakcióra

Sorszám	Kód	Pl.	Interakcióban résztvevők	Megnyilatkozás	Idő
221	KEF	(a)	Palvicz Ottó-Alfonsine	Egyedül nem dönthet a sorsáról, **Alfonsine**.	00:24:14
248	KEF	(b)	Alfonsine-Jenő	Menjen velük, **Jenő**!	00:49:47
262	KEF	(c)	Richárd-Edit	**Edit**, ilyen veszélyt vállalt miattam?	1:09:11
314	LJM	(d)	Török János-Bella	Látja, **Bella kisasszony** mennyire rokonlelkek vagyunk.	00:51:17

A 29. táblázatban bemutatott példában a *Méz és lóhere* tévésorozat rajongói fordításában megmutatkozó fordítói következetlenségnek lehetünk tanúi. Az (a) példát

már lathattuk a 7. fejezetben,a 20. táblázatban, amikor a film képi világa és a megnyilatkozásban szereplő apellatív megszólítás közötti inkoherenciáról volt szó. A rajongói fordítás mindvégig megtartja a forrásnyelvi szövegben álló *senpai* utótagot az idősebb iskolatárshoz intézett címzésben, a megszólítást azonban hol tegező, hol meg magázó igealak kíséri. A japán eredetiben a *VN+senpai* utótag szerepel, az ige az udvarias *desu/masu* alakban áll. A hivatalos szinkronverzió vezetéknévvel illeti a címzettet, és a tegező igealakot használja, ahogy az a magyar iskolai környezetben alkalmazott nyelvhasználati szokásokra jellemző. A rajongói fordítás megtartja a *VN+senpai* megszólítást, az igealak megválasztásában azonban nem konzekvens a fordító, míg az (a) példában magázó forma követi az apellatív megszólító elemet, a (b) példában már tegeződéssel találkozunk. A *VN+senpai* utótag magázó igealakkal való használatával a fordítónak feltehetően az volt a célja, hogy a japán iskolai környezetre jellemző *senpai-kôhai viszonyra* jellemző nyelvhasználatot érzékeltesse. A következetlenséggel azonban megzavarja a fordító a célnylevi nézőt, magyarázatra szorul, hogy miből ered a két példában felfedezhető fordításbeli különbség.

29. táblázat. Példa az ekvivalencia-viszony nem megvalósulására a rajongói fordításban (4)

Sorszám	Kód	Pl.	Interakcióban résztvevők	FNYSZ	CNYSZ (1) Sz	CNYSZ (2) F	Idő
363	ML	(a)	kôhai-senpai	**先輩、森田先輩**。起きて、もう 9 時半ですよ。 **/Senpai, Morita senpai**! Okite, mô ku ji desu yo.	**Morita, hé, Morita**! Ébredj fel, már fél 10 van.	**Senpai! Morita-senpai**! *Ébredjen*! Már 9:30 van!	00:07:34
371	ML	(b)	kôhai-senpai	**森田先輩**、起きてください。**/Morita senpai**, okite kudasai!	**Morita**, kérlek, kérlek, ébredj!	**Morita-senpai**, *ébredj* fel!	00:09:23

Az egynyelvű magyar korpuszban a korabeli filmek, sorozatok nem tartalmaznak olyan nyelvi példát, ahol a rangidős iskolatársat magázó formával illetnék. A jelenkori filmekben az iskolatársak, azonos korosztályhoz tartozó fiatalok egymás közötti megszólítása keresztnévvel és tegező igealakkal történik. Diákok egymásközti vezetéknévvel illetésére, illetve magázódásra csak a 19. századi nyelvhasználatot tükröző *Légy jó mindhalálig* c. filmben találunk példát.

Ugyancsak idegenszerűséget okoz a *Méz és Lóhere* c. film 30. táblázatban szereplő megnyilatkozásának rajongói feliratában alkalmazott megszólítási forma.

30. táblázat. Példa az ekvivalencia-viszony nem megvalósulására a rajongói fordításban (5)

Sorszám	Kód	Interakcióban résztvevők	FNYSZ	CNYSZ (1) Sz	CNYSZ (2) F	Idő
398	ML 4. r.	barátok	いた、ころぼっくる発見。/Ita, korobokkuru, hakken.	Szóval itt vagy, **kismanó**.	Itt vagy hát, **Korobokkuru**!	00:07:57

A forrásnyelvi szövegben elhangzó *korobbukuru* (vagy más kiejtéssel *koroppukuru*) az ainu folklórban kis, alacsony növésű emberekre utal, amelyre megfelelő fordításnak tűnik a szinkronverzióban szereplő *kismanó* megoldás. A rajongói fordítás – nem tudni, tévedésből vagy tudatosan – az eredeti japán apellatív megszólítást veszi át, amelyet azonban az átlag rajongói célközönség nem ismerhet, idegenszerűséget okozva ezáltal a szövegben.

Felmerül a kérdés, hogy a másodlagos funkcionális ekvivalencia szempontjából, hogyan értékelendőek a forrásnyelviből átvett japán megszólítási formák a rajongói fordításban, hol húzható meg a határ az idegenszerűséget keltő, illetve a célnyelvi közönség számára még „megemészthető" megszólítások között. Tekintettel kell lennünk arra, hogy nyílt fordításról van szó, amelyre jellemző a forrásnyelvi elemek átvétele. Szintén fontos tényező, hogy a szinkronfordítások célközönségével összehasonlítva egy viszonylag homogén táborral van dolgunk, amely rendelkezik bizonyos japán nyelvi és kulturális ismeretekkel, akiknek a rajongói fordításban alkalmazott japán nyelvi elemek, mint a *san, kun, chan* utótagok, a rokonsági és fiktív rokonsági elnevezések (pl. *onêsan*), a gyakoribb titulusok és státuszjelölők (pl. *sensei*), stb. nem okoznak idegenszerűséget. Így a funkcionális ekvivalencia szempontjából sem okoznak problémát. Ugyanakkor külön kell kezelnünk a 25. és 30. táblázatban közölt példához hasonló eseteket, amelyeket a japán nyelvet valamennyire ismerő néző sem tud értelmezni. Szintén ide sorolandók az inkonzekvens fordítói megoldások, valamint az olyan esetek, amelyek sem a forrásnyelvi, sem a célnyelvi norma szerint nem tekinthetők adekvát megoldásnak.

A korpuszban szereplő többi apellatív megszólítás fordításában nem észleltünk olyan mértékű pragmatikai változást, amely kognitív terhet róna a célnyelvi nézőre.

8.3. Pragmatikai elmozdulások, pragmatikai többlet, pragmatikai veszteség

8.3.1. Pragmatikai elmozdulások

A korpusz elemzése során felfigyeltem egy másik jelenségre is: a forrásnyelvi és célnyelvi megnyilatkozások között felfedezhetők olyan pragmatikai eltérések, amelyek az ekvivalenica-viszonyokat nem befolyásolják. A fordítás következtében előfordul, hogy az apellatív megszólítás eredeti pragmatikai jellemzői megváltoznak, nem olyan mértékben viszont, hogy az ekvivalencia-viszonyok sérülnének, ám az interperszonális kapcsolatok minőségére kihatással vannak. Ilyenkor *pragmatikai elmozdulásról* beszélünk. Az elemzés során arra kerestük a választ, hogy milyen fordítói döntések, törvényszerűségek állnak a pragmatikai elmozdulások jelensége mögött.

Polcz (2012) a konvencionálisan indirekt beszédaktusok fordítását vizsgálva beszél a pragmatikai elmozdulásokról. Polcz megfogalmazásában „a pragmatikai elmozdulások olyan szintaktikai és lexikai változtatások, amelyek kisebb-nagyobb mértékben modulálják a megnyilatkozások illokúciós erejét, valamint hatással vannak a nyelvi direktségre és az udvariasságra" (ibid 112). Polcz a pragmatikai elmozdulások hat altípusát különíti el: 1) A direktségi kategóriák közötti elmozdulások; 2) A kontextuális tényezők közötti elmozdulások; 3) A reális és a hipotetikus formák közötti elmozdulások; 4) Az explicit és az implicit formák közötti elmozdulások; 5) A pozitív és a negatív formák közötti elmozdulások; 6) Az orientációk közötti elmozdulások.

Az apellatív megszólítások esetében a pragmatikai elmozdulások olyan lexikai változtatások, amelyek kisebb-nagyobb mértékben modulálják a megnyilatkozások illokúciós erejét, az illokúciós és perlokúciós aktust és hatással vannak az interperszonális kapcsolatkezelésre (azaz *interperszonális elmozdulás*hoz vezetnek).

A célnyelvi szövegekben előforduló pragmatikai elmozdulások kategorizálása és kategóriánként való számszerűsítése problémás. Az interperszonális kapcsolatkezelésben történt előjelváltás ugyanis további pragmatikai elmozdulások előidézője lehet: módosulhat a megnyilatkozás illokúciós ereje, maga az illokúciós aktus, az apellatív megszólítás által jelzett pragmatikai funkció.

8.3.1.1. Pozitív kapcsolatkezelési stratégia negatív előjelűre történő változása a fordítás során

A 31. táblázat olyan példákat mutat be, ahol az eredeti pozitív kapcsolatkezelési stratégia negatív előjelűre változik a fordítás során. A szinkronfordításokban a pozitív kapcsolatkezelési stratégia negatí előjelűre történő változása az esetek mindössze 1.68%-ra volt jellemző, a rajongói feliratokban pedig 0.41% volt az arány. A táblázatban a kód mellett zárójelben feltüntetett *F* betű arra utal, hogy rajongói fordításról van szó, az *Sz* pedig a szinkront jelzi.

31. táblázat. Pozitív kapcsolatkezelési stratégia negatív előjelűre változása a fordítás során

Sorszám	Kód	Pl.	Interkcióban résztvevők	FNYSZ	CNYSZ	Idő
189	T (F)	(a)	kislány-ismeretlen férfi	すみません…**おじさん**、あの…/Sumimasen... **ojisan**, ano...	Elnézést, **uram**!	01:10:08
181	T (F)	(b)	nővérek	**おねえちゃん！/Onê chan**!	**Nővérkém**!	01:05:31
285	N3.r. (Sz)	(c)	barátnők	あら、そう**淳ちゃん**、じゃ、そろそろ、 お暇ましようかしら 。 /Ara, sô **Jun chan**, ja, sorosoro, ohima shiyô ka.	Tényleg, **Junko**? Akkor itt az ideje, hogy lelépjünk.	00:03:36
351	AT (Sz)	(d)	alkalmazott-főnök	すいません、**お父さん**/Suimasen, **otôsan**.	Elnézést, **uram**!	00:53:02
381	ML1r. (Sz)	(e)	iskolatársak	どうしたんだね、**山田君**/Dô shita n da ne, **Yamada kun**?	Valami baj van, **Yamada**?	00:17:56

A 31. táblázat (a) példájának japán megnyilatkozásában fiktív rokonsági megnevezés (*ojisan/bátyám*) hangzik el. A dialógus a 10-12 éves Satsuki és a mezőn dolgozó középkorú férfi között zajlik. Takiura (2008) elmélete alapján úgy tekinthető, hogy a rokonsági megnevezéssel összevetve az *uram* társjelölő negatív kapcsolatkezelési stratégiát hordoz. A (b) példa eredeti forrásnyelvi apellatív megszólítása (*onêchan*) *nővérkém*et jelent. A magyar fordítás kicsinyítőképző nélkül alkalmazza a szemantikailag azonos rokonsági megnevezést, tehát az eredeti *nővérkém* apellatív megszólításhoz képest negatív kapcsolatkezelési stratégiának tekinthető. Mivel a magyar nyelvhasználati szokások szerint kisgyerekek között nem megszokott a *nővérem* megszólítás, az elidegenítő fordítás a kapcsolatkezelésbeli eltolódást tovább fokozza. A (c) példában szereplő lány neve *Junko*, akit a kontextus pragmatikai sajátosságainak függvényében, hol a familiaritást jelző *Jun chan*, hol meg a formálisabb *Junko* megszólítással illetnek a filmkockákon. A magyar fordítások néhol követik, máskor meg eltérnek az eredeti apellatív megszólítás pragmatikai jellemzőitől. A mellékelt példában a hivatalosabb *Junko* szerepel a fordításban, így az eredeti pozitív

kapcsolatkezelési stratégiát felváltja a negatív előjelű párja. A (d) példában a fiatal művész a pozitív kapcsolatkezelési startégiát jelző *apám* apellatív megszólítással illeti pártfogóját, a magyar fordításban a hivatalosabb, negatív startégiát kifejező *uram* megoldással él a fordító. Az (e) példában a beszélő *VN(Yamada*) + kun utótaggal illeti a címzettet. A *kun* szuffixum pozitív kapcsolatkezelési stratégiát jelez, a magyar fordításban viszont a vezetéknév megszólításként való alkalmazása távolságtartást fejez ki.

8.3.1.2. Negatív kapcsolatkezelési stratégia pozitív előjelűre történő változása a fordítás során

A negatív kapcsolatkezelési stratégia pozitív előjelűre való változása a szinkronfordításokban 9.98%-os arányt tesz ki, a rajongói feliratokban ez az arány 1.66%. A honosítási eljárást követő szinkronfordítók döntésének hátterében a célnyelvi normához való közelítés állhat.

A 32. táblázat olyan példákat mutat be, ahogy az eredeti negatív kapcsolatkezelési stratégia pozitívra változik a fordítás során. Az a,b,c példák szinkronfordításokból, míg a d, e példák rajongói fordításokból származnak.

32. táblázat. Negatív kapcsolatkezelési stratégia pozitív előjelűre változása a fordítás során

Sorszám	Kód	Pl.	Interakcióban résztvevők	FNYSZ	CNYSZ	Idő
197	TS (Sz)	(a)	beosztott-főnök	**課長**、さっきの空調の見積もりの件ですが。**/Kachô**, sakki no kûchô no mitsumori no ken desu ga.	**Uram**, / a légkondi felméréssel kapcsolatban…	00:03:25
118	T (Sz)	(b)	nővérek	とった。**おねえちゃん！** /Totta. **Onêchan**!	**Satsuki! Megvan!**	00:12:25
396	ML 4r. (Sz)	(c)	iskolatársak	**はなもとさん**、じゃね。**/Hanamoto san**, ja ne.	Viszlát később, **Hagumi**!	00:07:03
276	N2r. (F)	(d)	barátnők	**淳子**、やり逃げって～。**/Junko**, yari nigette.	**Jun-chan**. Kérlek ne mondd, hogy kihasznált.	00:03:27
345	AT (F)	(e)	szolgáló-kisfiú	**ぼっちゃん**、アキです。**/Bocchan**, Aki desu.	**Machi**... Én vagyok az, Aki.	00:39:54

A 32. táblázat (a) példájában a beszélő a *kachô* (részlegvezető) titulussal illeti a címzettet. A szinkronfordításban alkalmazott *uram* birtokos személyraggal álló társjelölő a titulussal való megszólítással összehasonlítva pozitív kapcsolatkezelési

stratégiát hordoz. A (b) példában a rokonsági megnevezés (*onêchan*=nővérkém) helyett a direktebb keresztnévi megszólítás szerepel a fordításban. A (c) példában a *VN+san* negatív kapcsolatkezelési stratégiát tükröző megszólítást a szinkronváltozatban a *Hagumi*, keresztnévi címzés váltja fel. A (d) példa a 39. táblázat (c) példájában bemutatott helyzet ellentéte. Az eredeti szövegben szereplő formálisabb *Junko* megszólítást a rajongói fordításban a pozitív kapcsolatkezelési stratégiát kifejező *Jun chan* váltja fel. A (e) példa *bocchan* formális stílusú apellatív megszólítását, amelyet a hierarchia magasabb fokán álló fiával szembeni megszólításként alkalmaznak, a magyar szinkronban a *Machi* (*Machisu* keresztnév rövidebb, becéző alakja) váltja fel, amely pozitív kapcsolatkezelési stratégiát fejez ki.

Összevetettem az egynyelvű magyar (EMK) és egynyelvű japán korpuszban (EJK) szereplő apellatív megszólításokat, és az eredmény azt mutatja, hogy a magyar filmszövegekben a pozitív kapcsolatkezelési startégiát jelző apellatív megszólítások magasabb arányt tesznek ki (73%), mint a japán korpuszban (66%). A 12. ábrán a kék oszlop jelöli a pozitív kapcsolatkezelési stratégiát jelző megszólítások arányát, míg a szürke színű oszlop a negatív kapcsolatkezelési stratégiára utal.

12. ábra. Az apellatív megszólítások által hordozott pozitív és negatív kapcsolatkezelési stratégia megoszlása az EMJ és EJK-ban

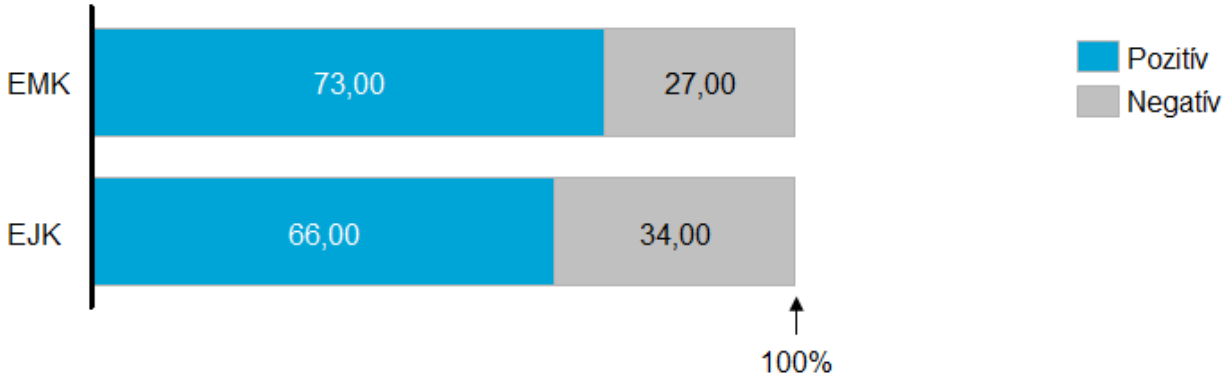

A szinkronfordításban szereplő apellatív megszólításokat tartalmazó megnyilatkozások 9.98%-ban a kapcsolatkezelési stratégia negatívról pozitívra változik. Az elemzés során megállapítottam, hogy az előjelüket megváltoztató apellatív megszólítások 25%-a az interperszonális kapcsolatokban beállt változáson túl a beszédaktusok illokúciós erejét is modulálják. Öt esetben a kérés illokúciós ereje fokozásának intenzitását növelik, egy esetben a hála beszédaktusáét, egy-egy

megnyilatkozásban pedig a kérdés, illetve egyetértését. Egy megnyilatkozásban továbbá a kritika enyhítésében van szerepe.

A 33. táblázat olyan példákat tartalmaz, ahol a negatív kapcsolatkezelési stratégia pozitív előjelűre történő változása az eredeti megnyilatkozás változást idéz elő illokúciós erejének modulálásában is. Mindhárom példa szinkronverziókból származik.

33. táblázat. A forrásnyelvi illokúciós erő modulálásában beállt változás a negatív kapcsolatkezelési stratégia pozitívra való változásának következtében

Sorszám	Kód	Pl.	Interakcióban résztvevők	FNYSZ	CNYSZ	Idő
237	TS (Sz)	(a)	apa-fia	たかし、家を出て行くのはいい、でもアメリカやめておけ。/**Takashi**, ie wo dete iku no wa ii, demo Amerika yamete oke!	**Fiam,** / felőlem itt hagyhatsz minket, / de / ne menj Amerikába!	00:53:26
270	N 1r.(Sz)	(b)	albérlő-ingatlanos	ありがとう、**安藤さん** /Arigatô, **Andô san**!	Nagyon köszönjük, **Andô bácsi**.	00:19:28
282	N 2r.(Sz)	(c)	barátok	そう思う！**奈奈**！/Sô omou! **Nana**!	Egyetértek, **édes Nana**!	00:20:24

A 33. táblázat (a) példájában a forrásnyelvi dialógusban szereplő keresztnévi *(Takashi)* megszólítás helyett a célnyelvi szövegben a *fiam*, birtokos személyraggal ellátott rokonsági megnevezés áll. Az eredeti keresztnévi megszólítás is a kérés beszédaktusa illokúciós erejének fokozását szolgálja, a fordításban alkalmazott közelségre utaló forma viszont tovább növeli a fokozó erő intenzitását. A (b) megnyilatkozásban az eredeti *Andô san* (VN+san) apellatív megszólítás a hála, köszönet beszédaktusának illokúciós erejét fokozza. A szinkronfordításban megjelenő pozitív kapcsolatkezelési stratégiát jelző *bácsi* társjelölővel kifejezett megszólítás a beszélgetőpartnerrel való familiaritásra utal, és tovább erősíti az illokúciós erő fokozásának intenzitását. A (c) példában az egyetértés, beleegyezés beszédaktusa jelenik meg, amelyben a fordítás során az eredeti *Nana* megszólítás elé a fordításban bekerül a szintén pozitív kapcsolatkezelési stratégiát megjelenítő *édes* melléknév. Az előző példákhoz hasonlóan, szintén az illokúciós erő fokozásának mértékét modulálja.

A rajongói fordításra nem jellemző a negatív kapcsolatkezelési stratégiát kifejező apellatív megszólítások előjelváltása, így előfordul, hogy ugyanazon forrásnyelvi megnyilatkozás két célnyelvi megfelelőjében az interperszonális

kapcsolatok minősége eltérő. A 34. táblázatban szereplő példákkal szemléltetem a hivatalos és rajongói fordításban megjelenő interperszonális kapcsolatbeli különbségeket.

34. táblázat. Interperszonális kapcsolatbeli különbség a szinkron és a rajongói fordítás között

Sorszám	Kód	Pl.	Interakcióban résztvevők	FNYSZ	CNYSZ 1 (szinkron)	CNYSZ 2 (rajongói f.)	Idő
198	TS	(a)	beosztott-főnök	それで私は内田システムにお願いする方向で考えていますが。**課長**どう思いますか/Sore de watashi wa Uchida system ni onegai suru hôkô de kangaete imasu ga**. Kachô**, dô omoimasu ka?	Szerintem jobban járnánk, ha elfogadnánk az Uchida System ajánlatát. Ön mit gondol, **uram**?	Azt hiszem, el kéne fogadni az Uchida rendszer ajánlatát. Mit gondol, **igazgató úr**?	00:03:32
204	TS	(b)	tanár-diák	**佐々木**、これ以上お互いの傷口を広げるようなことは辞めよう。**/Sasaki**, kore ijô otagai no kizu guchi wo hirogeru yô na koto wa yame yô.	**Kenji, /** mi lenne, ha nem forgatnánk egymásban a kést?	**Sasaki**, ne vitatkozzunk. Ha békén hagysz, én is békén hagylak.	00:12:59
118	T	(c)	nővérek	とった。**おねえちゃん！**/Totta. **Onêchan**!	**Satsuki**, megvan!	Megvan! **Nővérkém!**	00:12:25
270	N 1.r.	(d)	albérlő-ingatlanügynök	ありがとう、**安藤さん**。Arigatô, **Andô san**!	Nagyon köszönjük, **Andô bácsi**.	Nagyon szépen köszönöm **Andou-san**!	00:19:28

Az (a) példában az *igazgató úr* megszólítás valószínűleg az angol fordításban szereplő *director* megszólításra vezethető vissza, amely azonban magasabb pozícióba emeli a részlegvezetői pozíciót betöltő megszólítottat. A (b) nyelvi példa megnyilatkozása iskolai környezetben tanár-diák közötti dialógus. A szinkronfordító az eredetiben szereplő *Sasaki* vezetéknévvel való megszólítás helyett a magyar nyelvi normához igazodva a *Kenji* keresztnévi apellatív megszólítást alkalmazza. A magyar nyelvben a vezetéknévvel való megszólítás távolságtartásra utal, míg a keresztnévi címzés a kommunikációs partnerrel való közelséget jelzi. A rajongói verzió meghagyja az eredeti formát (*Sasaki*), így a két célnyelvi formában a hatalmi távolság változik. A (c) példában az interakció két kislány között zajlik, és bár a rajongói fordítás *nővérkém* megszólítása is pozitív kapcsolatkezelési stratégiával bír, mivel a magyar nyelvi normától eltér, idegenszerűséget hordoz. A szinkronfordításban alkalmazott *Satsuki*

keresztnévi megszólítás viszont illeszkedik a magyar megszólítási normához. A 34. táblázat (d) példáját a 33. táblázatban már ismertettem, itt a rajongói verzióval egészül ki. A (d) példa rajongói fordítása elidegenítési stratégiát alkalmazva megtartja az eredeti VN+san formát, amely nem hordozza a hivatalos verzióban a *bácsi* társjelölő által jelzett közelséget.

A korpusz elemzése nyomán tehát azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a pragmatikai elmozdulás leginkább a szinkronfordításra jellemző, itt is a negatív kapcsolatkezelési funkcióról a pozitívra való váltás kerül előtérbe, a fordítói döntés hátterében pedig feltételezhetően a honosítási eljárásra jellemző célnyelvi normához való igazodás állhat.

Az apellatív megszólítások fordítása esetén a pragmatikai elmozdulásokon kívül jelentős a *pragmatikai veszteségek*, illetve a *pragmatikai többlet* jelensége is. E két utóbbi jelenség az apellatív megszólítások kihagyásával és betoldásával áll szoros összefüggésben. A 35. táblázat filmekre lebontva mutatja a forrásnyelvi és a célnyelvi filmszövegekben található apellatív megszólítások számát.

35. táblázat. Apellatív megszólítások száma a japán filmekben és a magyar fordításokban

Filmek	FNYSZ	CNYSZ 1 (szinkron)	CNYSZ 2 (rajongói)
TS	37	57↑	30↓
N	49	65↑	54↑
AT	29	33↑	24↓
ML	54	50↓	54
AH	83	97↑	67↓
T	80	75↓	78↓
Y	70	84↑	77↑
Összesen	**402**	**461↑**	**384↓**

A 35. táblázatban szereplő számok az egyes szövegekből kigyűjtött apellatív megszólítások darabszámát jelölik, az első oszlopban látható rövidítések pedig a filmcímekre utalnak (TS=*Tokió szonáta*, N=*Nana*, AT=*Achkilleusz és a teknős*, ML=*Méz és lóhere*, AH=*Az alkonyat harcosa*, T=*Totoro, a varázserdő titka*, Y=*Yamadáék a szomszédból*). A felfelé mutató nyíl azt jelzi, hogy a célnyelvi szöveg több apellatív megszólítást tartalmaz, mint az eredeti. A lefelé mutató nyíl a jelenség ellentétére utal.

Ha megnézzük a párhuzamos korpuszban szereplő apellatív megszólítások számát, azt tapasztaljuk, hogy a szinkronfordításokbasn az apellatív megszólítások aránya 14.67%-kal több, mint a forrásnyelvi szövegben. Ez arra enged következtetni, hogy a fordításba megszólító elemeket toldottak be a fordítók. A rajongói fordítások ellentétes tendenciát mutatnak, a hét filmből négyben csökken az apellatív megszólítások száma a fordításban, és 4.47%-kal kevesebb apellatív megszólítást találtunk a célnyelvi szövegben az eredetihez képest. Különbség mutatkozik tehát a beszélt nyelvet beszélt nyelvre fordító szinkronverzió, és a beszélt nyelvet írott nyelvre átültető rajongói fordítás között.

A 35. táblázat eredményei csupán az egyes szövegkönyvekben szereplő apellatív megszólítások számát, és nem az egyes megnyilatkozásokba betoldott megszólítások, illetve a fordításokból kihagyott megszólítások adatait mutatja. Szükség volt ezért azt is megvizsgálni, hogy a hivatalos szinkronverziókban és a rajongói fordításokban hogyan aránylik egymáshoz a betoldott és kihagyott apellatív megszólítások száma. A 36. táblázat a vizsgálat eredményeit illusztrálja.

36. táblázat. Hivatalos és rajongói fordításokba betoldott valamint a fordításokból kihagyott apellatív megszólítások száma

Az "Sz" jelölés a szinkronverzióra, az "F" pedig a rajongók által készített feliratra utalnak.

Átv. művelet	**TS**		**N**		**AT**		**ML**		**AH**		**T**		**Y**		**Összesen**		**Átlag**	
	Sz	F	Sz	F	Sz	F	Sz	F	Sz	F	Sz	F	Sz	F	Sz	F	**Sz**	**F**
Kihagyás	1	10	4	4	2	6	7	3	2	11	19	2	7	7	**42**	**43**	**10.44↓**	**10.69↓**
Betoldás	20	2	12	6	5	3	4	3	17	7	22	5	25	14	**105**	**40**	**26.11↑**	**9.95↑**

Megállapíthatjuk, hogy a japán filmek magyar szinkronfordítására a betoldás jellemző. Az eredeti szövegben számlált nyelvi példákhoz viszonyítva a célnyelvi szövegbe betoldott apellatív megszólítások aránya 26.11%-kal magasabb arányt mutat. Ez több, mint kétszerese a rajongói fordításkra jellemző betoldási aránnyal (9.95%). A kihagyás aránya a szinkronfordításokban a forrásnyelvi szöveghez képest 10.44%, amely majdnem teljes mértékben megegyezik a rajongói fordításokra jellemző kihagyási aránnyal (10.69%). A rajongói fordítások hasonló arányban alkalmaznak kihagyást és betoldást (betoldások aránya 9.95%; a kihagyásoké 10.69%).

8.3.2. Pragmatikai többlet

A *pragmatikai többlet* kifejezést tudomásom szerint a dolgozat írója alkalmazza először, és értelmezésemben azt jelenti, hogy a fordítás során a megnyilatkozásba betoldott apellatív megszólítás az eredeti megnyilatkozás pragmatikai funkcióit gazdagítja. A pragmatikai többlet változást okozhat az interperszonális kapcsolatkezelésben, egy kedveskedő megszólítás betoldása a fordításba például a karakterek közötti affektus vagy empátia intenzitását fokozza, vagy modulálja a megnyilatkozás illokúciós erejét, de akár az illokúciós aktus is változhat.

A szinkronfordításokban összesen 105 apellatív megszólítást toldottak be a fordítók, ezek közül 77 elem pragmatikai többletet is hordoz. A rajongói fordításba csupán 40 betoldott apellatív megszólítás szerepel, ezek közül 16 bír pragmatikai többlettel.

A betoldott apellatív megszólításokat elemezve megállapítható, hogy a betoldott elemek pozitív kapcsolatkezelési stratégiájú megszólítások, mint a birtokos személyraggal ellátott kedveskedő megszólítások (*drágám, kicsim, kedvesem*), ugyancsak birtokos személyraggal és olykor melléknévvel járó társjelölők (*uram, jó uram, nagy uram*), szintén birtokos személyragos rokonsági megnevezések (*fiam, kislányom*), valamint keresztnévi megszólítások. Ezen elemek betoldása már önmagában erősíti a diádok közötti interperszonális kapcsolatot, fokozza a köztük lévő affektust és familiaritást. Továbbá beszédaktusokhoz kapcsolódva az illokúciós aktus, valamint a beszédaktus illokúciós erejének modulálásában játszanak szerepet.

Az 37. táblázatban olyan megnyilatkozásokat látunk, amelyekben a hivatalos fordítás betoldott apellatív megszólítást tartalmaz, a rajongói fordításban viszont nem áll megszólítás. A szinkronfordításba betoldott megszólítási elem a célnyelvi megnyilatkozás illokúciós erejét modulálja, ezen felül az interperszonális kapcsolatkezelésben is változást idéznek elő. A japán mondat után zárójelben a mondat nyers fordítása olvasható.

37. táblázat. Pragmatikai többlet

Sorszám	Kód	Pl.	Interakcióban résztvevők	FNYSZ	CNYSZ (1) Sz	CNYSZ (2) F	Idő
230	TS	(a)	diák-tanárnő	ありがとうございました。/Arigatô gozaimashita. (Köszönöm szépen!)	Köszönöm, **tanárnő**!	Köszönöm szépen!	00:44:31
262	N	(b)	ingatlanügynök-albérlő	見にいってみる？/Mi ni itte miru? (Megnézzük?)	Megnézzük, **kedveském**?	Szeretné megtekinteni?	00:15:22
318	AT	(c)	vendég-házigazda	「何日間ですか。」/Nan nichi kan desu ka? (Hány nap volt?)	Hány napig volt oda, **uram**?	És mennyi ideig tartott?	00:03:49
495	AH	(d)	hivatalnok-előljáró	恐れながら申し上げます/Osore nagara môshi agemasu.(Bátorkodom válaszolni/Engedelmükkel válaszolok)	Bátorkodom válaszolni, **nagy uram.**	Engedelmetekkel.	01:16:18
503	AH	(e)	közeli hölgy ismerős-szamuráj	あちらにお座りください、御髪直しますさけ。/Achira ni o suwari kudasai. Okami naoshimasu sake. (Üljön le oda! Megigazítom a haját.)	Üljön oda, **jó uram**! Kifésülöm és megigazítom a haját-	Ülj le! Megfésülöm a hajad.	01:32:40

A 37. táblázatban az (a) példában tanárnő és tanítványa közötti dialógus szerepel. A tanárnő magánéleti okok miatt korábban fejezi be a zongoraórát. A kisfiú válaszában az órát köszöni meg *Arigatô gozaimasu* kifejezéssel, a hivatalos fordításba betoldott *tanárnő* apellatív megszólítás a hála beszédaktusának illokúciós erejét növeli, ugyanakkor a diák tanárnője iránt érzett együttérzésének kifejezését is magában hordozza. A (b) megnyilatkozás az idős ingatlanközvetítő és a 19 éves Tokióba költözött Nana között zajlik. A japán eredeti *Mi ni itte miru*? mondat igéje közvetlen alakban áll, a hat szótagból álló megnyilatkozás annyit tesz magyarul *Megnézed*?/*Megnézzük*? A megszólítás nélküli magyar ekvivalens csak három szótagból áll, a megszólítással együtt álló változat szótagszámban megegyezik az eredeti megnyilatkozással. Dönthetett volna azonban a fordító más megszólítás nélküli lehetőség mellett is (pl. *Szeretné megnézni*?), ezért joggal feltételezhetjük, hogy a kedveskedő megszólítást gyakorta alkalmazó magyar nyelvhasználati szokásokhoz való igazodás vezérelte döntésében. A harmadik (c) példa eredeti megnyilatkozása hat szótag, a szinkronfordítás apellatív megszólítás nélkül szintén hat szótagot tesz ki. A

fordítói döntés mögött állhat a szájmozgáshoz való igazítás, itt is joggal feltételezhetjük azonban, hogy a célnyelvi nyelvhasználati szokásokra való tekintettel toldotta be a birtokos személyragos *uram* társjelölőt, amelynek pragmatikai szempontból identifikáló szerepe is van a megnyilatkozásban. A (d) példa a 19. századi történelmi drámából származik, és a lecsúszott szamuráj, valamint a tartományi elöljáró közötti interakciót tartalmazza. Az eredeti megnyilatkozás *môshi agemasu* igealakja szerény formában áll, az *osore nagara* annyit tesz, mint félve, tehát a bátorkodom válaszolni/engedelmükkel megfelelő választás. A hivatalos fordításban alkalmazott *nagy uram* tiszteletet hordozó apellatív megszólítás egyaránt alkalmazkodik a forrásnyelvi szerény formához, ugyanakkor a korabeli magyar nyelvhasználathoz és megszólítási szokásokhoz is igazodik. A rajongói fordítás *engedelmetekkel* fordítása azonban sem a forrásnyelvi, sem a korabeli célnyelvi normával nem mutat összhangot. Az utolsó, (e) nyelvi példa szintén a fent említett történelmi drámából származik, Seibei, az alacsony rangú szamuráj, valamint Tomoe interakciója. Az eredeti megnyilatkozás tiszteleti alakban áll, megszólítást nem tartalmaz. az *Üljön oda, jó uram*! az előző példához hasonlóan a forrásnyelvi megnyilatkozáshoz, valamint a korabeli célnyelvi nyelvhasználati szokásokhoz egyaránt hű fordítás.

8.3.2.1. A pragmatikai többlet hátterében meghúzódó fordítói döntések, törvényszerűségek

Az eredményekből kiderül, hogy a szinkronfordítások a forrásnyelvi szöveghez képest 26.11%-kal több apellatív megszólítást alkalmaztak a megnyilatkozásokban. Az alábbiakban arra keresem a választ, hogy milyen törvényszerűségek, jelenségek állhatnak a betoldási műveletre ösztönző fordítói döntések mögött.

A rövidebb forrásnyelvi megnyilatkozások esetén, mint az üdvözlések, hála kifejezése, feltételezhető, hogy a célnyelvi szöveg szájmozgáshoz való igazítása késztette a fordítót a az apellatív megszólítás betoldására.

8.3.2.1.1. Szájmozgásoz való igazodás

38. táblázat. Szájmozgáshoz való igazítás miatti betoldás

Sorszám	Kód	Pl.	Interakcióban résztvevők	FNYSZ	CNYSZ 1 (szinkron)	CNYSZ 2 (fansub)	Idő
194	TS	(a)	beosztott-főnök	失礼します。/Shitsurei shimasu. (szótagszám 6)	Elnézést, **uram**! (szótagszám 5)	Bocsánat! (szótagszám 3)	00:02:31
97	T	(b)	apa-kislánya	オッ　ありがとう　くたびれたかい？	Igen, köszönöm, **kislányom!** Nem	Ó, köszönöm!	00:02:30

				/O, arigatô, kutabireta kai? (szótagszám 11)	vagytok fáradtak? (szótagszám 14)	(szótagszám 4)	

A 38. táblázat első példájában a forrásnyelvi kifejezés annyit tesz, *Elnézést!,* és hat szótagból áll a megnyilatkozás. A kifejezés magyar ekvivalense csak három szótagú, ezért a betoldás egyik oka lehet a szájmozgáshoz való igazítás. A második (b) példa megnyilatkozása magyarul: *Köszönöm! Nem vagytok fáradtak*? A szinkronfordító a *köszönöm* után told be egy birtokos személyragos rokonsági megnevezést.

8.3.2.1.2. Forrásnyelvi köszönési forma célnyelvi nyelvhasználati szokásokhoz való igazítása

39. táblázat. Forrásnyelvi köszönési forma célnyelvi nyelvhasználati szokásokhoz való igazítása miatti betoldás

Sorszám	Kód	Pl.	Interakcióban résztvevők	FNYSZ	CNYSZ 1 sz	CNYSZ 2 F	Idő
209	TS	(a)	anya-fia	お帰り /Okaeri! (szótagszám 4)	Szia, **Takashi**! (szótagszám 5)	Szia! (szótagszám 2)	00:19:51
200	TS	(b)	apa-fia	お帰り /Okaeri! (szótagszám 4)	Szervusz, **fiam**! (szótagszám 4)	Gyere be! (szótagszám 3)	00:09:43

Az *okaeri* egy sajátos japán üdvözlési formának, az *okaeri nasai* rövidebb, informálisabb alakja. A hazatérő családtag üdvözlésekor használjuk. A szinkronfordításban üdvözlési formának a keresztnévi, *Takashi*, illetve a *fiam* birtokos személyraggal ellátott rokonsági megnevezéssel való párosítása fokozza az interperszonális kapcsolat intenzitását, és információtöbbletet is jelent a forrásnyelvi megnyilatkozáshoz képest. A 39. táblázatban bemutatott példákban a rajongói fordítások nem tartalmaznak megszólítást.

A 38. és 39. táblázatban bemutatott esetekben a szótagszámbeli különbség egyik megnyilatkozásban sem olyan jelentős mértékű, hogy zavaró lenne. Előzetes kutatások bebizonyították, hogy nem zavaró, ha a célnyelvi megnyilatkozás 0,56 másodperccel hamarabb vagy 0,84 másodperccel később végződik, mint ahogy a szereplők szájmozgása ezt lehetővé tenné (Herbst 1997: 293), illetve, hogy a nézők a forrásnyelvi és célnyelvi megnyilatkozásban egy szótagnyi eltérést nem érzékelnek (Chaume 2004b). Polcz (2012) megfigyelései pedig azt mutatják, hogy akár négy vagy öt szótagnyi

eltérés sem zavaró. Az új számítógépes technikának köszönhetően pedig ennél nagyobb eltéréseket is képes észrevétlenné tenni.

A fentiek alapján tehát joggal feltételezhetjük, hogy az üdvözlések, hála kifejezésére alkalmas rövidebb megnyilatkozások fordításakor alkalmazott betoldás mögött a célnyelvi normához való igazodás szándéka is állhat. Feltételezésünk igazolásához megvizsgáltam az egynyelvű magyar korpuszunkat. A vizsgálat eredménye azt mutatja, hogy az elemzett magyar filmekben 44 üdvözlésben szerepel apellatív megszólítás, továbbá 13 olyan nyelvi példát tartalmaz a korpusz, amelyekben a hálát kifejező rövid megnyilatkozásokban áll apellatív megszólítás.

8.3.2.1.3. Betoldás szereplő első színrelépésekor

40. táblázat. Betoldás alkalmazása szereplő első színrelépésekor

Sorszám	Kód	Interakcióban résztvevők	FNYSZ	CNYSZ 1 (szinkron)	CNYSZ 2 (rajongói)	Idő
261	N1.r.	albérlő-ingatlanügynök	(...)この敷金礼金で何とかならないんですか。/Kono shiki reikin de nan toka naranai n desu ka? (szótagszám 16)	A kaucióval nem lehetne valamit kezdeni, **Andô bácsi**? (szótagszám 20)	...de nem tudnánk tenni valamit a foglalóval? (szótagszám 14)	00:15:04

A 40. táblázatban látható példában az hangzik el, hogy a kaucióval nem lehetne-e valamit kezdeni. A forrásnyelvi mondat nem tartalmaz sem említő, sem megszólító elemet. Itt sem ismeretes, hogy mi állt a fordítói döntés hátterében, mint ahogy arról sincs tudomásunk, hogy tudatos betoldásról van-e szó. Bármi is álljon azonban a fordítói döntés mögött, az interakciós felek közötti interperszonális kapcsolat intenzívebb lesz a szinkronszövegben azáltal, hogy egy pozitív kapcsolatkezelési stratégiát kifejező apellatív megszólítást (*Andô bácsi*) toldott be a fordító. A megnyilatkozásban említett karakterek ekkor lépnek először színre, így a betoldás a cselekmény könnyebb követhetőségében is szerepet játszik.

8.3.2.1.4. Kötött formából szabad formává alakulás következtében létrejött betoldás

A 41. táblázatban mindkét forrásnyelvi közlésben a megszólító elem referáló funkcióban szerepel. Az (a) példában a *VN+san* együtt áll a *mo* (*is* jelentésű), illetve a (b) példában a *wa* (témajelölő) partikulával, szintaktikailag tehát nem különálló,

vokatívuszi formák, hanem a mondat szerves részt képezik. Az (a) példa szinkronszövegében viszont vokatívuszi, szabad formába kerül a megszólító elem. A (b) példa mindkét célnyelvi verziójában szabad formában jelennek meg az eredetileg kötött megszólítási formák. Így itt nem betoldásról van szó, csupán arról, hogy a szabad formává történő alakulás révén a fordított szövegben már apellatív megszólításról beszélhetünk.

41. táblázat. Kötött formából szabad formává történő alakulás miatt előállt pragmatikai többlet

Sorszám	Kód	Pl.	Inetarkcióban résztevők	FNYSZ	CNYSZ 1	CNYSZ 2 (fansub)	Idő
219	TS	(a)	kolléga felesége	ささきさんも毎日残業なんですか。/Sasaki san mo mainichi zangyô nan desu ka. (szótagszám 14)	Mondja csak, **Sasaki**, / ön is mindig túlórázik? (szótagszám 14)	Maga is minden nap túlórázik? (szótagszám 10)	00:33:11
313	N 10.r.	(b)	kollégák (lány-fiú)	遠藤さんはどこで降りるんですか。/Endô san wa doko de oriru n desu ka. (szótagszám 13)	Mondd, **Endô**, te hol fogsz leszállni? (szótagszám 9)	Hol szállsz le, **Endou-san?** (szótagszám 6)	00:19:29

A bemutatott példák alapján a megszólítások betoldásának okairól a következő megállapítások tehetők. A fordító a következő esetekben élt a betoldás lehetőségével: 1) a fordítás szótagszámának az eredeti szóbeli megnyilatkozás hosszához való igazítása, 2) szereplő bemutatása első színrelépéskor 3) A forrásnyelvi szövegben kötött formában szereplő megszólítás a célnyelvi szövegben vokatívuszi megszólításként való jelenléte miatti betoldás 4) célnyelvi normához való igazodás.

8.3.3. Pragmatikai veszteség

Pragmatikai veszteségről olyankor beszélünk, amikor az apellatív megszólítás célnyelvi szövegből való kihagyása következtében a megnyilatkozás eredeti pragmatikai sajátosságai eltűnnek. A pragmatikai veszteség érintheti a megnyilatkozás illokúciós erejének csökkenését, az interperszonális kapcsolatkezelést, stb. A pragmatikai veszteség leginkább a rajongói fordításra jellemző. A szinkronfordításokban pragmatikai veszteség csupán a célnyelvi szövegek apellatív megszólításainak 4.28%-ban mutatható ki. A rajongói fordításokban ez az arány 6.43%.

Az 42. táblázatban pragmatikai veszteségre láthatunk példát. A PV rövidítés a pragmatikai veszteséget jelöli.

42. táblázat. Példa pragmatikai veszteségre

Kód TS: 206 00:15:32	Példa 4) munkaügyis→munkakereső	FNYSZ	CNYSZ1 (hivatalos f.)		CNYSZ2 (fansub)	
		佐々木さん、申し上げにくいんですが以前と同じ条件というのは100%あり得ません。 **/Sasaki san**, môshi age nikui n desu ga, izen to onaji jôken to iu no wa 100% ariemasen.	**Sasaki úr**, / sajnálom, hogy ezt kell mondanom, / de sajnos 100%-ig biztos, hogy nem tudná betölteni a korábbi pozícióját.		Sajnálom, hogy ezt kell mondanom, de szinte lehetetlen lesz visszakapnia a korábbi beosztását.	
Apellatív megszólítás		VN+san utótag	VN+társjelölő		0	
Dmező	**Ill. aktus**	-				
	Perl.	-				
	Ill. erő módosítása	Sajnálkozás fokozása	Sajnálkozás fokozása	E	0	PV
	Pragmatikai funkció	KoKF (ident.)	KoKF	E	0	PV
DH	**Kapcsolatkezelési stratégia**	N	N	E	0	PV
	Formalitás/ Informalitás	F	F	E	F	E
DMód	**Képi világgal való koherencia**		Koherens		Koherens	
	Megszólítások szekvenciájában való koherencia					
Szociopragmatikai változók						
Hatalom		Társadalmi távolság		Affektus		
N (munkát kínáló-munkát kereső)		N (külső kör)		Zéró		

Az 42. táblázatban szereplő példában a forrásnyelvi megnyilatkozásban *VN+san* megszólítás szerepel, a szinkronverzióban *VN+úr* társjelölő, a rajongói fordítás pedig nem tartalmaz apellatív megszólítást.

A diskurzusmezőben a forrásnyelvi apellatív megszólításnak a sajnálat beszédaktusa illokúciós erejének fokozásában van szerepe, akárcsak a szinkronfordítás megszólító elemének. A rajongói fordítás nem tartalmaz megszólítást, így az illokúciós erő modulálása tekintetében *pragmatikai veszteségről* beszélünk. Az eredeti szöveg apellatív megszólításának pragmatikai funkciója a konverzációkezelési funkció, ezen belül pedig a szereplő identifikálása. A szinkronverzió apellatív megszólítása hasonló pragmatikai funkcióval bír. A rajongói fordításban ismét *pragmatikai veszteség*ről van szó.

Az eredeti *VN+san* utótag, valamint a szinkronfordítás apellatív megszólítása, *VN+úr* társjelölő mindkettő negatív kapcsolatkezelési stratégiát jelöl. A rajongói fordításban ismét pragmatikai veszteséggel találkozunk. Mindkét korpuszban a formális stílus érvényesül.

8.3.3.1. Az apellatív megszólítások kihagyását irányító fordítói döntések, törvényszerűségek

A következő lépésben azt vizsgáltam meg, megállapítható-e valamiféle törvényszerűség vagy tudatos fordítói döntés az apellatív megszólítások kihagyási stratégiája mögött. Egyik kézenfekvő magyarázat a hosszú szótagszám miatti, azaz a szájmozgáshoz való igazítás céljából történő kihagyás. Az 43. táblázatban bemutatott példa a *Nana* című anime legelső jeleneteiben elhangzó közlés. Mindkét célnyelvi szövegből kimarad a *Nana* megszólítás.

8.3.3.1.1. Szájmozgáshoz való igazítás

43. táblázat. Szájmozgáshoz való igazítás miatt előállt pragmatikai veszteség

Sorszám	Kód	Interakcióban résztvevők	FNYSZ	CNYSZ 1 szinkron	CNYSZ 2 fansub	Idő
252	N 1r.	barátnők	ねえ、ナナ。あたしたちの出会いを覚えてる？ /Nee, Nana. Atashitachi no deai wo oboeteru? (szótagszám 18)	Emlékszel még hogyan találkoztunk? (szótagszám 10)	Emlékszel, amikor először találkoztunk? (szótagszám 13)	00:00:04

Az 43. táblázatban olvasható eredeti megnyilatkozás 18 szótagszámú, a szinkronfordítás 10 szótagból áll, a rajongói fordítás pedig 13 szótagot számlál. Feltételezhetően a fordításnak a karakterek szájmozgásához való igazítása állhat a kihagyási művelet hátterében.

8.3.3.1.2. Szabad forma kötött formaként való megjelenése a fordításban

44. táblázat. Szabad formából kötött formává válás miatt előállt pragmatikai veszteség

Sorszám	Kód	Pl.	Interakcióban résztvevők	FNYSZ	CNYSZ 1 szinkron	CNYSZ 2 fansub	Idő
298	N 7. r.	(a)	barátnő-barát	これ以上、**章司**迷惑をかけたくないよ。/Kore ijô, **Shôji**, meiwaku wo kaketakunai yo.	Nem akarok a terhedre lenni, **drágám**.	És nem szeretnék a terhedre lenni.	00:13:50
352	AT	(b)	főnök felesége-beosztott	**倉持君**、芸術の学校行ってるんだって？/**Kuramochi kun**, geijutsu no gakkô itteru n datte?	Egy művészeti iskolába jársz, ugye, **Kuramochi**?	Szóval a mûvészeti iskolában tanulsz?	00:54:24

Az 44. táblázatban olyan példákat láthatunk, ahol a nominális vagy pronominális megszólító elem a rajongói fordításban csak utalásszerűen van jelen a birtokjelekben, személyjelekben. Az apellatív megszólítások kihagyása a rajongói fordításokra jellemző leginkább. A táblázatban közölt példákban is a rajongói fordítás az, ahol csak a birtokos személyrag utal a forrásnyelvi szövegben a keresztnévi megszólítással illetett kommunikációs félre. Az (a) példa forrásnyelvi megnyilatkozásában a *Shôji* keresztnévi megszólítás áll, amelyet a szinkronverzióban a *drágám* birtokos személyragos kedveskedő apellatív megszólítás helyettesít. A rajongói fordításból kimarad az apellatív megszólítás, csak az igei személyrag utal a címzettre. A (b) megnyilatkozás *Kuramochi+kun* keresztnévvel és utótaggal való megszólítást a szinkronfordításban keresztnévi megszólítással helyettesíti a fordító, míg a rajongói fordítás újfent az igei személyraggal utal a címzettre.

8.3.3.1.3. Személyes névmás implicit jelenléte a fordításban

Mivel a magyar nyelvben a pronominális elem elhagyható, a fordításra is jellemző, hogy a célnyelvi norma követése folytán az egyes számú második személyű személyes névmásokat kihagyja a fordító.

45. táblázat. Személyes névmás fordításban való implicit jelenléte miatti pragmatikai veszteség

Sorszám	Cím	Pl.	Interakcióban résztvevők	CNYSZ	FNYSZ 1	FNYSZ 2	Idő
299	N 8r.	(a)	barát-barátnő	良く食ったね、**お前**。Yoku kutta ne, **omae**.	Mondd, hogy bírsz ennyit zabálni?	Sokat is eszel.	00:17:53
366	ML 1r.	(b)	iskolatársak (felsőbb éves-alsóbb éves)	**お前**、あきらめて、学校へ行け。**Omae**, akiramete, gakkô he ike!	Hagyd a fenébe, és menj órára!	Add fel inkább, és menj iskolába!	00:08:02

Az 45. táblázat (a) és (b) példájában is az *omae* E/II. személyes névmással illetik interakciós felet. Mindkét példa mindkét célnyelvi szövegében az *omae* személyes névmás implicit van jelen az igei személyragban (bírsz/eszel, hagyd/add fel). Az előző példákkal ellentétben, a személyes névmások esetén a rajongói fordítás a hivatalos fordításhoz hasonlóan kihagyja a pronominális elemet a fordításból, a megszólítás impliciten jelentkezik az igei személyragokban.

Összegezve tehát megállapítható, hogy a következő esetekben hagyják ki a fordítók az apellatív megszólításokat a fordításból:

1) a fordítás szótagszámának az izokróniához való igazítása

2) Személyes névmással történő megszólításkor a magyar nyelvhasználati szokásokhoz való igazodás (személyes névmás elhagyása a megnyilatkozásból)

3) A magyar nyelv sajátosságainak köszönhetően az eredeti apellatív megszólítás impliciten kerül bele a célnyelvi szövegbe személyjelek, igei személyragok formájában.

8.4. Pragmatikai hiba/félresiklások

Thomas (1983: 94) az idegennyelv-tanulók által ejtett hibákkal kapcsolatban beszél a *pragmatikai félresiklások*ról (Maróti 2003) (*pragmatic failure*) vagy *pragmatikai hibákról* (*pragmatic error*). Thomas a pragmatika területén *hibák* helyett a *félresiklások* terminus használatát javasolja, amely akkor keletkezik, amikor a beszélő bár grammatikailag helyes megnyilatkozást hoz létre, nem azt mondja, amit

szándékában állt mondani, és ennek következtében megváltozik a megnyilatkozás pragmatikai ereje, és kommunikációs zavar keletkezik.

A pragmatikai hiba vagy félresiklás két típusát különböztetjük meg: a *pragmalingvisztikai és a szociopragmatikai hibát* (ibid 99). A pragmalingvisztikai félresiklás a pragmalingvisztikai transzferből adódik, amely azt jelenti, hogy a beszélő egy az anyanyelvi megnyilatkozással szintaktikailag és szemantikailag azonos megnyilatkozást hoz létre, amelynek azonban pragmatikai ereje a célnyelvben különbözik. Ilyen például az amerikai magyarnyelv-tanulók által megszólításként alkalmazott *Tanár!* címzés (Maróti 2003: 167).

A szociopragmatikai hibák vagy félresiklások veszélyforrásai a kultúránként eltérő tehertétel, a hatalom és távolságbeli különbségek, a tabuk lehetnek (Thomas 1983: 104). A megszólítások esetén a hatalmi és távolságbeli eltérések vezethetnek szociopragmatikai hibákhoz. A magyar-japán viszonyokat tekintve különös jelentőséggel bír, más lehet a távolság a forrásnyelvi és a célnyelvi kultúrában például hallgató-diák, főnök-beosztott között.

Fordításokban is megfigyelhető, hogy a fordító a forrásnyelvi pragmatikai tudása hatással van a célnyelvi produkcióra. Ennek hátterében állhat tudatos fordítói döntés is, célja, hogy a nyílt fordítás (House 1997, 2001) lehetőségeit kiaknázva bepillantást engedjen a forrásnyelv nyelvhasználati szokásaiba, vagy a fordító úgy ítéli meg, hogy az általa alkalmazott forrásnyelvi fordulattal pragmatikailag ekvivalens megnyilatkozást hoz létre. Bármi is álljon a háttérben, az eredmény egy idegenszerűséget hordozó célnyelvi megnyilatkozás lesz. Az idegenszerűség fogalmát már tisztáztam a 8.1. alfejezetben.

Ilyen esettel találkozunk a *Totoro* c. anime hivatalos és rajongói fordításában. Mindkét verzióban az idősebb nővér megszólítása mindvégig a *nővérkém, nővérem* vokatívusszal történik. A szomszéd nénit pedig a *nagyi, nagymama* címzéssel illetik a lányok. Itt a pragmalingvisztikai hiba gyanúja áll fenn. Mindkét megszólítási forma távol áll a magyar megszólítási normától. A fordító vagy a japán megszólítási szokásokkal akarta ezáltal megismertetni a magyar célközönséget, vagy úgy ítélte meg, hogy a pragmatikai ekvivalencia-viszonyok, pontosabban a nyílt fordításban elvárt másodlagos funkcionális ekvivalencia így is megvalósul.

Szociopragmatikai hibának lehetünk tanúi a *Méz és lóhere* rajongói fordításában, ahol a felsőbb osztályba járó iskolatárs *vezetéknév+senpai* megszólítása magázó igealakkal párosul. A *senpai* utótag fordításban való megtartásakor a fordítót

valószínűleg a célnyelvi nézők forrásnyelvi megszólítási szokásokkal való megismertetése vezérelte, a hatalmi távolságok reprezentálása azonban a célnyelvi szövegben idegenszerűséget kelt. A kontrollelemzéshez használt egynyelvű magyar korpuszban iskolatársak közötti magázódásra csak a 19. század végén játszódó *Légy jó mindhalálig* c. filmben találunk példát. A kortárs filmekben (és a mindennapi nyelvhasználatban) hasonló korú fiatalok közötti magázódásra nem találni példát.

Laikus nézőknek szintén idegenszerűséget kelt a rajongói fordításokban megjelenő személynév utáni utótatok (*san, chan, kun, senpai*), valamint a titulusok (*sensei*) használata. A rajongói fordítások célközönsége azonban általában nem alkalmi nézőkből áll, hanem a japán nyelvhasználat jellegzetességeit bizonyos szinten ismerő rajongókból, akik számára a japán eredeti megszólítási formák nem hatnak az újdonság erejével.

8.5. Összegzés

Ebben a fejezetben bemutattam, hogyan adaptáltam a House-féle fordításértékelési módszert az apellatív megszólítások fordításának elemzésére. Ismertettem, hogyan valósulnak meg az ekvivalencia-viszonyok a szinkron és a rajongói fordításokban. Bemutattam továbbá az apellatív megszólítások során bekövetkezett pragmatikai elmozdulásokat, illetve pragmatikai veszteségeket, valamint bevezettem egy új fogalmat, a *pragmatikai többlet*et.

A 13. ábra a szinkronfordításokra valamint a rajongói fordításokra jellemző pragmatikai változásokat mutatja. A *többlet, elmozdulások valamint a pragmatikai veszteség* arányát az eredeti japán szövegben szereplő apellatív megszólítások arányához viszonyítottam.

Az elemzett korpuszban a szinkronfordításra a pragmatikai többlet volt jellemző, a célnyelvi szövegekben szereplő apellatív megszólítások 20.60%-ban tapasztalható a jelenség. A szinkronfordítást legkevésbé a pragmatikai veszteség érinti, csupán a célnyelvi szövegek vokatívuszainak 4.20%-ban mutatható ki. A pragmatikai elmozdulások aránya a szinkronfordításokra jellemző, 11.50%. Ez azt mutatja, hogy a fordítás következtében való interperszonális kapcsolatok minőségében való változás itt a leggyakoribb. Ezen belül is a kapcsolatkezelés pozitív irányba való eltolódása a domináns, a forrásnyelvi apellatív megszólítások 9.98%-nál figyelhető meg ez a jelenség. Az elemzés mutatói a szinkronfordítók által alkalmazott honosító eljárására

vezethető vissza, amely során a forrásnyelvi apellatív megszólításokat a magyar szövegben a célnyelvi normának megfelelő ekvivalenssel igyekeznek megfeleltetni. Szintén a célnyelvi normára való törekvéssel magyarázható a szinkronfordításokra jellemző pragmatikai többlet magasabb százalékban való jelenléte. A pragmatikai többlet 20.60%-os aránya valamint a kapcsolatkezelési stratégia pozitív irányba való 9.98%-os elmozdulási aránya azt mutatja, hogy az eredeti szöveghez képest a megnyilatkozások 6.2%-ban az interperszonális kapcsolatok intenzitása erősödött.

Konklúzióként megállapítható tehát, hogy a hangzó szöveget hangzó szövegre átültető szinkronfordítások megnyilatkozásai, illetve az ezekben előforduló megszólítási nyelvi elemek közelebb állnak a magyar szóbeli nyelvhasználathoz, a magyar megszólítási szokásokhoz.

13. ábra. Pragmatikai elmozdulások aránya a szinkron-, és rajongói fordításokban

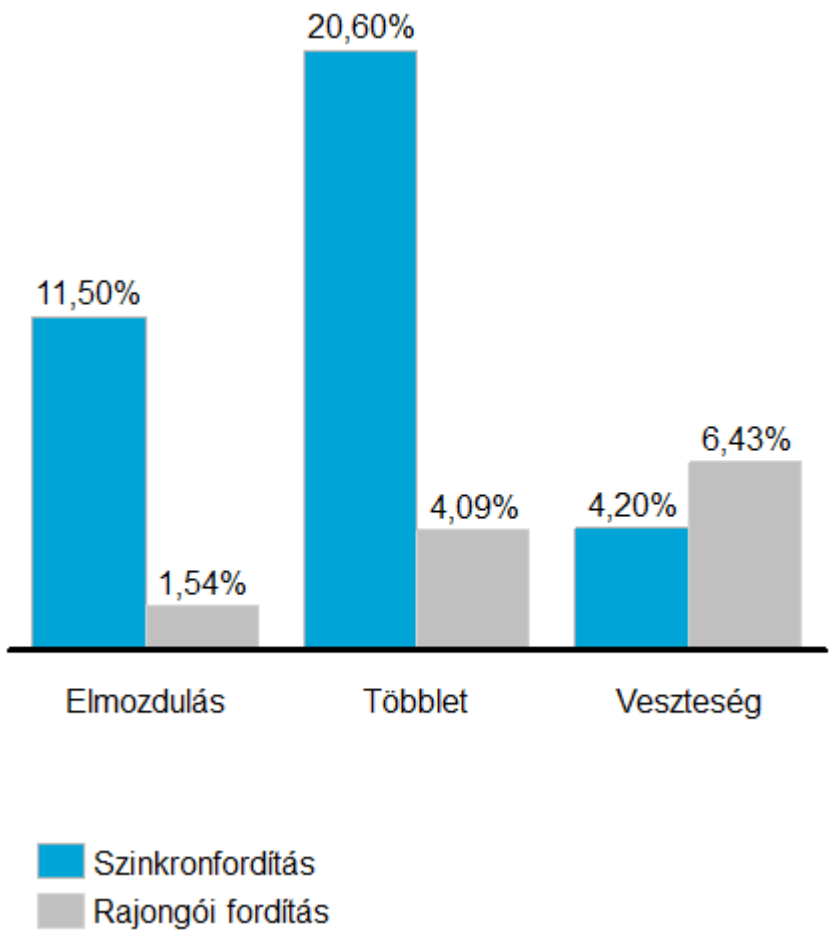

9. A honosítás és elidegenítés dichotómiája az audiovizuális fordításban

Ebben a fejezetben a fordítói jelenlét kérdését vizsgálom szinkronizált és rajongói fordítással nézhető filmekben. A fejezet egy 2013-as tanulmány (Somodi 2013) kibővített változata.

Pragmatikai elmozdulás, pragmatikai többlet és veszteségről szólva érdemes kitekintenünk a honosítás és elidegesítés problémájára is. Friedrich Schleiermacher, a német teológus és fordító 1813-ban megjelent munkája (*Über die Verschiedenen Methoden des Übersetzens*) hatására sok szó esik a fordítástudományban a honosítási és elidegenítési fordítási technikákról. Schleiermacher felfogásában a fordító két dolgot tehet: vagy olvasót viszi el az íróhoz, vagy az olvasót, vagy az írót viszi el az olvasóhoz. Ő az előbbi technika mellett teszi le a voksot, azaz az olvasót viszi el az íróhoz Az előbbi a fordított szöveg idegenszerűségéhez vezet, míg az utóbbi módszer a célnyelvi normák felé közelít (Schleiermacher 1838).

Schleiermacher munkája hatással volt a későbbi kutatásokra is. Venuti (1995) szerint a fordítói láthatatlanság úgy érhető el, ha a fordító gördülékenyen fordít, és egy „olvasható", transzparens célnyelvi szöveget hoz létre. Venuti a fordítói láthatatlanságot a honosítás és elidegenítés fényében tárgyalja. Venuti szerint az angol-amerikai kultúrában a fordításokra a honosítás jellemző. Bár a magyar fordításkritikai irodalomban nem született hasonló vizsgálat, Klaudy (2012: 138) megjegyzi, hogy feltételezhetően Magyarországon is a honosítás, azaz a fordítói láthatatlanság volt a közkedveltebb. Venuti felfogásában egy fordítás akkor tekinthető gördülékenynek, ha modern, és nem archaikus, ha nyelvezete standard és nem kollokviális, ha mellőzi az idegen szavakat, a szintaktikája nem követi hűen az eredeti szöveg szintaktikáját (Venuti 1995: 4-5).

Az elidegenítő fordítás meglehetősen eltér a célnyelvi normáktól. Venuti ezt a fordítási módszert a célnyelvi kultúrára gyakorolt etnodeviáns nyomásként fogja fel, a fordító az idegen szöveg nyelvi és kulturális különbségeinek rögzítésével külföldre küldi az olvasót (Venuti 1995: 20).

House is a honosítás-elidegenítés dichotómiájára alapozza fordításértékelési rendszerét. Rámutat arra, hogy különbséget kell tennünk *nyílt (overt)* és *rejtett (covert)* fordítás között. A nyílt fordítás funkciója, hogy a célközönség a célnyelven keresztül

férhessen hozzá az eredeti nyelvkultúrába ágyazott szöveg funkciójához (House 1997: 29). A rejtett fordítás rendeltetése az, hogy imitálja az eredeti szöveg funkcióit. A fordító feladata, hogy egy az eredetivel ekvivalens beszédeseményt hozzon létre. Mivel a cél a funkcionális ekvivalencia megteremtése a fordításban, az eredeti szöveg a nyelv, szöveg és regiszter szintjén egy kulturális szűrő segítségével manipulálható. Eredményképpen a fordítás meglehetősen eltávolodhat az eredetitől. A rejtett fordításnak nem kell ekvivalensnek lenni az eredetivel nyelv, szöveg és regiszter szintjén, meg kell viszont valósulnia az ekvivalenciának műfaj (genre) és az *egyéni szövegfunkció* (*individual textual function*) szintjén (House 1997: 66-69; House 2001: 250).

Hogy a fordító a rejtett vagy a nyílt fordítás mellett dönt, függ a szövegtől, a szövegnek a fordító általi szubjektív interpretációjától, de ugyanakkor döntő szerepet játszik a fordítás célja, a pontenciális célközönség, kiadással kapcsolatos és üzleti érdekek, stb. (House 2001; House 1997; House 1998). Pérez-Gonzáles felfogásában a filmfelirat a nyílt fordítás kategóriájába tartozik, ugyanis hozzáférést biztosít az eredeti szöveghez is, a szinkront pedig a rejtett fordítás kategóriájába sorolja, mert olyan a hatást kell elérnie, mintha a néző saját anyanyelvén nézné a filmet (Pérez-Gonzáles 2009: 20).

Venuti 1995-ben megjelent (*The Translator's Invisibility*) könyvének megjelenése óta többen foglalkoztak a fordítói láthatatlanság, *honosítás (domestication)* és *elidegenítés (foreignization)*, a *nyílt (overt)* és *rejtett (covert)* fordítás (Venuti 1995; Munday 2001; Hatim és Mason 2000; House 1997; 2001; Pérez-Gonzáles 2009; Klaudy 2012) kérdésével. Venuti a 17. századtól napjainkig megjelent angol és amerikai fordításkritikákat elemzi, amelyek mind a fordítás gördülékenységét dicsérik. Egy fordított szöveg, legyen az próza vagy vers, attól jó – vallják – ha olyannyira transzparens, hogy nem is fordításnak, hanem eredeti szövegnek ítéli meg az olvasó. Minél gördülékenyebb egy fordítás, annál „láthatatlanabb" a fordító, és minden bizonnyal annál láthatóbb az író és az eredeti szöveg üzenete.

Klaudy (2012) tanulmányában azt tárgyalja, hogyan jelenik meg a fordító láthatatlansága a műfordításban és a szakfordításban. A műfordítás esetében a fordítót ismerjük, hiszen nevét a belső borítón feltüntetik. A fordító láthatatlansága ilyenkor arra vonatkozik, hogy a célnyelvi szövegen nem látszik, hogy fordítás. (Klaudy 2012: 137). A szakfordításnál más a helyzet, ugyanis a fordító neve nem olvasható a

dokumentumon. Továbbá a szakfordításnál a transzparencia nem választás kérdése, a fordításnak valóban olyannak kell lennie, mint az eredeti szöveg (ibid 138).

Az audiovizuális fordításban is – amely a jelen dolgozat korpuszát képezi – jelen van a honosítás és elidegenítés dichotómiája. A képernyő alján megjelenő felirat nyilvánvalóvá teszi, hogy fordításról van szó, a célnyelven megszólaló szinkronizált filmnek viszont a nézőben azt az érzést kell keltenie, hogy saját nyelvén nézi a filmet. A rajongói fordítás, bár a filmfeliratozás egy típusát képviseli, és ily módon nyílt fordításról beszélünk, a fordítói láthatatlanság mégis jelen van abban az értelemben, hogy a fordító neve a fordítások többségén nincs feltüntetve, vagy csak egy jelszó utal a fordító készítőjére.

Alaposabb elemzés nélkül, vizuálisan is megállapítható, hogy a rajongói fordításokban a nevek átírásában mind a hét film esetében elidegenítő (azaz a Hepburn-féle) átírási móddal találkozunk. Hasonló elvet követ a japán eredetű személynevekben a vezetéknév és keresztnév sorrendje is. A japán nyelvben, akárcsak a magyarban, a vezetéknév megelőzi a keresztnevet, a rajongói fordítások (valószínűleg a közvetítő nyelv hatására) azonban fordított sorrendben közlik a neveket.

A továbbiakban az egyes japán megszólítási típusoknak a célnyelvi szövegekben való fordítási stratégiáit vizsgálom. A Word kereső funkciója segítségével kerestem rá a vizsgálni kívánt kategóriákra, majd táblázatban összesítettem megszólítási típusonként az eredményeket.

9.1. Személynevek után illesztett utótagok fordításának vizsgálata

Az 46. táblázatban az utótagok fordítási vizsgálatának összesített vizsgálati eredménye látható. Az első oszlop a forrásnyelvi szövegben előforduló szuffixumokat és az előfordulási számot jelöli, a második oszlopban a szinkronfordításban előforduló fordítás (és az egyes megoldások gyakorisága) látható, a harmadikban pedig a rajongói fordításban alkalmazott fordítási mód olvasható. Így például a *teljes név+san* megszólítási mód egyszer van jelen a japán nyelvű korpuszban, ezt a szinkronfordításban *TN+úr* fordítással helyettesíti a fordító, a rajongói fordításban pedig teljes névvel való megszólítás mellett döntött a fordító. A *0 apellatív megszólítás* jelölés arra utal, hogy a célnyelvi fordításban nem szerepelt expliciten apellatív megszólítás.

46. táblázat. Személynevek után illesztett utótagok fordítása a szinkronszövegekben és a rajongói verziókban

CNYSZ		FNYSZ1 (szinkron)		FNYSZ2 (fansub)	
TN+san	1	TN+úr	1	TN	1
VN+san	26	VN	7	VN+san	20
		VN+úr	9	0 apellatív msz.	3
		VN+asszony	3	VN+úr	1
		VN+kisasszony	2	VN+asszony	1
		VN+bácsi	2	VN+asszonyság	1
		KN	1		
		0 apellatív megszólítás	1		
		te E/II.	1		
VN+sama	2	VN+uram	1	VN+úr	1
		0 apellatív megszólítás	1	uram	1
VN+dono	6	VN+uram	4	VN+úr	3
		Uram	2	Uram	2
				TN	1
KN+san	10	KN	9	KN	6
		0 apellatív megszólítás	1	KN+san	4
KN+han	2	KN	1	0 apellatív msz.	1
		KN+asszony	1	KN+kisasszony	1
KN+sama	1	KN+uram	1	KN	1
KN+kun	8	KN	8	KN	8
VN+kun	12	VN	9	VN+kun	5
		KN	1	VN	4
		VN kedveskedő msz.	2	0 apellatív msz.	3
KN+chan	22	KN	21	KN	5
		Te E/II.	1	KN+chan	15
				0 apellatív msz.	2
VN+senpai	8	VN+úr	1	VN+senpai	7
		VN	7	VN	1
Senpai	6	VN	5	Senpai	4
				VN+senpai	1
		0 apellatív megszólítás	1	0 apellatív msz.	1

Ha ránézünk az 46. táblázatra, az elemzés eredményeinek összesítése nélkül is kijelenthetjük, hogy a szinkronizált filmek hivatalos fordítása a fordítói láthatatlanságra törekszik, míg a rajongói fordítás az elidegenítést preferálja. A szürke háttérrel kiemelt

részek az elidegenítő stratégiát alkalmazó fordításokat jelölik. A szinkronfordításokban a személynév után illesztett utótagok ekvivalenseként a társjelölő használatával élnek a fordítók. A *san* utótag teljes névhez, vezetéknévhez vagy keresztnévhez kapcsolódva fordul elő a forrásnyelvi szövegben összesen 37 alkalommal. A szinkronfordításban a fordító a célnyelvi normához igazodik: tíz esetben az *úr* társjelölővel helyettesíti a japán eredetit, hét esetben magában áll a vezetéknév, tíz esetben pedig a keresztnév. Ezen kívül három esetben jelen van az *asszony* társjelölő, kétszer a *bácsi*, kétszer pedig a *kisasszony* kifejezés kerül a fordításba. A megszólítások dialektusbeli különbségeire a dolgozat nem tér ki, de megjegyzendő, hogy *Az alkonyat harcosa* történelmi drámában a szereplők yamagatai (Japán északkeleti részén, Tôhoku vidékén található prefektúra) tájszólásban beszélnek, így a *san* utótag ejtése is másképp hangzik, a filmben kétszer fordul elő a *han* keresztnév után álló utótag. A táblázatban külön rubrikában szerepeltetjük, de funkciója megegyezik a standard japán nyelvben használatos *san* funkciójával. A hivatalos fordításokban egy esetben keresztnév szerepel önmagában, egyszer pedig az asszony társjelölő kíséri.

A rajongói fordítások a forrásnyelvi normához igazodnak, így a 37 alkalomból 24 esetben meghagyják a *san* utótagot a magyar szövegben, három példában nem szerepel apellatív megszólítás, egy esetben az *asszony*, egy esetben az *asszonyság* társjelölőt alkalmazza a fordító, egyszer fordul elő az *úr* társjelölő alkalmazása, hétszer pedig személynév önmagában áll utótag és társjelölő nélkül.

A történelmi drámában két helyen előfordul a *san* utótagnál magasabb udvariassági fokozattal bíró *sama* utótag, amely a hivatalos magyar verzióban *VN+uram*, míg a rajongói fordításban *VN+úr* , illetve *uram* fordításban kerül át. Szintén a történelmi drámában jelenik meg a *dono* utótag. A *dono* formális helyzetekben vagy levélben való megszólításban használatos formula, ma inkább a *sama* megszólítást használjuk (*Shinmeikai kokugo jiten* 7. kiadás 2012). A filmben előljárókhoz intézett megszólításokban szerepel, mindkét célnyelvi szövegben a célnyelvi normát követik a fordítók és az *uram/úr* utótaggal fordítják. A szinkronfordítás többször él az *uram* személyes birtokragot alkalmazó formulával.

A *kun/chan* fordítása hasonló elvek alapján történik. A *kun* 12 esetben vezetéknévhez, nyolcszor pedig keresztnévhez kapcsolódik a forrásnyelvi szövegben. A keresztnévi megszólítást mind a nyolc esetben keresztnévvel fordítják a fordítók mindkét célnyelvi szövegben. A *vezetéknévhez és kun* utótaggal történő megszólítás a szinkronfordításban kilenc esetben vezetéknévvel, egy esetben keresztnévvel fordítják,

ezen kívül kétszer a *VN+közelségre utaló fiam* megszólítással fordít. Ezzel szemben a rajongói verzióban a fordítók hat esetben megtartják a *kun* forrásnyelvi formulát, három esetben nem szerepel apellatív megszólítás a fordításban, a többi példában pedig a vezetéknév önmagában áll.

A *chan* huszonkétszer szerepel az eredeti szövegekben, a hivatalos fordítások 21 esetben a keresztnév használatával élnek, egyszer pedig a *te* E/II személyű névmás áll a szövegben. A rajongói fordításban tizenötször megtartják a fordítók a *chan* utótagot, két esetben kimarad az apellatív megszólítás a megnyilatkozásból, ötször keresztnév használatával él a fordító.

A *senpai* utótag tizennégyszer fordul elő az eredeti szövegekben, a rajongói fordításokban 12 esetben megmarad a *senpai* utótag a magyar szövegben is, egy helyen vezetéknévvel fordítják, egy esetben pedig kihagyással él a fordító. A hivatalos verziók ezzel szemben tizenkét esetben a vezetéknévvel való fordítást választják, egyszer alkalmazzák a *VN+úr* formát, egyszer pedig elhagyják az apellatív megszólítást.

9.2. Személynevek fordítása

A személynevek fordítását táblázatban nem szemléltetem, csupán azokat az eseteket emelem ki, ahol a fordító tekintettel a magyar megszólítási szokásokra keresztnév helyett a vezetéknév alkalmazásával él a fordításban (vagy fordítva), vagy az eredeti szöveghez képest más stratégiát alkalmaz a célnyelvi szövegben.

A japán nyelvben, ahol a megszólításokban a negatív udvariasság dominál, ritkábban élnek a keresztnévvel való megszólítással, gyakoribb a vezetéknév használata. Az iskolai kommunikációban a tanár vezetéknéven szólítja a tanulókat, de a tanulók egymás közötti interakciójában is gyakori a vezetéknév alkalmazása. Az 47. táblázatban a személynevek fordítására láthatunk példákat.

47. táblázat. Személynevek fordítása a szinkronszövegekben és a rajongói verziókban

Sorszám	Kód	Pl.	Interakcióban résztvevők	FNYSZ	CNYSZ1 (szinkron)	CNYSZ2 (rajongói fordítás)	Idő
238	TS	(a)	tanár-diák	ささきくん、ちょっと聞いて。**Sasaki-kun**, chotto kiite.	**Kenji, /** figyelj csak!	Figyelj kicsit?	00:54:50
237	TS	(b)	apa-fia	たかし、家を出て行くのはいい、でもアメリカやめておけ。**/Takashi**, ie wo dete iku no wa ii. Demo Amerika yamete oke.	**Fiam, /** felőlem itt hagyhatsz minket, / de / ne menj Amerikába!	**Takashi**, semmi baj. Költözz el, ha szeretnél De ne Amerikába!	00:53:26
396	ML	(c)	iskolatársak	はなもとさん、じゃね。**/Hanamoto san**, ja ne.	Viszlát később, **Hagumi**!	**Hanamoto-san**, szia!	00:07:03

Az 47. táblázat (a) példájában tanár-diák közötti dialógusról van szó, a hivatalos fordításban a célnyelvi normához igazodó keresztnév szerepel az eredeti vezetéknévvel való megszólítás helyett, a rajongói fordítás pedig nem alkalmaz megszólítást. A (b) példában apa-fia párbeszédet láthatunk, ahol a forrásnyelvi szövegben szereplő keresztnévi megszólítás helyett a hivatalos magyar változatban a *fiam* közelségre utaló apellatív megszólítás áll. A rajongói fordítás meghagyja az eredetiben szereplő keresztnévvel történő címzést. A (c) példa egyetemi hallgatók közötti interakciót jelenít meg, a forrásnyelvi megnyilatkozásban a címzés *vezetéknév+san utótag*gal történik. A szinkronfordításban a magyar megszólítási szokásokhoz igazodó keresztnévi (*Hagumi*) megszólítás áll. A rajongói fordítás átveszi a forrásnyelvi szövegben használt *vezetéknév+san* megszólítási formát.

9.3. Rangok, titulusok, státuszjelölők fordítása

48. táblázat. Rangok, titulusok, státuszjelölők fordítása

CNYSZ		FNYSZ1 (szinkron)		FNYSZ2 (fansub)	
Kachô (részlegvezető)	2	Uram	2	0 apellatív msz.	1
				Igazgató úr	1
Shachô (vállalati igazgató)	2	Főnök	1	Kuramochi úr	1
		Uram	1	Uram	1
Kaichô (elnök)	1	Igazgató úr	1	Elnök úr	1
Senmu (ügyvezető igazgató)	1	Igazgató úr	1	0 apellatív msz.	1
Sensei	9	Tanár úr	3	Tanár úr	2
		Tanárnő	3	Tanárnő	2
		Művész úr	2	Mester	2
		0 apellatív megszólítás	1	Sensei	3
VN+sensei	1	Doktornő	1	VN+sensei	1
奉行（ぶぎょう）/bugyô (az Edo-kor végi Japánban a szamuráj hivatalnokok legmagasabb rangja (előljáró)	1	Elöljáró úr	1	Uram	1
ご家老/go karô (a feudális Japánban a földesurak szolgálatában álló magas rangú szamurájhivatalnokok és tanácsadók)	1	Főtanácsadó uram	1	Gondnok uram	1

Az utótagok fordításával ellentétben, a rangok, titulusok, státuszjelölők fordításában kevesebb idegen elemmel találkozunk a rajongói verziókban. Elidegenítő stratégiát csupán a *sensei* fordításában tapasztalhatunk. A jelenség azzal magyarázható, hogy míg a *sensei* megszólító elem a rajongók körében ismert, addig a vállalati kommunikációban alkalmazott titulusok már kevésbé közismertek, a 19. században használt, de a mai nyelvhasználatból kikopott formulák pedig egyáltalán nem ismertek a rajongók körében sem, ezért a rajongói fordítások készítője is a honosító stratégia mellett döntött.

Az egyes filmekben különböző foglalkozást űző szereplőket illetik a *sensei* megszólítással: tanárt, festőművészt, orvost. A hivatalos fordítás iskolai vagy egyetemi tanár megszólítása esetén a *tanár úr* formulát alkalmazza, az orvosnő megszólításakor a *VN+ doktornő* variánst választja a fordító, a festőt pedig a *művész úr* megszólítással illeti. A rajongói fordítások nem bizonyultak egységesnek a *sensei* fordítását illetően: a *Tokió szonáta* a *tanár úr* megszólítással él, a *Méz és lóhere* pedig az oktató és az orvos megszólítására a *sensei*-t használja. A festőt az *Akhilleusz és a teknős* c. filmben *mesternek* szólítja a beszélő.

A történelmi drámában szereplő *bugyô* ás *karô* apellatív megszólítások fordításakor a hivatalos és a rajongói fordítás készítői is a honosító eljárást alkalmazza. A hivatalos fordításnak azonban az *előljáró úr* és *főtanácsadó uram* apellatív megszólításokkal sikerül megfelelő ekvivalenssel élni, ezzel szemben a rajongói fordításban alkalmazott ma is használatban lévő *uram* meglehetősen általánosnak mondható, a *gondnok uram* sem nevezhető túl jó megoldásnak, hiszen más területen, például az egyházban is létezik ilyen funkció.

A munkahelyi interakciókban a *kachô* (részlegvezető), *shachô* (vállalati igazgató), *kaichô* (elnök) *senmu* (ügyvezető igazgató) apellatív megszólítással illetik a címzetteket. A hivatalos fordítás két esetben az *uram* megszólítással él, kétszer szerepel az *igazgató úr*, egyszer pedig a *főnök* megszólítás. A rajongói fordítás a *shachô* nyelvi elem helyett egy esetben a *VN+úr* társjelölő formát alkalmazza, amely a magyar megszólítási norma szerint megfelelő. A *kachô* (részlegvezető) fordításaként viszont tévesen szerepel az *igazgató úr* megszólítás, amely valószínűleg az angol fordítás nyomán kerülhetett be tévesen a rajongói fordításba.

9.4. Személyes névmások a fordításban

Az 49. táblázatban a forrásnyelvi szövegben apellatív megszólításként szereplő személyes névmásokat láthatjuk, valamint ezen elemek magyar fordításban való megjelenését.

49. táblázat. Személyes névmások fordítása a szinkronszövegekben és a rajongói verziókban

CNYSZ		FNYSZ1 (szinkron)		FNYSZ2 (fansub)	
Anata	11	Kedveskedő megszólítás	4	Kedveskedő msz.	4
		0 apellatív megszólítás	3	0 apellatív msz.	4
		Társjelölő	1	Rokonsági eln.	1
		KN	1	KN	1
		Rokonsági elnevezés	2	Te	1
Anta	2	Pronominális megsz. (kegyelmed)	1	Igei személyrag	2
		Kedveskedő megszólítás (drágám)	1		
Omae	8	VN	1	VN	1
		Igei személyrag	5	Igei személyrag	5
		Maga	1	Te	2
		Te	1	0	2
Kimi	2	Te E/II.	1	Igei személyrag	1
		0 apellatív megszólítás	1	0 apellatív msz.	1
Kimi tachi	1	Fiúk	1	Fiatalok	1
Anta han	1	Úr	1	Uram	1
Onushi	2	Te	1	Igei személyrag	2
		Igei személyrag	1		

A harmadik és negyedik fejezetekben ismertettük a japán nyelvben használatos egyes szám második személyű személyes névmásokat. A korábban bemutatott személyes névmások közül a kutatáshoz használt korpuszban öt E/II. személyes névmás (*anata, anta, omae, kimi, onushi*) áll apellatív megszólításként, illetve az *anata* Yamagata prefektúrabeli (Shônai-i dialektus) tájnyelvi megfelelője, az *anta han* (ahol a *han* a standard nyelven használt *san* tájnyelvi megfelelője).

Az apellatív megszólításként személyes névmást tartalmazó interakciók a következő diádok között zajlanak a filmekben: férj-feleség, felnőtt-gyerek, közeli viszonyban álló férfi szereplők között, szülő-gyerek. Az alábbiakban külön-külön ismertetem az egyes névmások különböző diádok közötti előfordulását, valamint célnyelvi szövegekben való megjelenítésüket.

1) Az *anata* feleség→férj, felettes→beosztott (düh kifejezése), barát→barátnő, fiatal lányok→fiú (számonkérés kifejezése), szülő→gyerek (dorgálás kifejezése) közötti interakciókban fordul elő. Az 50. táblázat olyan megnyilatkozásokat tartalmaz, amelyekben az *anata* szerepel apallatív megszólításként.

50. táblázat. Az *anata* E/II. személyes névmás különböző diádok között történő alkalmazása és fordítása a szinkronszövegekben és a rajongói verziókban

Sorszám	Kód	Pl.	Interakcióban résztvevők	FNYSZ	CNYSZ1 (Szinkron)	CNYSZ2 (Rajongói)	Idő
244	TS	(a)	feleség→férj	ちょっと**あなた**これ。 /Chotto **anata**, kore.	**Drágám,** nézd csak!	**Drágám**, ez ... A levél a Kaneko-ból.	01:10:17
259	N	(b)	barát→barátnő	何してるんだ、**あなた**？行くぞ。 (Nani shiteru n da **anata**? Iku zo.	Mire vársz, **Nana**? Gyerünk már!	Mi a baj **Nana**? Gyere!	00:12:02
372	ML	(c)	fiatal lányok→fiú	ちょっと、**あなた**、そのキリン帳。 /Chotto, **anata**, sono kirin chô.	Na, ide figyelj, ezt a rollert itt véletlenül nem a mi talicskánkból csináltad?	Hé, **te**! Az a roller... ...remélem az nem a mi vontatónkból van!	00:12:05
13	Y	(d)	szülő→gyerek	**あなた**、黙ってなさい。 /**Anata**, damatte nasai.	Hallgass már el, **fiam!**	Most nincs itt az ideje a viccelõdésnek!	00:13:44

Az 50. táblázatban bemutatott példák, valamint az elemzés eredményei alapján megállapíthatjuk, hogy házastársak interakciójában az általános fordítási mód a kedveskedő megszólítás (*drágám, szívem*) alkalmazása. Gyermek-szülő dialógusban a birtokos személyraggal ellátott rokonsági elnevezés (*fiam*) használata a jellemző. Barátok, barátnők közötti kommunikációban a keresztnévi vagy személyes névmással történő címzést alkalmazzák megszólításként a fordítók.

2) Az *anata* fonológiailag redukált alakja, az *anta* férj-feleség közötti interakciókban szerepel,

mindkét esetben utasításról, vagy erőteljes kérésről van szó.

Az 51. táblázatban az *anta* forrásnyelvi megnyilatkozásokban történő alkalmazásáról és fordításáról láthatunk példákat. A fordítások nem tesznek különbséget az *anata* és *anta* alak között, a fordítói megoldások hasonlóak az *anata* esetében látottakkal.

51. táblázat. Az *anta* E/II. személyes névmás fordítása a szinkronszövegekben és a rajongói verziókban

Sorszám	Kód	PL.	Interakcióban résztvevők	FNYSZ	CNYSZ1 (Szinkron)	CNYSZ2 (Rajongói)	Idő
471	AH	(a)	Volt feleség→férj	**あんた**、やめてください。/Anta, yamete kudasai.	Hagyja abba, **kegyelmed**.	Kérlek, hagyd abba!	00:37:10
339	AT	(b)	feleség→férj	**あんた**、助けてあげなよ。/Anta, tasukete agena yo.	**Drágám**, segíts rajtuk!	Miért nem adsz nekik egy kis idõt?	00:26:16

3) Az *omae* barát→barátnő (számonkérés, csodálkozás kifejezése); felnőtt→gyermek, férfi→nő (szemrehányás kifejezése); férfi→férfi (közeli barátságban lévők között); tanár→diák közötti dialóguskban látható.

Az 52. táblázatban az *omae* forrásnyelvi szövegben való megjelenéséről, illetve a célnyelvi fordításokról láthatunk példákat.

52. táblázat. Az omae E/II. személyes névmás használata és fordítása a szinkronszövegekben és a rajongói verziókban

Sorszám	Kód	Pl.	Interakcióban résztvevők	FNYSZ	CNYSZ1	CNYSZ2	Idő
299	N8r.	(a)	barát→barátnő	よく食ったね、**お前。**/Yoku kutta ne, **omae.**	Mondd, hogy bírsz ennyit zabálni.	Sokat is eszel.	00:17:53
344	AT	(b)	félkegyelmű→gyermek	**お前**、違うよ。**/Omae**, chigau yo.	Rosszul csinálod!	Nem úgy kell!	00:37:48
366	ML1r.	(c)	két barát (fiú)	**お前**、あきらめて、学校へ行け。**/Omae**, akiramete, gakkô he ike.	Hagyd a fenébe, és menj órára!	Add fel inkább, és menj iskolába!	00:08:02
411	ML4.r.	(d)	tanár→diák	就職するんだね、**お前**。/Shûshoku suru n da ne, **omae.**	Szóval új állást akarsz?	Hát akkor munkába állsz?	00:21:11

Az 52. táblázatban közölt példák azt mutatják, hogy a korpuszban az *omae* személyes névmás a célnyelvi szövegekben implicit módon vannak jelen, igei személyragok formájában. Apellatív megszólítást egyetlen célnylevi megnyilatkozás sem hordoz.

4) A *kimi* ismeretlen férfi→fiatal lány közötti interakcióban, míg a *kimi tachi* többes számú alak

ismeretlen férfi→suhancok között hangzik el.

53. táblázat. A *kimi* és *kimi tachi* E/II. személyes névmások használata és fordítása a szinkronszövegekben és a rajongói verziókban

Sorszám	Kód	Pl.	Interakcióban résztvevők	FNYSZ	CNYSZ1	CNYSZ2	Idő
279	N2.r.	(a)	barátnők	君、どうしたんだ？大丈夫？ /**Kimi,** dôshita n da? Daijôbu?	Hé**,** **te**! Minden rendben?	Mondd, mi a baj?	00:05:37
82	Y	(b)	középkorú férfi-motoros banda	あのぉ**君たち**/ Ano**, kimi tachi.**	**Helló, fiúk.**	Héj, **fiatalok.**..	01:17:31

A *kimi* barátnők közötti dialógusban hangzik el, az 53. táblázatban látható interakcióban. A szinkronverzió a *te* E/II. személyes névmást alkalmazza, a rajongói verzióban nem szerepel apellatív megszólítás. A (b) példában bemutatott megnyilatkozásban a *kimi tachi* megszólítás egy középkorú férfi és fiatal suhancok közötti interakcióban hallható. Mindkét célnyelvi verzió nominális megszólítást (*fiúk, fiatalok*) alkalmaz.

5) Az *onushi* rangidős szamuráj→fiatalabb társa közötti dialógusban szerepel.

54. táblázat. Az onushi E/II. személyes névmás használata és fordítása a szinkronszövegekben és a rajongói verziókban

Sorszám	Kód	Interakcióban résztvevők	FNYSZ	CNYSZ1	CNYSZ2	Idő
509	AH	szamurájok	お主、わしを竹光で斬るつもりか。 / **Onushi**, washi wo take mitsu de kiru tsumori ka?	**Te** engem bambuszkarddal akarsz levágni?	Egy bambuszkarddal akarsz engem megölni?	01:37:10

Az 54. táblázatban látható példa szamurájok közti kommunikációban hangzik el. A szinkronverzióban a *te* E/II. személyes névmás szerepel, a rajongói verzióban az igei személyrag utal a címzettre.

A magyar nyelvben az egyes szám második személyű személyes névmások használata ritkább, így várakozásainknak megfelelően a fordított szövegben kisebb arányban fordulnak elő pronominális elemek. A magyar fordításban legtöbb esetben nem névmással, hanem kedveskedő melléknévvel, keresztnévvel, társjelölővel helyettesítik a japán személyes névmást. A magyar nyelv grammatikai sajátosságaiból

adódóan azonban az igei személyrag is állhat személyes névmás helyett, ilyenkor nem szerepel apellatív megszólítás a fordításban.

Ha az eredeti szövegben szereplő személyes névmásokat magyar személyes névmásokkal fordítana a fordító (*te, ön, maga*), meglehetősen idegenszerűnek tűnne a szöveg, így mind a hivatalos, mind a rajongói verziók a honosításra törekednek. A hivatalos verzió kétszer annyi kedveskedő megszólítást (*szívem, drágám*) alkalmaz a házastársak közötti interakcióban, mint a rajongói fordítás. Ezzel szemben a rajongói fordításban viszont több az igei személyraggal jelzett kötött formájú megszólítás.

9.5. Családtag megszólítására alkalmas rokonsági elnevezések fordítása

Az 55. táblázat a korpuszban szereplő rokonsági elnevezéseket, valamint ezek magyar fordítását vizsgáló elemzés eredményeit összesíti. A forrásnyelvi szövgeben az apa megszólítására az *otôsan*, vagy a *tôsan* rövidebb alak szerepel. *Az alkonyat harcosa* c. történelmi drámában pedig az *o-to-han* tájnyelvi alak van jelen. Az *anya* megszólítására több alakot vonultatnak fel a forrásnyelvi megnyilatkozások: az *okâsan* alak szerepel leggyakrabban, majd ezt követi a komédiában megjelenő *okâchan* erősebb fokú intimitást jelző árja, majd követi őket a két rövidebb alak, a *kâsan*, illetve *kâchan* megszólítási forma. A nővér megszólítására az *onêchan* megszólítást alkalmazzák a forásnyelvi szövegek, az *oniichan* (báty) megszólítás egyszer szerepel. A fentieken kívül szerepel még a *babahan* tájnyelvi megszólítás a nagymama címzésekor a történelmi drámában, valamint szintén ugyanitt az *ontsusama* (nagybátyám) megszólítás.

55. táblázat. Családtag megszólítására alkalmas rokonsági elnevezések fordítása a szinkronszövegekben és a rajongói verziókban

CNYSZ		FNYSZ1 (szinkron)		FNYSZ2 (fansub)	
Tôsan	4	Apa	4	Apu	1
				Apa	3
Otôsan	22	Apu	1	Apu	16
		apa	12	Apa	2
		0 apellatív megszólítás	6	0 apellatív msz.	2
		Kedveskedő msz.	2	Kedveskedő msz.	2
		KN	1		

Otohan	3	Édesapám	2	Apa	2
		Édesapa	1	Igei személyrag	1
Okâsan	6	Anya	2	Anya	2
		Mama	1	Anyu	4
		0 apellatív megszólítás	2		
		Mami	1		
Okâchan	4	Anya	3	Nagymama	1
		Anyuka	1	Anya	2
				Anyu	1
Kâsan	1	0 apellatív megszólítás		Anya	1
Kâchan	3	Anyuka	1	Anyu	1
		Anya	1	Anyám	1
Okahan	3	Édesanyám	3	Anyám	3
Babahan	2	Nagyanyó	2	Nagyanyó	2
Ontsusama	1	Nagybátyám	1	0	1
onêchan	5	KN	4	KN	1
		0 apellatív megszólítás	1	Rokonsági elnev.	5
oniichan	1	KN	1	KN	1

A családtagra utaló rokonsági megnevezések fordításában mindkét célnyelvi szövegben a honosító eljárás figyelhető meg. Kivételt képez a *Totoro* rajongói fordítása, ahol az idősebbik nővérrel szembeni megszólításban a *nővérem* forma szerepel.

9.6. Fiktív (nem családtagra) utaló rokonsági elnevezések fordítása

Nem családtagok megszólítására a szomszéd néni (*obabasama, obâsan, obâsama*, *obâchan)* megszólításokkal való illetése szerepel. Hölgyek megszólításaként van jelen az *okusan, ojôsantachi, onêsan* megszólítás. Férfiak megszólítására pedig az *ojisan* (bátyám), vagy az *otôsan* (apám) forma látható.

56. táblázat. Fiktív rokonsági elnevezések fordítása a szinkronszövegekben és a rajongói verziókban

CNYSZ		FNYSZ1 (szinkron)		FNYSZ2 (fansub)	
obabasama (f)	1	Nagyanyó	1	Iguchi néni	1
obâsan	1	0 apellatív megszólítás	1	Nénikém	1
obâsama	1	Asszonyom	1	Asszonyom	1
okusan (f)	1	Asszonyom	1	Igei személyrag	1
ojôsan tachi (f)	1	Hölgyeim	1	Hölgyeim	1
onêsan (f)	1	Asszonyom	1	Onêsan	1
ojisan	1	0 apellatív megszólítás	1	Uram	1
otôsan	1	Uram	1	0	1
obâchan	9	0 apellatív megszólítás	5	Nagyi	9
		Nagymama	3		
		Néni	1		

A fiktív rokonsági elnevezések fordítására a honosítási technika jellemző. *Totoro* c. filmben az *obâchan* (nagymama) apellatív megszólítás szomszéd nénivel szembeni használatában figyelhető meg elidegenítő eljárás, illetve a *Méz és lóhere* c. filmben megmarad a pincérlánnyal szemben alkalmazott *onêsan* (nővérem) eredeti formában.

9.7. Alkalmi megszólítások fordítása

57. táblázat. Alkalmi megszólítások fordítása a szinkronszövegekben és a rajongói verziókban

CNYSZ		FNYSZ1 (szinkron)		FNYSZ2 (fansub)	
Chibi	1	Picinyem	1	Kölyök	1
Bocchan	5	Úrfi	5	Te	1
				Igei személyrag	1
				Fiatalúr	2
				KN becézve	1
Mina san	1	Gyerekek	1	Osztály	1
Tetsujin	1	Vaslady	1	Tetsujin	1

Az alkalmi megszólítások fordításában két esetben találkozunk elidegenítéssel, mindkét eset a rajongói verziókban szerepel. A *tetsujin* kifejezés szó szerint *vasembert* jelent, így a szinkronverzióban szereplő *vaslady* jó megoldásnak tekinthető. A rajongói fordítás átveszi a forrásnyelvi megszólítást, amelyet azonban a nézők többsége nagy valószínűséggel nem tud értelmezni. Szintén elidegenítő fordításnak tekinthető arajongói verzióban a *minasan* fordításaként a magyar nyelvi normától idegen *osztály* megszólítás alkalmazása.

9.8. Összegzés

Ebben a fejezetben a szinkronverziókban és a rajongói fordításokban alkalmazott honosító és elidegenítő eljárásokat ismertettem.

Konklúzióként megállapítható, hogy az előzetes kutatások eredményével egybecsengően az elemzett japán filmek szinkronverziói is a fordítói láthatatlanságra törekednek. A fordítók a honosítás elve szerint keresnek ekvivalenst az adott japán apellatív megszólításra mindvégig szem előtt tartva a célnyelvi normát. A rajongói fordításokra ezzel szemben az elidegenítés jellemző. A jelenség megmutatkozik a személynevek utáni utótagok, a személynevek, rangok, titulusok fordításában is, ahol az elemzett korpuszban a japán eredetű megszólítások magas arányban voltak jelen. Megmutatkoznak ugyanakkor a fordítói, illetve műfaji sajátosságokból eredő eltérések is: a két sorozat, a *Nana* és a *Méz és lóhere* fordítói mindvégig az elidegenítési stratégiát követik a fordításban, ezzel szemben az Akhilleusz és a teknős fordítója a célnyelvi normát részesíti előnyben az apellatív megszólítások fordításakor. A *Tokió szonáta* rajongói fordítására a következetlenség jellemző, a személynevek után álló utótagok hol megjelennek a magyar szövegben, hol meg elmaradnak, azt az illúziót keltve, mintha csak bizonyos helyzetekben illesztenék az utótagokat a nevekhez. A történelmi dráma rajongói fordítására műfaji sajátosságaiból adódóan, valamint a mai nyelvhasználatból már kikopott megszólítási formák jelenléte miatt szintén inkább a honosítás jellemző.

10. Az egynyelvű korpusz elemzése

Az egynyelvű korpusz elemzésére egy kontrolltáblázatot hoztam létre, amelyben a párhuzamos korpuszhoz hasonlóan a diskurzusmezőben, diskurzushangvételben és diskurzusmódban vizsgáltam az adott apelaltív megszólítás használatát (ld. 58. táblázat). Jelen esetben – egynyelvű korpuszról lévén szó – az ekvivalencia-viszonyok vizsgálatára nem volt szükség.

58. táblázat. Az egynyelvű magyar korpusz elemzése

Kód BK6905-6: 00:04:15	**Példa 23)** sógor→sógornő	**FNYSZ** Csak utánad, **szívem**, de addig is tartsd a szád!
Ap. megsz.		kedveskedő nominális megszólítás
Dmező	**Ill. aktus**	Megfélemlítés
	Perl. hatás	Elálljon szándékától
	Ill. erő módosítása	Fenyegetés fokozása
	Pragmatikai funkció	IEKF
DH	**Kapcsolatkezelési stratégia**	N
	Formalitás/ Informalitás	IF
DMód	**Képi világgal való koherencia**	Koherens
	Megszólítások szekvenciájában való koherencia	Koherens
Szociopragmatikai változók		
Hatalom/Társadalmi távolság		Affektus
K		- Erős

Az 58. táblázatban bemutatott megnyilatkozásban a *szívem* kedveskedő megszólítás nem intimitás, éppen ellenkezőleg az ellenséges viszony kifejezésére szolgál. Az illokúciós aktus az interakciós fél megfélemlítése, a perlokúciós hatás pedig, hogy meggyőzze arról, hogy álljon el eredeti szándékától. A megszólítás pragmatikai funkciója az illokúciós erő kapcsolatkezelési funkció. A magyar filmek elemzésének konklúziójaként megállapítható, hogy legmagasabb arányban a címzett személynévvel való megszólítása áll, 53.68%, azaz a megszólítások több mint fele személynévvel történik, azon belül is a keresztnév, vagy rövidebb, illetve kicsinyítőképzős alakja dominál. Összesen 203 alkalommal fordul elő a keresztnévvel

való megszólítás, amely 75%-os arányt tesz ki. A személynévi megszólítás utáni leggyakoribb megszólítási forma a kedveskedő megszólítások, az apellatív megszólítások 9.42%-át teszi ki.

A kapcsolatkezelési stratégia tekintetében az előzetes feltételezéseknek megfelelően a pozitív kapcsolatkezelési stratégiát jelző apellatív megszólítások dominálnak (72.33%), a negatív kapcsolatkezelési stratégiát kifejező apellatív megszólítások 27.04%-os arányt mutatnak.

14. ábra. Kapcsolatkezelési stratégiát kifejező apellatív megszólítások megoszlása az EMK-ban

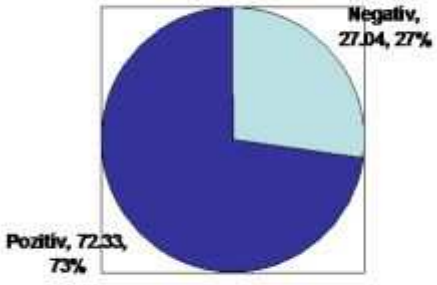

Az apellatív megszólítások a következőképpen oszalanak meg az egynyelvű magyar korpuszban.

59. táblázat. Társjelölők használata az egynyelvű magyar korpuszban

Hölgyem	3
Hölgyeim	1
Hölgyeim és uraim	1
Uram	15
Uraim	2
Kisasszony	6
Kegyelmes asszony	1
Tekintetes uram	3
Nagytiszteletű uram	1
Asszonyom	6
Kegyelmes uram	1
Összesen	**40**

60. táblázat. Személynevek használata az egynyelvű magyar korpuszban

TN	2
VN	14
VN+társjelölő	14
KN	75
KN rövidebb alakja	70
KN kicsinyítővel	58
KN+társjelölő	12
Becenév	17
Összesen	**262**

61. táblázat. Titulusok, rangok, státusztjelölők használata az egynyelvű magyar korpuszban

Doktornő	1
Őrmester úr	3
Főorvos úr	2
Tábornok úr	3
Kapitány úr	10
Adminisztrátor uram	1
Őrnagy úr	2
Kormánybiztos úr	1
Bárónő	1
Báróné	1
Baronesse	1
Tanár úr	2
Nagytiszteletű igazgató úr	1
Igazgató úr	1
Osztályfőnök úr	1
Postás bácsi	2
Biztos úr	1
Tizedes	1
Főhadnagy	4

Összesen	**39**

62. táblázat. Rokonsági megnevezések használata az egynyelvű magyar korpuszban

Anyu	4
Mami	3
Anyám	2
Édesanyám	4
Édesapa	1
Apa	7
Fiam	5
Kisfiam	3
Nagyi	2
Nagyapa	2
Apa	4
Kislányom	2
Öcsém	3
Bátyám	2
Összesen	**44**

63. táblázat. Fiktív rokonsági elnevezések használata az egynyelvű magyar korpuszban

Fiam	4
Anyukám	1
Kisfiam	2
Nővérem	2
Kedves bátyám	3
Leányom	1
Papa	2
Fater	2
Összesen	**17**

64. táblázat. Névmások használata az egynyelvű magyar korpuszban

Te	4
Maga	8
Maguk	1
Ön	1
Kend	2
Összesen	**16**

65. táblázat. Kedveskedő megszólítások használata az egynyelvű magyar korpuszban

Szívem	4
Szívecském	3
Édes	3
Édesem	3
Kedveském	4
Kedvesem	5
Drága	1
Drágám	5
Édes angyalom	1
Aranyom	1
Tündérke	1
Kicsim	5
Kicsikém	1
Bébi	3
Cicám	1
Mackókám	1
Nyuszikám	1
Csillagom	2
Hófehérke	1
Összesen	**46**

66. táblázat. Egyéb megszólítások az egynyelvű magyar korpuszban

Vén kujon	1
Vén boszorkány	1
Vén kéjenc	1
Vén ateista	1
Vén kripto-kommunista	1
Te rohadt cigány	1
Te kis idióta	1
Te önző kis dög	1
Te kis Nobel díjas	1
Pajtikám	1
Lányok	1
Gyerekek	1
Öregem	3
Srácok	2
Haver	4
Kicsi büfés	1
Cé ötven	2
Összesen	**25**

10.1. Összegzés

A 15. ábra az egynyelvű magyar és egynyelvű japán korpuszban előforduló apellatív megszólítások előfordulását mutatja. Szembetűnő különbség mutatkozik a névmáshasználatban és a kedveskedő megszólítások gyakoriságában. A magyar korpuszban a személynévvel való megszólítás után a kedveskedő megszólítással való megszólítás a leggyakoribb, a teljes egynyelvű korpuszban szereplő apellatív megszólítások 9.4%-át teszi ki. (Olyan birtokos személyraggal ellátott főnévi és melléknévi megszólításokat soroltunk ide, mint a *drágám, szívem, szívecském, aranyom, csillagom,* stb.). Leggyakoribb előfordulási helyük a házastársak, közeli barátok, gyerekek megszólításában van.

A japán korpuszban hasonló kategória nincsen, a házastársak közötti kommunikációban a névmással való megszólítás jellemző, a gyerekek címzésére pedig a keresztnév után illesztett kun, chan utótag használata.

A névmáshasználat a japán korpuszban gyakoribb, 8.8% az előfordulási arány, míg a magyar korpuszban csupán 3.2%-ban volt jelen a személyes névmás használata.

A magyar korpusz adatai azt mutatják, hogy a magyar nyelvben gyakori a kommunikációs partner társjelölővel való címzése is, 8.0%-os arányban szerepel ez a kategória a korpuszban.

15. ábra. Az egynyelvű magyar és egynyelvű japán korpuszban alkalmazott megszólítási formák

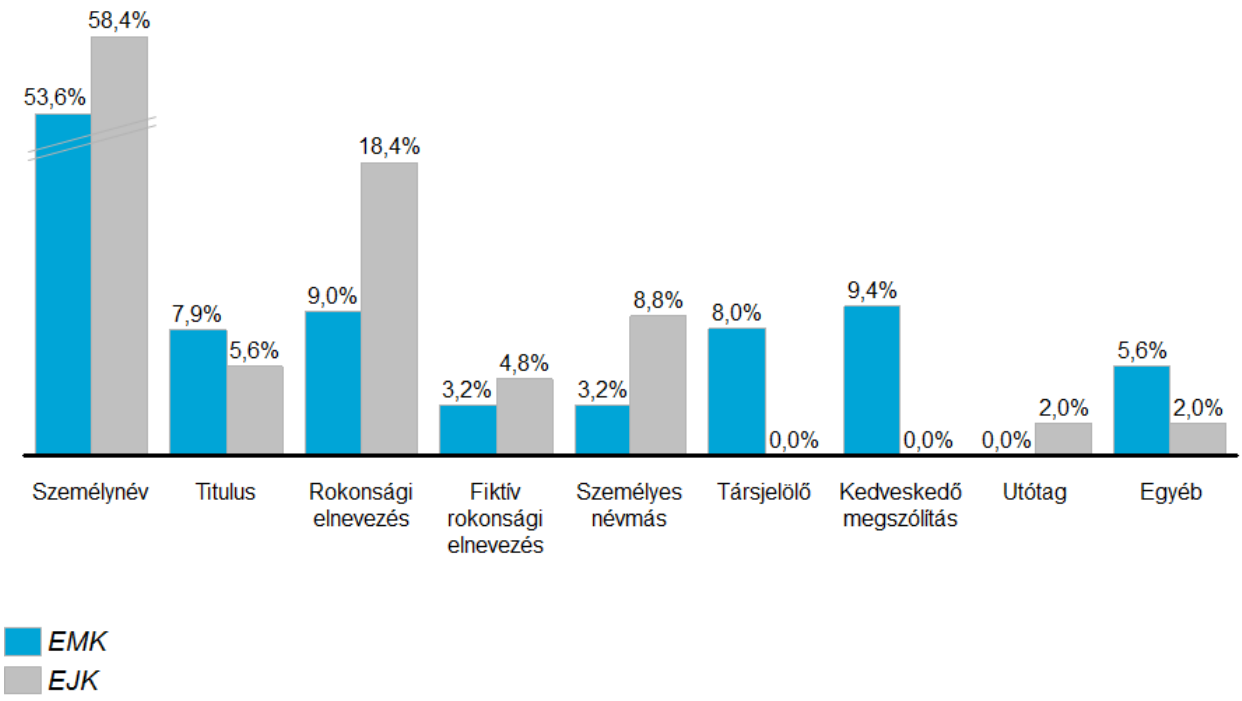

Szinkronizált filmek hivatalos és rajongói feliratában szereplő vokatívuszok

A 16. ábra a hét szinkronizált film hivatalos szinkronfordításában és rajongói feliratában szereplő apellatív megszólítások megoszlását ábrázolja százalékos adatokkal.

A rejtett fordítást követő szinkronfordítás a személynevek után nem illeszt utótagokat, ezzel szemben a rajongói fordításban 19.80%-ban van jelen az utótaggal járó személynévi megszólítás. A célnyelvi nyelvhasználati normát követő

szinkronfordításban a kedveskedő megszólítások aránya 9.70%, míg a nyílt fordítás jegyeit hordozó rajongói fordításban ez az arány csupán 3.30%. A rajongói fordításban gyakoribb a fiktív rokonsági megnevezések alkalmazása (6.9%). A jelenség azzal magyarázható, hogy a szinkronfordítás a magyar nyelvhasználati szokásokhoz illő ekvivalenst használ olyan esetekben, amikor a rajongói fordítás *nagyi* címzéssel illeti a szomszéd idős nénit, illetve keresztnévi megszólítást részesíti előnyben a testvérpári diádok közötti interakciókban.

16. ábra. A szinkronban és a rajongói fordításokban alkalmazott megszólítási formák megoszlása

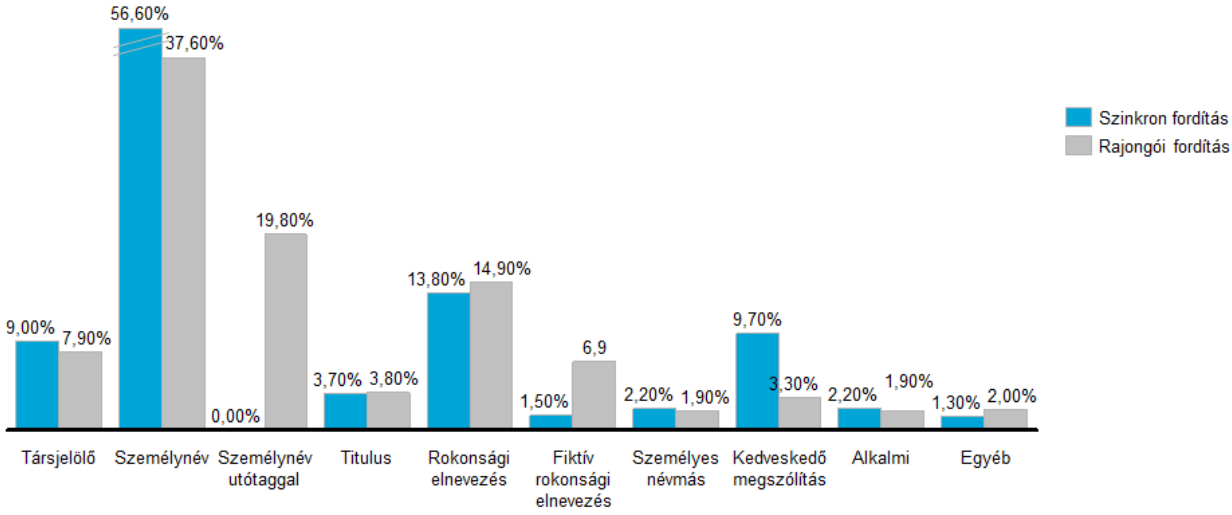

11. Ekvivalencia vs kockázatkezelés

A fordítások objektív értékelése, mint láthattuk, nem könnyű feladat. Pym (2008, 2010), Hui (2012), Akbari (2009) a kockázatkezelés módszereinek alkalmazását javasolja a fordítások értékelésére.

A kockázat veszélypotenciál és potenciális jutalom. Kockázatot vállalunk, ha belefogunk egy üzletbe, vagy plasztikai sebészeti beavatkozáskor, vagy ha a tőzsdén játszunk (Hui 2012). Mivel a kockázat elkerülhetetlen, a kockázatelemzés és kockázatkezelés fontos tényezőként van jelen az egyén mindennapjaiban és a társadalomban.

Kockázatkezelésről elsősorban a gazdaságban esik szó, de alkalmazása teret hódított más diszciplínákban is, jelen van a banki szférában, az egészségügyben, környezetvédelemben, stb, és már széles körben alkalmazzák különböző szervezeteknél a negatív hatások kiküszöbölésére (Hui 2012). A fordítás olyan tevékenyég, amely sorozatos döntések végeredményeként jön létre. A fordítási tevékenységet a kockázatkezelés felől megközelítők általában új, virágzó iparágként tekintenek a fordításra, amely a piacon is képviselteti magát. Ők úgy vélik, hogy a kockázatkezelést be kell vonni a fordítási folyamatokba (Akbari 2009).

A fordítás tehát sorozatos döntések végterméke, ahhoz azonban, hogy a fordító megfelelő döntéseket tudjon hozni a fordítás során, ismernie kell a célközönség elvárásait, a célnyelvi normákat, a megbízó elvárásait, a piac követelményeit, és más tényezőket (Akbari 2009). Ha a fordítónak ennyi tényezővel kell szembenézni, és a fordításnak ennyiféle elvárásnak kell megfelelnie figyelembe véve az egyes fordítói döntések hatásait és kimenetelét a fordító kénytelen lesz egy megfelelő kockázatkezelési terv szerint dolgozni.

Minden fordítónak az a célja, hogy a fordítás sikeres legyen, ez a tulajdonképpeni „jutalom” (Pym 2008), elismerés a fordító számára. Pym (2008) háromféle jutalomról beszél: anyagi, szimbolikus és szociális. Jutalom a fordításért kapott fizetés, jutalom, ha megjelenik nyomtatásban a fordítás, és jutalom, ha sikerül elkerülni a kritikát.

A kockázat három fokozatáról beszélhetünk, alacsony, közepes és magas kockázat. Pym (2010) a születési anyakönyvi kivonat fordításának példájával magyarázza a három fokozat közötti különbséget. Viszonylag egyszerű szövegről van szó, nevekkel és dátumokkal. A szöveg funkcióját tekintve, ha az anyakönyvi kivonaton szereplő személy nevét rontja el a fordító, súlyos következményekkel jár, mert az illető személy beazonosítását teszi lehetetlenné. Ugyanígy magas kockázattal bír a születési dátum elírása, mert ez alapján azonosíthatók be az azonos névvel születettek. A személy beazonosításában fontos lehet továbbá a szülők neve is, tehát ez is a magas kockázatú tényezők közé sorolandó. A dokumentumban szereplő anyakönyvi hivatal munkatársának neve viszont már alacsonyabb kockázattal jár.

Pym (2010) a kockázati tényezőket a fordítandó szöveg céljával összefüggésben tárgyalja. Az egyes fordítói döntések meghozatalához nem elegendő a forrásnyelvi szöveg szövegnyelvészeti elemzése, hiszen egy adott szöveg többféleképpen is fordítható. A skoposelméletet hirdetőkhöz hasonlóan hangsúlyozza, hogy fontos szempont, hogy kinek és milyen céllal készül a fordítás.

A megszólítások fordítására, egészen pontosan a személyes névmások fordítására is hoz egy példát Pym (2010). Megjegyzi, hogy általában nem a szövegnyelvészeti elemzés során problémásnak vélt tényezőkön kellene időzniük a fordítóknak. Egy lefordíthatatlannak tűnő ekvivalens nélküli lexikai elemet „átugorhatunk", ugyanis a fordítás sikere nem ilyen tényezőkön áll, vagy bukik. Elismeri ugyan, hogy a személyes névmások használata, a nyelvi norma kultúránként eltérő lehet, és egy esetleges téves fordítás nem megfelelő konnotációt társíthat az adott nyelvi formához, amely magas kockázattényezőnek számít. Megjegyzi ugyanakkor, hogy egy profi fordítótól elvárt, hogy a személyes névmás használatát illető forrásnyelvi és célnyelvi normát behatóan ismerje, így a félrefordítás esélyét gyakorlatilag kizárja. Mi több, egy profi tudja, hogy a személyes névmás a megnyilatkozásból elhagyható vagy más szófajjal helyettesíthető, így főnevesítéssel vagy kihagyással fogja megoldani a problémát. Pym ezen felvetésével kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy ez a megállapítása kiterjeszthető más nyelvi és kulturális elem fordítására is, ugyanis a profi fordítótól elvárt, hogy behatóan ismerje a forrásnyelvet és kultúrát, és ezt a célnyelven megfelelő módon tudja visszaadni.

Pym (2010) tehát azt javasolja, hogy túl kell lépni a komparatív nyelvészeti szempontok és a szöveg elemzésén, és más tényezőkre fókuszálni. Daniel Gouadec (2002), idézi Pym 2010), francia fordításelméleti szakértőre hivatkozik, aki azt mondta,

hogy a fordítási hibákat úgy lehet kiküszöbölni, ha a lehető legtöbb információval rendelkezünk a fordítandó szövegről. Gouadec üzenete tehát úgy hangzik, hogy a kockázatkezelés lehető leghatékonyabb módja, a fordítás előtti fázisokba való energiabefektetés. Optimális esetben az alábbi információra lenne szüksége a fordítónak:

1) A fordítandó anyaggal kapcsolatos információk: forrásnyelvi szöveg, forrásnyelvi szöveghez tartozó képek, függelékek, szógyűjtemények, párhuzamos szövegek, korábbi fordítások, szakértőkkel való kapcsolat.

2) A szövegfunkciót illető információk: milyen céllal készül a fordítás? kinek készül? mi az elvárt minőség? (nyomtatásra szánt-e, stb.), lektorálják-e?

3) A feladatra vonatkozó adatok: határidő, formátum, díjazás, fizetési határidő, aláírt szerződés (Pym 2010: 7).

A lista nyilván tovább bővíthető, minél több információ áll a fordító rendelkezésére, annál kisebb a hibázási lehetőség. A célnyelvi szövegben előforduló hibákat Pym az információhiánynak tulajdonítja. Ha megfelelő információkkal rendelkezik a fordító, kiszűrhetőek a magas kockázati tényezők, és felállítható egy pontos kockázatelemzési terv, amely a fordítás során követhető majd.

A fenti lista az ideális helyzetet írja le, ha evvel vetjük össze a japán filmek hazai fordítóinak helyzetét, kitűnik, hogy több nehézséggel kell szembenézniük. Gyakorlott filmfordítók elmondása alapján a stúdió a film master képanyagát bocsátja a dramaturg részére, jó esetben jut hozzá a fordító a japán szövegkönyvhöz. A japán szövegkönyv hiányában angol nyelvű szövegkönyvet vagy dialóguslistát kap (2012 Imri TDK dolgozat). Ez a tényező máris komoly hibaforrásokat rejt magában, hiszen, ha az angol nyelvű fordítás készítője hibázott, fennáll a lehetősége, hogy a hiba benne marad a magyar fordításban is. A japán szövegkönyv is rejt magában nehézségeket, ha ugyanis digitális formátumban kapja meg a fordító a szövegkönyvet, előfordul, hogy a rossz képfelbontás következtében egyes írásjegyek kivehetetlenek. Ez megint hibaforrást rejt magában. Ha nincs japán szövegkönyv, és hallás után értelmezi a fordító a szöveget, fennáll a veszély, hogy félrehall nehezen kivehető szövegrészeket. A dramaturg tehát megkapja a stúdiótól: 1) film master képanyagát; 2) japán vagy angol nyelvű szövegkönyvet vagy dialóguslistát; 3) a megrendelő különleges kéréseit (betétdalok fordítására vonatozóan, könyv vagy képregényadaptáció esetében mennyire kövesse a film fordítása az eredeti mű magyar változatának szövegét). Ezek tehát a

materiális tényezők, amelyek nehezítik a fordító munkáját, és komoly kockázatfaktort rejtenek magukban.

A szöveg funkcióját tekintve már világosabban lát a fordító, tudja, hogy moziban vagy TV-ben mutatják-e be a filmet, tudja, hogy szinkronfordításra vagy filmfeliratra van-e szükség, és tisztában van az audiovizuális fordítás adott altípusának ismérvéivel. A célnyelvi normával tisztában van, ám a japán filmek magyar fordítására vonatkozó fordítói norma nincs kidolgozva. Nem ismeri a célközönség fordítással kapcsolatos elvárásait sem a kulturálisan kötött kifejezések, japán eredetű nevek, megszólítások fordítását illetően. Ez megint egy kockázati faktor, ugyanis a fordító által választott stratégia nem feltétlenül elégíti majd ki a nézői igényeket.

Ha szinkronizált filmről van szó, a munkafolyamatban többen is részt vesznek: a színész, a dramaturg, a szinkronrendező, gyártásvezető, esetleg lektor. A dramaturg a kész magyar szöveget megküldi a szinkronstúdiónak, onnan pedig továbbítják a rendezőhöz vagy a rendezőasszisztenshez. A rendező figyeli a szájmozgás és szöveg közötti összhangot a felvétel során, az ő feladata lecserélni a szövegben szereplő szót egy szinonimára, amennyiben az eredeti nem illeszkedik megfelelően a szájmozgáshoz. Láthatjuk tehát, hogy a szövegbe a dramaturgon kívül beleszólhat még a lektor, a színész és a rendező. Így tehát a dramaturg keze alól kikerült szöveg és a képernyőn elhangzó verzió nem mindig fedi egymást.

A kockázatkezelés a kockázat modulálására szolgáló eszközök kiválasztásának és kivitelezésének folyamata (IRM 2002). A kockázatkezelés négy fő stratégiája a 1) a *kockázatkerülés/risk avoidance* (a kockázat elkerülése vagy kiküszöbölése). Például ha fordítás közben egy többszörösen összetett mondatba botlunk, és úgy gondoljuk, hogy ha megtartjuk az eredeti mondatszerkezetet, akkor fennáll annak a veszélye, hogy a mondat implicit tartalmát a célközönség nem fogja megérteni, a kockázat elkerülése végett felbontjuk a mondatot. A fordító egyik lehetséges jutalma, hogy elősegíti a megértést. Ez a stratégia megegyezik a bakeri univerzálék egyikével, az explicitációval (Baker 1992), de tudnunk kell, hogy az explicitáció nem az egyedüli lehetőség a kockázat elkerülésére (Akbari 2009).

2) *kockázatcsökkentés/risk reduction*: ha fordítás közben egy célnyelvi ekvivalens nélküli szóra bukkanunk, és az átvételi stratégiát alkalmazzuk, elkerülhetjük a félreértést.

3) a *kockázat átruházása másra/risk transfer*: amikor a fordító nem biztos az általa fordított mű pozitív fogadtatásában, megpróbál egy kiadót meggyőzni a kiadásról.

4) a *kockázat felvállalása/risk retention*: a kiadó, akivel a fordító együtt dolgozik, nem fizet a lefordított anyagért, a fordító úgy dönt, hogy kiadja maga, felvállalva a kockázatot, hogy neki kell a kiadás költségeit állnia (ibid).

A fordításértékelés kockázatelemzés felőli megközelítését sokan bírálják, Pym erre is jól kigondolt válaszokkal reagál.

Pym (2010) a kockázatkezelést ért kritikákra is választ ad. A kockázatkezelés ellen gyakran felhozott kritikák egyike szerint minden fordítási hiba magas kockázati pontenciállal jár, a fordító ugyanis elveszíti az olvasók, megrendelők bizalmát. A másik kritika a munka pontos leírására vonatkozik, és arra hivatkozik, hogy a fordítók ritka esetben kapnak teljeskörű munkaleírást. Pym ezzel egyetért, és két válasszal él: az egyik, hogy ha nincs pontos munkaleírás, azt jelenti, hogy a fordítás nem jár olyan magas kockázatpotenciállal, amelyre figyelmeztetni kellene a fordítót. A másik válasza pedig arra irányul, hogy a munkaadókat oktatni kellene arra, hogy minél teljesebb körű munkaleírást adjanak a megbízott fordítóknak.

11.1. Összegzés

Ez a fejezet egy alternatív fordításértékelési módszert mutat be, nevezetesen a Pym által bevezetett kockázatelemzésen alapuló fordításértékelést.

A kockázatkezelés talán egyik legvisszatetszőbb jellemzője, hogy az üzleti szféra irányába mozdítja el a fordításelemzést. Hasznosítható belőle viszont a teljeskörű, mindenre kiterjedő megbízásra vonatkozó aspektusok, amelyek segítik a fordítót a fordítói döntések meghozatalában. A Gouadec-féle lista pedig rámutat arra, hogy megbízói oldalról hogyan lehetne segíteni a fordítók munkáját, amely a fordítások minőségének emelésével is járna egyaránt.

Hibás fordítás esetén hiányos megbízásra való hivatkozás viszont a fordításértékelésnek talán egy túl elnéző formája.

12. Felmérés a japán filmek magyar fordításáról alkotott nézői véleményekről

Ebben a fejezetben a japán filmek hazai nézőinek fordítással szembeni elvárásairól, a hazai japán filmfordítások fogadtatásáról készült felmérés eredményeit mutatom be. A felmérés eredményeit egy korábbi tanulmányomban már bemutattam (Somodi 2014). A vizsgálat nem fogalmaz meg kritikát a filmfordításokról, deskriptív módon ismerteti az adatok alapján kirajzolódott hazai helyzetet.

Ahhoz, hogy megtudjuk, hogy a japán filmek esetén milyen fordításokra van igény Magyarországon, ismernünk kell a japán filmek hazai nézőinek elvárásait. Chesterman (1997) az *elvárási normát (expectancy norms*) a következőképpen fogalmazza meg: „A fordításnak ki kell elégítenie az olvasók, a megbízó és a többi érintett fél elvárásait. Az elvárási norma irányítja a végső produktum formáját, és ugyanakkor hatással van folyamatra is, amely a produktum létrejöttéhez vezet”[29] (ibid 64). A Chesterman által meghatározott másik három norma szintén ezt a folyamatot irányítja. A további három norma a *kapcsolati norma* (*relation norm*): a szövegtípus, a megbízó kívánságai, a szerzői szándék és a majdani olvasó feltételezett szükségletei tekintetében a fordító hozza létre és tartsa fönn a lényeges hasonlóság kellő kapcsolatát a forrásnyelvi és célnyelvi szöveg között; *kommunikációs norma* (*communication norm*): a fordítónak optimalizálnia kell a kommunikációt a szituációnak megfelelően az összes résztvevő között; *számadási kötelezettség* (*accauntability norm*): a fordító lojalitással tartozik a megbízónak, az olvasónak.

A Magyarországon bemutatott vagy interneten elérhető japán filmek és animék az audiovizuális fordítás három válfajának (filmfelirat, szinkron és rajongói fordítás vagy fansub) valamelyikén keresztül jutnak el a magyar közönséghez. A fordítások fogadtatásáról azonban nem készült felmérés, nem ismertek a hazai nézők fordítással szemben támasztott elvárásai, nem tudjuk, hogy a célközönség milyen fordítói stratégiákat üdvözöl, vagy üdvözölne szívesen. Ebből kifolyólag a fordító legtöbb esetben a nézői elvárások ismerete nélkül lát neki a fordításnak, így érthető módon a

[29] ”A translation should meet the expectations of the readers, and also of the client and other parties involved. Expectancy norms govern the form of the final product. They also affect the proccess which leads to this product.”

fordítónak a nézői elvárásokra vonatkozó feltételezése, valamint a célközönség tényleges elvárásai nem mindig találkoznak. A fordítóknak szinte egyáltalán, vagy csak kevés ismeretük van a potenciális nézőkről, japán kulturális háttérismeretükről, illetve a fordítást illető elvárásaikról. Valamivel más a helyzet a rajongói fordításokkal, ugyanis a fordító ugyanannak a rajongói tábornak a tagja, akiknek a fordítás készül.

A japán filmek esetében - földrajzilag távoli országról, kultúráról lévén szó - a nézők nagy többsége csak fordításon keresztül juthat közelebb az alkotásokhoz. A közvetítőre, azaz a fordítóra nagy és felelősségteljes szerep hárul abban, hogyan hozza közelebb a magyar nézőkhöz a japán kultúrát, mit és mennyit ismertet meg a nyelvből, kultúrából egy-egy filmfordításon keresztül.

Vizsgálatunkban a következőkre kerestük a választ: 1) mely korosztályokból kerülnek ki a hazai japán filmek nézői?; 2) milyen mértékben rendelkeznek japán nyelvi és kulturális háttérismeretekkel?; 3) milyen a hazai filmfordítások fogadtatása a célközönség körében?; 4) az audiovizuális fordítás mely altípusa népszerűbb a hazai célközönség körében?; 5) hogyan viszonyul a hazai célközönség a filmfordításban alkalmazott honosítási és elidegenítési technikákhoz?

A nézői elvárás kérdése szorosan kapcsolódik a minőség problémájához. Mit is értünk tulajdonképpen minőség alatt? Hogyha a szótárakban keressük a jelentést olyan definíciókkal találkozhatunk, mint a „dolgok lényegét jellemző tulajdonságok összessége; valaminek az értékelést is magában foglaló jellege" (ÉK 2003: 935). A termelésben a minőség „a kiválóság mérőeszköze, hiányosság nélküli állapot" [30] (http://www.businessdictionary.com/definition/quality.html).

Az Amerikai Minőségtársaság egy globálisabb szemléletmódot képvisel, az ő megfogalmazásukban a minőség „szubjektív, amelyre mindenkinek megvan a saját maga definíciója" (http://asq.org/index.aspx).

A szubjektivitás viszont rámutat arra, hogy a minőség mérhetősége meglehetősen problémás, főként egy olyan területen, mint az audiovizuális fordítás, amelyben vizuális és akusztikus hatások összessége alkotja a „terméket".

[30] "In manufacturing, a measure of excellence or a state of being free from defects, deficiencies and significant variations."

12.1. A felmérés módszere

Mivel a japán filmfordítások hazai fogadtatásáról eddig nem készült átfogó jellegű felmérés, a dolgozat írója egy nagymintás országos online felmérés segítségével arra vállalkozott, hogy felmérje a hazai japán filmek nézőinek a fordításokkal szemben támasztott elvárasaikat, igényeiket. A cél a japán filmnézők véleményének minél szélesebb körben való feltárása volt, ezért az empirikus kutatások megfigyelésen alapuló formái közül (interjú, kérdőíves felmérés, PC translog) ez a módszer bizonyult legmegfelelőbbnek, mert így egy időben több csatornán lehet kapcsolatba lépni a kísérleti személyekkel. A kérdőíves felmérés erényei között említik, hogy vizsgálat eredményeképpen nyert adatok a valós helyzet kicsinyített mását nyújtják. Továbbá a megfigyelésen alapuló felmérési módok többi altípusával összevetve a kérdőíves felmérést tartják a legalkalmasabbnak statisztikai reprezentativitásra törekvő, szélesebb populációtól, nagy mennyiségű adatok begyűjtését kitűző vizsgálatok lebonyolítására (Kuznik 2010).

Japánban Shinohara (2012) végzett kérdőíves felmérést a külföldi filmek japán feliratának fogadtatásáról. A kísérletben 50 személy vett részt, akiket tokiói mozikban keresett meg a kérdőív szerkesztője, és kulturálisan kötött kifejezések fordításáról kérdezte a válaszadókat. Widler 2002-ben készített kérdőíves felmérést bécsi filmszínházakban a filmfeliratok nézői fogadtatásáról (Widler 2004).

A kísérleti személyek kiválasztásakor fő szempontnak tartottam, hogy a japán filmek hazai „fogyasztói rétegének" minden szegmense képviseltetve legyen a vizsgálatban. A felmérést országosan végeztem 2013 decemberében. Ahhoz, hogy egy nagymintás, országosan reprezentatív felmérést végezhessek, szükség volt egy demográfiailag heterogén válaszadói táborra. A kérdőív terjesztésekor azokat a közösségeket céloztam meg, amelyek tagjai - eddigi tapasztalatok alapján - lelkes résztvevői a hazai japán filmvetítéseknek, érdeklődnek a japán kultúra és nyelv iránt.

A kérdőívek a japán kultúra és nyelv, valamint a japán filmek rajongóit tömörítő társaságok tagsági levelezőlistáin, a társaságok honlapjain, fórumos felületein, illetve közösségi oldalain keresztül jutottak el a kísérleti személyekhez. Fontosnak tartottam megvizsgálni a japán kultúrát és nyelvet behatóbban ismerő japán szakos hallgatók vagy már végzett hallgatók véleményét, hasonlóképpen lényeges szempont volt a főként fiatalabb generáció körében oly népszerű japán animációs filmek rajongóinak a filmfordításokról alkotott véleménye. A japán kulturális rendezvények,

ezen belül a japán filmhetek lelkes látogatói a korosztály szempontjából heterogén közösséget képviselő Magyar-Japán Baráti Társaság tagjai is, így lényegesnek tartottam őket is megszólítani. A japán kultúra, nyelv, tradíció iránt érdeklődőket tömörítő közösségi oldalak tagjait is megkerestem. Mivel ugyanaz a személy egyben több társaság tagja is lehet, illetve több közösségi oldalra is regisztrálhat, a kérdőíveket úgy szerkesztettem meg, hogy egy válaszadó csak egyszer tölthesse ki.

12.2. A kérdőív felépítése

Antonini és Chiaro (2005: 39) négy olyan tényezőt említ, amelyek nem megfelelő fordítása zavart okozhat a nézőknek, és ronthat a fordítás minőségén:
1) kultúrspecifikus utalások (helységnevek, intézmények elnevezése, pénznemek, fesztiválok)
2) nyelvspecifikus tényezők (megszólítások fordítása, nyelvi tabuk)
3) a nyelv és kultúra mezsgyéjén elhelyezkedő jelenségek (viccek, tréfák, mondókák)
4) vizuális jellemzők (nem nyelvi kultúrspecifikus tényezők)

A minőségi fordítás tehát adekvátan adja vissza a kultúrspecifikus kifejezések jelentését, megoldást talál az egyes nyelvi jelenségek által hordozott konnotatív jelentés megtartására. Chiaro (2008: 251) megemlít még egy ötödik tényezőt, amely zavart okozhat a fordításban, nevezetesen a nem megfelelő ajakszinkront a szinkronfordításban, illetve a nem megfelelő sortörések a feliratban. A Chiaro (2008) által említett tényezőkre, különös tekintettel az első kettőre a kérdőív harmadik blokkjában kérdeztem rá.

A 20 kérdésből álló kérdőív tartalmazott egyszeri és többszörös választási lehetőséget kínáló zárt kérdéseket, valamint nyitott szöveges kérdéseket is, ahol a válaszadók szabadon nyilatkozhattak az adott kérdésben megfogalmazott témáról. A kérdőív első négy kérdése a demográfiai adatokra, valamint a kísérleti személyek japán nyelvi és kulturális háttérismereteiről való információszerzésre fókuszált.

A következő három kérdésben (5-7) arról kérdeztem a válaszadókat, hogy milyen jellegű filmeket néznek általában, milyen csatornákon, illetve az eddig megnézett filmek száma alapján felmértük azt is, hogy mennyire jártas a válaszadó a japán filmek világában. Az ezt követő hat kérdés (8-13) a japán filmek magyar fordításáról alkotott véleményéről kérdezte az interjúalanyokat, külön kezelve az audiovizuális fordítás egyes altípusait (szinkron, felirat, rajongói fordítás). A kérdések

arra is kitértek, hogy amennyiben több választási opció adott, a szinkront, a feliratot vagy a rajongói fordítást választják-e, és zárt kérdésekre válaszolva meg is indokolták választásuk okát, indítékát.

A 14-17-es kérdésekkel azt vizsgáltam, hogy a nézők hogyan viszonyulnak a fordításban előforduló kulturálisan kötött kifejezésekhez az ún. reáliákhoz, a japán eredetű szavak átírásakor a többféle átírási módszer közül melyiket üdvözlik szívesebben a fordításokban, a megszólításokat illetően pedig azt vizsgáltam, hogy a honosító vagy elidegenítő eljárást támogatják-e inkább. Az utolsó három nyitott szöveges kérdésben a válaszadók szabadon írhattak eddigi tapasztalataikról a szinkronnal, felirattal és rajongói fordítással kapcsolatban. A teljes kérdőív megtalálható a függelékben a 268. oldalon.

12.3. Eredmények

Az eredmények 219 beérkezett kitöltött kérdőív adatain alapszanak, amely a hazai japán kultúra kedvelőinek, valamint a fordítástudományban alkalmazott kérdőíves felmérések mintavételi arányaihoz viszonyítva reprezentatív eredménynek tekinthető. Magyarországon a japán film legnépszerűbb műfaját, az animét népszerűsítő rendezvények manapság 8000 fő részvételével zajlanak, a Magyar Anime Társaság 2013-as *Nagy anime- és mangakutatás* felmérésére 3168-an válaszoltak (A Magyar Anime Társaság adatai). A japán filmfesztiválokat néhány 100 fő látogatja, a magyarországi japánnyelv-tanulók száma pedig a Japán Alapítvány 2012-es felmérése alapján 1554 fő (Kokusai kôryû kikin 2013). Kuznik (2010) tekinti át a fordítástudományban 1992-2005 között végzett kérdőíves felmérések módszereit és eredményeit. Tanulmányából kiderül, hogy a fordítástudományban hasonló vizsgálatok 48-280 közötti mintavétellel dolgoztak. Chiaro és Nocella (2004) a világ több országára kiterjedő vizsgálata is csupán 286 főre terjed ki. Widler fent említett felmérése 100 néző adatain alapszik.

12.3.1. Demográfiai adatok

A kérdőívet kitöltő 219 válaszadó közül három fő (1%) 15 év alatti, 33 fő (15%) 15-18 év közötti, 144 fő (66%) 19-29 év közötti, 17%, 37 fő 30-59 év közötti és két fő

0.91% 60 év fölötti. A számok tehát azt mutatják, hogy a hazai japán filmnézők zöme (66%) a 19-29 éves korosztályból kerül ki. Az idősebb, illetve a nagyon fiatal generáció kevésbé képviselteti magát. A 17. ábra a kísérleti személyek életkor szerinti megoszlását mutatja.

17. ábra. A kísérleti személyek életkor szerinti megoszlása

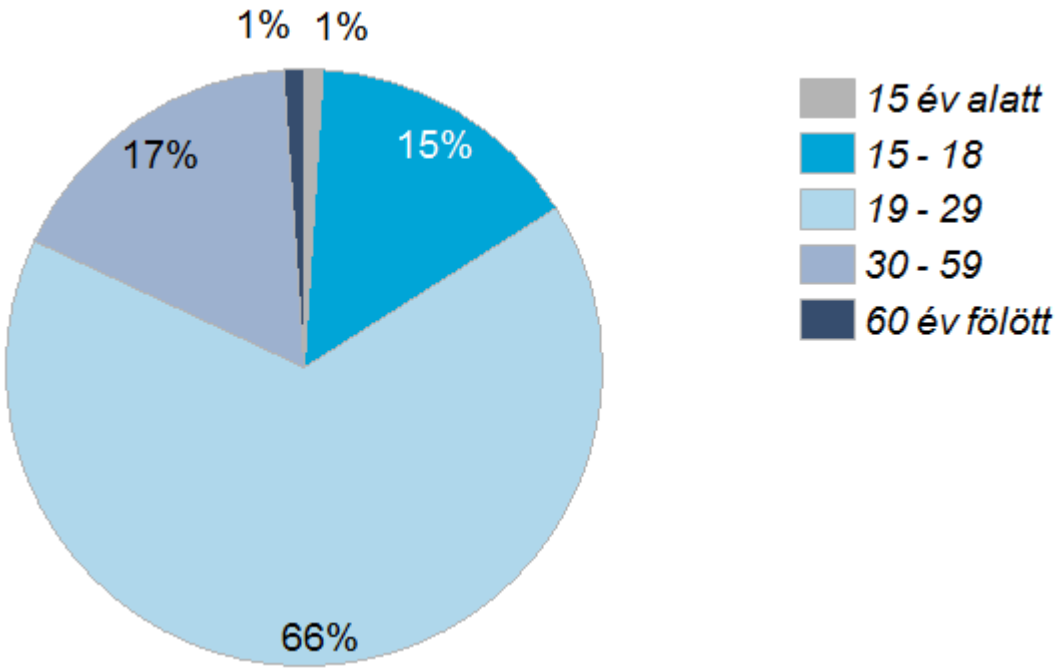

A válaszadók 94%-a, 207 fő jelenleg Magyarországon él, öt fő (2%) Japánból válaszolt, három kérdőív (1%) a szomszédos országokból érkezett be, négy válaszadó (1%) pedig más európai országban él jelenleg (Anglia, Egyesült Királyság, Írország) A Japánban élő kísérleti személyek esetében ösztöndíjas hallgatókról, vagy munka, házasság révén Japánba költözött személyekről van szó.

12.3.2. Kulturális és nyelvi ismeretekre vonatkozó adatok

A válaszadók csupán 2%-a (öt fő) nyilatkozott úgy, hogy kizárólag a filmek iránt érdeklődik, a japán kultúra más területei nem foglalkoztatják, 97%-ukat a japán kultúra egyéb aspektusai is érdekli. Ez arra enged következtetni, hogy a film cselekményén túl, valószínűleg a képkockák és a filmszöveg által hordozott kulturális tartalom felé is nyitottak.

A kísérletben résztvevők japán nyelvi ismereteit illetően megállapítható, hogy fele-fele arányban vannak a japán nyelvet tanulók, illetve a nyelvi ismeretekkel nem rendelkezők. A válaszadók 29%-a, 64 fő tanult vagy tanul japán szakon, ezen kívül 11%, 24 fő nyilatkozott úgy, hogy több évig tanult Japánban vagy Magyarországon nyelviskolában, illetve magánúton. Így tehát a japánul tudók aránya 40%. További 17%, 38 fő rövid ideig tanulta a nyelvet, ők alapfokú nyelvtudással rendelkeznek. Emellett a válaszadók 37%-a, 80 fő válaszolta azt, hogy a nyelvet nem tanulta, de rendelkezik némi nyelvi és a kulturális ismerettel. A *nem tanultam* válaszlehetőséget a válaszadók csupán 6%-a, 13 fő jelölte meg. A fenti adatokból az a konklúzió szűrhető le, hogy a célközönségnek csupán egy kis hányada tekinthető teljesen laikus nézőnek (6%), a többség a filmeknek vagy más kulturális fórumoknak köszönhetően már kapcsolatba került a japán nyelvvel és kultúrával. A 18. ábra a válaszadók japán nyelvi és kulturális háttérismereteik alapján való megoszlását illusztrálja.

18. ábra. A válaszadók megoszlása japán nyelvi és kulturális háttérismereteik szerint

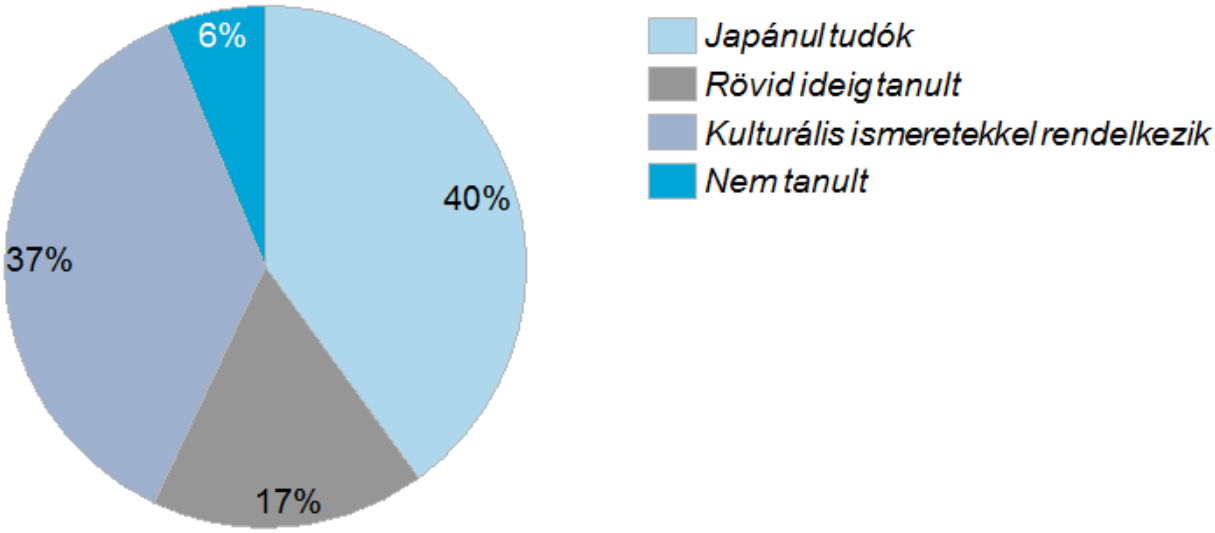

12.3.3. A válaszadók által nézett filmműfajok, megnézett filmek számára vonatkozó adatok

A kérdőívvel azt is vizsgáltam, hogy melyek a hazai nézők körében legnépszerűbb japán filmműfajok. Az adatok szerint legnagyobb nézői tábora az *anim*é*k*nak és az ún. *doramák*nak (tévésorozatok) van, ez a kategória összességében 55%-ot tesz ki. Animét a válaszadók 35%-a, 177 fő, doramát 20%-uk, 104 fő néz.

Klasszikus filmeket, művészfilmeket és történelmi drámákat megközelítőleg azonos arányban néznek a válaszadók. Az *egyéb* kategóriát megjelölő válaszadók a dokumentumfilmeket, modern japán filmeket, krimiket, horrort, sci-fi-t említették. A 19. ábra azt mutatja, hogy melyek a legkedveltebb filmműfajok a megkérdezettek körében.

19. ábra. A válaszadók által kedvelt filmműfajok megoszlása

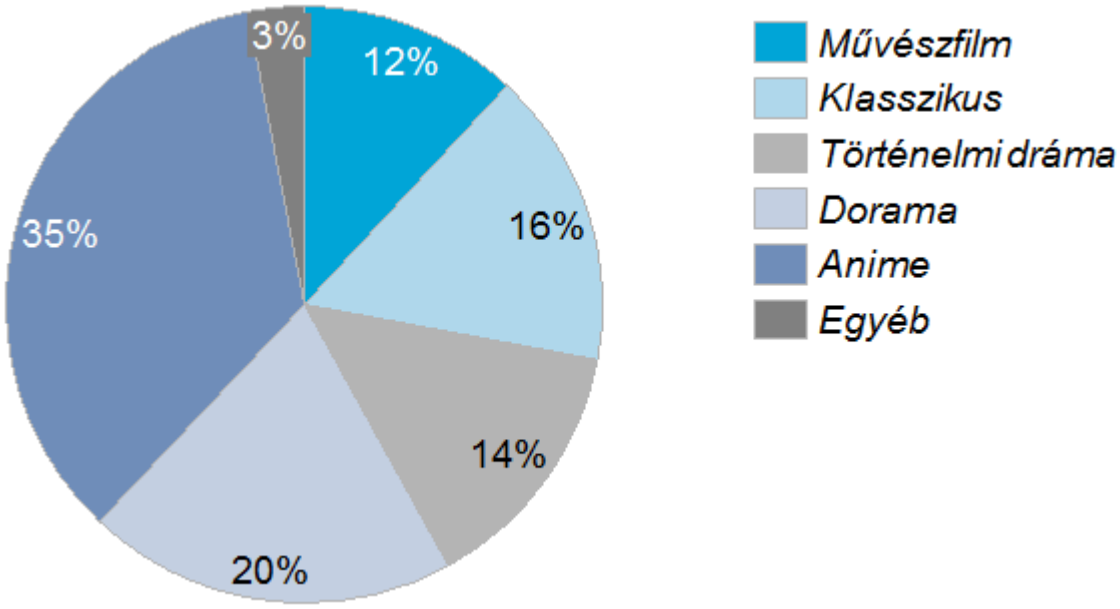

A válaszadóknak a japán filmvilágban való jártasságáról elmondható, hogy csupán 4%-uk, nyolc fő tekintett meg ötnél kevesebb japán filmet, és 22%, 48 fő látott már 100 japán filmnél többet. A legtöbben, 29%, 64 fő 20-50 közötti értéket jelölte meg. 26%, 58 fő 5-20 filmet látott. Ezek a számok azt mutatják, hogy a kérdőívvel sikerült a japán filmek világában jártas közönséget megszólítanunk.

A felmérésből kiderült, hogy a válaszadók több, mint fele, 51%, 199 személy interneten nézi a japán filmeket, 21%-uk, 82 fő DVD-n, moziban csupán 7%, 27 fő, TV-ben pedig 13%, 53 fő. 8% az *egyéb* kategóriát jelölte meg. A 20. ábrán illusztráljuk, milyen médián keresztül jutnak el a japán filmek a magyar célközönséghez.

20. ábra. A válaszadók média szerinti megoszlása

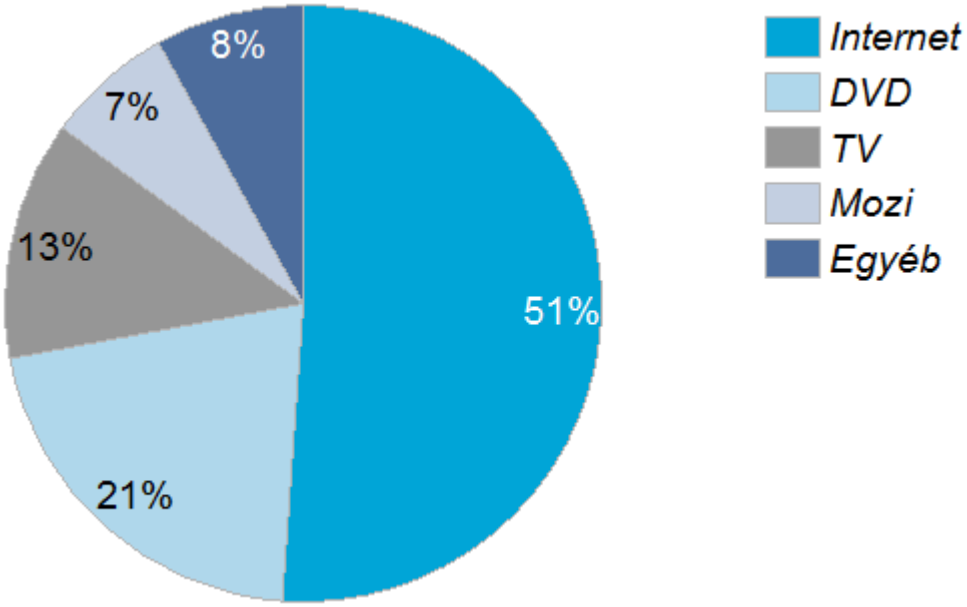

12.3.4. A filmfordításra vonatkozó adatok

Arra a kérdésre, hogy milyen nyelven, illetve milyen fordítással nézik a japán filmeket, a következő válaszokat kaptuk: a válaszadók 17%-a, 38 fő eredeti nyelven nézi, itt feltételezhetően a japán szakot végzettekről, Japánban élőkről, nyelvvizsgával rendelkezőkről, tehát a nyelvet magasabb szinten beszélőkről van szó. A legtöbb válaszadó rajongói fordítással (fansub) nézi a filmeket (31%, 67 fő), ezt követi a hivatalos magyar felirattal nézők aránya, 21%, 45 fő, majd az angol fordítással nézők majdnem azonos arányban, 39 fő, 18%. 22 fő, 10% az „egyéb" kategóriát jelölt meg. A válaszokból kiderült, hogy a nézők elenyésző hányada, csupán 3%, nyolc fő nézi magyar szinkronnal a filmeket. A 21. ábrán láthatjuk, hogy a japán filmek az audiovizuális fordítás mely altípusán keresztül jutnak el a hazai nézőkhöz.

21. ábra. A válaszadók az audiovizuális fordítás egyes altípusai szerint való megoszlása

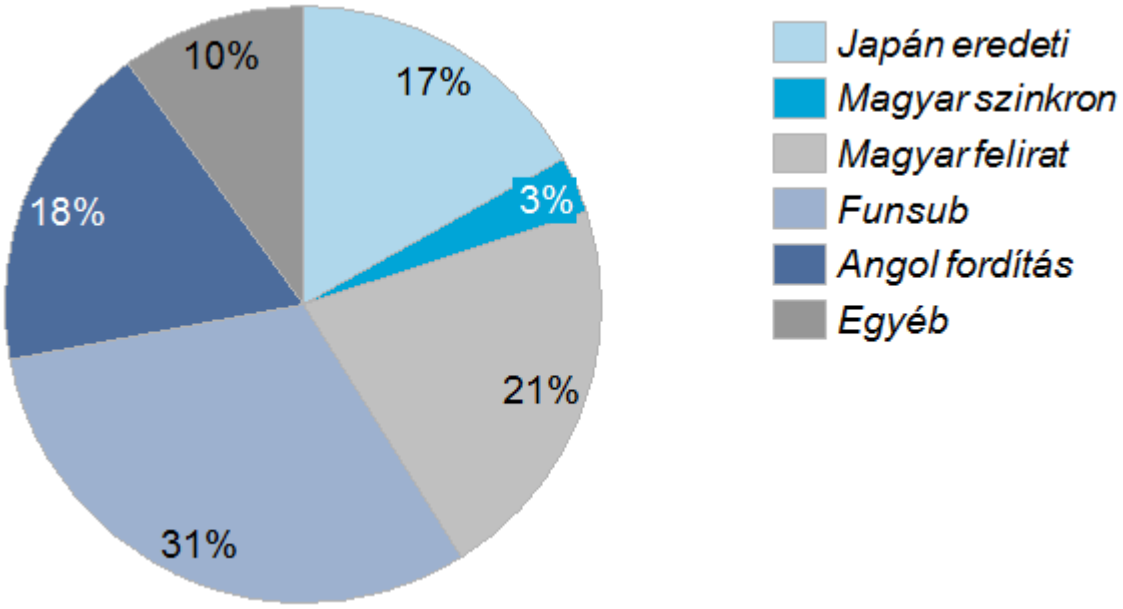

Összefüggést lehet találni az előző két kérdésre kapott válaszok és az igénybe vett audiovizuális fordítási forma között. A válaszadók 51%-a nyilatkozott ugyanis úgy, hogy interneten nézi a japán filmeket (55%-ban animékat és tévésorozatokat), amelyekhez a legkézenfekvőbb fordítási forma a rajongói fordítás.

Szűkítve a fenti problémát a következő kérdés arra fókuszált, hogy melyik opciót választják, ha magyar szinkron, magyar felirat (hivatalos fordítás) és rajongói fordítás egyaránt adott egy bizonyos filmhez. Erre a kérdésre 59%, 130 fő válaszolta azt, hogy a hivatalos fordítást választaná, 28%, 60 fő szavazna a rajongói fordításra, és szintén a szinkron maradt a legnépszerűtlenebb, a válaszadók csupán 13%-a, 29 fő jelölte meg.

22. ábra. A szinkront, feliratot, illetve fansub-ot preferálók megoszlása

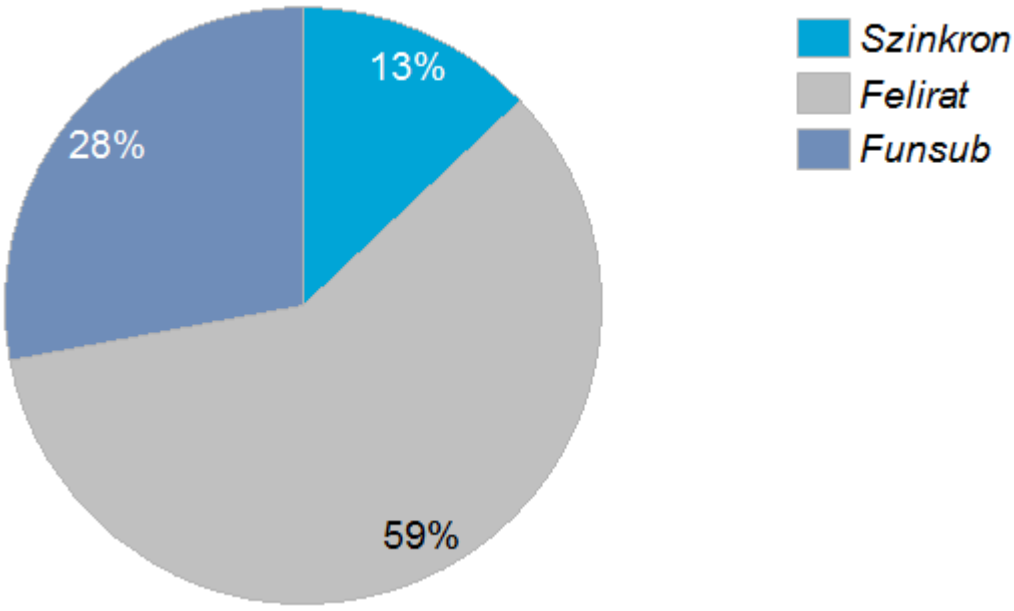

A 22. ábrából kitűnik tehát, hogy ha hivatalos fordítás és rajongói fordítás is adott, a válaszadók 59% a hivatalos fordítás mellett dönt. Ezt azt jelenti, hogy amennyiben készülne hivatalos fordítás a jelenleg fansub-bal elérhető filmekhez, a nézők egy része ezt az opciót választaná.

A fansub-ot választók 40%-a, 26 fő a kulturális elemek eredetiben való megtartása miatt nézi fansub-bal a filmeket. 28%, 18 fő pedig jobb minőségűnek tartja a rajongói fordítást a hivatásos fordítók által készített feliratoknál és szinkronnál. Az *egyéb* kategóriát megjelölők azzal indokolták döntésüket, hogy a rajongói fordítások szinte azonos időben jelennek meg a filmmel, interneten könnyen elérhetők, és a fansub készítői sokkal alaposabb munkát végeznek, mint a hivatásos fordítók.

A feliratot választók néhány százalékos eltéréssel hasonló arányban jelölték meg a három opciót, miszerint azért választja a feliratot, mert fejlesztheti nyelvtudását (20%), mert eredetiben hallhatja a színészek hangját (29%) , illetve jobban élvezhető a film hangulata (32%). A válaszadók 20%-a pedig mindhárom opciót megjelölte.

A szinkront választók többsége, a válaszadók 60%-a azért nézi szinkronnal, mert így kényelmesebb, jobban tud a filmre koncentrálni, ha nem kell a feliratot figyelnie.

Az angol fordítást preferálók 36%-a, 17 személy azért dönt emellett az opció mellett, mert jobbnak tartja a magyar fordításoknál. 64%, a válaszadók közül 30-an az *egyéb* kategóriát jelölték meg, és megjegyzéseik két kategóriába csoportosíthatók: 13 fő azért nézi angol fordítással, mert általában nincs magyar felirat a megtekinteni kívánt

filmekhez, vagy mert az angol fordítás szinte a filmmel egy időben jelenik meg, nagyobb a választék, stb. Nyolc fő pedig nyelvgyakorlás céljából nézi angol fordítással a filmeket.

12.3.5. A honosítási és elidegenítési stratégiákról alkotott nézői vélemények

A 14-17 kérdésekben arra kerestem a választ, hogyan viszonyul a célközönség a honosító, valamint az elidegenítő fordítói eljárásokhoz. A kérdést a kulturálisan kötött kifejezések (más néven reáliák), a megszólító nyelvi elemek fordításán keresztül, valamint a válaszadók által preferált átírási módszeren keresztül vizsgáltam.

12.3.5.1. A reáliák fordítását illető nézői elvárások

A 14-es kérdésben a nézőknek a fordításban megjelenő számukra ismeretlen kultúrspecifikus kifejezésekről (reáliák) alkotott véleményét kérdeztem.

Esetünkben két földrajzilag távoli nyelvről és kultúráról beszélünk, ebből kifolyólag a filmdialógusokban számos olyan kulturális elem fordulhat elő, amely a japán kultúrában járatlan magyar néző számára ismeretlen.

A felmérés eredményéből kiderült, hogy a válaszadók több, mint fele, 52%, 114 fő, szívesen veszi, ha japán kultúrspecifikus elemekkel találkozik a fordításban, felkelti az érdeklődését, és később utánanéz a kifejezés értelmének. Továbbá 36%, 78 fő írta, hogy örömmel venné, ha lenne magyarázat az adott kifejezésekhez a képernyőn. A válaszadók csupán 2%-nak, négy főnek zavaró, ha ismeretlen kifejezéssel találkozik a fordításban, 7%-át pedig semlegesen viszonyul a kérdéshez. Az *egyéb* kategóriát választók követendő példaként említették, hogy a legtöbb rajongói fordítás mellékel magyarázatot is a kulturálisan kötött kifejezésekhez. A magyarázat a képernyő felső részében, rendszerint a felirattól eltérő színnel jelenítik meg. A 23. ábra a megkérdezetteknek a reáliák fordításban való megjelenéséről alkotott véleményét mutatja.

23. ábra. A reáliák fordításban való megjelenéséről alkotott nézői vélemények

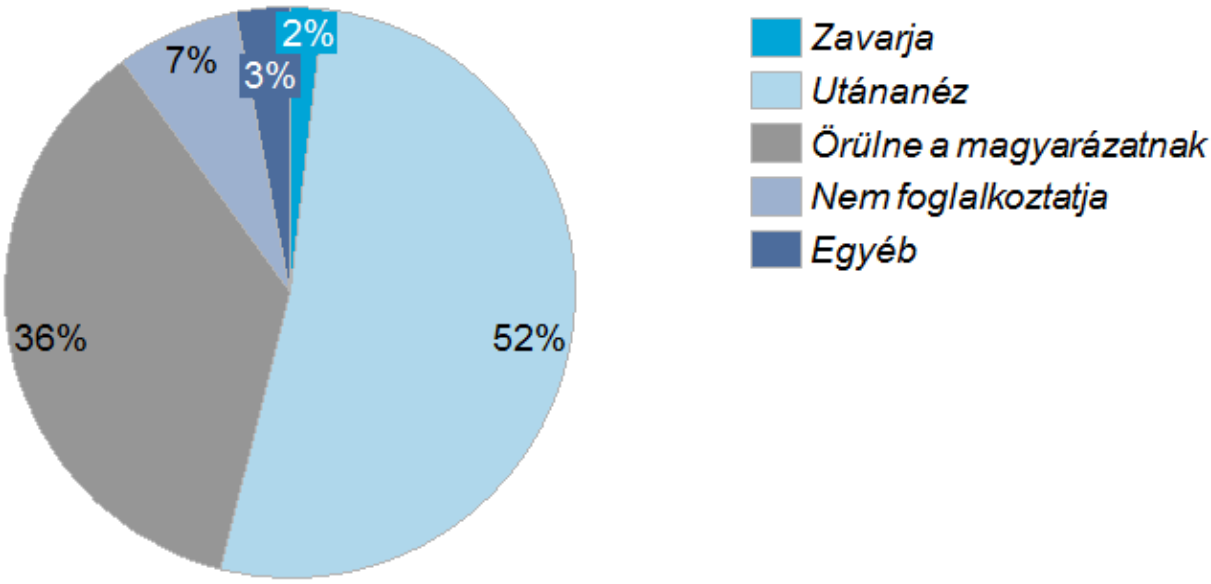

12.3.5.2. A japán eredetű szavak, nevek átírását érintő nézői elvárások

Az elidegenítés mellett tették le voksukat a válaszadók az átírást illetően is. Örök vita, hogy fordításokban a magyaros átírást alkalmazzuk-e (ez esetben az 1981-ben napvilágot látott Ligeti-féle *Keleti nevek magyar helyesírása*, illetve a 2005-ben az Osirisnél megjelent Laczkó-Mártonfi-féle *Helyesírás* igazít el), vagy főképp az angol nyelvhez igazodó, nyugaton legelterjedtebb Hepburn-féle átírást. Balázs Géza 2011-es e.nyelv.hu-n olvasható bejegyzésében (http://www.e-nyelv.hu/2011-04-06/fukushima-vagy-fukusima/) a „gyakrabban használatos és többször ajánlott, elismertebb és legismertebb" Hepburn-féle átírást javasolja egy olvasói kérdésre, mert „ez hidalja át a különböző karakterkészletek közötti egyeztetési nehézségeket". Hozzáteszi azonban, hogy mindkét átírási mód helyes, használatukat szerkesztői döntés szabályozza.

A felmérésben résztvevő kísérleti személyek 54%-a preferálja a Hepburn-féle átírást, 28% nyilatkozott úgy, hogy mindegy milyen átírást alkalmaznak a fordításban, és 14% szeretné, ha a magyaros átírás érvényesülne. A Hepburn-féle átírást pártolók azzal indokolták választásukat, hogy nemzetközileg elfogadottabb, könnyebben kereshető, de a nevek esetén megtartanák magyar rendszerrel megegyező japán nevek sorrendjét. Az eredmények tehát arra utalnak, hogy a célközönség az átírást illetően is az elidegenítés híve, a válaszadók több, mint fele a Hepburn-féle átírást preferálja. Az eredményet a 24. ábrán láthatjuk összesítve.

24. ábra. Nézői vélemények a japán eredetű szavak átírásáról

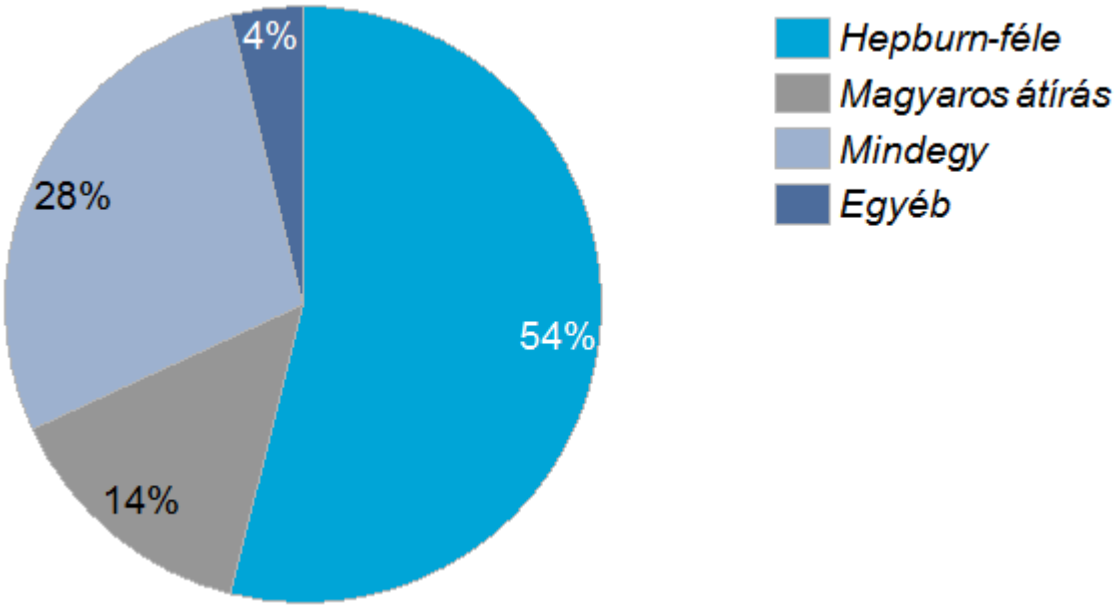

12.3.5.3. Honosítás és elidegenítés a megszólítások fordításában

A megszólítások fordításáról, valamint a név után illesztett utótagok használatáról is hasonlóképpen vélekedtek a válaszadók, itt is az elidegenítést üdvözli a nézők többsége.

A japán megszólítások és a személynevek után illesztett utótagok fordításáról egyaránt a válaszadók 68%-a vélekedett úgy, hogy pontosan ugyanúgy kell szerepelniük a fordításban, ahogy az eredetiben álltak. A kérdőívet kitöltők 25%, 54 fő nyilatkozta, hogy a magyar nyelvhasználati szokásokat kell érvényesíteni a megszólítások fordításában. A *san, kun, chan,* stb. utótagokat a válaszadók 11%-a magyar ekvivalenssel helyettesítené a fordításban, 14%-uk pedig kihagyná a fordításból, mert használatuk eltér a magyar nyelvhasználati normától. A válaszadók 7%-a az *egyé*b válaszlehetőséget jelölte meg, és bővebben kifejtette véleményét, miszerint mérlegelni kell a célközönség, a kontextus és a műfajt alapján.

A japán nyelvben jártasabb tesztalanyok a japán megszólítási forma eredetiben való megtartását javasolták arra az esetre, ha fanfordításról van szó, azaz ha a célközönséget a rajongók alkotják. Ha viszont szélesebb rétegeknek készül a fordítás, úgy gondolták, hogy célravezetőbb a célnyelvi közönség ismereteihez igazodni. Volt, aki az angol, német megszólítások magyar nyelvben való használatát tekintette

precedensnek, és úgy vélte, ha a *Mr./Ms. Herr* megszólításoknak van helye a magyarban, akkor a japán megszólításoknak is lehet. A japán megszólítások alkalmazását szorgalmazók úgy vélik, hogy a japán nyelvben kevésbé jártas vagy teljesen járatlan néző is idővel hozzászokik használatukhoz. Volt aki különbséget téve az audiovizuális fordítás egyes altípusai között a szinkronban a honosítást alkalmazná, a feliratban pedig helyzettől függően az elidegenítést, ha talál hozzá megfelelőt.

12.3.5.3.1. A japán nyelvben és kultúrában jártas, illetve laikus nézők véleménye a honosítás és elidegenítés kérdéséről

Összegezve az adatokat megállapíthatjuk, hogy a célközönség a reáliák, megszólítások fordítását illetően, valamint az átírás tekintetében egyaránt az elidegenítő eljárást üdvözli. Megvizsgáltam azt is, tapasztalható-e eltérés a honosítás-elidegenítés kérdésében, ha az egyes csoportok által adott válaszokat külön elemezzük. Itt leginkább azt akartuk kideríteni, hogy másképp vélekednek-e a fordítói stratégiákról a japán nyelvi tudással rendelkező, valamint a laikus nézők.

A reáliák fordításában a válaszadók egységesnek bizonyultak, így ezt a kérdést mellőzve az átírásra és a megszólítások fordítására fókuszáltunk. A 25. ábrán a japán nyelvi háttérismeretekkel rendelkezők, valamint a laikus nézőknek a megszólítások fordításáról alkotott véleményét láthatjuk.

25. ábra. A japánul tudók és laikusok véleménye a megszólítások fordításáról

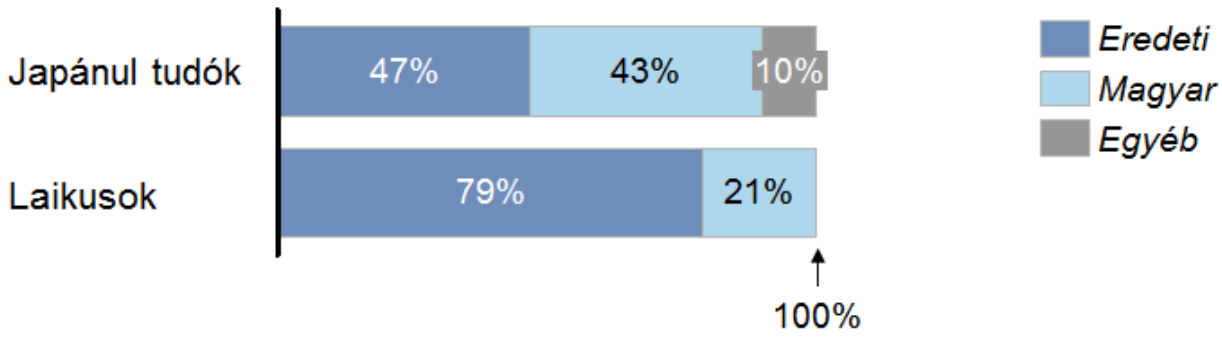

A válaszadókat két kategóriába soroltuk, az egyik csoportba a japán szakot végzett, jelenleg képzésben lévő, illetve a Japánban vagy Magyarországon hosszabb ideig japánul tanulókat soroltuk, a másik kategóriába kerültek a kulturális és nyelvi ismeretekkel egyáltalán vagy csak minimális ismeretekkel rendelkezők. Az adatok azt

mutatják, hogy a laikus nézők 79%-a az eredeti japán megszólítási formát kívánják visszalátni a fordításban, míg a japán nyelvi ismeretekkel rendelkezők csupán 47%-a támogatja ezt a fordítási módot. Az adatokból tehát az szűrhető le, hogy a japán szakosok a honosító eljárás mellett vannak, a laikusok az elidegenítést támogatják.

Az átírási módot illetően nem tapasztalható jelentős eltérés a japánul tudók és nem tudók tábora között. Szinte azonos arányban, a japánul tudók 58%-a, a nem tudók 54%-a választotta a Hepburn-féle átírási mód fordításban való alkalmazását. A japánul tudók mindössze 17%-a, a nem tudók 14%-a üdvözli a magyaros átírást, és mindkét tábor esetében közel 30% semleges választ adott a kérdésre.

26. ábra. Japánul tudók és laikusok átírási módról alkotott véleménye

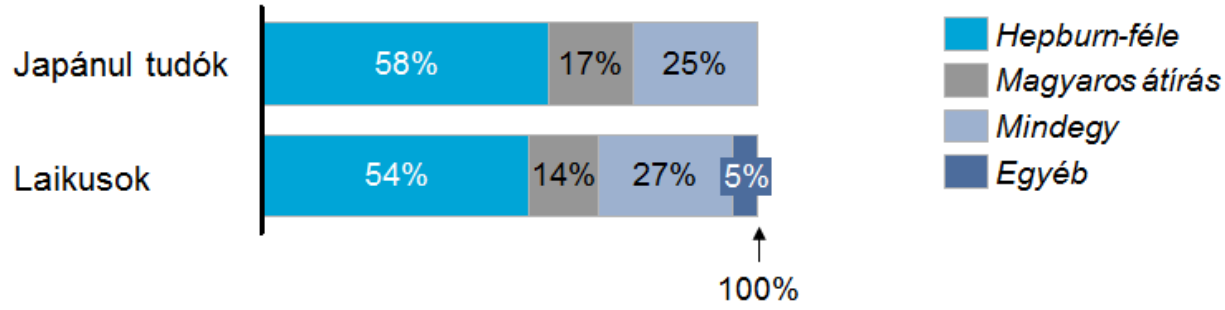

12.3.6. A szinkront, hivatalos feliratot és rajongói fordítást érintő nyitott kérdések eredményei

Az utolsó három nyitott kérdésre adott válaszokban a kísérletben résztvevők szabadon írhatták le véleményüket a szinkronról, feliratról és a rajongói fordításokkal kapcsolatos tapasztalataikat.

A szinkronról 165 válasz érkezett be, ebből érdemben 146 kérdőívet lehetett figyelembe venni. A negatív vélemények voltak túlsúlyban, 62 fő fejezte ki a nem tetszését. A negatív kritika nem is a fordítást illette, hanem a szereplők karakteréhez nem illő szinkronhangokat bírálták, kritikaként fogalmazták meg azt is, hogy ugyanaz a szinkronstáb dolgozik szinte minden filmen. Negatív véleményként merültek fel továbbá a fordításban előforduló stilisztikai hibák, kiejtésbeli pontatlanságok, a fordítók kulturális háttérismereti hiányosságára visszavezethető félrefordítások. Csupán 18 fő nyilatkozott úgy, hogy jók, vagy elfogadhatók a japán filmekhez készült magyar szinkron verziók. Több válaszadó nyilatkozott elismerően a Studio Ghibli filmjeinek

szinkronjáról. 66 fő semleges véleményt fogalmazott meg, ők pozitív és negatív tapasztalataikról egyaránt beszámoltak. Egy részük különbséget téve a régebbi és frissebb szinkronfordítások között, kiemelte, hogy a 2000 utáni fordítások gyengébbek.

A hivatalos filmfeliratokról kevesebb válaszadó tudott konkrét véleményt megfogalmazni. Itt 130 kitöltött kérdőívet lehetett figyelembe venni, ebből 41 pozitív választ tartalmazott, 89 pedig negatív véleményt hordozott. A pozitívan nyilatkozók nem fogalmaztak meg konkrét véleményeket, „nem rosszak, de...", „lehetne jobb is", „tűrhető", „hasznosnak tartom" válaszok domináltak. A negatív kritikát megfogalmazók meg is indokolták döntésüket. Negatívumként említették a magyaros átírást, az átírási norma hiányát a magyar filmiparban, a reáliák fordításában a túlzottnak vélt honosítási törekvéseket.

A rajongói fordításról 160-an nyilatkoztak, ebből 141 kérdőív volt értékelhető, amelyből 74 pozitív véleményt tartalmazott. A válaszadók kiemelték a szabad idejükben, szívvel-lélekkel fordítók elhivatottságát, értékelték a szakmai tudást, a kultúrában való jártasságot, a kulturálisan kötött kifejezésekhez fűzött magyarázatokat, amelyek segítségével újabb kulturális ismeretekkel gazdagodnak a nézők. Továbbá szintén üdvözölték a célközönség (rajongók) által ismert reáliák, megszólítási formák fordításánál, valamint az átírásban alkalmazott elidegenítő stratégiát. Szintén pozitívumként emelték ki, hogy a rajongói fordítások jobban átadják a film hangulatát, a jobban figyelnek a karakterek jelleme és a szóhasználat közötti összhangra. Több válaszadó egybecsengő véleménye, hogy a hazai rajongói csapatok színvonala dinamikusan fejlődik, és egyre jobb minőségű munka kerül ki a kezükből.

15 fő semlegesen nyilatkozott, 52 válaszadó pedig negatívan értékelte a fanfordításokat, ők főként a helyesírási, stilisztikai, gépelési hibákra hivatkoztak. Érdekes módon a válaszadók a negatívumokkal szemben jóval elnézőbben nyilatkoztak, mint tették azt a hivatalos fordításokkor megfogalmazott véleményükben. Olyan vélemény is akadt, mely szerint az anime-fordításokban a helyesírási hibák nem befolyásolják a munka minőségét, ugyanis a fansub esetén a lényeg a gyors munka, azaz minél hamarabb a célközönség elé kerülhessen a fordítás. Mások azon véleményüknek adtak hangot, hogy a félrefordítások ellenére a film érthető marad, és a nézők számára fontos kulturális információk is (pl. megszólítások) megmaradnak.

12.4. Összegzés

A vizsgálatból kiderült, hogy a japán filmek hazai nézőinek többsége (66%) a 19-29 évesek közül kerül ki, és a legfiatalabb és idősebb generáció kevésbé képviselteti magát. A legnépesebb nézőtábora pedig az animéknek és a tévéfilmsorozatoknak (dorama) van, a válaszadók 55%-a jelölte meg e két kategóriát.

Az audiovizuális fordítás egyes altípusaival kapcsolatos válaszokból megtudtuk, hogy azon hazai nézők többsége (30%), akik fordítással, és nem eredetiben nézik a filmeket, fanfordítással jutnak közelebb a japán filmek világához, a legkevésbé népszerűbb pedig a szinkron, a nézők csupán 3%-a veszi igénybe.

A fordítói stratégiákról alkotott véleményekből az a konklúzió szűrhető le, hogy a japán filmek hazai célközönsége az elidegenítő fordítói stratégiát üdvözli a reáliák, megszólítások és a japán eredetű szavak átírásakor egyaránt. Erre vezethető vissza a rajongói fordítások népszerűsége is, a válaszadók többsége pozitívumként emelte ki a fansub-okban alkalmazott fordítói attitűdöt. Ahogy azonban a japán és magyar nyelvhasználatbeli és interkulturális különbségeket behatóbban ismerő japán szakosok is kiemelték, az egyes fordítói stratégiák kiválasztásakor figyelembe kell vennünk a műfajt, a célközönséget, a szövegtípust. A japán eredetű szavak átírásában viszont hasznos lenne egy adott átírási normát kialakítani és követni, ezáltal idővel kiküszöbölhetők lennének a szinkronban tetten érhető kiejtésbeli pontatlanságok, és a feliratban gyakran tapasztalható téves átírás, fordított névsorrend.

A hazai célközönség rajongói fordításokról alkotott véleménye egybecseng az elméleti részben bemutatott szakmai véleményekkel, azaz értékelik a fordítók japán kultúrában való jártasságát, a szakmai tudást, a kulturális elemek fordításban való megtartását.

Fontos azonban megjegyezni, hogy a jelenlegi vizsgálat nem terjedt ki az „alkalmi nézőkre", akik japános ismerősük révén véletlenül „tévednek be" egy-egy japán filmre. Elképzelhető, hogy a laikus nézők japán kulturális háttérinformáció teljes hiányában a honosító eljárást üdvözölnék szívesebben. A kutatás következő fázisaként a vetítés helyszínén kérdezzük majd meg a nézőket a fordítással szemben támasztott elvárásaikról.

13. Összegzés, hipotézisek igazolása

1. *Kutatási kérdés és hipotézis*

Kutatási kérdés: Tapasztalható-e eltérés az *interperszonális viszonyok*ban az eredeti és a célnyelvi szöveg között?;

Hipotézis: Az *interperszonális viszonyok* tekintetében a *nyílt és rejtett fordítás* (House 1997, 2001) sajátosságai és a normabeli különbségekből fakadóan eltérés mutatható majd ki a forrásnyelvi szöveg és célnyelvi szöveg között. A japán a távolító kultúrák csoportjába tartozik, a magyar viszont a szívélyességet, familiaritást helyezi előtérbe (Szili 2004; Wierzbiczka 1991; Akutsu 2009), ezért a fordító több a célnyelvi normarendszerbe megszólítást alkalmaz majd, ennek következtében pedig a magyar szöveg több *pozitív kapcsolatkezelési stratégiát* (Spencer-Oatey 2008) jelző megszólító nyelvi elemet fog tartalmazni, mint a japán szöveg.

A hipotézisben állítottaknak megfelelően a nyílt és rejtett fordítási stratégia jelentősen befolyásolta a karakterek közötti interperszonális kapcsolatok alakulását. A honosító (rejtett fordítási) stratégiát alkalmazó szinkronfordítások a célnyelvi normához igazodva több olyan pozitív kapcsolatkezelési funkcióval bíró apellatív megszólítást toldottak be a fordításba, amelyek erősítik a diádok közötti interperszonális kapcsolatot, fokozzák a köztük lévő affektust és familiaritást. A jelenséget *pragmatikai többletnek* neveztük el. A szinkronfordításokban a pragmatikai többlet aránya 20.60%, míg a rajongói fordításokban csupán 4.09%. A rajongói fordítások – a hipotézisben állítottakkal ellentétben – nem tartalmaztak nagy arányban pozitív kapcsolatkezelési stratégiával bíró apellatív megszólítást, és a fordításkor a forrásnyelvi normát követték, így ezen a ponton nem sikerült igazolni a hipotézisben megfogalmazottakat.

Szintén változást idéznek elő a személyközi kapcsolatokban a *pragmatikai elmozdulások* is, amely jelenség úgyszintén a szinkronfordításokra volt jellemző. Ilyenkor az apellatív megszólítás eredeti pragmatikai jellemzői megváltoztak, nem olyan mértékben viszont, hogy az ekvivalencia-viszonyok sérültek volna, ám az interperszonális kapcsolatok minőségére kihatással voltak. A szinkronfordításokban a pragmatikai elmozdulások aránya 11.50%, ezen belül is a pozitív kapcsolatkezelési

stratégia irányába való elmozdulás dominált, 9.98%-os aránnyal. A rajongói fordításokban a pragmatikai elmozdulások aránya mindössze 1.54%-ot tett ki.

A kutatás során olyan példák is felszínre kerültek, amelyekben interperszonális kapcsolakülönbség mutatkozott a két célnyelvi szöveg között.

2. *Kutatási kérdés és hipotézis*

Kutatási kérdés: Sikerül-e megvalósítani a fordítónak a *funkcionális vagy másodlagos funkcionális ekvivalenciát* (House 1997, 1981, 2001)?

Hipotézis: Az elidegenítést előtérbe helyező rajongói fordításokban a funkcionális ekvivalencia nem mindig valósul meg maradéktalanul. A fordítás során az interperszonális kapcsolatokban beállt változás ugyancsak gátat szab a funkcionális ekvivalencia megvalósításának.

Az elidegenítést előtérbe helyező rajongói fordításokban a funkcionális ekvivalencia nem mindig valósult meg maradéktalanul. A kutatásban egy apellatív megszólítás fordítását akkor nem tekintettem ekvivalensnek, amikor a célnyelvi beszédaktus pragmatikai funkciója oly mértékben változott, hogy a befolyásolta a szöveg koherenciáját, vagy olyan mértékű idegenszerűséget hordozott, amely kognitív terhet ró a nézőre.

Az elemzés azt az eredményt hozta, hogy mindkét célnyelvi korpuszban találhatóak olyan megnyilatkozások, ahol az apellatív megszólítások fordításában a funkcionális, illetve másodlagos funkcionális ekvivalenciát nem sikerül megvalósítani. A rajongói fordítás több ponton vétett az ekvivalenciaszabályok ellen. A szinkronverziókban négy helyen, a rajongói fordításokban pedig 22 helyen értékelhető úgy, hogy nem valósult meg a funkcionális ekvivalencia.

A korpusz elemzése során arra a megállapításra jutottam, hogy az ekvivalencia-viszonyokon túl más pragmatikai különbségek is felfedezhetők a fordításokban. A fordítás következtében előfordul, hogy az apellatív megszólítás eredeti pragmatikai jellemzői megváltoznak, nem olyan mértékben viszont, hogy az ekvivalencia-viszonyok sérülnének, ám az interperszonális kapcsolatok minőségére kihatással vannak. Ilyenkor *pragmatikai elmozdulásról* beszélünk. Olyan esetekről van szó, amikor az adott apellatív megszólítás kapcsolatkezelési stratégiája negatívról pozitív előjelűre, vagy pozitívról negatív előjelűre változik modulálva ezáltal a megnyilatkozás egyéb pragmatikai jellemzőit is (ld. 1. hipotézis igazolása).

3. *Kutatási kérdés és hipotézis*

Kutatási kérdés: Változik-e a célnyelvi szövegben az interperszonális viszonyokbeli változás következtében az apellatív megszólítások beszédaktusokban betöltött *illokúciós erejének* (Austin 1997; Szili 2004) moduláló szerepe a forrásnyelvi szöveghez képest?

Hipotézis: A kapcsolatkezelési stratégiában bekövetkezett előjelváltás a forrásnyelvi beszédaktus illokúciós erejét fokozza vagy gyengíti. Az eltérő fordítói stratégiát követő szinkronfordításokban, illetve rajongói fordításokban a célnyelvi apellatív megszólítás által kifejezett kapcsolatkezelési stratégia következtében olyan esetek is előfordulhatnak, ahol ugyanannak a forrásnyelvi megnyilatkozásnak egy adott beszédaktus eltérő illokúciós erővel bír a két célnyelvi szövegben.

Hipotézisemben állítottakkal megegyezően, az elemzés során arra a megállapításra jutottam, hogy a pragmatikai elmozdulások következtében beállt interperszonális viszonyokbeli változás sok esetben a megnyilatkozások illokúciós erejének modulálásában is szerepet játszik. Ezen felül a pragmatikai többlet, azaz az egyes célnyelvi megnyilatkozásokba betoldott apellatív megszólító elem is fokozza vagy éppen lefokozza az adott beszédaktus illokúciós erejét.

4. *Kutatási kérdés és hipotézis*

Kutatási kérdés: A *honosítás* vagy az *elidegenítés* (Venuti 1995) jellemző a megszólítások fordítására?

Hipotézis: A szinkronfordítások és a rajongói fordítások célközönsége összetételében eltér egymástól. Továbbá, a szinkron esetében beszélt nyelvet beszélt nyelvre fordítunk, míg a rajongói fordításban a beszélt nyelvet írott szövegre váltja át a fordító. A fenti különbségek következtében a fordítók eltérő stratégiát követnek majd a fordítás során. A rejtett fordítói stratégiát követő szinkronfordításra a honosítás lesz jellemző, a rajongói tábort megcélzó rajongói fordításokban nagyobb arányban fordul elő az elidegenítés.

Az elemzésben megvizsgáltam a korpuszban szereplő forrásnyelvi apellatív megszólítások szófajok szerinti fordítását mindkét célnyelvi szövegben. Konklúzióként megállapítható, hogy az előzetes kutatások eredményével egybecsengően az elemzett japán filmek szinkronverziói is a fordítói láthatatlanságra törekszenek. A fordítók a

honosítás elve szerint keresnek ekvivalenst az adott japán apellatív megszólításra mindvégig szem előtt tartva a célnyelvi normát. A rajongói fordításokra ezzel szemben az elidegenítés jellemző. A jelenség megmutatkozik a személynevek utáni utótagok, a személynevek, rangok, titulusok fordításában is, ahol az elemzett korpuszban a japán eredetű megszólítások magas arányban voltak jelen.

5. *Kutatási kérdés és hipotézis*

Kutatási kérdés: Milyen törvényszerűségek fedezhetők fel az apellatív megszólítások betoldását és kihagyását motiváló fordítói döntések mögött?
Hipotézis: Az apellatív megszólítások kihagyása az audiovizuális fordításra jellemző redukciós technikákra vezethetők vissza, a betoldásra pedig (főként a szinkronverzió esetén) pedig az izokrónia készteti a fordítót.

Az ötödik hipotézist csak részben sikerült igazolni, az elemzés eredménye ugyanis azt mutatja, hogy a japán apellatív megszólítások magyar szinkronfordítására nem jellemző a kihagyás. A szinkronfordítások a hipotézisben megfogalmazottakkal ellentétben több megszólítást tartalmaztak, mint az eredeti filmszöveg. A betoldott apellatív megszólítások aránya a szinkronfordításban 20.60%. Így tehát hipotézissel ellentétben azt a konklúziót kell levonnunk, hogy a magyar szinkronfordításra az apellatív megszólítások betoldása jellemző. A rajongói fordításokra már jellemző a kihagyás, a fordított szövegben 4.47%-kal kevesebb megszólítás található, mint az eredetiben. A rajongói fordításokban az apellatív megszólítások betoldásának aránya 9.95%.

A megvizsgált korpusz alapján megállapítható, hogy a következő helyzetkben él a fordító a betoldás lehetőségével: 1) a fordítás szótagszámának az eredeti szóbeli megnyilatkozás hosszához való igazítása; 2) szereplő bemutatása; 3) A forrásnyelvi szövegben kötött formában szereplő megszólítás a célnyelvi szövegben vokatívuszi megszólításként szerepel.

Amikor mégis kihagyásra kerülnek az apellatív megszólítások a fordításból, a következő esetekben figyelhető meg a jelenség: 1) A fordítás szótagszámának az eredeti szóbeli megnyilatkozás hosszához való igazítása; 2) Személyes névmásoknál a magyar nyelvhasználati szokásokhoz való igazodás; 3) A magyar nyelv sajátosságainak köszönhetően az eredeti apellatív megszólítás impliciten kerül bele a célnyelvi szövegbe személyjelek, igei személyragok formájában.

6. *Kutatási kérdés és hipotézis*

Kutatási kérdés: Hogyan vélekedik a hazai célközönség a hazai japán filmek fordításáról? Milyen nézői elvárásokat fogalmaznak meg a filmfordításokkal kapcsolatban?

Hipotézis: A hazai nézőközönség a rajongói fordítások minőségével kapcsolatban kritikusan nyilatkozik majd, ugyanakkor a megkérdezettek többsége támogatni fogja a rajongói fordításokban alkalmazott elidegenítő eljárásokat, mint például a japán neveknél alkalmazott Hepburn-féle (angolos) átírást, vagy személynevek utáni utótagok használatát, egyes titulusok (pl. *sensei*) átvételét, stb.

Az audiovizuális fordítás egyes altípusaival kapcsolatos válaszokból kiderült, hogy azon hazai nézők többsége (30%), akik fordítással, és nem eredetiben nézik a filmeket, rajongói fordítással jutnak közelebb a japán filmek világához, a legkevésbé népszerűbb pedig a szinkron, a nézők csupán 3%-a veszi igénybe.

A megszólítások fordítását illetően az eredmények alapján kijelenthető, hogy a hazai célközönség az elidegenítő fordítói stratégiát üdvözli, azaz szívesen látják/hallják vissza a magyar fordításban a japán státuszjelölőket, szuffixumokat. Erre vezethető vissza a rajongói fordítások népszerűsége is, a válaszadók többsége pozitívumként emelte ki a fansub-okban alkalmazott fordítói attitűdöt. Megjegyezték azonban, hogy a szövegtípus, a műfaj és a potenciális célközönség összetételét is figyelembe kell venni az egyes fordítói stratégiák kiválasztásakor. A japán eredetű szavak, nevek átírásával kapcsolatban viszont úgy vélték, hogy hasznos lenne egy adott átírási normát kialakítani és követni, ezáltal idővel kiküszöbölhetők lennének a szinkronban tetten érhető kiejtésbeli pontatlanságok, és a feliratban gyakran tapasztalható téves átírás, fordított névsorrend.

A hazai célközönség rajongói fordításokról alkotott véleménye egybecseng az elméleti részben bemutatott szakmai véleményekkel, azaz értékelik a fordítók japán kultúrában való jártasságát, a szakmai tudást, a kulturális elemek fordításban való megtartását.

14. A kutatás eredményei

A dolgozat legfontosabb eredményei az alábbiakban foglalhatók össze:

A dolgozat részletes, összefoglaló leírást nyújt a japán megszólítási rendszerről, a megszólítási normákról. A dolgozat elméleti része mélyrehatóan ismerteti a japán apellatív megszólítások típusait külön hangsúlyozva a magyar megszólításoktól eltérő jellemzőket. A dolgozat komparatív módon ismerteti a japán és magyar nyelv megszólítási rendszerének jellemzőit különös figyelmet szentelve a pragmatikai indíttatású fordítástudományi elemzés szempontjából jelentős hasonlóságokra és különbségekre. Mélyreható elemzés a témában magyar nyelven még nem látott napvilágot, ezért úttörő jellegű munkának tekinthető.

Brown és Levinson (1987), Spencer-Oatey (2008) valamint Takiura (2008) rendszerét ötvözve kidolgoztam egy olyan elméletet, amely alapján a japán apellatív megszólítások által kifejezett kapcsolatkezelési stratégiák kategorizálhatók. House funkcionális-pragmatikai modellje (House 1997, 2001), valamint Polcz (2012) beszédaktusok fordítás-elemzésére adaptált modellje alapján kidolgoztam egy olyan módszert, amellyel az apellatív megszólítások fordításában az ekvivalencia-viszonyok vizsgálhatók.

Nagymintás országos online felmérés segítségével feltérképeztem a japán filmek hazai célközönségének a magyar filmfeliratok, szinkronfordításokról alkotott nézeteit, valamint a fordításokkal szembeni elvárásait. Ez azért jelentős, mert a japán filmek hazai célközönségének a magyar filmfordításokról alkotott véleményéről eddig nem készült felmérés. A jelen kutatásban végzett kérdőíves felmérés eredményei rávilágítanak a nézői elvárásokra, amely alapján a későbbiekben kidolgozható a hazai japán filmfordításokban alkalmazható fordítói norma.

Az apellatív megszólítások fordításának elemzésére egy párhuzamos japán-magyar korpuszt hoztam létre, amely 883 játékpercnyi, hét különböző műfajú japán filmet, 402 apellatív megszólítást tartalmaz. A dolgozat jelentősége, hogy a hivatalos szinkronfordítások mellett az amatőr fordítók által készített rajongói fordításokat is górcső alá veszi. A kutatás összehasonlítást nyújt a japán apellatív megszólítási elemek magyar szinkronfordításokban, valamint rajongói filmfeliratokban alkalmazott fordítási

eljárásairól feltárva az egyes jelenségek mögött rejlő törvényszerűségeket, fordítói döntések esetleges mozgatórugóit.

A fordításban alkalmazott és az eredeti magyar szövegben történő megszólítási szokások összevetésére (kontrollelemzés) létrehoztam egy 722 perc játékidős hét filmből és 488 nyelvi példából álló egynyelvű magyar korpuszt.

Az eredmények alapján megállapítottam, hogy az előzetes kutatások eredményeivel ellentétben a japán filmek magyar szinkronfordításaira nem a megszólítások kihagyása, hanem éppen ellenkezőleg, a betoldás jellemző, amely folytán a célnyelvi szövegben az interperszonális viszonyok új töltettel gazdagodnak. A jelenség leírására a *pragmatikai többlet* kifejezést vezettem be.

Megállapítottam továbbá, hogy a *honosítás-elidegenítés* kérdését illetően, jelen kutatás eredményei egybecsengenek a korábbi megfigyelésekkel, miszerint a szinkronfordítások a honosító eljárást, a rajongói feliratok pedig az elidegenítő fordítási stratégiákat részesítik előnyben.

A kutatás hiányosságaként említhető, hogy a feliratos filmek elemzésére nem tér ki. Jelen dolgozatban szinkronizált és rajongói fordítással nézhető japán filmekben előforduló apellatív megszólítások fordítási kérdésével foglalkoztam. A jövőben szükséges a feliratos filmek témakörében is hasonló vizsgálatot elvégezni.

Jelenleg a japán filmek hazai szinkronfordításait és filmfeliratait néhány kivételtől eltekintve nem profi fordító végzi, a rajongói fordítások pedig amatőr fordítóktól származnak. Jelen kutatásban tett megfigyelések, a kutatás eredményei remélhetőleg hasznosíthatók lesznek a fordítói képzésben, illetve hasznára válik a japán filmek fordítóinak. Nem létezik továbbá fordítói norma sem, amelyet a japán filmek hazai filmfordítói követhetnének. Jelen kutatásban tett észrevételek, az online kérdőíves felmérés konklúziói, az elméleti háttér remélhetőleg hasznosítható majd a profi és amatőr filmfordítók által egyaránt.

15. Kitekintés

A korpuszelemzés eredményei, a felmérésből levont konklúziók, valamint Gambier (2008) javaslatai alapján érdemes továbbgondolni az egyes fordítástudományi terminusokat, fordítási stratégiákat. A felmérés eredményeiből például kiderült, hogy a hazai célközönség üdvözli az elidegenítő eljárásokat a japán filmek magyar fordításában. A rajongói fordítást preferáló válaszadók 40%-a, a kulturális elemek eredetiben való megtartása miatt nézi rajongói fordítással a filmeket. A felmérés eredményéből azt is megtudtuk, hogy a válaszadók több, mint fele, 52%, 114 fő, szívesen veszi, ha japán kultúrspecifikus elemekkel találkozik a fordításban, továbbá 36%, 78 fő írta, hogy örül a képernyőn megjelenő kultúrspecifikus fogalmakhoz fűzött magyarázatoknak. A japán eredetű nevek átírásában is az elidegenítő átírási eljárást preferálják inkább, a válaszadók 54%-a tette le a voksát a Hepburn-féle átírás alkalmazása mellett. A japán megszólítási szokások, formulák eredetiben való megtartását pedig a válaszadók 68%-a üdvözölné a magyar fordításban.

Természetesen nem szabad figyelmen kívül hagyni a műfaji sajátosságokat, a potenciális célközönség összetételét, amikor az egyes fordítási stratégiák mellett való döntést mérlegeljük. Az elidegenítő átírási technika - mint ahogy azt néhány példán keresztül bemutattuk - téves kiejtéshez vezethet a szinkronfordításban (ld. *Totoro*), hasonlóképpen zavart okozhat az elidegenítő átírási technika a filmfeliratban is a japán nyelvben nem jártas nézőknél.

A nevek után illesztett utótagok eredetiben való megtartásának kérdése is vitatható. A rajongói fordításokban, ezen belül is az animék fordításában valószínűleg nem jelent problémát a *san, kun, chan*, stb. utótag, vagy a *senpai, sensei* státuszjelölő alkalmazása. Ebben az esetben olyan célközönségről beszélünk, amely számára ezen elemek előfordulása nem okoz megértési nehézséget. A TV-ben vagy mozivásznon heterogén célközönségnek szánt filmeknél már más a helyezet. A laikus filmnéző idegenszerűséget érez egy általa nem ismert szuffixum, státuszjelölő esetén, és zavart okoz az interperszonális viszonyok értékelésében is. Egyes magyar nyelvben meghonosult japán kultúrspecifikus elemhez hasonlóan azonban, mint a kimonó, felvetődhet a honosítás megkísérlése olyan fogalmak esetén, amelyek már

ismerősebbnek hangzanak a magyar célközönségnek. Ilyen példa lehet a *san* vagy a *sensei* magyar filmfordításban való meghonosítása.

Jelen dolgozatban a House-féle funkcionális-pragmatikai modell segítségével értékeltük a fordításokat. Egy következő kutatásban érdemes újabb szempontokkal kiegészítve elemezni a fordításokat. A kutatás következő fázisában a párhuzamos korpuszt feliratból származó megnyilatkozásokkal kívánom kiegészíteni. Továbbá, a kutatás eredményeit szeretném kiegészíteni magyar filmek japán fordításában szereplő apellatív megszólítások vizsgálatával is. Ugyancsak egy jövőbeni kutatás keretein belül tervezem hazai japán filmek fordítóival folytatott mélyinterjúk és kérdőíves felmérések elvégzését is.

Bibliográfia

Akbari, M. 2009. Risk Management in Translation. In: Omar, H. Che H. & Haroon, A. Abd. Ghani (eds.) *The Sustainability of The Translation Field: The 12th International Conference on Translation. Kula Lumpur: Malaysian Translators Association*. 209–218.

Akutsu, Y. 2009. Positive Politeness Strategies in Oral Communication In Textbooks – Focusing on Terms of Address –. *The Economic Journal of Takasaki City University of Economics*. Vol. 52. No. 1. 59–70.

Antonini, R., Chiaro, D. 2005. The Quality of Dubbed Television Programs in Italy: The Experimental Design of an Empirical Study. In: Albertazzi, S. (et. al. eds.). *Cross-Cultural Encounters: New Languages, New Sciences, New Literatures.* Roma: Officini Edizioni. 33–45.

Austin, J. L. 1997. Tetten ért szavak. In: Pléh Cs. (et. al. szerk.) *Nyelv-kommunikáció-cselekvés.* Budapest: Osiris Kiadó. 29–42.

Baker, M. 1992. *In Other Words*. London & New York: Routledge.

Baker, M. 1995. Corpora in Translation Studies: An Overview and Some Suggestions for Future Research. *Target* Vol. 7. No. 2. 223–243.

Baker, M. (ed.) 2001. *The Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London & NY: Routledge.

Baker, M., Hochel, B. 2001. Dubbing In: Baker, M. (ed.). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London & New York: Routledge. 74–76.

Baker, M. (ed.) 2009. *The Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London & NY: Routledge.

Balázs G. 1993. Kapcsolatra utaló (fatikus) elemek a magyar nyelvben. *Nyelvtudományi értekezések.* 137. sz. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Barke, A., Uehara, S. 2005. Japanese Pronouns of Address. Their Behavior and Maintanance Over Time. In: Ide, S., Lakoff, R. (ed.) *Broadening the Horizon of Linguistic Politeness.* Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 301–314.

Bartoll, E. 2004. Parameters for The Classification of Subtitles. In: Orero, P. (ed.) *Topics in Audiovisual Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 53–60.

Bassnet, S. 2002. *Translation Studies.* London: Routledge.

Baumgarten, N. 2005. *The Secret Agent: Film Dubbing and the Influence of the English Language on German Communicative Preferences. Towards a Model for the Analysis of Language Use in the Visual Media.* Unpublished PhD dissertation. Hamburg University.

Baxter, L. A. 1984. An investigation of compliance-gaining as politeness. *Human Communication Research*. Vol.10. No. 3. 427–56.

Beebe, L.M., Takahashi, T. 1989a. ”Do You Have a Bag?”: Social Status and Patterned Variation in Second Language Acquisition. In: Gass, S. (et. el. eds). *Variation in Second Language Acquisition: Discourse and Pragmatics.* Clevedon: Multilingual Matters. 103–125.

Bell, R. T. 1991. *Translation and Translating: Theory and Practice.* London/New York: Longman.

Biber, D. (et. al.) 1999. *The Longman Grammar of Spoken and Written English*.

Longman: London.
Blum-Kulka (et. al.) 1985. The Language of Requesting in Israeli Society. In: Forgas, J.P. (ed.) *Language and Social Situations*. New York: Springer-Verlag. 113–139.
Bogucki, L. 2009. Amateur Subtitling on the Internet. In: Diaz Cíntaz, J. Anderman, G. (ed.). *Audiovisual Translation. Language Transfer on Screen*. New York: Palgrave, Macmillan. 49–58.
Braun, F. 1988. *Terms of Address: Problems of Patterns and Usage in Various Languages and Cultures*. Berlin: Mouton de Gruyter.
Brown, R., Ford, M. 1964. Address in American English. In: Hymes, D. (ed.). *Culture and Society. A Reader in Linguistic and Anthropology.* New York & London: Harper Sc. Row.234–245.
Brown R., Gilman, A. 1975. A hatalom és a szolidaritás névmásai. In: Papp.-Szépe Gy. (szerk.): *Társadalom és nyelv. Szociolingvisztikai írások.* Budapest: Gondolat Kiadó. 359–388.
Brown, P., Levinson, S. 1987. *Politeness: Some Universals in Language Usage.* Cambridge: Cambridge University Press.
Bruti, S. 2006. Cross-cultural Pragmatics: Translation of Implicit Compliments in Subtitles. Jos Trans – *The Journal of Specialised Translation*. Letölthető: http://www.jostrans.org/issue06/art_bruti.php (letöltve 2012. 08.08.).
Bruti, S., Perego, E. 2008. Vocatives in Subtitles. A Survey Across Genres. *Ecolingua*. 11–51. Letölthető: http://www.openstarts.units.it/dspace/bitstream/10077/3227/1/02Bruti_Perego.pdf (letöltve 2012.08.08.).
Burton, D. 1980. *Dialogue and Discourse*. London/Boston/Henley: Routledge and Kegan Paul.
Bühler, K. 1934/1990. *The Theory of Language: The Representational Function of Language.* Amsterdam: John Benjamin's Publishing Company.
Catford, J.C. 1965. *A Linguistic Theory of Translatio*n. London: Oxford University Press.
Catford, J.C. 1986. Ekvivalencia, formális megfelelés és jelentés In: Bart I. és Klaudy, K. (szerk.). *A fordítás tudománya*. 159–185. ford.: Podányi L. Budapest: Tankönyvkiadó.
Chaume, F. 2004a. Film Studies and Translation Studies: Two Disciplines at Stake in Audiovisual Translation. *Meta*. Vol. 49. No. 1. 12–24.
Chaume, F. 2004b. Synchronization in Dubbing. A Translational Approach. In: Orero, P. (ed.) *Topics in Audiovisual Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 35–53.
Chesterman, A. 1997. *Memes of Translation: The Spread of Ideas in Translation Theory*. Amsterdam: John Benjamins.
Chiaro, D., Nocella, G. 2004. Interpreters' Perception of Linguistic and Non-Linguistic Factors Affecting Quality: A Survey through the World Wide Web. *Meta* Vol. 49. No. 2. 278–293.
Chiaro, D. 2008. Issues of Quality in Screen Translation. Problems and Solutions. In: Chiaro, D. (et. al. ed.). *Between Text and Image. Updating Research in Screen Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 241–257.
Chiaro, D. 2009. Issues in Audiovisual Translation. In: Munday, J. (ed.). *The Routledge Companion to Translation Studies.* London/New York: Routledge. 141–166.
Chino, N. 1991. *All about Particles*. Tokyo: Kodansha Int. Ltd.
Coulmas, F. 2005. Linguistic Etiquette in Japanese Society. In: Watts, R. (et. al). *Politeness in Languages*. Berlin: Mouton. 299–325.
Crystal, D. 2003. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

Cseresnyési L. 2004. *Nyelvek és stratégiák, avagy a nyelv antropológiája.* Budapest: Tinta Könyvkiadó.
Deme L., Grétsy L., Wacha I. (szerk.) 1987. *Nyelvi illemtan*. Budapest: Szemimpex Kiadó.
Díaz-Cintas, J. D. 2009. Introduction to Audiovisual Translation. An Overview of Its Potential. In: Cintas, J.D. (ed.): *Topics in Translation. New Trends in AVT Translation. Multilingual Matters*. Bristol/Buffalo/Toronto.1–20.
Díaz-Cintas, J. D., Sánchez, P. M. 2006. Fansubs: Audiovisual Translation in an Amateur Environment. *The Journal of Specialised Translation*. Issue 6. 37–52.
Díaz Cintas, J. D., Remael, A. 2007. *Audiovisual Translation: Subtitling.* Manchester: St. Jerome.
Dickey, E. 1997. Forms of Address and Terms of Reference. *Journal of Linguistics* Vol. 33. No. 2. Cambridge: Cambridge University Press. 255–274.
Domonkosi Á. 2002. *Megszólítások és beszédpartnerre utaló elemek nyelvhasználatunkban*. Debrecen: Debreceni Egyetem.
Domonkosi Á. 2007. Megszólítások és beszédpartnerre utaló elemek a rádiózás nyelvhasználatában. In: H. Varga Gyula (szerk.) *Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Nova Series Tom XXXIV. Sectio Scientiarum Economicarum Socialium. Kommunikáció és szövegkutatás.* Eger: Líceum Kiadó. 97–110.
Dwyer, T. 2012. Fansub Dreaming on ViKi. *The Translator*. Vol. 18. No. 2. 217–43.
Eelen, G. 2001. *A Critique of Politeness Theories*. Manchester, UK/Northampton, MA: St. Jerome Publishing.
Ervin-Tripp, S. 1997. A szociolingvisztikai szabályokról: váltogatás és együttes előfordulás. In: Pléh Cs. (et. al. szerk.) *Nyelv-kommunikáció-cselekvés*. Budapest: Osiris Kiadó.507–541.
É. Kiss K. 2004. *Anyanyelvünk állapotáról*. Budapest: Osiris Kiadó.
Fraser, B. 1990. Perspectives on Politeness. *Journal of Pragmatics*. Vol. 14. No. 2. 219–236.
French, J. R. P., Raven, B. H. 1959. The bases of social power. In: D. Cartwright (ed.). *Studies in Social Power* 150–167. Ann Arbor, MI: Institute for Social Research.
Fukushima, S. 2003. *Requests and Culture.* Bern: Peter Lange.
Fülei-Szántó E. 1994. A verbális érintés. *Linguistica Series C Relationes* 7. Budapest: Institutum Linguisticum Academiae Scientiarum Hungaricae.
Gambier, Y., Gottlieb, H. 2001. *(Multi) media Translation*. Amsterdam/Philadelhia: John Benjamins Publishing Company.
Gambier, Y. 2008. Recent Developments and Challenges in Audiovisual Translation Research. In: Chiaro, D., Heiss, C., Bucara, Ch. (ed.). *Between Text and Image. Updating Research in Screen Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 11–37.
Gambier, Y. 2009. Challenges in Research On Audiovisual Translation. In: Pym, A., Perekrestenko, A. *Translation Research Projects 2*. Tarragona: Intercultural Studies Group. 17–25. Letölthető: http://isg.urv.es/publicity/isg/publications/trp_2_2009/ (letöltve 2014.04.29.)
Geargakopoulou, G. 2009. Subtitling for the DVD Industry. In: Diaz Cíntaz, J. Anderman, G. (ed.). *Audiovisual Translation. Language Transfer on Screen*. New York: Palgrave, Macmillan. 21–36.
Gile, D. 2005. *The Liberal Arts Paradigm and the Empirical Science Paradigm. EST Research Issues*. Letölthető: http://www.est-translationstudies.org/resources/research_issues_index.html (letöltve 2014.05.02.)
Grice, H. P. 1975. Logic and Conversation. In: Cole, P., Morgan, J., L. (eds.) *Syntax and Semantics. Speech Acts. Vol. 3.* New York: Academic Press. 41–58.
Gu, Y. 1990. Politeness Phenomena in Modern Chinese. *Journal of Pragmatics*. 14. 237–257.

Gudykunst, W. 1993. *Communication in Japan and the United States*. New York: State University of New York Press.
Gutt, E. A. 1991. *Translation and Relevance. Cognition and Context*. Oxford: Blackwell.
Hall, E.T. 1976. *Beyond Culture*. Garden City, N.Y. : Doubleday Anchor Books.
Halliday, M.A.K. 1973. *Explorations in the Functions of Language*. London: Arnold.
Harada, S. 1976. Honorifics. In: Shibatani, M. (ed.). Syntax and Semantics. 5: *Japanese Generative Grammar*. New York/San Francisco/London: Academic Press. 499–561.
Hatim, B., Mason, I. 1990. *Discourse and the Translator.* London: Longman.
Hatim, B., Mason, I. 2000. Politeness in Screen Translation. In: Venuti, L. (ed.) *The Translation Studies Reader.* London/ New York: Routledge: 430–445.
Hatim, B., Mason, I. 1993. *Discourse and the Translator*. London/New York: Longman.
Hatim, B. 2001. *Teaching and Researching Translation*. London: Longman.
Hatim, B. 2009. Pragmatics. In: Baker, M. (ed.) 2009. *The Routledge Encyclopedia of Translation Studies.* London/New York: Routledge. 204–208.
Havertake, H. 1984. *Speech Acts, Speakers and Hearers, Pragmatics and Beyond*. V: 4. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
Herbst, T. 1997. Dubbing and the Dubbed Text – Style and Cohesion: Textual Characteristics of a Special Form of Translation. In: Trosborg, A. (ed.) *Text Typology and Translation.* Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 291–308.
Hervey, S.G.J. 1998. Speech Acts and Illocutionary Function in Translation Methodology. In: Hickey, L. (ed.) *The Pragmatics of Translation.* 10–24.
Hickey, L. 1998. Perlocutionary Equivalence: Marking, Exegesis and Recontextualisation. In: Hickey, L. (ed.) 217– 232.
Hidasi J. (ford.). 1995. *Bevezetés a japán nyelvtanba*. Budapest: The Japan Foundation Language Institute, KKF.
Hidasi J. 2002. Értékválság és értékváltás Japánban. *Ezredvég*. 12. évf. 8-9. sz. 83–89.
Hidasi, J. 2004. *Interkulturális kommunikáció*. Budapest: Scolar Kiadó.
Hidasi, J.(et.al.) (2007） Hangari go ni okeru gender bias to political correctness. (Gender Bias in Hungarian and Political Correctness). In: Endo Orie. *Kotoba to gender no miraizu*. Akashi shoten. 237–255.
Hinds, J. 1975. Third Person Pronouns in Japanese. In: Peng, C.C. (ed.) *Language in Japanese Society*.Tokyo: University of Tokyo Press. 129–157.
Holmes, J. 1990. Apologies in New Zealand English. *Language in Society.* 19: 155-99.
House, J. 1976. *A Model for Translation Quality Assessment*. Tübingen: Günter Narr Verlag.
House, J. 1997. *Translation Quality Assessment: A Model Revisited.* Tübingen: Narr Verlag.
House, J.1981. *A Model for Translation Quality Assessment*. Tübingen: Günter Narr Verlag.
House, J. 1998. Politeness and Translation. In: Leo Hickey (szerk.) *The Pragmatics of Translation.* 55–70.
House, J. 2001. Translation Quality Assessment: Linguistic Description versus Social Evaluation. In: *Meta*. Vol. 46. No. 2. 243–257.
Hui, T.T. 2012. Risk Management by Trainee Translators: A Study of Translation Procedures and Justificationsin Peer-Group Interaction. (Doctoral Dissertation). Letölthető: http://isg.urv.es/publicit/doctorate/reserach/hui/html (Letöltve: 2014.szeptember 12.)
Ide, S. 1979. *Onna no kotoba, otoko no kotoba*. Tokyo: Nihon Keizai Tsûshinsha.
Ide, S. 1982. Japanese Sociolinguistics: Politeness and Women's Language. *Lingua*. Vol. 57. 357–385.

Ide, S. 1989. Formal Forms and Discernment: Two Neglected Aspects of Universals of Linguistic Politeness. *Multilingua*. Vol.8. No. 2-3. 223–248.
Ide, S.1992. On the Notion of Wakimae. Toward an Integrated Framework of Linguistic Politeness. In: *Mosaic of Language. Essays in The Honour of Professor Natsuko Okuda*. Meijiro Linguistic Society. 298–305.
Ide, S., Yoshida, M. 2002. Sociolinguistics: Honorifics and Gender Differences. In: Tsujimura, N. *The Handbook of Japanese Linguistics*. 444–482.
Ide, S., Lakoff, R. (ed.) 2005. *Broadening the Horizon of Linguistic Politeness*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
Ide, S. (et. al.) 2005. The Concept of Politeness: An Empirical Study of American English and Japanese. In: Watts, R. (et. al.) *Politeness in Languages*. Berlin: Mouton. 281–299.
Imri L. 2012. *Japán nyelvű filmek fordítása és a magyar szöveg változása a szinkronizálási folyamat során*. OTDK dolgozat. (kézirat)
Ishikawa, A. (et.al.) 1981. Address Terms in Modern Japanese; A Sociolinguistic Analysis. *Sophia Linguistica* Vol. 8. No. 9. 129–41.
Ishiyama, O. 2008. *Diachronic Perspectives on Personal Pronouns in Japanese*. (doctoral dissertation) Faculty of The Graduate School of The State University of New York at Buffalo.
Jakobson, R. 1969. Nyelvészet és poétika. In: Hang - jel - vers. Budapest: Gondolat Kiadó. 211–257.
Jinnouchi, M. 1990. Sazae san ni mirareru yobikake go. *Studies in Languages and Cultures*. Institute of Languages and Cultures, Kyûshû Univ. 71–77.
Kádár. D.Z., Mills, S. (ed.) 2011. *Politeness in East Asia*. Cambridge: University Press.
Kambe, T. 1988. On Denotation of Persons in Hungarian and Japanese. In: (Hidasi J. ed.) *Contrastive Studies Hungarian-Japanese*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 174–200.
Kertész M. 1933. *Szállok az Úrnak. Az udvarias magyar beszéd története*. Révai Kiadás.
Kikuchi, Y. 1994. *Keigo*. (Honorifics) Tokyo: Kakukawa shoten.
Kiss S. 2001. *Japán nyelvtani összefoglaló*. Budapest: Tárogató Kiadó.
Kitayama, T. 2013. The Distribution and Characteristics of Japanese Vocatives in Business Situations. *Pragmatics.* Vol 23. No. 3. 447–479.
Klaudy K. 2005. *Bevezetés a fordítás gyakorlatába*. Budapest: Scholastica.
Klaudy K. 2006. *Bevezetés a fordítás elméletébe*. Budapest: Scholastica.
Klaudy K. 2012. Empirikus kutatások a fordító láthatatlanságáról. In: Horváthné Molnár K. és Sciacovelli A. (szerk.). *Az alkalmazott nyelvészet regionális és globális szerepe. A XXI. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus előadásai*. Szombathely: NymE SEK BTK. 2011. augusztus 29–31. MANYE Vol. 8. No.1. 137–143.
Kokugo ni kansuru seron chôsa 1997. Tokyo: Bunkachô Bunkabu Kokugoka.
Kokusai kôryû kikin (ed.) 2013. Kaigai no nihongo kyôiku no genjô. 2012 nendo. *Nihongo kyôiku kikan chôsa yori*. Tokyo: Kuroshio shuppan.
Koller, W. 1979. *Einführungin die Übersetsung Wissenschaft*. Heidelberg: Quelle & Mayer.
Koller, W. 1995. The Concept of Equivalence and the Object of Translation Studies. *Target*. Vol 7. No. 2. 191–222.
Kôjien. 2011. 8. kiadás. Shinmura Izura et. al. (ed.). Tôkyô: Iwanami shoten.
Kovačič, I. 1991. Subtitling and Contemporary Linguistic Theories. In: (Jovanovič, M. ed.). *Translation, A Creative Profession: Proceedings XIIth World Congress of FIT – Belgrade 1991*. 401–417. Beograd: Prevodilac.
Kubo, S. 2009. Pragmatics of Vocatives. - A Speech Act Theoretic Analysis of Vocatives. PAAL Japan Proceedings. www.paaljapan.org

Kurokawa. S. 1972. Japanese Terms of Address: Some Usage of the First and Second Person Pronouns. *Papers on Japanese Linguistics.* 1,2. 228–238.
Kuznik, A. (et. al.) 2010. The Use of Social Surveys in Translation Studies. Methodological Characteristics. *MonTI. Monografías de Traducción e Interpretación*. No. 2. 1–20.
Laczkó K. és Mártonfi A. 2006. *Helyesírás*. Budapest: Osiris.
Ladó J. 1959. *Köszönés és megszólítás napjainkban*. Magyar nyelvőr. 83. szám. 23–36.
Lakatos Zs. 2007. *Kulturális reáliák egy spanyol film magyar és portugálra fordított változatában*. Pécsi Tudományegyetem. Doktori disszertáció (kézirat).
Lakatos-Báldy Zs. 2012. Kulturális reáliák a filmfordításbankülönös tekintettel a nyelvhasználat reáliáira. In: Dróth J. (szerk.) *Szaknyelv és szakfordítás*. Gödöllő: Szent István Egyetem. Nyelvi Központ. 69–86.
Lakoff, R. T. 1973. The Logic of Politeness; or Minding Your P's and Q's. *Papers from the Ninth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society.* Chicago: Linguistic Society. 292–305.
Lakoff, R. 1990. *Talking Power: The Politics of Language in our Lives*. Glasgow: HarperCollins.
Länsisalmi, R.1998. *Overt First and Second Person-designating Terms in Japanese Discourse – A Pragmatic Perspective*. Unpublished dissertation. The Graduate University for Advanced Studies.
Lebra, T.S. 1976. *Japanese Patterns of Behavior*. Honolulu: University Press of Hawaii.
Leech, G.N.1983. *Principles of Pragmatics*. London: Longman.
Leech, G.N. 1999. The Distribution and Function of Vocatives in American and British English Conversation. In: HasselgåTrd, H., Oksefjell, S. (eds.). *Out of Corpora: Humour of Stig Johansson*. Amsterdam: Rodopi. 107–118.
Levinson, S.C. 1983. *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
Ligeti, l. (et. al.) 1981. *Keleti nevek magyar helyesírása.* Budapest: Akadémiai Kiadó.
Mao, L.R. 1994. Beyond Politeness Theory: 'Face' Revisited and Renewed. *Journal of Pragmatics*. No. 21. 451–486.
Maróti O. 2003. Szia professzor úr! Pragmatikai hibák idegen ajkúak magyar nyelvhasználatában. *Hungarológiai évkönyv*. Nádor O. és Szűcs T. szerk. IV. évf. 1. szám.161–166.
Martin, S.R. 1975. A beszéd szintjei Japánban és Koreában. In: Pap, M. és Szépe Gy. (szerk.): *Társadalom és nyelv*. Budapest: Gondolat Kiadó. 335–389.
Martínez, X. 2004. Film Dubbing. In: Orero, P. (ed.) *Topics in Audiovisual Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 3–7.
Mason, I. 1989. Speaker Meaning and Reader Meaning: Preserving Coherence in Screen Translation. In: Prais, H., Kölmel, R., Payne, J. (eds.) *Babel. The Cultural and Linguistic Barriers between Nations.* Aberdeen: Aberdeen University Press. 13–24.
Matsumoto, Y. 1988. Reexamination of the universality of Face: Politeness phenomena in Japanese. *Journal of Pragmatics* Vol. 12. 403–426.
Matsumoto, Y. 1989. Politeness and Conversational Universals – Observations from Japanese. *Multilingua*. Vol. 8. No. 2–3. 207–222.
Matsumoto, Y. 2003. Reply to Pizzioni. *Journal of Pragmatics*. Vol. 35. No. 10–11. 1514–1521.
Maynard, S. 2002. *Linguistic Emotivity. Centrality of Place, The Topic-Comment Dynamic, and an Ideology of Pathos in Japanese Discourse*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
Mizutani, O., Mizutani, N. 1987. *How to Be Polite in Japanese*. Tokyo: The Japan Times.

Mogi, N. 2002. Japanese Ways of Addressing People. *Investigationes Linguisticae*. Vol.VIII. 14–22.
Munday, J. 2001. *Introducing Translation Studies. Theories and Applications*. London/New York: Routledge.
Nagura, T. 1992. The Use of Address Terms Between Japanese Spouses. *Sekai no Nihongo Kyôiku* 2. 45–64.
Nakamura, A. 1982. *Yobikake, kigyô no naka no keigo*. Kokuritsu Kokugo Kenkyûjo. Tôkyô: Sanseido. 305–337.
Nakane, Ch. 1970. *Japanese Society*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
Neubert, A. 1985. A fordítás pragmatikai aspektusai. In: Bart.I-Klaudy K.(szerk.) *A fordítás tudománya*. Budapest: Tankönyvkiadó. 274–290.
Neubert, A. 1994. Competence in Translation: A Complex Skill, How to Study and How to Teach It. In: Snell-Horby et. al. (eds.). *Translation Studies: An Interdiscipline*. Amsterdam: John Benjamins. 411–420.
Newmark, P. 1981. *Approaches to Translation.* Oxford: Pergamon.
Nida, E.A. 1964. *Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*. Leiden: Brill.
Nida, E.A.,Taber, Ch.R. 1969. *The Theory and Practice of Translation.* Leiden: Bill.
Nihon Kokugo Daijiten 1972. Vol. 20. Tôkyô: Shogaku kan.
Nyomárkai I. 1998. A nyelvhasználat udvariassági stratégiái. *Magyar nyelvőr* 122. évf. 3. szám. 277–283.
Nyomárkai I. 1999. A nyelvhasználat udvariassági stratégiái. II. *Magyar nyelvőr* 123. évf. 2. szám. 145–149.
Oda, N. 2010. *Eigo no yobikake go*. Osaka: Osaka kyôiku tosho.
O'Hagan, M. 2009. Evolution of User-generated Translation: Fansubs, Translation Hacking and Crowdsourcing. In: Kockaert, H., Lommel, A. (ed.) *The Journal of Internationalisation and Localisation*. Vol. 1. 94–122.
Ohta, A. 1991. Evidentiality and Politeness in Japanese. *Issues in Applied Linguistics*. Vol. 2. No.2. 211–238.
Onoe, K. 1986. Kantanbun to kikyû, meireibun. *Kokugo Kenkyû Ronshû: Matsumura Akira Kyôju Koki Kinen*. 555–582. Tokyo: Meiji Shoin.
Orero, P. (ed.) 2004. *Topics in Audiovisual Translation.* Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
Orero, P. 2004. Audiovisual Translation: A New Dynamic Umbrella. In: Orero, P. (ed.) *Topics in Audiovisual Translation.* Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. vii–xiii.
Osenova, P.N., Simov, K.Iv. 2002. *Bulgarian Vocative within HPSG Framework*. Letölthető: http://web.stanford.edu/group/cslipublications/cslipublications/HPSG/3/osenova.pdf (Letöltve 2014. november 22.)
Osváth G. 2003. A távol-keleti verbális kommunikáció néhány sajátossága. In: Tóth G. (szerk.) *Nyelvek és kultúrák találkozása.* A XII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus Kiadványai III. Szegedi Tudományegyetem, Juhász Gyula Tanárképző Főiskolai Kar, Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék. 41–44.
Pan, Y. 2011. Methodological Issues in East Asian Politeness Research. In: Kádár D.Z., Mills, S. (ed.) 2011. *Politeness in East Asia*. Cambridge: University Press. 71–98.
Pap A. 2011. Adalékok a nyelvi benyomáskeltés stratégiáihoz. (A leechi udvariassági elvek megvalósulása a magyarok nyelvhasználatában). *Magyar nyelvőr*. 135. évf. 1. sz. 78–89.
Papp N. 1999. A megszólítások nyelvtanának tolmácsolási implikációi. *Fordítástudomány*. 1. évf. 1. szám. 91–100.
Pavlidou, T-S. 1994. Contrasting German-Greek Politeness and the Consequences. *Journal of Pragmatics*. No. 21. 487-511.

Pelcz K. 2007. A megszólítás pragmatikai vizsgálata a 19. századi magyar nyelvoktató tankönyvekben *THL2: A magyar nyelv és kultúra tanításának szakfolyóirata* 3. évf. 1–2 szám. 84–96.
Pérez-Gonzáles, L. 2007. Intervention in New Amateur Subtitling Cultures: A multimodal Account. *Linguistica Anterpensia*. 6: 67-79. Letölthető: https://lans-tts.uantwerpen.be/index.php/LANS-TTS/article/viewFile/180/111 (letöltve 2014.09.18.)
Pérez-Gonzáles, L. 2009. Audiovisual Translation. In: Baker, M., Saldanha, G. (ed.) *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London/New York. 13–20.
Pizziconi, B. 2003. Re-exemining Politeness, Face and the Japanese Language. *Journal of Pragmatics*. Vol. 35. No. 10–11. 1471–1506.
Polcz K. 2011. Pragmatikai ekvivalencia a beszédaktusok fordításában. *Magyar nyelvőr*. 135.évf. 2. szám. 195–213.
Polcz K. 2012. *Konvencionálisan indirekt beszédaktusok az angol-magyar filmfordításban*. Doktori disszertáció. (kézirat)
Pusztai F. (et. al.) 2003. *Magyar értelmező kéziszótár*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
Pym, A. 2008. On Toury's Laws of How Translators Translate. In: Pym, A., Schlesinger, M., Simeoni, D. (Eds.) *Beyond Descriptive Translation Studies: Investigations in Homage to Gideon Toury*. Amsterdam: Benjamins. 311–328.
Pym, A. 2010. Text and Risk in Translation. Intercultural Studies Group. Universitat Rovira iVirgili.Tarragona, Spain. Letölthető: http://usuaris.tinet.cat/apym/on-line/translation/risk_analysis.pdf (letöltve: 2014. november 21).
Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G., Svartvik, J. 1985. *A Comprehensive Grammar of the English Language.* London: Longman
Reiss, K. 1986. Szövegtiploógia és fordítás. In: *A fordítás tudománya. Válogatás a fordításelmélet irodalmából.* (Bart, I. – Klaudy K. szerk.) 253–274.
Reiss, K., Vermeer, H. 1984. *Groundwork for a General Theory of Translation*. Tubingen:Niemeyer.
Remael, A. 2003. Mainstream Narrative Film Dialogue and Subtitling. *The Translator* Vol.9. No. 2. 225–247.
Searle, J. R. 1969/1997. *Speech Acts*. Cambridge: Cambridge University Press.
Magyarul: Az illokúciós aktusok szerkezete. Ford.: Haberman Gusztáv. In: Pléh et. al. (szerk.) *Nyelv-komunikáció-cselekvés.* Budapest: Osiris. 43–62.
Shiina, M. 2007. Positioning and Functioning of Vocatives: A Case Study in Historical Pragmatics (1). *Hosei University Repository*. 17–33.
Shiina, M. 2008. Positioning and Functioning of Vocatives: A Case Study in Historical Pragmatics (2). *Hosei University Repository*. 29–49.
Shibamoto Smith, J. 2004. Language and Gender in The (Hetero) Romance. In: Okamoto, Shibamoto S. (ed.) *Japanese Language, Gender and Ideology. Cultural Models and Real People*. New York: Oxford Univ. Press. 113–130.
Shinohara, Y. 2012. Eiga jimaku wa shichôsha no kitai ni oeruka? (How Can Film Subtitles Meet An Audiences's Expectations?) *Interpreting and Translation Studies*. *The Journal of the Japan Association for Interpreting and Translation Studies.* No. 12. 209–228. The Japan Association for Interpreting and Translation Studies.
Sinclair, J. 2005. Corpus and Text. Basic Principles. In: Wynne, M. (ed.) *Developing Linguistic Corpora. A Guide to Good Practice.* Oxford: Oxbow Books. 1-16. Letölthető: http://ahds.ac.uk/linguistic-corpora/ (Letöltve: 2014.05.02.)
Skuggevik, E. 2009. The Role of Pragmatics in Subtitling. In: Diaz Cíntaz, J. Anderman, G. (ed.). *Audiovisual Translation. Language Transfer on Screen*. New York: Palgrave, Macmillan. 197–214.
Slugoski, B., Turnbull, W. 1988. Cruel To Be Kind and Kind To Be Cruel: Sarcasm,

Banter and Social Relations. *Journal of Language and Social Psychology* Vol. No. 2. 101–121.
Snell-Hornby, M. 1988/95. *Translation Studies: An Integrated Approach.* Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
Sokoli, S. 2009. Subtitling Norms in Greece and Spain. In: Diaz Cíntaz, J. Anderman, G. (ed.). *Audiovisual Translation. Language Transfer on Screen*. New York: Palgrave, Macmillan. 36–49.
Somodi J. 2009a. Fordítási univerzálék a japán megszólítási rendszer magyar fordításában. *Fordítástudomány*. XI. évf. 2. szám.70–82.
Somodi J. 2009b. A japán megszólítási rendszer egy japán regény fordításának tükrében. In: Nádor O. (szerk.) *A magyar, mint európai és világnyelv*. A XVIII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus előadásai. Balassi Intézet, Budapest. 2008. április 3-5. MANYE Vol. 5/2. 641–647.
Somodi J. 2013. Fordítói jelenlét a japán filmek magyar fordításában. *Fordítástudomány* XV. évf. 1.sz. 75–92.
Somodi J. 2014. Nézői elvárások - Felmérés a japán filmek magyar fordításáról alkotott nézői véleményekről. *Filmszem. Filmtudományi online folyóirat*. IV. évf. 2. szám. Globlis Ázsia. 41-66.
Spencer-Oatey, H. (ed.). 2004. *Culturally Speaking. Managing Rapport Through Talk Across Cultures.* New York: Continuum Int. Publishing Group.
Spencer-Oatey, H. (ed.) 2008. Culturally Speaking. Culture, Communication and Politeness Theory. New York: Continuum Int. Publishing Group.
Suzuki, T. 1978. *Words in Context*. (Miura A. ford.). Tokyo/ New York/London: Kodansha Int.
Suzuki, T. 1973. *Kotoba to bunka (Language and Culture)*. Tôkyô: Ivanami Soten.
SturtzSreetharen, C. 2009. Ore and Omae: Japanese Men's Uses of First – and Second Person Pronouns. *Pragmatics* Vol. 1. No. 2: 253–278.
Szarkowska, A. 2007. *Why Are Some Forms of Address not Omitted in Subtitling? A Study Based on Three Selected Polish Soaps Broadcast on TV Polonia*. Intermedia 2007. Lódz Conference on Interpreting and Audiovisual Translation. 13-13 April, 2007. University of Lódz .
Szarkowska, A. 2012. *Forms of Address in Polish-English Subtitling*. Berlin: Peter Lang.
Székács A. 2003. A japán nyelv és kommunikáció átalakulása az ezredfordulón. In: Hernádi A. (et. al.). *A japán gazdaság, társadalom és kommunikáció átalakulása az ezredfordulón*. Budapest: BGFKFK. 77–177.
Székács A., Sato N. 2007. Politikailag korrekt nyelvhasználat az európai japán nyelvoktatásban és a távol-keleti térségi kutatásokban. In: Farkas I., Molnár P. (szerk.) *Japanisztika konferenciák a Károli Gáspár Református Egyetemen*. Budapest: KRE BTK Japán Tanszék. 149–160.
Szili K. 2000. Az udvariasság elméletéről, megjelenésmódjairól a magyar nyelvben. (A magyar nyelv pragmatikai szempontú vizsgálatának egy lehetséges fejezetéhez. *Hungarológia*. 2. évf. 1-2 szám. 261–282.
Szili K. 2004. *Tetté vált szavak*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
Szili K. 2007. Az udvariasság pragmatikája. *Magyar Nyelvőr*. 131.évf. 1. szám. 1–17.
Taavitsainen, I. 2003. *Diachronic Perspectives on Address Term Systems*. Amsterdam/Philadelphia:John Benjamins.
Takahashi K. 1999. Nihongo kaiwa ni okeru taishôshi – politeness riron kara no kentô – . *Gendai Nihongo Kenkyûkai*. *Kotoba* Vol. 20. 172–180.

Takenoya, M. 1999. Sociolinguistic Study on Terms of Address: Effect of Ascribed and Aquired Factors on Speakers and Addressee Gender. *Journal of The Society of Humanities*. 66. 117–136.
Takenoya, M. 2003. *Terms of Address in Japanese. An Interlanguage Pragmatic Approch*. Hokkaidô: Hokkaidô University Press. No. 66. 117–136.
Takiura, M. 2008. Politeness Nyûmon. Tôkyô: Kenkyûsha.
Takubo, Y. 1997. *Nihongo no ninshô hyôgen. Shiten to gengo kôdô*. Tôkyô: Kuroshio shuppan.
Tanaka, L. 2004. *Gender, Language and Culture. A Study of Japanese Television Interview Discourse.* Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Puglishing Company.
Thomas, J. 1995. *Meaning in Interaction. An Introduction to Pragmatics*. London: Longman.
Thomas, J. 1983. Cross-cultural Pragmatic Failure. *Applied Linguistics*. Vol. 4. No.2. 91–112.
Triandis, H.C. 1994. *Culture and Social Behaviour*. New York: McGraw-Hill.
Tsui, A. B. M. 1994. *English Conversation.* Oxford: Oxford University Press.
Tsujimura, N. (ed.) 1999. *The Handbook of Japanese Linguistics*. New Jersey: Blackwell.
Tsuruta, Y. 1998. *Politeness, The Japanese Style: An Investigation into the Use of Honorific Forms and People's Attitudes Towards Such Use*. Unpublished PhD Thesis. University of Luton.
Tvett, J. E. 2009. Dubbing Versus Subtitling: Old Battleground Revisited. In: Diaz Cíntaz, J. Anderman, G. (ed.). *Audiovisual Translation. Language Transfer on Screen*. New York: Palgrave, Macmillan. 85–97.
Usami, M., 2002. *Discourse Politeness in Japanese Conversation: Some Implications for a Universal Theory of Politeness*. Tôkyô: Hitsuji Shobo.
Usami, M. 2003. Ibunka setsuzoku to politeness. Discourse politeness no shiten kara. *Kokugogaku*. Vol. 54. No. 3. 117–132.
Usami, M. 2006. Discourse Politeness Theory and Cross-cultural Pragmatics. In: Yositomi, A. (et. al.): *Usage-based Linguistic Informatics 4: Readings in Second Language Pedagogy and Second Language Aquisition in Japanese Context*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 19–41.
Ushie, Y., Nishio, M. 2009. Eigo eiga no nihongo jimaku ni mirareru politeness (Politeness in Japanese Subtitles of English Movies). *Hon'yaku e no shôtai*. Vol. 3. 65–84.
Valentini, C. 2007. Developing AVT Corpora for a Quantitative Approach to Language Transfer in Cinematic Products. In: *Selected Papers of the CETRA Research Seminar in Translation Studies.* 2006 (2007) Letölthető: https://www.arts.kuleuven.be/cetra/papers/files/valentini.pdf (letöltve 2014.05.02.)
Venuti 1995. *The Translator's Invisibility*. London/New York: Routledge.
Venuti, L. (ed.) 2000. *The Translation Studies Reader.* London and New York: Routledge.
Washi, R. 2004. Japanese Female Speech and Language Policy in The World War II Era. In: Okamoto, Shibamoto, S. (ed.) *Japanese Language, Gender and Ideology. Cultural Models and Real People*. New York: Oxford Univ. Press. 76 – 92.
Watts, R. 2005. Linguistic Politeness and Politic Verbal Behaviour: Reconsidering Claims for Universality. In: Watts, R. (et al.) *Politeness in Languages*. Berlin: Mouton.43–71.
Wetzel, P. 2004. *Keigo in Modern Japan. Polite Language from Meiji to the Present*. Honolulu: University of Hawaii Press.

Wiedler, B. 2004. A Survey Among Audiences of Subtitled Films in Viennese Cinemas. *Meta* Vol. 49. 98–101.
Wierzbicka, A. 1991. *Cross-cultural Pragmatis: The Semantics of Human Interaction*. Berlin: Mouton de Gruyter.
Wood, L.A , Kroger, R.O. 1991. Politeness and Forms of Address. *Journal of Language and Social Psychology*. Vol. 10. No. 3. 145–168.
Zabalbeascoa, P. 2008. The Nature of The Audiovisual Text and its Parameters. In: Cintas, J.D. (ed.). *The Didactics of Audiovisual Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 21–39.
Zwicky, A. 1974. „Hey, whatsyourname?". *Papers from the Tenth Regional Meeting of The Chicago Linguistic Society.* 787–801.
Shinmeikai kokugo jiten. 2012. 7. kiadás. Yamada, T. (ed.) 2012. Tôkyô: Sanseidô.
Yamada, Y.1936. *Nihon Bunpôgaku Gairon*. Tokyo: Hôbunkan.
Yamaguchi, T. 2007. *Japanese Language in Use*. London/New York: Continuum.
Yan, L. 2009. Virtual sekai ni okeru yobikake go no communication kinô. Politeness riron no shiten kara no kôsatsu. (The Communication Function of Vocative Terms in Virtual Communication: from the Viewpoint of Politeness Theory). *Hokuriku Daigaku Kiyô*. No.33. 173–186.
Yang, K.-S. 1988. Will Societal Modernization Eventually Eliminate Cross-Cultural Psychological Differences? In: Bond, M.H. (ed.). *The Cross-Cultural Challenge to Social Psychology*. 67–85. NewburyPark, CA: Sage Publications.
Yui, M. 2002. When Name-calling Becomes Something Else: The Function of Addressing Someone. *Surugadai University Studies*. Vol. 25. 107–116.
Yui M. 2007. Nihongo oyobi eigo ni okeru taishôshi no kinô politeness to no kanrensei. (Functions of Address Terms in English and Japanese: With Reference to Politeness). Surugadai University: *Surugadai University Studies*. Vol. 33. 19–30.
Yui, M. 2012. The Function of Address Terms in English and Japanese: Analysis Using Scenarios. *IAPL Journal*. Vol. 1. 59–73. Letölthető: http://web.uvic.ca/~hnserc/IAPL/journal/J2012/03yui.pdf (letöltve: 2012.08.09.)

Másodlagos források

Davis, A. 1986. English Vocatives: A Look into Their Function and Form. *Studia Anglica Posnaniensia*. No. 19. 91-106.
Gouadec, D. 2002. *Profession: traducteur. Alias Ingénieur en Communication Multilingue (et)Multimedia*. Paris: La Maison du Dictionnaire.
Gottlieb, H. 1997. *Subtitles, Translation and Idioms*. Thesis. Copenhagen: University of Copenhagen.
Schleiermacher, F. 1838. *Sämmitliche Werke. Dritte Abteilung: Zur Philosophie, Zweiter Band*. Berlin: Reimer.

Internetes források

Reihô kenkyûkai (szerk.). 1941. *Reihô yôkô kaisetsu*. Teikoku chihô gyôsei gakkai. http://dl.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/1450195 (Letöltve: 2014. június 29.)
Kokugo shingikai (Anyanyelvi Bizottság, 1952) *Korekara no keigo* (Hogyan használjuk a megtisztelő formákat a jövőben) http://www.bunka.go.jp/kokugo/ (Letöltve: 2014. június 29.)
Kokugo shingikai, 2000. *Gendai shakai ni okeru keiihyôgen* (A modern társadalomban használatos udvarias kifejezések)
http://www.mext.go.jp/b_menu/hakusho/nc/t20001208001/t20001208001.html）
(Letöltve: 2014.június 29.)

Bunka shingikai kokugo bunkakai (Az Oktatási Minisztérium Kulturális Bizottságának Anyanyelvi Albizottsága, 2007): *Keigo no shishin* (Az udvarias nyelvhasználatra vonatkozó irányelvek)
http://www.bunka.go.jp/1kokugo/pdf/kokugo_bunkakai190115_siryou2.pdf）
Letöltve:2011.08.10.
Hofstede, G. http://geert-hofstede.com/ (Letöltve 2013.10.10.)
IRM, A. A. 2002. *A Risk Management Standard*. London: Institute of Risk Management. Letölthető: http://www.theirm.org/publications/PUstandard.html. (Letöltve 2014. 11.11.)
Business Dictionary. http://www.businessdictionary.com/definition/quality.html (Letöltve 2014. 11.11.)
Amerikai Minőségtársaság. http://asq.org/index.aspx. (Letöltve 2014. 11.11.)

Források

Japán filmek:

Akiresu to kame – Achilleusz és a teknős, 2008. Rendezte: Kitano, T. (Magyar szöveg: Imri L.)
Tasogare Seibei – Az alkonyat harcosa, 2002. Rendezte: Yamada, Y. (Magyar szöveg: Igarashiné Szabó Adrienn).
Hachimitsu to clover – Méz és lóhere (anime) 2005-2006. 1. évad 1-5. rész. Rendezte: Kasai, K. (Magyar szöveg: Basa Zsófia és Koch Zita)
Hôhokekyo, tonari no Yamada kun – A Yamada család, 1999. Rendezte: Isao, T. (Magyar szöveg: Illés Judit).
Nana – Nana (anime) 2006-2007. 1. évad 1-10. Rendezte: Morio, A. (Magyar szöveg: Imri László és Varga Fruzsina).
Tonari no Totoro – Totoro, a Varázserdő titka. 1998. Rendezte: Miyazaki, H. Írta: Miyazaki (Magyar szöveg: Joó Eszter).
Tokió Szonáta, 2008. Rendezte: Kurosawa, K. (Magyar szöveg: Imri L.)
Csizmás kandúr, 1969. (Magyar szöveg Hukaya, Sh.)

Magyar filmek:

Konyec-Az utolsó csekk a pohárban 2007. Rendezte: Rohonyi Gábor.
Üvegtigris 2. 2006. Rendezte: Rudolf Péter.
Hahó, Öcsi! 1971. Rendezte: Palásthy György.
Légy jó mindhalálig! 1960. Rendezte: Ranódi László.
A kőszívű ember fiai. 1964. Rendezte: Várkonyi Zoltán.
Jóban, rosszban. 2014. 10. évad (2341-2344). Rendezők: Pajer Róbert, Szarka János, Zilahy Tamás, Nagy Tamás.
Barátok közt. 2014. 16. évad. (6899-6910) Rendezők: Ardai Tamás, Labancz István, Márton István, Molnár József, Rozgonyi Ádám

Függelék

Függelék 1 Kérdőív a japán filmek magyar fordítását érintő nézői elvárásokról

1. Életkora
□ 15 év alatti
□ 15-18 év közötti
□ 19-29 év közötti
□ 30-59 év közötti
□ 60 év feletti

2. Jelenleg melyik országban él?
□ Magyarországon
□ Japánban
□ A Magyarországgal szomszédos országok egyikében
□ Máshol (éspedig)

3. Tanul(t)-e japánul?
□ Igen, japán szakos vagyok/voltam
□ Néhány hónapot tanultam, csak alapvető ismereteim vannak a nyelvről
□ Nem tanultam
□ Egyéb

4. A filmeken kívül érdekli-e más is a japán kultúrán belül?
□ Igen, több minden érdekel
□ Nem, csak a filmek érdekelnek

5. Milyen típusú filemket néz leginkább?
□ Művészfilmeket
□ Klasszikus filmeket
□ Történelmi drámákat
□ Dorámákat
□ Animékat
□ Egyéb (éspedig)

6. Hány japán filmet nézett végig eddig?
□ 5-nél kevesebbet
□ 5-20 között
□ 20-50 között
□ 50-100 között
□ 100-nál többet

7. Általában hol nézi a japán filmeket?
□ DVD-n
□ Interneten

□ Moziban
□ TV-ben
□ Egyéb
8. Általában hogyan nézi a japán filmeket?
□ Japán eredetiben
□ Magyar szinkronnal
□ Magyar felirattal
□ Rajongói fordítással (fansub)
□ Angol fordítással
□ Egyéb (éspedig)

9. Ha egy japán filmhez szinkron, felirat, rajongói fordítás (fansub) is készült, melyiket választja?
□ szinkron
□ felirat
□ fansub

10. Csak a 9-es kérdésnél a szinkront megjelölőknek: miért a szinkront választja?
□ Mert könnyen érthető
□ Mert jobban tudok a filmre koncentrálni, ha nem kell a feliratot olvasni
□ Egyéb (éspedig)

11. Csak a 9-es kérdésnél a feliratot megjelölőknek: miért a feliratot választja?
□ Mert így eredetiben hallom a színészek hangját
□ Mert fejleszthetem nyelvtudásom
□ Mert jobban élvezhető a film hangulata
□ Egyéb (éspedig)

12. Csak a 9-es kérdésnél a fansub-ot megjelölőknek: miért a fansub-ot választja?
□ Mert hűen adja vissza a film hangulatát
□ Mert japán eredetiben megtartja a kulturális elemeket
□ Mert szerintem jobb fordítás, mint a szinkron vagy a felirat
□ Egyéb (éspedig)

13. Csak a 8-as kérdésnél az angol fordítást megjelölőknek: miért ezt választja?
□ Mert a magyar fordítást nem tartom jónak
□ Mert jobban tudok angolul, mint magyarul
□ Egyéb
14. Ha a fordításban Ön számára ismeretlen japán kulturális elemekkel (pl. intézménynevek, ételnevek, földrajzi nevek, családtagok megnevezése, személynevek, stb.) találkozik:
□ Zavar, hogy nem értem, miről van szó
□ Örülnék, ha lenne hozzá magyarázat a képernyőn
□ Felkelti az érdeklődésemet, és később utánanézek
□ Nem foglalkoztat különösképpen
□ Egyéb

15. Mit gondol a magyar feliratban szereplő japán szavak, nevek átírásáról
□ Magyar átírással kellene átírni, hogy mindenki tudja a helyes kiejtést
□ A nyugati, Hepburn-féle átírással kellene átírni, mert úgy jobban fest

□ Számomra mindegy, hogy melyik átírás szerepel a fordításban
□ Egyéb

16. Mit gondol a japán megszólítások fordításban való használatáról?
□ Pontosan ugyanúgy kell szerepelniük a fordításban, ahogy a japán erdetiben álltak
□ A magyar nyelvhasználati szokásokat kell követni a megszólítások fordításakor
□ egyéb (éspedig)

17. Mit gondol a japán nevek illesztett utótagok (san, kun, chan, stb.) fordításban való használatáról?
□ A fordításból ki kell hagyni, mert a magyar nyelvhasználati szokásoktól eltér
□ Valamilyen hasonló funkciójú magyar ekvivalenssel kell helyettesíteni
□ Meg kell hagyni a japán eredetit
□ Egyéb (éspedig)

18. Mi a véleménye a Magyarországon forgalmazott filmekhez készült szinkronfordításokról? Írja le szabadon véleményét eddigi tapasztalatai alapján!

19. Mi a véleménye a Magyarországon forgalmazott filmekhez készült feliratokról? Írja le szabadon véleményét eddigi tapasztalatai alapján!

20. Mi a véleménye a Magyarországon forgalmazott filmekhez készült rajongói fordításokról? Írja le szabadon véleményét eddigi tapasztalatai alapján!

Együttműködését köszönjük!

Függelék 2 Párhuzamos korpusz

Hôhokekyo Yamada kun

Pl.	Interakciós felek	FNYSZ	CNYSZ 1 (szinkron)	CNYSZ 2 (rajongói)	Idő
1	piacárus-idős hölgy	あ、山田さんちの？/A, Yamada san chi no?	Á, jó napot, **Shige asszony**!	Jó napot, **Yamada asszony**!	00:00:57
2	fiú-apa	こんな勉強して何に役に立つのかなァ、**とうさん？**/Konna benkyô shite nani ni yaku ni tatsu no kana, **tôsan**?	**Apa**, szerinted megéri ennyi időt szánni a tanulásra?	**Apu**, mi értelme ennek a sok tanulásnak?	00:02:18
3	apa-fia	いいか、**のぼる**。/Ii ka, **Noboru**.	Ide figyelj!	Ide figyelj, **Noboru**!	00:02:23
4	főnök-ifjú pár	**まつこさん、たかしくん、**おめでとうさん。**/Matsuko san, Takashi kun**, omodetô san.	Gratulálok nektek, **Matsuko és Takashi!**	Gratulálok, **Takashi and Matsuko.**	00:05:19
5	főnök-ifjú pár	それから**まつ子さん、たけしくん**、今から親御さんは大事にせなあきまへんで。/Sore kara **Matsuko san, Takeshi kun**, ima kara oyagosan wa daiji ni se na akimahen de.	Ezért **Matsuko és Takashi**, ne feledjétek, tiszteljétek anyátokat és apátokat!	Szóval, **Matsuko és Takashi,/** vessetek egy pillantást a szüleitekre!	00:08:50
6	vő-anyós	お言葉ですが、**お義母さん**、この家は僕が建てたんですから。/O kotoba desuga, **okâsan**, kono ie wa boku ga tatetan desukara.	Már elnézést, **anyuka**, de ezt a házat én építettem.	Bocsáss meg, **anyám**, de én építettem ezt a házat.	00:08:57
7	főnök-ifjú pár	それでは、**まつこさん、たかしくん**…/Sorede wa**, Matsuko san, Takeshi kun…**	Figyeltek egyáltalán? **Matsuko, Takashi!** Ez nagyon fontos!	De legyetek óvatosak, **Matsuko, Takashi!**	00:10:38
8	feleség-férj	あれ、右かな。/Are, migi kana.	A következőnél jobbra.	Oh, **kedves**, talán a jobb...	00:11:34
9	fiú-apa	**父さん**、やっぱりこっちだったよ。**/Otôsan**, yappari kocchi datta yo.	Ne hallgass rá, **apa**!	Ez a jó út, **apa**!	00:12:07
10	anya-fia	**のぼる**、あんたのの子と一緒やったんやないんか。**/Noboru**, anta Nonoko to issho yattan yanain ka?	**Noboru,** a legutóbb veled volt, vagy nem?	**Noboru**, miért nem voltál vele?	00:12:32
11	lány-anyja	なんやって**お母ちゃん**、他人事みたいにいうて。/Nan yatte, **okâchan**, tanin koto mitaini iu te.	Hogy mondhatsz ilyet, **anya**? Mintha te nem lettél volna itt?	Mintha te nem lettél volna ott, **nagymama**!	00:13:32
12	anya-fia	何、自分のこと考えてるの？/Nani, jibun no koto kangaeteru no?	**Noboru**, ne légy ilyen önző!	Ne csak magatokra gondoljatok!	00:13:34
13	anya-fia	**あなた**、黙ってなさい。**/Anata**, damatte nasai!	Hallgass már el, **fiam!**	Most nincs itt az ideje a viccelõdésnek!	00:13:44

14	recepciós-kisfiú	キミ、お名前は？キムラトシオ。**/Kimi**, o namae wa?/Kimura Toshio.	Lássuk csak, Kimura. A vezetékneve?	Mi a vezetékneved, **Kimura**?/ Toshio. - Toshio.	00:16:54
15	recepciós-vásárló	いいえ、お母さまじゃないとしても、知り合いのようでしたよ。/Iie, okâsama ja nai toshite mo, shiriai no yô deshita yo.	Sose tennék ilyet**, asszonyom**!	Ha nem is az anyja volt, de akkor sem volt idegen...	00:17:20
16	apa-recepciós	とにかく、ののこを呼び出してくれないか。/Tonikaku, Nonoko wo yobi dashite kurenai ka?	**Kisasszony,** kérem, idehívná őket?	Merre ment el Nonoko?	00:18:10
17	recepciós-apa	それが、二人はこの出口を出たんです。/Sore ga, futari wa kono deguchi wo detan desu.	**De uram**, már elmentek.	Nem rég azon a kijáraton mentek el.	00:18:20
18	fiú-apa	お父さん、そんなに飛ばしてどこへ行くの？**/Otôsan**, sonnani tobashite doko he iku no?	Hé, **apa,** és most hova megyünk?	**Apa**, hova megyünk most?	00:19:18
19	anya-lánya	ありや、降り出したな。/Ari ya, furi dashita na.	Jajj, esik az eső!	Oh, **kedvesem**, kezd esni az esõ!	00:23:24
20	lány-anyja	**お母ちゃん/Okâchan!**	**Anya**, várj!	**Anya!**	00:24:08
21	fiú-anyja	ただいま。/Tadaima.	**Anya**, megjöttem!	Itthon vagyok!	00:24:20
22	lány-anya	オカネ、オカネ!/Okane, Okane!	**Anya**!/Pénz kéne.	**Anya**!/Pénz kéne.	00:24:56
23	beosztott-főnök	これですか、**課長？/**Kore desuka, **kachô?**	Nem ezt keresi?	Ez az, **fõnök**?	00:27:43
24	apa-gyermek	あれ？かあさんいないのかな。/Are? Kâsan, inai no kana?	Hé, anyád hova tűnt?	**Kedvesem, kedvesem**.../Hol van az anyád?	00:29:58
25	feleség-férj	お父さん、ついでに買い物頼みますワ。**/Otôsan**, tsuide ni kaimono tanomimasu wa.	Vennél pár dolgot hazafelé?	Vásárolnál néhány dolgot?	00:29:40
26	apa-fia	おう**のぼる**、キャッチボールするか。/Ou, **Noboru**, catch ball suru ka?	Hé, **Noboru,** akarsz dobálgatni?	Hey, **Noboru**!/Nem akarsz játszani dobóként?	00:32:43
27	fiú-apa	まってよ。たいてい親がキャッチャーやるもんだろう。/Matte yo! Taitei oya ga catch ball yaru mo n darô.	Na, de várjunk!	Na, de **apjuk**...	00:35:01
28	fiú-apa	何聞いてるの、**とうさん**。/Nani kiiteru no, **tôsan**?	Hé, **apa,** mit csinálsz?	De **apa...**	00:36:46
29	apa-fia	ちょっと酒、飲んでみるか。/Chotto osake nonde miru ka?	Hé**, fiam**, egy kis szakét?	Kérsz egy kis szakét?	00:33:20
30	feleség-férj	**お父さん。/Otôsan!**	Na, de **szívem**!	Na, de **apjuk...**	00:33:10
31	apa-fia	**のぼる！/Noboru!**	Gyere ide, **Noboru**!	**Noboru!**	
32	apa-fia	**のぼる**、ごはんをみそ汁に混ぜるな。**/Noboru**,	**Noboru,** ne öntsd a levesbe, a rizst!	Ne öntsd a rizst a szószra!	00:37:30

		gohan wo miso shiru ni mazeru na!			
33	fia-apa	お言葉ですが、**父上**。/O kotoba desu ga, **chichi ue**.	Az már az én tányéromon volt.	Ez az én tányérom!	00:37:32
34	fia-apa	**父さん**、自由研究のテーマ考えてよ。**/Otôsan**, jiyû kenkyû no tema kangaete yo.	Figyelj**, apa**, miről írjak házi dolgozatod?	**Apa**, tudnál nekem segíteni egy szabadságról szóló esszétémában?	00:38:10
35	fia-apa	**お父さん**、ケーキの残り。**/Otôsan**, cake no nokori.	**Apa,** hozz már sütit is!	**Apa**, tudnál hozni egy kis sütit?	00:42:14
36	anya-fia	駅までお父さんにカサ。/Eki made otôsan ni kasa.	**Noboru,** apád kinn van az állomáson, vidd ki neki az ernyőjét!	**Noboru**, apádnak el kell vinni az esernyõjét az állomásra!	00:42:41
37	anya-fia	**のぼる**、やっぱりアンタ行かせれば。**/Noboru**, yappari anta ikasereba.	**Noboru!**	**Noboru**! Gyerünk, menjél!	00:42:55
38	lány-anyja	**お母ちゃん!/Okâchan**!	**Anyuka!**	Mondd, **anyu.**..	00:45:26
39	feleség-férj	今日は、いいことがありますよう。/Kyô wa, ii koto ga arimasu yô.	Ma szerencsés napod lesz, **drágám.**	A mai napon szerencséd lesz!	00:45:02
40	feleség-férj	気を付けて。	Szép napot, **szívem**!	Vigyázz magadra!	00:45:05
41	anya-lánya	**まつ子**、ごはんはまだか？**/Matsuko**, gohan wa mada ka?	**Matsuko, Matsuko**, mi van reggelire?	**Matsuko/**Mikor lesz kész az ebéd, **Matsuko?**	00:47:13
42	feleség-férj	いってらっしゃい。/Itte rasshai.	Szép napot**, szívem!**	OK.	00:47:14
43	kislány-anyja	いってきます。/Itte kimasu.	Szia, **anyu**, délután találkozunk!	Elmentem.	00:47:40
44	lány-anyja	**かあさん**これ？！**Kâsan**, kore?	Hát ez meg?	**Anya**, nézd!	00:49:27
45	postás-Yamada asszony	**山田さん**、宅配便です。**/Yamada san**, takuhaibin desu.	**Yamada asszony,** csomagja érkezett!	**Yamada asszony**, posta!	00:51:00
46	postás-Yamada asszony	**山田さん/Yamada san…**	**Yamada asszony!**	Oh, **Yamada asszonyság**!	00:51:13
47	postás-Yamada asszony	**奥さん**、はんこは二番目の上のひきだしだ。**Okusan**, hanko wa ni ban me no ue no hikidashi da.	Ott van a baloldalon, a második fiókban, hátul.	A második fiók hátuljában van!	00:52:50
48	lány-anyja	なんやか、**お母ちゃん**、本町へ買い物行くんやなかったの？/Nan yaka, **okâchan**, hon machi he kaimono ikun yana katta no?	De **anya,** nem úgy volt, hogy vásárolni mész?	De **anya**! Azt mondtad, hogy elmész vásárolni is?	00:52:05
49	lány-anyja	なにを気の弱いこと言ってるの**おかあちゃん**？まだ七十やない？/Nani wo ki no yowai koto itteru no **okâchan**? Mada nanajû ya nai?	Ugyan, **anyuka**! Fiatal vagy még, még csak 70 éves vagy.	Ne beszélj hülyeségeket, **anyu**! Még csak 70 éves vagy!	00:53:29

50	lány-anyja	**おかあちゃん**、税金払ってきてくれるか。**/Okâchan**, zeikin haratte kite kurenai ka?	**Anya,** feladnád nekem ezt a csekket?	**Anya**, elmennél befizetni az adót?	00:53:50
51	két idős hölgy	あかんで、ボケてもて、ははは。ほなまたな。/Akan de, bokete mote, hahaha. Hona mata na.	Borzalmas lehetett.	Oh, **kedves**, de hülye helyzet!...	00:54:07
52	két idős hölgy	またな。気を付けて。/Mata na. Ki wo tsukete!	Viszlát, **kedvesem!**	Légy óvatos, viszlát!	00:52:40
53	két idős hölgy	まあ**しげちゃん**、よう来てくれはったなあ。/Mâ, **Shige chan**, yoku kite kure hatta naa.	**Ó, Shige,** kedves tőled, hogy bejöttél hozzám.	Halló, **Shige**... Köszönöm, hogy eljöttél meglátogatni!	00:54:32
54	két idős hölgy	このうどんけっこいけりあの。/Kono udon kekko ikeria no.	**Te, Shige,** ez a tészta valami isteni, nem gondolod?	Ez a tészta nagyon finom, nem?	00:54:20
55	két idős hölgy	ところで、**あんた**どこが悪いんや？/Tokorode, **anta** doko ga waruin ya?	Egy valamit nem értek, miért kerültél kórházba?	De akkor miért vagy kórházban?	00:56:56
56	lány-anyja	あら**おかあちゃん**、デンキつけたら？/Ara, **okâchan**, denki tsuketara?	Jaj**, anya**, miért nem kapcsolod fel a villanyt?	Mi az? **Anyám**.../kapcsold fel a villanyt!	00:56:37
57	anya-fia	あ、ちょっと。**のぼる**。デンキ消したら。/A, chotto, **Noboru**! Denki keshitara?	**Hé, Noboru,** ne parazold az áramot!	**Noboru**! Kapcsold le a lámpád!	00:56:58
58	diák-tanárnő	**先生**。さっき田中君が気分悪くなって保健室へ行ったよね。**/Sensei**! Sakki Tanaka kun ga kibun waruku natte, hokenshitsu he itta yo ne.	**Tanárnő!** Tanaka rosszul lett.	**Tanárnő**!/Tanaka rosszul érzi magát, és a nõvér szobájába kell mennie!	00:58:39
59	kislány-anyja	**おかあさん**、おにいちゃんがチョコ買ってきたよぉ。**/Okâsan**, oniichan ga choco kattekita yo.	**Mami,** Noboru az összes pénzét csokira költötte.	**Anyu**! Noboru csokoládét hozott!	01:00:56
60	báty-húga	**ののこ**、ここにあったクッキーどうした？！**Nonoko**, koko ni atta kukki dô shita?!	**Nonoko,** hova tűnt az édesség a dobozból?	Hol van az a csoki, **Nonoko**?	01:01:14
61	osztálytársak (lány-fiú)	おい、**山田**、貸してやるぜ。/Oi, **Yamada**, kashite yaru ze.	**Hé, Noboru! Használd az enyémet!**	Hey, **Yamada**!/Használd az enyémet!	01:01:45
62	osztálytársak (lány-fiú)	**田中くん**、カサ忘れちゃった。**/Yamada kun**, kasa wasure chatta.	**Hé, Tanaka,** elfelejtettem esernyőt hozni.	Héj, **Tanaka**, elfelejtettem esernyõt hozni!	01:01:55
63	osztálytársak (fiúk)	あ、**中村先輩**、先生を殴りに来たんですか。/A, **Nakamura senpai**, sensei wo naguri ni kita n desu ka?	Hé, **Nakamura** visszajöttél megverni a tanárt?	Hey, **Nakamura**!/ Komolyan megütötted a tanárt?	01:02:27
64	diákok-tanár	あ、**先生**、逃げなくても大丈夫ですよ、中村先輩なら。/A, **sensei**,	Hahó, **tanár úr,** csak nem Nakamura elől	**Tanár úr**,/ nem szükséges rohanni /Nakamura elől.	01:00:10

		nigenakute mo daijôbu desu yo, Nakamura senpai nara.	bújkál?		
65	osztálytársak (fiúk)	おい、山田、山下ユーガイトショ（有害図書）買いに行こうぜ。/Oi **Yamada, Yamashita**, yûgai tosho kai ni ikô ze.	Hé **fiúk,** megvesszük azt a meztelen csajos újságot?	Héj! **Yamada, Yamashita**,/ menjünk, vegyünk pár felnõtt újságot!	01:02:50
66	anya-fia	のぼる、参考書は？/**Noboru**, sankôsho wa?	**Noboru!** Hol az a könyv?	**Noboru**!/A könyv?	01:03:40
67	húg-báty	おにいちゃん、女の人から電話ーッ。/**Oniichan**, onna no hito kara denwa.	**Noboru,** egy lány keres telefonon!	**Noboru**, egy lány keres telefonon!	01:04:28
68	lány-anyja	おかあちゃんがあんまりヒドイこと言うから。/Okâchan ga anmari hidoi koto iu kara.	Nagyon zavarba hoztad szegény fiút!	Megbántottad õt, **mama**!	01:05:49
69	feleség-férj	お帰りなさい。/Okaeri nasai.	Szia, **drágám**!	Itthon vagyok.	01:04:15
70	feleség-férj	はい、はい。/Hai, hai.	Jó**, édesem**!	Szia!	01:04:30
71	lány-anyja	お義母さんは、どれでしょうか。/Okâsan wa, dore deshô ka?	És te mit kérsz, **anya?**	És te mit kérsz**,** **mama**?	01:09:49
72	rendőr-idős hölgy	ちょっと、ちょっと、**おばあ様**。/Chotto, chotto, **obâsama.**	Hé, várjon csak, **asszonyom!**	Hé-hé, **asszonyom**.../Ezt nem csinálhatja.	01:10:13
73	idős hölgy-rendőr	しかし、**あんた、**こんなもんしか貼ってへんから。/Shikashi, **anta**, konna mon shika hatte hen kara.	**Tudom, de biztos úr,** itt csak egy plakát volt.	De, **uram**.../Csak ez volt alatta.	01:10:26
74	szomszédok (idős férfi-idős hölgy)	三丁目のしげか。/San chô me no Shige ka?	Te vagy az**,** **Shige?**	Igen, a tiéd, **Shige**...	01:10:49
75	lány-anyja	**あなた**違う。交通事故なんか。/**Anta**, chigau. Kôtsû jiko nan ka.	**Anya!** A legrosszabb, hogy meghaltak miatta.	**Anya**!/ A szegény gyerek szülei, akik szenvedtek...	01:13:48
76	lány-anyja	あぶないです、**おかあちゃん**。/Abunai desu, **okâchan**!	Ezzel csak rontasz a dolgokon.	Az veszélyes, **anya**!	01:14:36
77	vő-anyós	**お義母さん**、何ですかそのイデタチは。/**Okâsan**, nan desu ka sono idetachi wa?	**Anyuka**, minek az a sisak?	Aa**…anya**! Miért vagy ebben a szerelésben?	01:15:03
78	vő-anyós	これ、マイホウーム建設の大事な記念品ですよ。/Kore, my home kensetsu no daiji na kinenhin desu yo.	**De anya,** azt a sisakot az egyik ügyfelemtől kaptam.	Nem veheted fel ezt a sisakot! Ez egy régi emlék a házépítésrõl!	1:12:10
79	anyős-vő	じゃ、これかぶって行きなはれ。/Ja, kore kabutte ikina hare.	Akkor beszélj velük te, **fiam!**	Ebben az esetben,... te fogod viselni, és jössz velem!	1:12:26
80	lány-anyja	あっそや１１０番、１１０番に通報しよ。/**Ossa ya** 110 ban ni tsûhô shi yo.	Ugyan már, **anya,** kihívom a rendőrséget.	De **anya**.../ Azt hiszem, hívom is a 911-t...	01:15:47
81	feleség-férj	気を付けてね、**おとうさ**	Nagyon vigyázz magadra, **drágám!**	Légy óvatos, **drágám**!	01:16:41

		ん。/Ki wo tsukete ne, **otôsan!**			
82	középkorú férfi-motorosok	あのぉ君たち…/Ano, **kimitachi…**	Helló, **fiúk.**	Héj, **fiatalok**...	01:17:31
83	motorosok-férfi	なんじゃ、オッサン?/Nan ja, **o-ssan?**	OK, **tata**, nyögjed már.	Mondjad már, **tata!**	01:17:57
84	vő-anyós	あ、お義母さん、大丈夫ですか。/A, **okâsan**, daijôbu desu ka.	Hagyd ezeket a csirkefogókat, **anya!**	**Any**a, minden rendben!?	01:18:35
85	lány-anyja	あ、お義母さん、こんな連中たァなんじゃない。A, **okâsan**, konna renchû tanan ja nai.	**Anya,** ne!	**Anya**, ne beszélj ezekkel a gazfickókkal!	01:18:47
86	motorosok-idős hölgy	そんなかびくさいもん知るか。/Sonna kabi kusai mon shiru ka.	Ne röhögtessen, má'!	Ez már teljesen divatjamúlt, **nyanya!**	01:19:40
87	feleség-férj	お帰りなさい。/Okaeri nasai!	Szia, **édesem!**	Szia!	01:22:20
88	feleség-férj	お父さん、今日は、傘持っていきませんでしたよ。/**Otôsan**, kyô wa, kasa motte ikimasen deshita yo.	**Szívem**, ma nem vitted magaddal az esernyődet.	De te ma nem is vittél magaddal esernyõt!	01:23:00
89	anya-gyerekek	ののこ、のぼる! お父さん、ケーキ持ってきたよ。/**Nonoko, Noboru!** Otôsan, cake motte kita yo.	**Nonoko, Noboru!** apátok süteményt hozott nektek.	**Nonoko! Noboru!** Apátok hozott sütit!	01:27:07
90	feleség-férj	お父さん!/**Otôsan!**	**Takashi!**	**Kedvesem**!	01:27:40
91	feleség-férj	気を付けてよ。/Ki wo tsukete yo!	Vigyázz magadra!	Vigyázz magadra, **kedves**!	01:30:47
92	idegen-Yamada	大丈夫かね。/Daijôbu ka, ne?	Hé, **uram**, jól van?	Nincsen semmi baja?	01:25:10
93	feleség-férj	おとうさんカンニングペーパー。/**Otôsan**, cunning paper.	A beszédedhez írt jegyzeteid. Tessék!	A jegyzeteid, **drágám**!	01:32:01
94	főnök-ifjú pár	しかし一郎君、和子さん。人生あきらめが肝心です。/Shikashi, **Ichiro kun, Kazuko san**, jinsei akirame ga kanjin desu.	**Nos, drága Ichiro és Kazuko,** fogadjátok el az életet, úgy ahogy vagytok.	De **Ichiro, Kazuko**! Úgy kell elfogadnotok az életet, ahogy jön.	00:34:08
95	főnök-ifjú pár	そういうわけで、一郎君、和子さん、ご結婚、まことにおめでとうございます。/Sô iu wake de, **Ichiro kun, Kazuko san**, go kekkon, makoto ni omedetô gozaimasu.	**Ichiro barátom és Kazuko**, nagyon sok boldogságot kívánok nektek!	Úgyhogy, kedves **Ichiro és Kazuko**,/ gratulálok a házasságotokhoz!	01:34:49

Tonari no Totoro

Pl.	**Interakciós felek**	**FNYSZ**	**CNYSZ 1 (szinkron)**	**CNYSZ 2 (rajongói)**	**Idő**
96	kislány-apa	お父さん、キャラメル?/**Otôsan**, kyarameru?	**Apa**, kérsz cukorkát?	Cukrot, **Apu**?	00:02:26
97	apa-kislány	オッ ありがとう。くたびれたかい?/O, arigatô! Kutabireta	Igen, köszönöm, **kislányom!**	Ó, köszönöm!	00:02:30

		ka i?	Nem vagytok fáradtak?		
98	nővérek	メイ、かくれて！**Mei**, kakurete!	**Mei**, bújj el!!	**Mei**! Bújj el!	00:02:50
99	szomszéd-új lakó	ご苦労さまです。/Go kurô sama desu.	Örvendek, **Kusakabe úr**!	Isten hozta!	00:03:42
100	apa-kislány	ありがとう。/Arigatô!	Köszönöm, **fiam!**	Köszönöm, **fiam**!	00:03:46
101	apa-kislányok	さぁ、着いたよ。/Sa, tsuita yo.	Megjöttünk, l**ányok**.	Hát megérkeztünk.	00:04:09
102	nővérek	メイ、ハシがあるよ。/**Mei**, hashi ga aru yo.	Nézd, itt egy patak!	**Mei**! Egy híd!	00:04:17
103	apa-kislányok	どうだ？気に入ったかい？/Dô da? Ki ni itta ka i?	Tetszik ez a hely?	Tetszik, **lányok?**	00:04:22
104	kislány-apa	お父さん、すてきね！/**Otôsan**, suteki ne!	**Apu**, ez gyönyörű!	**Apu**, ez gyönyörû!	00:04:28
105	nővérek	メイ、みてごらん！/**Mei**, mite goran!	**Mei**, nézd!	**Mei**, nézd!	00:05:37
106	kislány-apa	お父さん、すごい木！/**Otôsan**, sugoi ki!	**Apa**, nézd azt a fát!	**Apu!** Milyen fa az ott?	00:05:58
107	sofőr-Kusakabe	これ、どこへ運びますか。/Kore doko he hakobi masu ka.	**Kusakabe úr**, ezt hová tegyem?	Ezt hova tehetem?	00:06:59
108	apa-kislány	サツキ、ウラの勝手口！/**Satsuki**, ura no katte guchi!	**Satsuki**, nyisd ki a hátsó ajtót!	**Satsuki,** nyisd ki a hátsó konyhaajtót!	00:07:10
109	nővérek	行くよ。/Iku yo.	Gyere, **Mei**!	Gyere utánam!	00:07:11
110	nővérek	早く!/Hayaku!	Igyekezz már, **Mei!**	Siess!	00:07:18
111	kislány-apa	お父さん、ここに何かいるよ。/**Otôsan**, koko ni nani ka iru yo.	**Apa**, valami van odebent!	**Apu,** van valami itt!	00:08:18
112	nővérek	マックロクロスケ、出ておいで!/**Makkuro kurosuke**, dete oide!	Gyertek **porcicák**!	**KOROMCICÁK**, GYERTEK ELÕ!	00:09:18
113	nővérek	メイ、あったよ。/**Mei,** atta yo!	**Mei**, megtaláltam!	**Mei**, megtaláltam!	00:10:12
114	nővérek	マックロクロスケ、出ておいで./ **Makkuro kurosuke**, dete oide!	Gyertek elő, **porcicák**, ne bújkáljatok.	**KOROMCICÁK**, KI A HÁZBÓL!	00:10:34
115	nővérek	マックロクロスケさん、いませんか。/**Makkuro kurosuke san**, imasen ka?	Idefent vagy, **porcica úr**? Válaszolj!	**Koromcicák**... Itt vagytok?	00:11:09
116	kislány-apa	お父さん、やっぱりこの家何かいる！/**Otôsan**, yappari kono ie nani ka iru.	Fent vagyunk, de egész biztosan van itt valami.	**Apu**! Mégiscsak lakik itt valami!	00:11:37
117	apa-kislány	そりゃアスゴイぞ！/Sor ya sugoi zo!	Nagyszerű, **kicsim**!	Nagyszerû!	00:11:54
118	nővérek	とった。おねえちゃん！/Totta. **Onêchan**!	**Satsuki**, megvan!	Megvan! **Nõvérkém!**	00:12:25
119	nővérek	メイ、手まっ黒じゃない？！/**Mei**, te makkuro ja nai?	**Mei,** mondd, mitől ilyen fekete a tenyered?	**Mei,** csupa kosz a kezed!	00:13:17
120	nővérek	アアッ、メイの足！/Aa, Mei no ashi!	**Mei**, a talpad is olyan.	**Áh, Mei**, a lábad...	00:13.22
121	nővérek	メイ、みんな逃げちゃうって	Hallod?	**Mei**, elmennek.	00:14:23

		さ。**/Mei**, minna nigechau tte sa.	Hamarosan elköltöznek.		
122	szomszéd néni-gyerekek	川で水をくんで来ておくれ。/Kawa de mizu wo kunde kite okure.	Gyertek**, lányok**, lássunk munkához! Ki hoz egy kis vizet a patakról?	Elmennétek a patakhoz vízért?	00:14:45
123	nővérek	メイ、そこで待ってな。**/Mei**, soko de matte na.	**Mei**, te itt várj meg!	**Mei,** várj itt.	00:14:48
124	nővérek	お魚とれた？/O sakana toreta?	**Satsuki**, halat is fogtál?	Fogtál halat?	00:15:19
125	kislány-szomszéd néni	おばあちゃん、出た！/**Obâchan**, deta!	Sikerült, működik a kút!	**Nagyi,** mûködik!	00:15:32
126	szomszéd néni-unoka	カンタ！！**/Kanta**!	Hagyd abba!	**Kanta!**!	00:16:24
127	kislány-apa	お父さん、お家ボロだからつぶれちゃうよ。**/Otôsan**, ouchi boro da kara tsubure chau yo.	Olyan erősen fúj a szél, hogy össze fog dőlni a ház.	**Apu**, ez a ház összedõl, mert rozoga!	00:18:30
128	apa-kislányok	みんな、笑ってみなおっかないのは逃げちゃうから。/**Minna**, waratte mina okanai no wa nigechau kara.	Rajta **lányok,** nevessünk! Azzal elűzzük a démonokat.	Nevessünk! Akkor megijednek, és elmennek.	00:19:12
129	kislány-szomszéd néni	**オバアチャン。/O-bâchan.**	Nagymama！	**Nagyi!** Jónapot!	00:20:45
130	szomszéd néni-kislányok	おそろでお出かけですか。/Osorede o dekake desu ka.	És ti hova mentek, **kedveskéim**?	Hova ilyen sietve?	00:20:53
131	kislány-anya	**お母さん**！	Szia, **mama**!	**ANYU!!**	00:21:16
132	anya-kislány	メイ、よく来てくれたわね。**/Mei**, yoku kite kureta wa ne.	**Mei,** de örülök, hogy itt vagytok!	**Mei,** örülök, hogy meglátogattál!	00:21:35
133	anya-kislányok	新しい家はどう？もう落ち着いた？/Atarashii uchi wa dô? Mô ochi tsuita?	Rajta, l**ányok**, meséljetek! Milyen az új ház?	Milyen a ház? Beköltöztetek?	00:21:40
134	kislány-anya	**お母さん**、おばけたしきすき？**/Okâsan**, obake tashiki suki?	**Anya**, te félsz a kísértetektől?	**Anyu,** te szereted a kísértetházakat?	00:21:44
135	nővérek	よかったね、メイ。/Yokatta ne, **Mei!**	Látod? Én mondtam.	Nagyszerû! Igaz, **Mei**?	00:21:49
136	anya-kislány	メイの髪の毛サツキがやってあげてるの？/Mei no kami no ke Satsuki ga yatte ageteru no?	**Satsuki**, mondd csak te fésülted meg Mei haját?	**Satsuki,** te csináltad így Mei haját?	00:22:02
137	anya-kislány	いいね、メイ。/II ne, **Mei.**	Nagyon ügyes vagy! Te pedig nagyon csinos!	Ügyes vagy! Nem igaz, **Mei**?	00:22:06
138	anya-kislány	サツキ、おいで。**/Satsuki**, oide!	**Satsuki,** gyere ide!	**Satsuki,** gyere ide. Nem túl rövid a hajad?	00:22:12
139	kislány-apa	お母さん元気そうだったね。/Okâsan, genki sô datta ne.	Anya jól nézett ki, ugye, **apa**?	Anyu jól néz ki, nem igaz?	00:23:26
140	kislány-apa	お父さん、朝ですよ。**/Otôsan**, asa desu yo.	Ébresztő!	**Apu**! Reggel van!	00:23:36
141	apa-kislány	メイ、座って食べなさい！	**Mei**, kérlek ne	**Mei,** ülj csöndben	00:24:07

		/Mei, suwatte tabenasai!	ugrálj!	és egyél!	
142	barátnők	**さつきちゃん！/Satsuki chan!**	Gyere, **Satsuki**!	**Satsuki-chan!**	00:24:50
143	kislány-apa	**お父さん**、メイお姉さんみたい？**/Otôsan**, Mei onêsan mitai?	**Apa**, felnőttesen nézek ki?	**Apu!** Mei úgy néz ki, mint Satsuki?	00:24:58
144	apa-kislány	うん。どちらへ？/Un. Dochira he?	Igen, **kicsim**. De hová készülsz?	Igen. Hová készülsz az ebédeddel?	00:25:03
145	kislány-apa	**お父さん**！お弁当まだあ？**/Otôsan**! Obentô madaa?	**Apa**, mondd ebédidő van már?	**Apu**! Már ebédidõ van?	00:25:30
146	nővérek	**メイ！/Mei!**	**Mei**!	**Mei!!**	00:34:20
147	kislány-apa	**お父さん**、メイの帽子があったア！/**Otôsan**, Mei no bôshi ga atta!	**Apa**, nézd! Ez itt az ő kalapja.	**Apu!** Megtaláltam Mei kalapját!	00:34:46
148	nővérek	**メイ**、コラッ　オキロ！！**/Mei**, kor a okiro!	**Mei,** ébredj fel. Gyerünk!	**MEI!** RAJTA! ÉBRESZTÕ!	00:35:15
149	kislány-apa	**お父さん**、メイここでトトロにあったんだって。**/Otôsan**, Mei koko de Totoro ni atta n datte.	**Apa**, Mei azt mondja, hogy Totorot látta.	**Apu,** Mei azt mondja, hogy találkozott itt Totoroval.	00:36:05
150	nővérek	だけど一本道だったよ　アッ**メイ。**/Dakedo ippon michi datta yo. A, **Mei!**	**Mei** hová szaladsz?	**Mei,** gyerünk haza!	00:36:38
151	apa-kislány	お父さんもサツキもメイがウソツキだなんて思ってないよ。/Otôsan mo, Satsuki mo Mei ga usotsuki da nante omotte nai yo.	**Mei**, ne aggódj, mi hiszünk neked.	Nem is gondoltuk, hogy hazudnál.	00:37:10
152	apa-kislány	メイも重くなった。/Mei mo omoku natta.	**Mei**, kezdesz nehéz lenni.	**Mei,** egyre nehezebb vagy.	00:37:53
153	kislány-apa	**お父さん**、あのクソの木！！**/Otôsan**, ano kuso no ki!	**Apa**, nézd a nagy kámforfát!	**Apu**, az a kámforfa!	00:37:55
154	kislány-apa	**お父さん**、はやく、はやく!/**Otôsan**, hayaku, hayaku!	Gyere, **apa**, mire vársz? Igyekezz!	**Apu!** Siess! Siess!	00:38:09
155	nagymama-unoka	**カンタ**、早くしないと遅れるよ。**/Kanta**, hayaku shinai to okureru yo.	**Kanta**! Igyekezz, elkésel az iskolából!	**Kanta!** Siess, mert elkésel!	00:40:08
156	kislány-tanárnő	**先生**！**/Sensei**!	**Tanárnő**!	**Tanárnõ!**	00:40:50
157	tanárnő-kislány	はい、**サツキさん**！/Hai, **Satsuki san**!	Igen, **Satsuki**.	Igen, **Satsuki.**	00:40:52
158	kislány-néni	**おばあちゃん、メイ!/Obâchan, Mei!**	Mi történt, **néni**?	**Nagyi,** Mei…	00:41:06
159	nővérek	さぁだって**メイ**、今日はお父さんが大学へ行く日だからおばあちゃん家でいい子して待ってるって約束したでしょう。/Saa datte **Mei**, kyô wa otôsan ga daigaku he iku hi da kara obâchan uchi de ii ko shite matteru tte yakusoku shita deshô.	**Mei**, tudod, hogy a nénivel kell maradnod.	Ma apunak az egyetemre kellett menni és megígérted, hogy jó kislány leszel Nagyinál.	00:41:12
160	kislány-néni	**おばあちゃん**、先生に話してくる。**/Obâchan**, sensei ni hanashite kuru.	Beszélek a tanárnőmmel, meglátjuk, mi lesz.	**Nagyi**... megyek, beszélek a tanárnõvel.	00:41:36

161	tanárnő-osztály	みなさん、仲良くできますね。**/Mina-san**, nakayoku dekimasu ne.	Jól van, **gyerekek**?	Segítünk nekik mindenben, igaz, **osztály**?	00:41:47
162	nővérek	メイ、急いで。**/Mei**, isoide!	Siessünk, mert esni fog!	**Mei**, siessünk! Úgy látszik, esni fog.	00:42:22
163	nővérek	**おねえちゃん**、よかったね。**/Onêchan**, yokatta ne.	Szerencsénk volt, nem igaz?	**Nõvérkém**, ez kedves volt, igaz?	00:45:00
164	kislány-néni	**ばあちゃん、ばあちゃん。/Bâchan, bâchan!**	**Nagymama!**	**Nagyi!** Köszönjük a tegnapit.	00:45:52
165	nővérek	メイ、眠いの？**/Mei**, nemui no?	Mi az , **Mei**, elálmosodtál?	**Mei**, álmos vagy?	00:48:47
166	kislány-Totoro	**トトロ？/Totoro?**	**Totoro**?	**Totoro?**	00:50:53
167	kislány-apa	**お父さん**、出た、出た！！**/Otôsan**, deta, deta!	Totoro visszajött! Most én is láttam.	Itt volt!! **Apu**, Itt volt!!	00:54:23
168	kislány-anya	**お母さん、**まだ胸がどきどきしているぐらいです。/**Okâsan**, mada mune ga doki doki shiteiru gurai desu.	Még mindig zakatol a szívem.	**Anyu**, még mindig kalapál a szívem.	00:54:57
169	kislány-apa	**お父さん**、あした…出るかな。**/Otôsan**, ashita deru kana.	**Apa**, várj! Szerinted holnap kikelnek a hajtások?	**Apu,** holnap már elõbukkanak a hajtások?	00:55:59
170	nővérek	メイ、私たち風になってる！！**/Mei**, watashi tachi kaze ni natteru!	Mi vagyunk a szél!	**Mei**, mi vagyunk a szél!	00:59:31
171	postás	**草壁さん**、電報ですよ。**草壁さん！/Kusakabe san,** denpô desu yo. **Kusakabe san!**	**Kusakabe úr**! Távirat!	**Kusakabe Úr!** Távirat!	1:01:00
172	kislány-néni	**おばあちゃん！/Obâchan**!	**Nagymama!**	**Nagyi!**	1:01:19
173	kislány-néni	**おばあちゃん**、これは？**/Obâchan**, kore wa?	Vajon ez is jó már?	És ez, **Nagyi?**	1:01:39
174	kislány-néni	**おばあちゃん**、お父さん夕方まで帰らないの。**/Obâchan**, otôsan yûgata made kaeranai no.	Apa csak késõ este ér haza.	**Nagyi**... Apu estig nem ér haza.	1:03:10
175	kislány-néni	**おばあちゃん**、どうしよう **/Obâchan**, dô shiyô?	Mit csináljak vele?	**Nagyi**, mit csináljunk?	1:03:28
176	néni-kislány	メイちゃんはここにいな。/Mei chan wa koko ni ina.	**Mei**, te maradj itt velem!	**Mei, te maradj itt.**	1:03:47
177	nővérek	**メイ、** おばあちゃんのところにいなつ。**/Mei**, obâchan no tokoro ni ina.	**Mei**, te menj vissza a nénihez!	**Mei!** Maradj a Nagyival!	1:03:59
178	néni-kisfiú	かわいい子じゃね、**カンタ**？/Kawaii ko ja ne, **Kanta**?	Bájos ez a kislány, igaz, **Kanta?**	Aranyos lány, igaz, **Kanta?**	
179	kislány-apa	どうしよう、**お父さん**！！/Dô shiyô, **otôsan?**	Szerinted nagy baj van?	Mit tehetek, **apu**?	1:05:07
180	kislány-néni	**おばあちゃん**、ここで待たせてください！**/Obâchan**, koko de matasete kudasai!	Elnézést, meg tetszik engedni, hogy itt várjak, amíg apa visszahív?	**Nagymama,** várhatok itt? Apu visszahív.	1:05:19
181	nővérek	**おねえちゃん！/Onêchan**!	**Satsuki**!	**Nõvérkém!**	1:05:31
182	nővérek	**メイ**お母さんの身体の具合が悪いんだって。**/Mei**, okâsan	**Mei**, az orvos azt mondta,	**Mei,** anyu nincs még túl jól.	1:06:08

		no karada no guai ga warui n datte.	hogy anya nincs jól.		
183	néni-kislányok	ソロソロせんたくものをしまわねと。/Soro-soro sentaku mono wo shimawa ne to.	Gyertek, l**ányok,** leszedtem a tiszta ruhát!	Teregessünk ki mihamarabb...!	1:06:15
184	néni-kislányok	**さつきちゃん！/Satsuki chan!**	**Satsuki!**	**De Satsuki...!**	1:07:55
185	néni-kislányok	大丈夫じゃ、大丈夫じゃ。/Daijôbu ja, daijôbu ja!	Ne mondj ilyet, **kicsikém!**	Jól van, jól van...	1:08:02
186	néni-kislányok	**メイちゃん！/Mei chan!**	**Mei!**	**Mei!**	1:08:56
187	nővérek	**メイ！/Mei!**	**Mei!**	**Mei!**	1:09:01
188	néni-unoka	**カンタ！/Kanta!**	**Kanta**, szaladj!	**Kanta!** Gyorsan hívd fel édesapád!	1:09:39
189	kislány-ismeretlen férfi	すみません…**おじさん**、あの…/Sumimasen…**ojisan**, ano.	Elnézést kérek! Jó napot!	Elnézést, **uram**!	1:10:08
190	ismeretlen férfi-felesége	**良子ちゃん**、気がついた？**/Ryoko chan**, ki ga tsuita?	És **Te**?	**Ryoko**, láttál valakit?	1:11:29
191	ismeretlen férfi-kislány	お前どこから来たの？**/O mae**, doko kara kita no?	Várj csak! Mondd, hol laktok?	Honnan jöttél?	1:11:39
192	kislány-néni	**オバアチャン!/O-bâchan!**	**Nagymama**!	**Nagyi!**	1:13:35
193	nővérek	**おねえちゃん、おねちゃん!/0nêchan, onêchan!**	**Satsuki**!	**Nõvérem! Nõvérem!**	1:18:22

Tôkyô Sonata

Pl.	**Interakciós felek**	**FNYSZ**	**CNYSZ 1 (szinkron)**	**CNYSZ 2 (rajongói)**	**Idő**
194	beosztott-főnök	失礼します。/Shitsurei shimasu.	Elnézést, **uram**!	Bocsánat!	00:02:31
195	főnök-beosztott	それで**佐々木さん**、今後、総務を離れて何をなさいますか。/Sorede **Sasaki san**, kongo sômu wo hanarete, nani wo nasaimasu ka?	Szóval, **Sasaki**, / mihez fog kezdeni, miután itt hagyja a vállalatot?	Szóval, **Sasaki san**, mit fog csinálni miután kilép az Adminisztrációtól?	00:02:51
196	főnök-beosztott	あなたができることはなんですか。自分で見つけてください。/Anata ga dekiru koto wa nan desu ka? Jibun de mitsukete kudasai.	Szeretném, ha **ön** mondaná meg. Mit tud tenni a vállalatunkért? Minden csakis öntől függ, **Sasaki**.	Mit tud hozzátenni a mi Tanita Vállalatunkhoz? Csak magán áll.	00:03:08
197	beosztott-főnök	**課長**、さっきの空調の見積もりの件ですが。**/Kachô**, sakki no kûchô no mitsumori no ken desu ga.	**Uram**, / a légkondi felméréssel kapcsolatban…	Arról a légkondicionáló becslésrõl van szó.	00:03:25
198	beosztott-főnök	**課長**どう思いますか。**/Kachô** dô omoimasu ka.	Ön mit gondol, **uram**?	Mit gondol, **igazgató úr**?	00:03:32
199	feleség-férj	**あなた**！いつ帰ってたの？**/Anata**! Itsu kaetteta no ?	**Drágám!** Mikor értél haza?	**Szívem!** Mikor érkeztél haza?	00:07:31

200	apa-fia	ただいま。お帰り。 /Tadaima. Okaeri!	Megjöttem! Szervusz, **fiam**!	Megjöttem. Gyere be!	00:09:43
201	tanár-diák	**佐々木**、何だそれ？出せ。**/Sasaki**, nan da sore? Dase!	**Sasaki**! Mi az ott? Ide vele!	**Sasaki**, mi az? Mutasd!	00:10:27
202	diák-tanár	**先生**。何だ？**/Sensei**! /Nan da?	**Tanár úr**! Mi az?	**Tanár úr**! Mi az?	00:11:07
203	osztálytársak	**ささき**、お前偉いっ。 **/Sasaki**, omae erai!	**Sasaki,** csúcs voltál!	**Sasaki**, király voltál!	00:11:58
204	tanár-diák	**佐々木**、これ以上お互いの傷口を広げるようなことは辞めよう。 **/Sasaki**, kore ijô otagai no kizuguchi wo hirogeru yô na koto wa yame yô.	**Kenji, /** mi lenne, ha nem forgatnánk egymásban a kést?	**Sasaki**, ne vitatkozzunk! Ha békén hagysz, én is békén hagylak.	00:12:59
205	tanárnő-diák	じゃ、**みうちゃん**、同じハ長調曲の中で上手にできているのは何だったっけ。/Ja, **Miu chan**, onaji hachôchô kyoku no naka de jôzu ni dekiteiru no wa nan datta kke?	Mondd csak, **Miu, /** mi is volt az a másik c-dúros darab, / amit olyan / ügyesen játszottál? Lássuk csak…	Melyik volt az a C-dúr darab, amit olyan jól megtanultál? Lássuk csak...	00:14:05
206	munkaadó-munkakereső	**佐々木さん**、申し上げにくいんですが以前と同じ条件というのは100％あり得ません。 **/Sasaki san**, môshi wake nikui n desu ga, izen to onaji jôken to iu no wa 100% ariemasen.	**Sasaki úr**, / sajnálom, hogy ezt kell mondanom, / de sajnos 100%-ig biztos, hogy nem tudná betölteni a korábbi pozícióját.	Sajnálom, hogy ezt kell mondanom, de szinte lehetetlen lesz visszakapnia a korábbi beosztását.	00:15:32
207	apa-fia	**けんじ**、テスト がんばれ。**/Kenji**, test ganbare!	Nyakadon a felvételi, **Kenji.**	Jönnek a vizsgáid?	00:17:07
208	anya-fia	おかえり/Okaeri!	Szia T**akash**i!	Szia!	00:18:13
209	kollégák	あ、**黒須**, お前、やっぱりささきか。/A, **Kurosu** oame, yappari Sasaki ka?	Nahát, **Kurosu**! Tényleg te vagy az, **Sasaki**?	Hé, **Kurosu**? Jól látok? Te vagy, **Sasaki**?	00:19:51
210	kollégák	**ささき**何をやってる？ /Sasaki nani wo yatteru?	Na és **te, Sasaki**?	Mi van veled?	00:20:38
211	kollégák	**くろす**、あなた失業者なのか？ **/Kurosu**, anata shitsugyôsha na no ka?	Jól gondolom, hogy munkanélküli vagy?	Munkanélküli vagy?	00:20:32
212	kollégák	ささきもだろう。 /Sasaki mo darô.	Te is**, Sasaki**?	Te is, ugye?	00:20:35
213	anya-fia	**けんじ**、ドーナツ作ってるの。降りてこない？**/Kenji**, donuts tsukutteru no. Orite konai?	**Kenji**, / fánkot sütök! / Nem jössz le?	**Kenji**, Fánkot sütök. Nem jössz le?	00:25:58
214	anya-fia	**けんじ**、給食費	**Oh, Kenji**!	**Hé Kenji**!	00:26:30

		明日提出日でしょ。**/Kenji**, kyûshokuhi ashita teishutsubi desho.	Nézd csak! / Itt az ebédpénzed. Tedd a táskádba! Holnap esedékes, nem?	A havi ebéd pénz. Tedd a t áskádba! Holnap esedékes, ugye?	
215	férj-feleség	ただいま。/Tadaima.	Szervusz, **drágám**!	Itthon vagyok.	00:29:26
216	apa-fia	お、**貴**、いるのか。めずらしいな。/O, **Takashi**, iru no ka?	Nahát, **Takashi**, itthon vagy?	**Takashi**, te már itthon?	00:29:34
217	kollégák	**ささき**、夕飯ごちそうする。**/Sasaki**, yûgohan gochisô suru.	**Sasaki**, / meghívhatlak vacsorára?	Meghívhatlak vacsorára?	00:31:47
218	fiú-apa	お帰り。/Okaeri!	Szia, **apa**!	Jó estét.	00:32:08
219	kolléga felesége	ささきさんも毎日残業なんですか。/Sasaki san mo mainichi zangyô nan desu ka?	Mondja csak, **Sasaki**, / ön is mindig túlórázik?	**Maga** is minden nap túlórázik?	00:33:11
220	kolléga-kolléga felesége	**奥さん**、会社は順調です。安心ください。**/Okusan,** kaisha wa junchô desu. Anshin kudasai.	**Asszonyom**, / a vállalat virágzik, / nincs miért aggódnia!	A társaság jól dolgozik. Nem kell aggódnia.	00:33:32
221	kolléga felesége	**ささきさん**、どうかクロスのことを守ってください。**/Sasaki san**, dô ka Kurosu no koto wo mamotte kudasai.	**Sasaki,** / mondja csak, / megkérhetném, hogy vigyázzon a férjemre?	**Sasaki san**, kérem, figyeljen a férjemre.	00:33:42
222	kollégák	あれ作成したのは佐々木君だな？/Are, sakusei shita no wa Sasaki kun da na?	Azt pont te csináltad, **Sasaki**, nem?	Te vagy az egyik aki írta, ugye, **Sasaki**?	00:34:06
223	kolléga lánya	ささきさんも大変ですね。/Sasaki san mo taihen desu ne.	Ön is bajban van, igaz, **Sasaki úr**?	Nagyon koszos volt? (téves fordítás)	00:34:57
224	férj-feleség	只今。/Tadaima.	Szervusz, **szívem!**	Szia.	00:36:26
225	fejvadászcég-munkakereső	**佐々木竜平さん**、どうぞ。**/Sasaki Ryûhei san**, dôzo.	**Sasaki úr**, ön következik!	**Sasaki Ryuhei**, kérem,	00:37:26
226	fejvadászcég-munkakereső	ささきさんは46歳ですね。/Sasaki san wa 46 sai desu ne.	46 éves, igaz, **Sasaki úr**?	46 éves?	00:37:32
227	fejvadászcég-munkakereső	**あなた**、何も考えず（受かれば）にめっけもんに来たんですか。**/Anata**, nani mo kangaezu ni (ukareba) mekke men ni kita n desu ka.	Mondja **uram, /** ön tényleg nem készült semmivel, csak úgy idejött, hátha felvesszük?	Ön semmit sem tett, hogy felkészüljön? Bízik a szerencséjében?	00:38:39
228	kollégák	**クロス**、どうしてだ？**/Kurosu**, dô shite da?	Mondd meg nekem **Kurosu**, miért van ez!	Mondd meg, **Kurosu**, miért van ez?	00:40:16

229	tanárnő-diák	今日はここまでにしましょうか。/Kyô wa koko made ni shimashô ka?	Ne haragudj, **Kenji**. Mára ennyi lesz.	Sajnálom. Ennyi volt a mai lecke.	00:44:29
230	diák-tanárnő	ありがとうございました。/Arigatô gozaimashita.	Köszönöm, **tanárnő**!	Köszönöm szépen.	00:44:31
231	fiú-anya	ちょっとさあ。/Chotto sa.	Figyelj, **anya**!	Hé...	00:46:10
232	anya-fia	そういうことは、もっと前に相談してくれないと。/Sô iu koto wa motto mae ni sôdan shite kurenai to.	Miért nem beszéltél velünk erről korábban, **Takashi**?	Ezt előbb meg kellett volna beszélned velünk.	00:47:13
233	férj-feleség	ただいま。/Tadaima.	Szervusz, **drágám**!	Szia!	00:50:30
234	feleség-férj	**あなた**、怒らないできいてあげて。/**Anata,** okoranaide kiite agete.	**Drágám**, / hallgasd végig a fiadat!	**Szívem**, hallgasd végig De ne legyél ideges!	00:50:56
235	anya-fia	**たかし**、待って。/**Takashi**, matte!	**Takashi**, várj egy kicsit!	**Takashi**, várj!	00:53:15
236	feleség-férj	あなたも、もっとうまく話し合えないの？/Anata mo, motto umaku hanashiaienai no?	**Te** meg / nem tudnál egy kicsit kedvesebb lenni?	Jobbat nem tudtál kitalálni!	00:53:20
237	apa-fia	**たかし**、家を出て行くのはいい、でもアメリカやめておけ。/**Takashi**, ie wo dete iku no wa ii, demo Amerika yamete oke.	**Fiam,** / felőlem itt hagyhatsz minket, / de / ne menj Amerikába!	**Takashi**, semmi baj. Költözz el, ha szeretnél. De ne Amerikába!	00:53:26
238	tanárnő-diák	**ささきくん**、ちょっと聞いて。/**Sasaki kun**, chotto kiite.	**Kenji, /** figyelj csak!	Figyelj kicsit?	00:54:46
239	fiú-anya	**あのさあ、お母さん、**離婚しちゃえば。/Ano sa, **okâsan**, rikonshichaeba?	Mondd csak / mi lenne, / ha elválnál?	Miért nem válsz el tõle, **anya**?	00:59:12
240	anya-fia	**あなた**、給食費どうしたの？/**Anata**, kyûshokuhi dô shita no?	Mit csináltál az étkezési pénzzel?	Mit csináltál az ebédpénzeddel?	01:06:43
241	feleség-férj	おかえりなさい。/Okaerinasai!	Szervusz, **drágám!**	Megjöttél?	01:08:40
242	apa-fia	**健二**、おりてきて。話がある。/**Kenji**, orite kite. Hanashi ga aru.	**Kenji,** beszédem van veled!	**Kenji**, gyere ide! Beszédem van veled!	01:08:53
243	feleség-férj	あまり怒らないで。/Amari okoranaide.	**Drágám, /** ne légy túl dühös rá!	**Drágám**, kérlek, ne legyél velet túl kemény!	01:08:54
244	feleség-férj	ちょっと**あなた**これ。/Chotto, **anata**, kore.	**Drágám,** nézd csak!	**Drágám**, ez ...a levél a Kanekóból.	01:10:17

245	férj-feleség	信用できるかそんな話？/Shinyô dekiru ka sonna hanashi?	És ezt te még el is hiszed, **drágám?**	Te ezt elhiszed?	01:10:37
246	feleség-férj	やめて。/Yamete!	Hagyd abba!	**Drágám**, hagyd abba!	01:11:47
247	anya-fia	**けんじ、けじ！/Kenji, Kenji!**	**Kenji! / Kenji!**	**Kenji! Kenji!**	01:13:29
248	feleség-férj	**あなた**、救急車。/**Anata**, kyûkyûsha!	Hívd a mentőket!	**Szívem**, hívd a mentõt!	01:13:31
249	anya-orvos	ありがとうございました。/Arigatô gozaimashita.	Köszönjük, **doktor úr!**	Mindent köszönünk!	01:15:28
250	osztálytársak	**佐々木！/Sasaki!**	Hé, **Kenji!**	Hé, **Sasaki.**	00:29:30
251	osztálytársak	たぐちじゃん。/Taguchi ja n?	Oh, szia, **Taguchi!**	**Taguch**i, mi a helyzet?	0:29:32

Nana

Pl.	**Interakciós felek**	**FNYSZ**	**CNYSZ 1 (szinkron)**	**CNYSZ 2 (rajongói)**	
252	barátnők	ねえ、**ナナ**。あたしたちの出会いを覚えてる？/Nee, **Nana**! Atashi tachi no deai wo oboeteru?	Emlékszel még, hogyan találkoztunk?	Emlékszel, amikor elõször találkoztunk?	00:00:04
253	főnök-alkalmazott	**ナナちゃん**、何叫んでるの？今仕事中。/**Nana chan**, nani sakanderu no? Ima shigotochû.	**Nana**, mit kiabálsz össze-vissza? A kezed járjon, ne a szád!	**Nana-chan**! Mit sikítozol?	00:02:10
254	tájékoztatás pályaudvaron	お客様へお知らせします。雪の為、当列車はしばらく徐行運転で参ります。/Okyakusama he oshirase shimasu. Yuki no tame, ressha wa shibaraku jokô unten de mairimasu.	Tájékoztatjuk kedves utasainkat, hogy az időjárási viszonyok miatt a vonat a megszokottnál lassabban közlekedik.	**Hölgyeim és Uraim**! Sajnálatos módon le kell hogy lassítsunk a hóvihar miatt.	00:06:26
255	barátnők	あたしもナナっていうんだ、**ナナちゃん**。/Atashi mo Nana tte iu n da, **Nana chan.**	És még valami: engem is Nanának hívnak, **Nana**.	Az én nevem is Nana, **Nana-chan**.	00:09:40
256	barát-barátnő	**奈々！/Nana!**	**Nana!**	**Nana!**	00:10:32
257	barátnő-barát	**章司! /Shôji!**	**Shôji!**	**Shouji!**	00:10:35
258	barátnők	**淳ちゃん！/Jun chan!**	**Jun**!	**Jun-chan**!	00:11:33
259	barát-barátnő	何してるんだ、あなた？行くぞ。/Nani shiteru n da, **anata**? Iku zo.	Mire vársz, **Nana**? Gyerünk már!	Mi a baj **Nana**? Gyere!	00:12:02
260	barát-barátnő	お前、そんなことしに東京に来たんじゃねだろう。/**Omae**, sonna koto shi ni	Ha jól tudom, nem ezért jöttél Tokióba? Vagy tévedek?	Ne mondd, hogy ezért jöttél Tokióba.	00:14:20

		Tôkyô ni kita n ja nê darô.			
261	albérlő-ingatlanos	家賃は、少し頑張ればもう少し出せるかもしれないけど、この敷金礼金で何とかならないんですか。/Yachin wa, sukoshi ganbareba mô sukoshi daseru kamo shirenai kedo, kono shikkin reikin de nan toka naranai n desu ka.	A kaucióval nem lehetne valamit kezdeni, **Andô bácsi**?	Ha összeszedem magam akkor még többet is tudok adni az albérletért, de nem tudnánk tenni valamit a foglalóval?	00:15:04
262	ingatlanos-albérlő	見にいってみる？/Mi ni itte miru?	Megnézzük, **kedveském**?	Szeretné megtekinteni?	00:15:22
263	barátnők	ごめん、ごめん。大丈夫、**ナナちゃん**？/Gomen, gomen. Daijôbu, **Nana chan**?	Nem ütötted meg nagyon magad, **Nana**?	Jól vagy, **Nana-chan**?	00:16:43
264	ingatlanos-albérlő	とりあえず、**きみ、**大崎さんだっけ、どうするの？入居する？/Toriaezu, **kimi**, Ôsaki san dakke, dô suru no? Nyûkyo suru?	Hogy döntött**, Ôsaki kisasszony,** kiveszi a lakást?	Mindegy. **Osaki-san**, ugye? Akkor hogy dönt?	00:16:57
265	ingatlanos-albérlő	そうだよ。何考えてるんだ、君は。/Sô da yo. Nani kangaeteru n da, kimi wa?	Ahogy mondja, mégis mit képzel, **kisasszony**?	Mégis mit képzel, mit csinál?	00:17:28
266	albérlő-ingatlanos	決めた。ここにする。**横井**。/Kimeta. Koko ni suru, **Yokoi.**	Kiveszem. **Yokoi.**	Akkor kibérlem. **Yokoi**.	00:17:33
267	albérlő-ingatlanos	**横井**、てめ、客商売のくせにそんなデリカシーのない男でどうする。**/Yokoi,** teme, kyakushôbai no kuse ni sonna delicacy no nai otoko de dô suru?	**Yokoi**, üzletember létére nem szorult magába semmi együttérzés?	**Yokoi**!/ Valaki a szeme elõtt sínylődik. Lehetne tapintatosabb!	00:18:12
268	ingatlanos-albérlők	まあまあ、**お嬢さんたち**。落ち着いて。私に一つ提案がある。/Mâmâ, **ojôsan tachi**. Ochitsuite. Watashi ni hitotsu teian ga aru.	Na, de kérem, **hölgyeim**. Nyugodjanak meg! Van egy remek ajánlatom, amely mindenkinek megfelel.	Nyugodjanak meg, **hölgyeim**! Hadd tegyek egy javaslatot.	00:18:25
269	barátnők	そうしよう、**ナナ**！/Sô shi yô, **Nana**!	Ez tök jó, **Nana**.	Akkor kibéreljük **Nana**?	00:19:08
270	albérlő-ingatlanos	ありがとう、**安藤さん**、良い人、ねぇ、**ナナ**。/Arigatô, **Andô san!** Yoi hito ne, **Nana!**	Nagyon köszönjük, **Andô bácsi**. Ő̃n olyan kedves! Nem, **Nana**?	Nagyon szépen köszönöm **Andou-san**!	00:19:28

271	ingatlanos-albérlő	**大崎さん**、いくら安くなるからって早まらない方がいいよ。**/Ôsaki san**, ikura yasuku naru kara tte hayamaranai hô ga ii yo.	**Ôsaki-kisasszony**, lehet, hogy így nagyon olcsó, de ne siesse el kérem, a döntést!	**Osaki-san**, biztos hogy ezt szeretné?	00:19:32
272	albérlő-ingatlanos	寂しい男だな、**横井**。 /Sabishii otoko da na, **Yokoi**!	Maga egy nagyon magányos ember lehet, **Yokoi**.	Maga egy magányos ember, nem így van, **Yokoi**?	00:19:44
273	albérlő-ingatlanos	ねぇ、**安藤さん**、個室の鍵はいつ頃つけてもらえるの？ **/**Nee, **Andô san**, koshitsu no kagi wa itsu goro tsukete moraeru no?	Mondja csak, **Andô bácsi**, mikorra tudja megcsináltatni a kulcsokat?	Mondja **Andou-san**, mikorra tudná elintézni a zárakat?	00:19:48
274	barátnők	明日からよろしくね、**奈々ちゃん**。 /Ashita kara yoroshiku ne, **Nana chan**.	Akkor holnaptól lakótársak vagyunk, **Nana**.	Akkor holnaptól kezdve a gondjaidra bízom magam, **Nana-chan**.	00:20:17
2. rész					
275	barátnők	だって、**淳ちゃん**！ /Datte, **Jun chan**!	Hát nem érted, **Jun**?	De... **Jun-chan**!	00:03:10
276	barátnők	**淳子**、やり逃げって～。**/Junko**, yari nige tte.	Ne mondj ilyeneket, **Junko!**	**Jun-chan**. Kérlek ne mondd, hogy kihasznált!	00:03:27
277	barátnők	うそだよ、**奈奈**	Csak vicc volt, **Nana**.	Nem is igaz, **Nana**.	00:03:30
278	barátnők	卒業式始まってるよ、**淳チャン**！やばい ！ /Sotsgyôshiki hajimatteru yo, **Jun chan**!	Úristen, **Jun**, elkezdődött az ünnepség!	Az érettségi vizsgák megkezdõdtek **Jun-chan**! (félrefordítás)	00:04:16
279	barátnők	**君**、どうしたんだ？大丈夫？ /**Kimi**, dô shita n da? Daijôbu?	Hé**, te**! Minden rendben?	Mondd, mi a baj?	00:05:37
280	barátnők	違うよ、**淳チャン**、あたしはまじめに絵の勉強がしたくて。 /Chigau yo, **Jun chan**, atashi wa majime ni e no benkyô ga shitakute.	Ez nem igaz, **Jun**, én tényleg szeretnék festészetet tanulni.	Tévedsz **Jun-chan**! Művészetet jöttem tanulni.	00:08:31
281	barátok (lány-fiú)	そんなことないせ！しまった、友達に敬語使うのは、変かも？ **/**Sonna koto nai se! Shimatta, tomodachi ni keigo tsukau no wa, hen kamo?	Nem, **uram**. Basszus, lemagázom a haveromat.	Nem errõl van szó. A fenébe! Mégis hogy kell egy fiúbaráttal viselkedni?	00:12:26
282	barátok (lány-fiú)	そう思う！ **奈奈**！	Egyetértek, **édes Nana**!	Így van, **Nana**.	00:20:24

		/Sô omou! **Nana**!			
3. rész					
283	közeli barátok (fiú-lány)	ナナ、やっぱりここ来た。 /**Nana**, yappari koko kita.	**Nana**, gondoltam, hogy idejöttél.	**Nana**! Ezek szerint tényleg eljöttél.	00:00:25
284	közeli barátok (lány-fiú)	ところで、**章ちゃん**、なんか急用？ Tokorode, **Jun chan**, nan ka kyûyô?	Történt valami, hogy értem jöttél, **Jun 2**?	Jut eszembe **Sho-chan**, nem szerettél volna mondani valamit?	00:01:13
285	barátnők	あら、そう**淳ちゃん**、じゃ、そろそろ、お暇ましようかしら。/Ara, sô **Jun chan**, ja soro-soro, ohima shiyô kashira?	Tényleg, **Junko**? Akkor itt az ideje, hogy lelépjünk.	Ennyi volt **Jun-chan**?	00:03:36
286	ismerősök	でも、別に、浅野さんのとこ 執念深く追いかけてとかじゃないから。/Demo, betsu ni, Asano san no koto jônen bukaku oikakete toka janai kara.	Persze nem azért, hogy Önt megkeressem, **Asano úr**.	Ennek semmi köze hozzád, **Asano-san**.	00:15:54
287	ismerősök	まあ、浅野さんそう言うとこ全然変わらないね！/Mâ, **Asano san**, sô iu toko zenzen kawaranai ne.	Ha már itt tartunk, Ön sem változott semmit, **Asano úr**.	Te sem változtál.	00:16:14
288	kollégák	あれ、**浅野さん**？なにしてんですか？こんな時間に？/Are, **Asano san?** Nani shite n desu ka? Konna jikan ni.	Nahát, **Asano úr**, mégis mit csinál itt ilyen későn?	**Asano-san**! Mit csinálsz itt ilyen késõn?	00:17:15
4. rész					
289	főnök-alkalmazott	**ナナちゃん**、今夜一緒にでも食事にいかない？**/Nana chan**, konya isshoni demo shokuji ni ikanai?	Mondd csak, **Nana**! Nem megyünk el este valahova vacsorázni?	**Nana-chan**, szeretnél ma este velem vacsorázni?	00:07:23
290	alkalmazott-főnök	**中村さん**、これ困ります。**/Nakamura san**, kore komarimasu.	Az sajnos nem fog menni, **Nakamura úr**.	**Nakamura-san**, ez nem lenne helyénvaló.	00:07:27
291	rajongó-énekesnő	**ななさん**、これ、プレゼントです。**/Nana san**, kore present desu.	Szia, **Nana**! Hoztam neked ajándékot.	**Nana-san**! Tessék egy ajándék neked.	00:10:15
292	énekesnő-rajongó	いいの、**みさとちゃん**？Ii no, **Misato chan**?	Tényleg az enyém, **Misato**?	Biztos jó ez így **Misato-chan?**	00:10:21
293	rajongó-énekesnő	**ななさん**、先週誕生日でしたよね。**/Nana san**, senshû	**Nana**, ugye múlt héten volt a szülinapod?	**Nana-san**, ugye múlt héten volt a születésnapod?	00:10:31

		tanjôbi deshita yo ne.			
294	vendég-pincérnő	**おねえさん**、お変わり。**/Onêsan**, okawari.	**Asszonyom**, üres a korsóm.	**Onê-san**, új kör!	00:11:17
5.rész					
296	barátok	うるせいな、**ちび**。私忙しいんだ。**/Urusei na, chibi.** Watashi isogashii n da.	Kopj le, **picinyem**, ha nem látnád, dolgom van.	Na ki innen **kölyök**!	00:11:09
297	barátok	嘘つけ、ちょう暇そうじゃん、この店。/Usotsuke, chô hima sô jan, kono mise.	Ne hazudj, **kislány**! Életemben nem láttam ilyen üresnek a boltot.	Ne hazudj! Üres az egész bolt.	00:11:14
6.rész					
298	barátok	何だと、**佐藤公一** **/**Nan da to, **Satô Kôichi!**	Menj a fenébe, **Satô Kôichi**.	Mi volt ez, **Satou Koichi**?	00:03:05
299	vasutas-utas	今日は大雪でダイヤ乱れてるよ。/Kyô wa ôyuki de daiya midareteru yo.	A havazás miatt késni fog a vonat, **kisasszony**.	Késésekre lehet számítani a hó miatt.	00:04:08
7.rész					
300	barátnő-barát	これ以上、**章司**迷惑をかけたくないよ。/Sore ijô, **Shôji**, meiwaku wo kaketakunai yo.	Nem akarok a terhedre lenni, **drágám**.	És nem szeretnék a terhedre lenni.	00:13:50
8. rész					
301	barát-barátnő	よく食ったね、**お前。/**Yoku kutta ne, **omae.**	Mondd, hogy bírsz ennyit zabálni?	Sokat is eszel.	00:17:53
302	barátok (fiú-lány)	**ナナちゃん**、明日から Sabrina でお仕事なら毎日ランチしに来てよ。**/Nana chan**, ashita kara Sabrina de o shigoto nara mainichi lunch shi ni kite yo.	Holnaptól a Sabrinában fogsz majd dolgozni, ugye, **Nana**? Ugorj majd be ebédelni.	**Nana-chan**, ha már elkezdtél dolgozni a Sabrinában, akkor gyere ide ebédelni.	00:18:01
303	barátok (lány-fiú)	毎日来るよ。よろしくね、**佐藤公一** /Mainichi kuru yo. Yoroshiku ne, **Satô Kôichi.**	Minden nap itt fogom tömni magam. Készülj, **Satô Kôichi**.	Örülök hogy megismertelek **Satou Koichi.**	00:18:06
9. rész					
304	főnök-alkalmazott	**ななちゃん**、友達？**/Nana chan**, tomodachi?	**Nana**, csak nem egy barátod?	**Nana-chan**, õ a barátod?	00:05:51
305	alkalmazott-főnök	**みずこしさん**、親友の淳ちゃん。**/Mizukoshi san**, shinyû no Jun chan.	**Mizukoshi úr**, ő a barátom, Jun.	**Mizukoshi-san**, õ a barátom, Jun-chan.	00:05:56
306	alkalmazott-főnök	いやだ、**みずこし先**	Ne ugrasson,	Miket mondasz	00:06:06

		輩？ /Iya da, **Mizukoshi senpai.**	**Mizukoshi úr.**	**Mizukoshi-san**!	
307	főnök-alkalmazott	ところで、**はち**、この時計のことなんだけどさ。/Tokorode, **Hachi**, kono tokei no koto nan da kedo sa.	Egyébként meg**, Hachi**. Ami az órát illeti...	Jut eszembe **Hachi.**.. Itt az óra.	00:06:09
308	barátok	**佐藤公一**、ハンバーガーもういっこね。**/Satô Kôichi**, humburger mô ikko ne.	**Satô Kôichi**, meg egy hamburgert.	**Satou Koichi**, még egy hamburgert!	00:07:00
309	alkalmazott-főnök	ごめんなさい、**みずこしさん**、私今日はちょっと予定が…/Gomen nasai, **Mizukoshi san**, watashi kyô wa chotto yotei ga…	Sajnálom, **Mizukoshi úr**, de ma estére már van programom.	Sajnálom **Mizukoshi-san.** De már van programom az estére.	00:08:37
310	postás-lakó	**大崎さん**、お荷物です。**/Ôsaki san**, onimotsu desu.	**Ôsaki kisasszony**, csomagja érkezett.	**Osaki-san**, itt a csomagod.	00:15:05
10. rész					
311	szomszédasszonyok	ちょっと**山田さん**、それは禁句。/Chotto **Yamada san**, sore wa kinku.	**Yamada asszony**, arról a dologról nem beszélünk!	Ugyan, ugyan **Yamada-san**. Errõl nem beszélünk.	00:01:56
312	főnök-alkalmazott (férfiak)	**エンド君**、今日から新しいバイトの子が入ることになったから…**/Endô kun**, kyô kara atarashii baito no ko ga hairu koto ni natta kara…	**Endô fiam**, az új pincér még csak most jár itt először, szóval.	**Endou-kun**... Mától egy új személy dolgozik itt.	00:11:50
313	kollégák (fiú-lány)	あの、**河村さん**、チカンじゃないですよ。/Ano, **Kawamura san**, chikan ja nai desu yo.	**Kawamura**, nyugi nem bántalak.	**Kawamura-san**... Nem molesztállak.	00:18:51
314	kollégák (lány-fiú)	何だ。遠藤さんか。ごめんなさい。/Nan da. Endô san ka? Gomen nasai.	Csak te vagy az, **Endô**, ne haragudj.	Micsoda? Csak te vagy az **Endou-san**. Sajnálom.	00:18:54
315	kollégák (lány-fiú)	遠藤さんはどこで降りるんですか。/Endô san wa doko de oriru n desu ka?	Mondd, **Endô**, te hol fogsz leszállni?	Hol szállsz le, **Endou-san?**	00:19:29
316	kollégák (fiú-lány)	さち。。。河村さんは？/Sachi… Kawamura san wa?	És te, **Sachi**... **Kawamura**?	És te **Sachi.**.. **Kawamura-san**?	00:19:33
317	kollégák (fiú-lány)	じゃ、安心かな。/Ja, anshin kana.	Akkor nincs miért aggódni, **drágám**!	Akkor jó.	00:19:44
318	kollégák (lány-fiú)	やさしいんですね、	Ez igazán kedves	Annyira kedves	00:19:50

		遠藤さん。/Yasashii n desu ne, **Endô san**.	tőled, **Endô**!	vagy **Endou-san**.	

Akhilleusz és a teknős

Pl.	Interakciós felek	FNYSZ	CNYSZ 1 (szinkron)	CNYSZ 2 (rajongói)	Idő
319	házigazda-szolgáló	早く、早く、早く、ワイン、ワイン頼むよ!/Hayaku, hayaku, hayaku, wine, wine, tanomu yo!	Bort ide, de izibe! Gyerünk, **Aki**! Hozzon nekünk bort!	Hozzátok a bort!	00:03:38
320	vendég-házigazda	「何日間ですか。」/Nan nichi kan desu ka?	Hány napig volt oda, **uram**?	És mennyi ideig tartott?	00:03:49
321	kereskedő-festő	「**先生**、芸術というのは天才とそれを理解するタニマチがいて、世に知られるということですからね。」**/Sensei**, geijutsu to iu no wa tensai to sore wo rikai suru tanimachi ga ite, yo ni shirareru to iu koto desu kara ne.	**Művész úr**, / tudja, // a művészeknek / szükségük van mecénásokra	A mûvészvilágban, **mester**, a tehetségnek védõangyal kell a felemelkedéshez.	00:04:42
322	festő-gazdag mecénás (bankigazgató)	「**社長**、ありがとうございます」**/Shachô**, arigatô gozaimasu.	**Főnök**, / nagyon hálás vagyok!	Nagyon köszönöm, **Kuramochi úr**!	00:05:01
323	festő-gazdag mecénás	ぼっちゃん、どんな絵を描いてるんですか?/Bocchan donna e wo kaiteru n desu ka.	Miket fest a fia, **uram**?	Miket rajzol?	00:05:18
324	festő-gazdag mecénás kisfia	**真知ス君**、これ誰?**/Machisu kun**, kore dare?	**Machisu**, ki ez a nő?	**Machisu**, ki ez?	00:05:52
325	vendég (hölgy-gazdag mecénás kisfia)	「ヤダ！**坊ちゃん**～」/Yada, **bocchan**!	Ugyan már, **úrfi**!	Mit mondtál, **te**?	00:05:57
326	apa-kisfia	「**お前**、変な絵、描くんじゃない」**/Omae**, hen na e, kaku n ja nai.	Hé, / ne rajzolj fura képeket!	Ne szemtelenkedj, hallod?	00:05:59
327	festő- gazdag mecénás kisfia	「あれ、**真知ス君**、ピラメの目は、横じゃなくて、縦だよ。」/Are, **Machisu kun**, pirame no me wa, yoko janakute, tate da yo.	**Machisu**, / a lepényhal szeme nem vízszintes, hanem Függőleges.	**Machisu**, a lepényhal szemei nem vízszintesen, hanem függõlegesen állnak.	
328	festő-gazdag mecénás kisfia	「あっ、そうだよ、**真知寿君**、これ、差し上げよう」/A, sô da yo, **Machisu kun**, kore sashi ageyô.	**Machisu**, / ezt neked adom.	**Machisu.** Van egy ajándékom a számodra.	00:06:23
329	apa-kisfia	「いいな、**真知ス君**」/Ii na, **Machisu kun**!	Örülsz neki, **Machisu**?	Ejha, **Machisu**, Most boldog vagy, mi?	00:06:32
330	festő-gazdag mecénás kisfia	**坊ちゃん**、いってらっしゃいませ。**/Bocchan**, itte rasshaimase!	**Úrfi**, vigyázzon magára!	Legyen szép napja!	00:07:02
331	diák-tanár	「**先生**、また倉持君が絵を描いています」**/Sensei**, mata Kuramochi ga e wo	**Tanár úr**! / Kuramochi megint rajzol.	**Tanár úr**! Kuramochi megint rajzol!	00:07:58

		egaite imasu.			
332	tanár-diák	「どこ行くんだ、**倉持君**」 /Doko iku n da, **Kuramochi kun?**	Hova mész, **Kuramochi**?	Hova mész?	00:08:31
333	kereskedő-festő	「**先生**、これどうやって売りましょうか。」 /**Sensei**, kore dô yatte urimashô ka?	**Művész úr**, / ezt mégis hogy adjuk el?	**Mester**, hogyan adhatnám ezt el?	00:09:12
334	buszsofőr-gazdag ember fia	**ぼっちゃん**、他のところで絵を描きなさい。あつ、危ないからね !/ **Bocchan**, hoka no tokoro de e wo kakinasai.	**Úrfi**, / rajzoljon valahol máshol!	**Fiatalúr**! Tudnál esetleg máshol festeni?	00:10:22
335	tanár-gazdag ember fia	**倉持君**、もう行かせてあげようよ。/**Kuramochi kun**, mô ikasete ageyô.	**Kuramochi**, / engedjük el őket, jó?	**Kuramochi**, el kell engednünk õket.	00:10:49
336	festő- gazdag mecénás kisfia	ピラメの目は、横じゃなくて、縦だよ。/Pirame no me wa, yoko ja nakute, tate da yo.	**Machisu**, / a lepényhal szeme nem vízszintes, hanem függőleges.	**Machisu**, a lepényhal szemei nem Vízszintesen, hanem függõlegesen állnak.	00:11:20
337	szolgáló-házigazda kisfia	**ぼっちゃん**、なかなか鶏も言うことを聞いてくれませんね。/**Bocchan**, nakanaka niwatori mo iu koto wo kiite kuremasen ne.	**Úrfi,** / úgy látszik, a tyúkok nem fogadnak szót nekünk.	**Fiatalúr**, nem egyszerû a csirkéket együttmûködésre bírni...	00:13:17
338	alkalmazott-bankigazgató	**会長**、あした銀行どうしますか。/**Kaichô**, ashita ginkô dô shimasu ka.	**Igazgató úr**! Holnap mit csináljunk / a bankban?	**Elnök úr**, mit tegyünk Holnap a bankkal?	00:15:12
339	bankigazgató-beosztott	めそめそしなさんなよ。まあまあ、グット空けてくれ、**専務**ほら。/Mesomeso shinasan na yo. Mâmâ, gutto akete kure, **senmu** hora.	Na, / ne bőgjön már, az ég áldja meg! (hang) Szedje össze magát, / **igazgató úr**!	Ne legyen nyámnyila!	00:16:36
340	rokonok	だいたいお前よ、金目当てで後妻になったんだろう？ /Daitai **omae** yo, kaneme ate de gosai ni natta n darô?	**Maga** meg / nem csak a pénze miatt ment hozzá?	És **te**, talán te nem a pénzért mentél hozzá?	00:26:00
341	feleség-férj	**あんた**、助けてあげなよ。/**Anta**, tasukete ageyô.	**Drágám**, segíts rajtuk!	Miért nem adsz nekik egy kis idõt?	00:26:16
342	kereskedő-bankigazgató	いや、**社長**、絵は秘密が多いほうがいいですから。/Iya, **shachô**, e wa himitsu ga ôi hô ga ii desu kara.	**Uram**, / egy kép annál jobb, minél több titkot rejt.	**Uram**, minél nagyobb a rejtély, annál értékesebb a festmény.	00:29:50
343	kisfiú-félkegyelmű	又三、もう帰ろう。/**Matazô**, mô kaerô!	**Matazô**! Menjünk haza!	**Matazo**! Menjünk haza!	00:30:02
344	feleség-férj	**あんた**！ちょっと来て！/**Anta**! Chotto kite!	**Drágám**, gyere csak!	Ezt nézd meg!	00:33:38
345	rokon-kisfiú	**お前**、何やってんだ！	**Te** meg mit csinálsz?	**Te** meg mit csinálsz?	00:36:12

		/Omae, nan yatte n da!			
346	félkegyelmű-kisfiú	**お前**、違うよ。**/Omae**, chigau yo.	Rosszul csinálod.	Nem úgy kell!	00:37:48
347	szolgáló-kisfiú	**ぼっちゃん**、アキです。**/Bocchan**, Aki desu.	**Úrfi**, / Aki vagyok.	**Machi**... Én vagyok az, Aki.	00:39:54
348	feleség-férj	ちょっと、**あんた！** /Chotto, **anta!**	**Drágám**, / gyere ide! **/Drágám**!	Istenem! Gyere ide gyorsan!	00:42:42
349	rokon-kisfiú	バカヤロウ！/Bakayarô!	**Te** barom!	**Te** kis taknyos!	00:42:57
350	főnök-alkalmazott	**倉持くん**、またかよ。何度も言ってるだろう。**/Kuramochi kun**, mata ka yo. Nan do mo itteru darô.	**Kuramochi**, már megint?	**Kuramochi**, már megmondtam ezerszer.	00:49:57
351	kereskedő-kezdő festő	絵の勉強はしてるんでしょう？/E no benkyô wa shiteru n deshô?	Ugye tanultál festészetet?	**Maga** tanult festészetet, igaz?	00:51:13
352	kereskedő-kezdő festő	よほどの天才じゃない限り、学校へ行かなきゃダメですよ。/Yohodo no tensai ja nai kagiri, gakkô he ikanakya dame desu yo.	Ha nem vagy őstehetség, / muszáj iskolába járnod.	**Maga** született tehetség, mûvészeti iskolába kellene járnia.	00:51:20
353	alkalmazott-főnök	すいません、**お父さん**…ここ、辞めさせてもらおうかと思ってるんですけど。/Suimasen, **otôsan**… Koko, yamesasete moraô ka to omotteru n desu kedo.	Elnézést, **uram**! / Azt hiszem, / szeretnék felmondani.	Elnézést kérek! Azon gondolkodom, hogy kilépek.	00:53:02
354	főnök felesége-alkalmazott	**倉持君**、芸術の学校行ってるんだって？**/Kuramochi kun**, geijutsu no gakkô itteru n datte?	Egy művészeti iskolába jársz, ugye, **Kuramochi**?	Szóval a mûvészeti Iskolában tanulsz?	00:54:24

Méz és Lóhere

Pl.	**Interakciós felek**	**FNYSZ**	**CNYSZ 1 (szinkron)**	**CNYSZ 2 (rajongói)**	**Idő**
355	iskolatársak (alsó éves-felső éves)	**真山先輩**！**/Mayama senpai**!	Hé, **Mayama**!	**Mayama-senpai**!	00:02:55
356	iskolatársak (felső éves-alsó éves)	よ、何だ、**竹本**？/Yo, nan da, **Takemoto**!	**Takemoto!**	Yo, mi az, **Takemoto**?	00:02:58
357	iskolatársak (alsó éves-felső éves)	**先輩**、マヨネーズ持ってます？**/Senpai**, mayonezu motte masu?	Hé, **Mayama**, van egy kis majonézed?	Oh, **Senpai,** van majonézed, elfelejtettem venni...	00:03:14
358	iskolatársak (felső éves-alsó éves)	**竹本、**お前、コロッケまでマヨネーズつけるの？**/Takemoto**, omae korokke made mayonezu tsukeru no?	Majonéz? Azt ne mondd, hogy **te** a krokettet is majonézzel eszed.	Majonéz? **Takemoto**,... ...ne mondd, hogy a krokettet is majonézzel eszed.	00:03:20
359	iskolatársak (alsó éves-felső éves)	**真山先輩**！森田先輩、いったい何のバイト？**/Mayama senpai**! Morita senpai ittai nan no baito?	Figyelj, **Mayama**. Nem tudod, hogy Morita mostanában végül is mit dolgozik?	**Mayama-senpai**,... ...Morita-senpai tulajdonképpen mit dolgozik?	00:04:15
360	iskolatársak	ピース、俺もいいか。	**Hahó, fiúk**, jöhetek én	Peace!	00:04:37

		/Peace, ore mo ii ka?	is?	Csatlakozhatok én is?	
361	iskolatársak	泣くな、**長谷川**！ /Naku na **Hasegawa**!	Ne sírj, **Hasegawa**!	Ne sírj, **Hasegawa**...	00:05:08
362	iskolatársak	**みんさん**、目覚まし貸してください。**/Mina san**, mezamashi kashite kudasai!	Adjátok ide az összes órát, amit találtok!	Könyörgöm, adjátok mind kölcsön az ébresztõiteket!	00:06:19
363	iskolatársak (felső éves-alsó éves)	大丈夫だ、**竹本**。/Daijôbu da, **Takemoto**!	Ne aggódj már, **Takemoto**.	Ne aggódj, **Takemoto**,...	00:06:21
364	iskolatársak (alsó éves-felső éves)	寝坊したら、**先輩**、絶対俺の責任にしますよ。 /Nebô shitara, **senpai**, zettai ore no sekinin ni shimasu yo.	Ha megint elalszik, engem fog felelősségre vonni.	Ha megint elalszik,... ...biztos, hogy engem tesz majd felelõssé.	00:06:28
365	iskolatársak (alsó éves-felső éves)	**先輩、森田先輩**。起きて、もう 9 時半ですよ。 **/Senpai, Morita senpai**, okite! Mô 9 ji han desu yo.	**Morita, hé, Morita**! Ébredj fel, már fél 10 van.	**Senpai! Morita-senpai**! Ébredjen! Már 9:30 van!	00:07:34
366	iskolatársak (felső éves-alsó éves)	や、ありがとう**竹本君**。 **/**Ya, arigatô, **Takemoto kun.**	Igazán köszönöm, **Takemoto fiam**!	Üdv! Köszönöm, **Takemoto-kun**!	00:07:40
367	iskolatársak (alsó éves-felső éves)	**真山先輩**、助けてください。**/Mayama senpai**, tasukete kudasai.	**Mayama,** kérlek segíts rajtam.	**Mayama-senpai**... Kérlek segíts, Morita-senpai még csak meg sem mozdul!	00:07:53
368	iskolatársak (felső éves-alsó éves)	**お前**、あきらめて、学校へ行け。 **/Omae**, akiramete gakkô he ike.	Hagyd a fenébe, és menj órára.	Add fel inkább, és menj iskolába.	00:08:02
369	iskolatársak (felső éves-alsó éves)	**竹本**、1000 円です。 **Takemoto**, 1000 yen desu.	Tökéletesen áll, 1000 yen lesz.	Jól néz ki, **Takemoto-kun**! 1000 yent kérek!	00:08:17
370	iskolatársak (alsó éves-felső éves)	ハッピーバースデェー /Happy birthday!	Boldog szülinapot, **Mayama**!	Happy Birthday, **Mayama**!	00:08:58
371	iskolatársak (alsó éves-felső éves)	**先輩**、これ何ですか。 **/Senpai**, kore nan desu ka?	**Morita**, ez meg mi?	**Senpai**, ez micsoda?	00:09:03
372	iskolatársak (alsó éves-felső éves)	そんな、ひどいですよ、**真山先輩。**/Sonna, hidoi desu yo, **Mayama senpai.**	Ne tedd ezt velem, **Mayama**!	NE MÁR! Ez nem fer, **Mayama-senpai**!!!	00:09:21
373	iskolatársak (alsó éves-felső éves)	**森田先輩**、起きてください。**/Morita senpai**, okite kudasai!	**Morita**, kérlek, kérlek, ébredj!	**Morita-senpai**, ébredj fel!	00:09:23
374	lányok-fiatal fiú	ちょっと、**あなた**、そのキリン帳。/Chotto, **anta**, sono kirinchô.	Na, ide figyelj, ezt a rollert itt véletlenül nem a mi talicskánkból csináltad?	Hé, **te**! Az a roller... ...remélem az nem a mi vontatónkból van!	00:12:05
375	lányok-fiatal fiú	ちょっと**真山**。 **/**Chotto, **Mayama.**	Várj csak, **Mayama**!	-Hé, **Mayama**!	00:12:29
376	tanár-diák	久しぶりだな、真山のその叫び。/Hisashiburi	Rég hallottalak így üvölteni, **Mayama**.	Haha, milyen rég hallottam már	00:13:20

		da na, Mayama no sono sakebi.		tõled ezeket a szavakat, **Mayama**.	
377	iskolatársak (alsó éves-felső éves)	ひどいです**真山先輩**！ **/**Hidoi desu, **Mayama senpai!**	Ez igazán nem szép tőled, **Mayama**.	Hogy tehettél ilyet, **Mayama-senpai**?!?	00:13:36
378	diák-tanár	**先生**、そこにいる小さい人は？**/Sensei**, soko ni iru chiisai hito wa?	Nahát, ki ez a kis hölgy a tanár úr mellett?	**Sensei**, ki az a kis ember ön mellett?	00:14:06
379	tanár-diák	**真山君**、そんなに留年したいのかな。**/Mayama kun**, sonna ni ryûnen shitai no ka na.	Nocsak, **Mayama**! Hát ennyire szeretnéd, hogy megbuktassalak?	Hohoo, **Mayama-kun**, ennyire szeretnéd, ha meghúználak egy évre...?	00:14:17
380	tanár-unokahúga	おなかすいてるだろう、**はぐ**？/Onaka suiteru darô, **Hagu**?	Azt mondad éhes vagy, nem?	Éhes vagy, nem, **Hagu**?	00:15:27
381	tanár-diák	な、**竹本**。Na, **Takemoto**!	Figyelj, **Takemoto**!	Mondd, **Takemoto.**..	00:16:08
382	tanár-unokahúga	何、あなたおなかすかせてるの？/Nani, **anata** onaka sukaseteru no?	Még mindig éhes vagy, **cicuska**?	Mi az? Éhes vagy?	
383	iskolatársak	どうしたんだね、**山田君**？/Dô shita n da ne, **Yamada kun?**	Valami baj van, **Yamada**?	Mi a baj, **Yamada-kun**?	00:17:56
384	iskolatársak (felső éves-alsó éves)	**竹本君**、起こしてくれてありがとう。これでやっと卒業できる。**/Takemoto kun**, okoshite kurete arigatô. Korede yatto sotsugyô dekiru.	Hálásan köszönöm, hogy felébresztettél, **Takemoto**. Most már végre lediplomázhatok.	**Takemoto-kun**, örök hálám, amiért felébresztettél.	00:18:12
385	iskolatársak	**森田さん**、さっきのよけ。**/Morita san,** sakki no yoke.	Hé, **Morita**, reggel jól ott hagytál.	**MORITA-SAN**! Hogy merted azt az elõbb...	00:18:20
3. rész					
386	iskolatársak (alsó éves-felső éves)	**先輩**、お土産のざわなかそばどっちがいいかって。**/Senpai**, omiyage no zawana ka soba docchi ga ii ka tte?	**Mayama**, azt kérdezi Hagu, hogy kérünk-e retket vagy tésztát?	**Senpai**, zöldségek, vagy soba legyen az ajándék? Bármelyik lehet.	00:02.52
387	iskolatársak	**真山さん**、今の曲… **/Mayama san**, ima no kyoku…	**Mayama,** ez a dallam az előbb...	**Mayama-san**, az elõbb a csengõhang...	00:03:40
388	iskolatársak	**竹本**、悪いけど、これ持ってっておいて。**/Takemoto**, warui kedo, kore motte tte oite.	**Takemoto**, bocs, de légyszi vidd ezt is haza.	**Takemoto**, ne haragudj, visszavinnéd nekem ezeket?	00:03:42
389	iskolatársak	**森田さん**、知ってるんですか。**/Morita san**, shitteru n desu ka.	**Morita**, te tudsz róla valamit?	**Morita-san**, ismered?	00:03:58
390	iskolatársak (alsó éves-felső éves)	**真山先輩**、あの今夜のそばぱ。**/Mayama senpai**, ano konya no	**Mayama**, a ma eseti vacsoráról lenne szó...	**Mayama-senpai**... Tudod a ma esti soba-par...	00:04:04

		sobapa'.			
391	iskolatársak	森田さん、何をやってるんですか。**/Morita san**, nani wo yatteru n desu ka?	**Morita**, te meg mit csinálsz?	**Morita-san**? Mit csinálsz?!?	00:04:12
392	iskolatársak	しのぶ、今のうちに眠っておけ、あさってまできついよ。**/Shinobu**, ima no uchi ni nemutte oke, asatte made kitsui yo.	**Shinobu**, aludj, amíg lehet, mert aztán nem lesz könnyű holnaputánig.	**Shinobu**, aludj most inkább, ez egy kemény munka lesz!	00:05:49
393	tanár-diák	竹本、一人だけ？**/Takemoto**, hitori dake?	Szóval, csak te jöttél, **Takemoto**?	Csak egyedül jöttél, **Takemoto**?	00:06:00
4. rész					
394	diák-volt tanárnője	りかさん。**/Rika san**.	Kérem, **Rika**!	**Rika-san**... tudja...	00:03:42
395	diák-volt tanárnője	な、りか。これからどうする？/Na, **Rika**. Kore kara dô suru?	Mondd, **Rika**, mit tervezel ezek után?	Mondd**, Rika...** És innentől mit kezdesz?	00:04:36
396	iskolatársak	鉄人、しっかり。**/Tetsu jin**, shikkari!	**Vas lady**, szedd össze magad!	**Tetsujin**, szedd össze magad!	00:05:37
397	iskolatársak	はなもとさんも来る？Hanamoto san mo kuru?	Tényleg nem jössz te is, **Hagumi**?	Oh, **Hanamoto-san**, te is jössz?	00:06:19
398	iskolatársak	はなもとさん、じゃね。**/Hanamoto san**, ja ne!	Viszlát később, **Hagumi**!	**Hanamoto-san**, szia!	00:07:03
399	barátok (lány-fiú)	しゅうちゃん！**/Shôji!**	**Shôji**!	**Shuu-chan**...	00:07:56
400	barátok	いた、ころぼっくる発見。/Ita, korobokkuru hakken!	Szóval itt vagy, **kismanó**.	Itt vagy hát, **Korobokkuru**!	00:07:57
401	tanár-diák	もりたさん、はぐちゃん、どうしたの。**/Morita san**, Hagu chan, dô shita no?	Hé **Morita**, mondd, mi történt Hagumival?	**Morita-san**... **Hagu-chan**, mi a baj?	00:08:18
402	tanár-doktornő	すみません、佐藤先生。遅くなって申し訳ない。/Sumimasen, **Satô sensei**. Osoku natte môshi wake nai.	Elnézést, **doktornő**, bocsánat, hogy ilyen későn jöttem!	Elnézést! **Sato-sensei**,... ...ne haragudjon, hogy ilyen késõn jövök!	00:10:34
403	gyerek-apa	パパ、メリークリスマス。**/Papa**, Merry christmas!	**Papa**, Boldog Karácsonyt!	**Papa**, Boldog Karácsonyt!	00:15:04
404	apa-gyerek	メリークリスマス。/Merry christmas!	Neked is, **szívem.**	-	00:15:07
5.rész					
405	felnőttek-gyerek	あら、ゆうちゃん**/**Ara, **Yû chan!**	Nahát, **Yûta**!	Nézzenek oda, **Yuu-chan**?	00:02:15
406	fiú-anya élettársa	かずさん、お久しぶりです。でもなんでここに。**/Kazu san**, o hisashiburi desu. Demo nan de koko ni?	**Kazuo**, kösz, hogy kijöttél elém.	**K K K Kazu-san**... Rég találkoztunk.	00:05:38
407	fiú-anyja	お母さん、ごめんね。**/Okâsan**, gomen ne.	Bocsáss meg, **anya**!	**Anya**,...ne haragudj!	00:09:40

408	iskolatársak	もう**あなたたち。/**Mô **anata tachi!**	Hé, **ti ketten**! Tényleg ne nyitogasstok már ki az összes kaját.	Áh, figyeljetek!	00:12:28
409	diák-tanár	**先生**、まやまさん直接旅館に来るんですよね。 **/Sensei**, Mayama san chokusetsu ryokan ni kuru n desu yo ne.	Jut eszembe **tanár úr**! Akkor Mayama tényleg utánunk jön majd a fogadóba?	**Sensei**! Mayama-san egyből a fogadóhoz jön, ugye?	00:12:48
410	iskolatársak	**森田さん**、まやまはどこに行くか知っていますか。**/Morita san**, Mayama wa doko ni iku ka shitte imasu ka.	Miért, **te** tudod, hová sietedd most el?	Öh, **Morita-san**, tudod hova ment Mayama?	00:13:57
411	iskolatársak	へ、**まやくん/**E, **Maya kun.**	Nos, **Mayama**	**Mayyamaaa**!!!	00:18:02
412	tanár-unokahúg	どうした**はぐちゃん？ /**Dô shita, **Hagu chan?**	Mi a baj, **Hagu**?	Mi a baj, **Hagu-chan**?	00:19:47
413	tanár-diák	就職するんだね、**お前**。/Shûshoku suru n da ne, **omae**.	Szóval új állást akarsz?	Hát akkor munkába állsz?	00:20:58
414	diák-tanár	それより、**先生**、学生時代最後の思い出は、学校の先生と差し出露天風呂ってどう思います。/Sore yori, **sensei**, gakusei jidai saigo no omoide wa, gakkô no sensei to sashide rotenburo dô omoimasu?	De egyébként, mit szól ahhoz, hogy ez lesz az utolsó diákkori emlékem, hogy egy nyitott fürdőben ücsörgök kettesben az egyik tanárommal?	Egyébként, **Sensei.**.. Az utolsó iskolai vakációmon együtt fürödhetek az egykori tanárommal...	00:21:11

Alkonyat harcosa

Pl.	**Interakciós felek**	**FNYSZ**	**CNYSZ 1 (szinkron)**	**CNYSZ 2 (rajongói)**	**Idő**
415	rokonok-gyerek	**以登**、**以登**、めんごい顔して。**/Ito, Ito,** mengoi kao shite.	**Ito, Ito, /szegény kis árva!**	**Ito, Ito,/** Ó, szegény kicsi kedveském.	00:02:36
416	főnök-beosztott	のう、**坂口**、八軒町さ、おいしいせえお店があるそうだども、お前知っとるか。 /Nô, **Sakaguchi**, Hakkenmachi sa, oishii sê o mise ga aru sô da domo, omae shitoru ka.	Figyelj, **Sakaguchi**./ Állítólag van egy jó mulató Hakkenmachi-ban.	**Sakaguchi/**Úgy hallottam, hogy Hakkenmachi-ban van egy jó kocsma.	00:03:55
417	kollégák	**川並**、お前行くか。 **/Kawanami,** omae iku ka?	**Kawanami/**, te is velünk jössz?	**Kawanami**, jössz te is?	00:04:06
418	főnök-beosztott	**井口,** お主も、たまにはどうだや。 **/Iguchi**, onushi mo, tamani dô da ya?	**Iguchi**, néhanapján nem innál velünk?	**Iguchi**, a változatosság kedvéért?	00:04:11
419	kislány-apja	**おとはん！/Otohan!**	**Édesapám**!	**Apa**!	00:05:38
420	kislány-apja	おかえりなさい。	Jó estét, **édesapám**!	Köszöntelek itthon!	00:06:10

		/O kaerinasai.			
421	apa-kislánya	**萱野**、今夜はどんがら汁か。**/Kayano**, konyagara shiru ka?	**Kayano**, /mára tőkehalat főztél?	Párolt tőkehal lesz mára, **Kayano**?	00:06:18
422	fiú-anyja	ただいま帰りました。**おかはん**、ご気分どうでがんす。/Tadaima kaerimashita. **Okahan**, go kibun dô de gansu?	Hazajöttem a munkából. **Édesanyám**, hogy van ma este?	Hazajöttem**, anyám**. Hogy vagy ma este?	00:06:28
423	anya-fia	**あんたはん**、どこのお身内だや？**/Anta han**, doko no o miuchi da ya?	Nahát, kicsoda az **úr**?	Kinek a házából való vagy, **uram**?	00:06:34
424	szomszédasszony-kislány	**かやのはん**、すこしだどもごんぼ煮たさけあがってくなへ。**/Kayano han**, sukoshi da domo gonbo nita sake agatte kuna he.	**Kayano**, főztem bojtorjángyökeret, egyél belőle.	**Kayano**, pároltam egy kis algát. Vegyél csak nyugodtan.	00:07:01
425	szamuráj-segédje	**直太**、きょうはもう帰っていいぞ。**/Naota**, kyô wa mô kaette ii zo.	**Naota**, mára elég, hazamehetsz.	**Naota,** most már haza mehetsz.	00:07:10
426	hivatalnokok	それにしても**やざき**、何とかならねかのう、たそがれ清兵衛は。/Soreni shitemo **Yazaki,** nan toka nara nu ka nô, Tasogare Seibei wa?	Mondd csak, **Yazaki**, nem lehet valmit kezdeni ezzel a Szürkületi úrral?	**Yazaki**, nem tudnánk valamit tenni Szürkület úrral?	00:07:34
427	hivatalnokok	はい、俺がた仲間も見ていられねさ、何とかのちぞいをあちこち当たっては見ましたども、どうも駄目ですのう。/Hai, ore gata nakama mo mite irarenu sa, nan toka nochizoi wo achikochi atatte wa mimashita domo, dômo dame desu nô.	Igen, mi magunk is nehezen viseljük.	Igen, **uram**, nekünk is forog tőle a gyomrunk.	00:07:49
428	hivatalnokok	近ごろ居眠りばっかりしていんのは..そのせいだか。/Chika goro inemuri bakkari shitein no wa… sono sei da ka.	Ezért bóbiskolsz el a munka fölött, **te léhűtő**?	Hát ezért szúnyokálsz mindig munka közben?	00:08:47
429	kislány-nagyanyja	**ばばはん**、もう寝る？**/Babahan**, mô neru?	**Nagyanyó**, lefekszel?	Itt a lefekvés ideje, **nagyanyó**.	00:09:26
430	anya-fia	**せいべい**、おさき	Jó éjsazkát**, Seibei**!	Jó éjszakát, **Seibei**!	00:09:30

		に。**/Seibei**, osakini.			
431	apa-lánya	**萱野**、今読んでいんなは論語ではねか。 **/Kayano**, ima yonde in na wa Rongo de wa ne ka.	**Kayano**, csak nem a Lun yü-t olvasod?	**Kayano**, ez Konfuciusz, ugye?	00:09:50
432	lány-apja	**おとはん**、針仕事って、上手になれば、いつかは着物や浴衣を縫えるようになるだろう。んだば、学問したら、何の役立つだろ 。 **/Otohan**, harishigoto tte, jôzu ni nareba, itsuka kimono ya yukata nueru yôni naru darô. N daba, gakumon shitara, nan no yaku tatsu daro.	**Édesapám**, ha varrni tanulok/és ügyes vagyok, egyszer még kimonókat és nyári viseletet is tudok majd varrni.	**Apám**, ha megtanulok varrni,/egyszer még kimonókat is készíthetek.	00:10:19
433	apa-lánya	いいか**萱野**、学問せば、自分の頭でものを考えることできるようになる。考える力がつく。/Ii ka **Kayano**, gakumon seba, jibun de mono wo kangaeru koto dekiru yôni naru. Kangaeru chikara ga tsuku.	Ide hallgass, **Kayano/**a tudomány az, ami megtanít arra, hogy a saját fejeddel gondolkozz.	De tudod/, a könyből tanulás hatalmat ad neked.	00:10:45
434	hivatalnokok	川並、早く。**/Kawanami**, hayaku!	**Kawanami**, siess!	**Kawanami**, gyorsan!	00:12:17
435	hivatalnok-előljáró	お藏でがんす。/Okura desu.	Íme, **nagy uram**, az élelmiszerraktár.	Az élelélmiszerraktárak.	00:12:19
436	hivatalnok-előljáró	戦のときには大変重要な食料でございます。/Ikusa no toki ni taihen jûyô na shokuryô de gozarimasu.	Háború idején igen fontos élelmiszer, **nagy uram**!	Nagyon fontos tartalék háborús időkben, **nagy uram**.	00:13:01
437	előljáró-hivatalnok	井口と言うのか。じきじきに、お答えしてよろしい。/Iguchi to iu no ka. Jikijiki ni, okotae shite yoroshii.	Iguchi a neved? Elmondhatod te magad is!	**Iguchi**! Te is válaszolhatsz.	00:13:16
438	hivatalnok-előljáró	申し上げます。本数にせば 760 本。/Môshi agemasu. Honsû ni seba 760 hon.	Engedelmével, **nagy uram**, darabra számolva 760.	Engedelmével, 760 darab van	00:13:22
439	hivatalnok-előljáró	はい。/Hai.	Igenis!	Igen**, uram**!	00:04:12
440	hivatalnok-	**寺内様**、申し訳ご	Alázatosan kérem!	**Uram**, én…	00:14:41

	előljáró	ざいません。**/Terauchi sama**, môshi wake gozaimasen.			
441	kislány-szamuráj segédje	**直太はん**、水。**/Naota**, mizu!	**Naota**, itt a víz.	-	
442	főnök-beosztott	**井口**、馬鹿、馬鹿、馬鹿。**/Iguchi**, baka, baka, baka.	**Iguchi**, te ostoba!	**Iguchi**, te hülye barom!	00:14:47
443	rokonok	おい、**せいべい**！/Oi, **Seibei**!	Hé, **Seibei**!	**Seibei**!	00:15:32
444	apa-lánya	**かやの**、お茶いれ。**/Kayano**, ocha ire!	**Kayano**, főzz teát!	**Kayano**, főzz teát!	00:15:44
445	rokon-kislány	**かやの**、お前、いくつになった？**/Kayano**, omae, ikutsu ni natta?	**Kayano**, hány éves vagy te már?	**Kayano**, mennyi idős vagy?	00:16:38
446	kislány-nagybácsi	十歳になったでがんす。/Jussai ni natta de ga n su.	Tíz éves múltam, **jó uram**.	Tíz éves vagyok.	00:16:40
447	apa-lánya	**かやの**、下がっていいぞ。**/Kayano**, sagatte ii zo.	**Kayano**, most már elmehetsz.	Most elmehetsz.	00:17:00
448	rokonok	**おんつぁま**、言葉返せますども。**/Ontsuma,** kotoba kaesemasu domo.	**Nagybátyám**, ne vegye zokon a szavamat.	Tisztelezttel szólok, de ellenkeznem kell.	00:18:04
449	rokonok	わたしののちぞいのことは、どうか御放念いただきたいのでがんす。/Watashi no nochizoi no koto wa, dôka go hônen itadakitai no de gan su.	Kérem, ne ajánljon **kegyelmed** új asszonyt a házhoz!	Arra kérlek, ne foglalkozz a házasságom dolgával!	00:19:25
450	rokonok	きぬか。達者か。/Kinu ka? Tassha ka.	**Kinu**, te vagy az?	**Kinu**... jól vagy?	00:19:37
451	rokonok	ところであんた様は、どこのお身内でがんしたかの。/Tokorode antasama wa, doko no omiuchi de ga n shita ka no?	Mondja, **jó uram**, kegyelmed, melyik családhoz tartozik?	Megkérdezhetem, hogy kinek a házából való vagy?	00:19:42
452	rokonok	**せいべい**、つれて行け、どっかへ。邪魔だ。**/Seibei**, tsurete ike, dokka he. Jama da.	Vidd innen, **Seibei**!	**Seibei**, vidd innen!	00:19:51
453	apa-anyja	**おかはん、さ/Okahan**, sa.	Jöjjön, **édesanyám**!	**Anyám/**	00:19:54
454	apa-lánya	**かやの**、できるか。**/Kayano**, dekiru ka?	–	–	
455	kislány-apja	**おとはん**、ばばは	**Édesapa**, a nagyanyó sokáig	Tudod, nagyanyó sírdogált.	00:20:45

		んさっきまで泣いていさした。**Otohan**, babahan, sakki made naite isashita.	sírdogált.		
456	apa-lányok	それともお前がた、おかはんがいねと寂しいか。/Soretomo omae gata okahan ga ine to sabishii ka.	Vagy talán, **ti lányok**, egyedül vagytok anya nélkül?	Magányosnak érzitek magatokat/anya nélkül?	00:21:42
457	kislány-nagyanyja	**ばばはん**、厠(かわや)さ行くか。**/Babahan**, kawaya sa iku ka.	**Nagyanyó**, kimégy az árnyékszékre?	Ki kell menned vécére, **nagyanyó**?	00:22:12
458	barátok	**清兵衛**、待たせたのう。**/Seibei**, mataseta nô.	**Seibei**, bocsáss meg a késésért!	**Seibei**, bocsáss meg, hogy megvárakoztattalak.	00:24:01
459	hivatalnok kollégák	坂口、『ひさご』さ寄らねえか。**/Sakaguchi**, Hisago sa yoranê ka?	**Sakaguchi**, nem nézünk be a Hisagóba?	**Sakaguchi**! Lenne kedved eljönni a Hisagóba?	00:28:32
460	hivatalnok kollégák	あほ、**川並**、お前もつきあえ。/Aho, **Kawanami**, omae mo tsukiae.	**Kawanami,** gyere velünk te is!	Te is jössz, **Kawanami?**	00:28:35
461	hivatalnok kollégák	**井口**、どうだや、たまにはおんあごと遊んで気晴らししねか。**/Iguchi**, dô da ya, tamani wa onnagoto asonde kibarashi shinê ka?	**Iguchi**, mit szólsz, nem akarsz néha fehérnéppel mulatni?	**Iguchi**, látnod kéne azokat a lányokat. Elfedtetnék veled minden bajodat.	00:28:46
462	szamuráj-segédje	つつじが、咲いたのう、**直太**。/Tsutsuji ga saita nô, **Naota**!	No, lám! Kivirágzott az azálea, **Naota**.	Nézd, **Naota**! Kinyíltak az azáleák.	00:29:12
463	apa-lányok	**かやの**、**いと**、帰ったぞ。**/Kayano, Ito**, kaetta zo.	**Kayano**, **Ito**, hazajöttem!	**Kayano, Ito**, hazajöttem!	00:29:25
464	régi hölgyismerős-szamuráj	お帰りなさりませ。/Okaeri nasarimase.	Csakhogy hazajött, **uram**!	Köszöntelek, itthon!	00:29:43
465	szamuráj-régi hölgyismerős	あ、朋江さんでしたか。まったく分かりませんでした。/A, Tomoe san deshita ka? Mattaku wakarimasen deshita.	Ó, **Tomoe asszony**! Teljesen nem ismertem meg.	Ó, **Tomoe kisasszony**./Nem ismertelek meg.	00:30:19
466	kislány-apa	お帰りなさりませ。/Okaeri nasarimase.	Jó estét, **édesapám**!	Köszönetek itthon!	00:31:23
467	fiú-anyja	**おかはん**、ただいま帰りました。**/Okahan**, tadaima kaerimashita.	**Édesanyám**, hazajöttem!	**Anyám**!	00:31:46

468	fiú-anyja	おかはんは、この方ご存じでがんすか。/Okahan wa, kono kata gozonji de ga n su ka?	**Édesanyám**, emlékszik arra, ki ez a hölgy?	Ismered ezt a hölgyet?	00:31:50
469	régi hölgyismerős-szamuráj	覚えてなはる、**せいべい様**？/Oboete naharu, **Seibei sama**?	Emlékszik rá, **Seibei uram**?	Emlékszel, **Seibei**?	00:33:14
470	régi hölgyismerős-szamuráj	あなたは、昔とちっともかわりましねのう。/Anata wa, mukashi to chitto mo kawarimashine nô.	Én úgy látom, kegyelmed semmit sem változott azóta.	Semmit nem változtál, tudod.	00:34:30
471	ellenségek	**甲田**、そのことについてさっきから何度も申し上げてるではねえですか。/**Kôda**, sono koto ni tsuite sakki kara nan do mo môshi agateru dewa nê desu ka?	De **Kôda úr**, ezt a dolgot már jó párszor elmondtam	**Kóda úr**, már többször is megmondtam	00:36:53
472	hölgy-volt férje	**あんた**、やめてください。/**Anta**, yamete kudasai.	Hagyja abba, **kegyelmed**.	Kérlek, hagyd abba!	00:37:10
473	szamurájok	**貴様**、代人勝手出たところを見ると、腕さ覚えがあのだろうな。/**Kisama**, dainin katte deta tokoro wo miru to ude sa oboe ga ano darô na.	És **te** értesz egyáltalán a kardvíváshoz?	Ha már így elõtérbe helyezted magad,/ biztosan értesz a harchoz.	00:38:38
474	közeli barátok	**せいべい**、とんでもねえことになってしまって。お前本気だか。/**Seibei**, tondemo nê koto ni natte shimatte. Omae honki da ka?	**Seibei**, szörnyű fordulatot vett a dolog!	**Seibei**, komolyan gondolja?	00:39:14
475	kislányok-apjuk	いってまいります。/Itte mairimasu.	Indulunk, **édesapánk!**	Most mennünk kell.	00:40:50
476	kislányok-tanító	おはようございます。/Ohayô gozaimasu.	Jó reggelt, **tanító úr**!	Jó reggelt!	00:41:14
477	fiú-anyja	いってきます。/Itte kimasu.	Indulok, **anyám**!	Most mennem kell.	00:41:37
478	közeli barátok	**飯沼**、きのう俺が変わってやると言ったではねえか。/**Iinuma**, kinô ore ga kawatte yaru to itta dewa nê ka?	**Iinuma**, nem megmondtam, hogy én állok ki helyetted?	Az éjjel mondtam, hogy én vívok helyetted.	00:43:29
479	ellenfelek	**甲田殿**、遅れて失礼しました。私は	**Kôda uram**, bocsásson meg, hogy késtem. Én	Bocsáss meg, hogy késtem. **Kouda úr**, én leszek az ellenfeled.	00:43:39

		お相手する。**/Kôda dono**, okurete shitsurei shimashita. Watashi wa oaite suru.	leszek az ellenfele.		
480	ellenfelek	あやまるのは、あなたの方でがんしょ。/Ayamaru no wa, anata no hô de ga n shi yo.	Uraságodnak kell bocsánatot kérnie.	A te dolgod, hogy bocsánatot kérj.	00:44:50
481	szamuráj-idegen	戦いと申してもとんでもございません。/Tatakai to môshite mo tondemo gozaimasen.	Szó sincs párviadalról**, jóuram**.	Igazából nem vertem meg.	00:48:15
482	kislány-apa	おかえりなさいませ。/Okaeri nasaimase.	Jó estét, **édesapám**!	Köszöntelek itthon.	00:51:46
483	ismerős hölgy-kislány	あら、**いとちゃん**、上手ね。/Ara, **Ito chan**, jôzu ne.	Nagyon ügyes vagy, **Ito**!	Szép lett.	00:54:16
484	ismerős hölgy-kislány	**いとちゃん**、自分のところで書いて。**/Ito chan**, jibun no tokoro de kaite.	Eijnye**, Ito**! A saját papírodra írjál!	**Ito**! Csak a saját papírodra írj, rendben?	00:54:22
485	közeli barátok	**せいべい**、実はお前さ話がある。**/Seibei**, jitsu wa omae sa hanashi ga aru.	**Seibei**, valamit mondani szerenék neked.	**Seibei**, /beszélni akarok veled.	00:57:38
486	közeli barátok	のう、**せいべい**、兄貴の俺には、あいつを甲田にお嫁にやったつらいおもいをさしたおいえめがある。/Nô, **Seibei,** aniki no ore ni wa, aitsu wo Kôda ni oyome ni yatta tsurai omoi wo sashita oieme ga aru.	Nézd, **Seibei**, nekem, mint a bátyjának nagyon nyomja a lelkemet, hogy férjhez adtam ahhoz a Kôdához.	Figyelj, egyszer már rosszat tettem vele, amikor hozzáadtam Koudához.	00:58:57
487	főnök-beosztott hivatalnok	**いぐち**、まさかわすれてしないだろな。**/Iguchi**, masaka wasurete shinai daro na.	**Iguchi**, ugye te is emlékszel még rá?	**Iguchi**, biztos nem felejtetted el.	1:05:35
488	hivatalnok-főnök	はい。/Hai.	Igen, **uram**.	-	1:05:37
489	ismerősök	あや、**いぐち様**、せかっくきていただいたども、主人はまだ江戸から帰ってまりましね。**/**Aya, **Iguchi sama**, sekkaku kite itadaita domo, shujin wa mada Edo kara kaette mairimashi ne.	Nahát, **Iguchi uram**, sajnos hiába fáradt ide. Az uram még nem tért vissza Edóból.	**Iguchi úr**! Sajnálom, hogy a semmiért jöttél át. A férjem még nemért vissza Edóból.	01:08:09

490	sógornők	ようがんすかともえはん。/Yôgan su ka、**Tomoe han**.	Figyelj rám, **Tomoe!**	**Tomoe**...	1:10:01
491	hivatalnok-főnök	はい、承知いたしました。/Hai, shôchi itashimashita.	Igen, megértettem, **uram.**	Igen, **uram**!	1:13:12
492	apa-lánya	かやの、先に寝て入れ。/**Kayano**, saki ni nete ire.	**Kayano**, menjetek aludni.	**Kayano**... most menjetek aludni.	1:14:06
493	előljáró-szamuráj	いぐち、近こう、近こう。/**Iguchi**, chikakô, chikakô.	**Iguchi,** gyere be!	**Iguchi**, gyere közelebb.	1:14:41
494	előljáró-szamuráj	いぐち、表上がれ。/**Iguchi,** omote agare.	**Iguchi**, nézz fel rám!	**Iguchi**, emeld fel a fejed!	1:16:35
495	előljáró-hivatalnok	くさか、この男の禄高は。/**Kusaka**, kono otoko no rokudaka wa?	**Kusaka**, mennyi Iguchi járandósága?	**Kusaka**, mennyi ennek az embernek az illetménye?	1:17:33
496	hivatalnok-előljáró	恐れながら申し上げます。/Osore nagara môshi agemasu.	Bátorkodom válaszolni, **nagy uram.**	Engedelmetekkel…	1:18:16
497	hivatalnok-előljáró	ままご家老。/Mama, **gokarô.**	Várjon, **főtanácsadó uram**!	Várj, **gondnok uram!**	1:20:07
498	előljáró-szamuráj	いぐち、どうだ。お引き受けするな。/**Iguchi**, dô da? O hiki uke suru na.	**Iguchi**, mit szólsz, elfogdod a megbizatást?	Mi a válaszod, **Iguchi**? Elfogadod?	1:20:13
499	szamuráj-előljáró	承知いたしました。/Shôchi itashimashita.	Megértettem, **nagy uram**.	Engedelmeskedem.	1:21:07
500	előljáró-szamuráj	おい井口、自信を持て。/Oi, **Iguchi**, jishin wo mote.	Hé, **Iguchi**! Bízz magadban!	Ne aggódj! Biztosan te fogsz nyerni!	1:21:20
501	szamuráj-előljáró	そのときは、奉行、これでおわかれでがんすのう。/Sono toki wa, **bugyô**, kore de o wakare de ga n su nô.	Ha így alakul, **előljáró úr**, most látjuk egymást utoljára.	Ez esetben, **uram**, ez most a végső búcsúm.	1:22:24
502	nővérek	お姉ちゃん!/**Onêchan**!	**Kayano!**	**Kayano!**	1:27:37
503	szamuráj-segédje	なおた、使いさ行ってけれか。/**Naota**, tsukai sa itte kere ka?	**Noata**, elfutnál egy feladattal?	**Naota**, tegyél meg nekem valamit!	1:28:04
504	közeli hölgyismerős-szamuráj	あちらにお座りください、御髪直しますさけ。/Achira ni o suwari kudasai, o gushi naoshimasu sa ke.	Üljön oda, **jó uram**! Kifésülöm és megigazítom a haját-	Ülj le! Megfésülöm a hajad.	1:32:40
505	szamuráj-segédje	なおた、ともえさ	**Naota**, kísérd majd haza Tomoe	**Naota**, kísérd haza Tomoe kisasszonyt,	1:39:50

		んおかえりのときにお送りせよ。**/Naota**, Tomoe san okaeri no toki ni o okuri se yo.	asszonyt!	ha megy.	
506	közeli hölgy ismerős-idős hölgy	**おばば様**、今日はご機嫌いかがでがんすか。**/Obabasama**, kyô wa go kigen ikaga de ga n su ka?	**Nagyanyó**, hogy érzi magát ma reggel?	**Iguchi néni**, hogy van ma?	1:40:58
507	szamurájok	**たそがれ清兵衛**、やっぱりお主がきたか。**/Tasogare Seibei,** yappari o nushi ga kita ka?	**Szürkületi Seibei!**	**Szürkület úr!**	1:43:25
508	szamurájok	それはどこか悪いか、**たそがれ?/**Sore wa doko ka warui ka, **Tasogare?**	Mi rosszat tettem ezzel, **Szürkületi Seibei?**	Mi volt ebben a rossz, **Szürkület**?	1:31:35
509	szamurájok	**お主**、奥方が労咳で亡くなったと聞いておるが、そうか。**/Onushi**, okugata ga rôseki de nakunatta to kiite oru ga, sô ka.	Hallottam, hogy a feleséged tüdővészben halt meg. Igaz ez?	Úgy hallottam, a feleséged tüdőbajban halt meg. Ez igaz?	01:33:31
510	szamurájok	**お主**、わしを竹光で斬るつもりか。**/Onushi**, washi wo take mitsu de kiru tsumori ka.	**Te** engem bambuszkarddal akarsz levágni?	Egy bambuszkarddal akarsz engem megölni?	01:37:10
511	szamurájok	**余吾殿!/Yôgo dono!**	Várjon , **uram.**	**Várj!**	01:37:20
512	szamurájok	**余吾殿**、この辺でやめておけ。**/Yôgo dono**, kono hen de yamate oke.	**Yôgo uram**, kérem, most hagyja abba.	**Yogo úr,** még mindig van rá idő, hogy megállj.	01:37:50
513	szamurájok	**余吾殿**、これ以上続ければ、私はあんたを斬るぞ。**/Yôgo dono**, kore ijô tsudukereba, watashi wa anta wo kiru zo.	**Yôgo uram,** ha tovább folytatja kénytelen leszek megölni.	**Uram,** ha így folytatod, kénytelen leszek levágni téged.	1:38:00
514	szamurájok	わしをきったな、**たそがれ。**/Washi wo kitta na, **Tasogare.**	Megvágtál engem**,** **Szürkületi Seibei.**	Megvágtál, **Szürkület.**	1:40:11
515	szamurájok	**余吾善右門殿**、藩命により、御いのち頂戴いたします。**/Yôgo Zenemon dono**, hanmei ni yori, o-inochi chôdai itashimasu.	**Yôgo Zenemon uram**, tartományi parancsra elveszem az életét.	**Zenemon Yogo**, a klán utasítsára az életedért jöttem.	1:43:48
516	kislány-hölgy	**朋江はん**、おとうはんが、おとうは	**Tomoe asszony**, édesapánk hazajött.	**Tomoe kisasszony**, megjött apa.	1:50:11

		んが帰ってきた。 **/Tomoe han**, otôhan ga, otôhan ga kaette kita.			

Függelék 3 Egynyelvű magyar korpusz

Barátok közt

Sorszám	Idő	Inetrakciós felek	Megnyilatkozás
1	**6907-8.** 00:03:00	férj-feleség	**Te** neki hiszel?
2	00:03:01	barátnő-barát	**Balázs,** légy szíves!
3	00:03:02	apa-lánya	**Linda**, gyere be egy percre!
4	00:03:03	régi barátok	Éppen ebédelek, **Vilikém**.
5	00:03:20	régi barátok	**Te öreg**, én csak a Gizinek mutattam meg.
6	00:03:50	régi barátok	Nézd, **öregem**, a fénykép nem hazudik.
7	00:06:20	élettársak	Ide figyelj, **Vilmos**!
8	00:07:23	élettársak	**Gizi**, értsd meg már végre!
9	00:11:20	főnök-alkalmazott	Megy minden rendben, **Szabi fiam**?
10	6908: 00:15:00	élettársak	**Laci**, ez egy nagyon gonosz tréfa.
11	00:15:30	sógor-sógornő	Akkor, **anyukám**, mehetünk a bíróságra.
12	00:17:00	szomszédok	**Bözsike**, én bocsánatot szeretnék kérni Laci miatt.
13	00:17:08	szomszédok	Ne haragudjon már, **Bözsike**!
14	00:17:12	szomszédok	Oda van magáért, **Bözsike**.
15	00:17:48	szomszédok	Hát, ha **maga** mondja.
16	00:19:10	hölgy-idős szomszéd	**Vili bácsi**, de jó hogy itt van!
17	00:19:48	hölgy-idős szomszéd	Akkor várom, **Vili bácsi**.
18	00:23:31	szomszédok (nő-férfi)	**Vili**, ugye azért még velem szóba állsz.
19	**6905-6.** 00:20:00	ellenségek (két nő)	Mit csinálsz, **Zsófi**?
20	00:30:00	élettársak	Állítsd le magad**, Zsófi**.
21	00:51:00	barát-barátnő	**Peti**, szerinted?
22	00:02:18	szomszédok	**Krisztián**!
23	00:04:15	sógor-sógornő	Csak utánad, **szívem**, de addig is tartsd a szád!
24	00:06:07	élettársak	**Te** tényleg megőrültél.
25	00:06:10	élettársak	**Zsófi**, miért élveznéd?
26	00:06:23	élettársak	**Édesem**, mikor fogod nekem elhinni végre, hogy engem csak te izgatsz?
27	00:08:13	anya-fia barátja	Ezt **te** veszed fel?
28	00:08:25	anya-fia	**Peti**, ezt nem veszed fel.
29	00:08:25	szomszédok (fiú-lány)	**Enikő**, van egy perced?
30	00:11:28	kislány-anyja	**Anyu**, el fogsz késni.
31	00:21:09	szomszédok (két nő)	Ezt nagyon szépen mondtad, **Alíz**.
32	**6903.** 00:02:50	szomszédok (fiú-lány)	Szia, **Zsófi**!
33	00:03:34	szomszédok (fiú-lány)	Jaj, **Tekla,** ez természetes.
34	00:05:52	szerelmespár	**Doktornő**, nem is tudtam, hogy maga ennyire romantikus.
35	00:06:17	élettársak	**Édesem**, még nem olvastam ki.
36	00:06:45	élettársak	Jaj**, szívecském**, ki emlékszik ebben a zűrzavarban.
37	00:07:00	élettársak	**Zsófikám**, nem akarom, hogy Nóra kiboruljon, mert annak Timi issza meg a levét.
38	00:07:19	élettársak	**Zsófi**, nem veszed észre, milyen

			gyerekesen viselkedsz?
39	00:08:02	szomszédok	**Krisztián**, várj!
40	00:08:10	barát-barátnő	Figyelj, **Linda**, én most felmegyek.
41	00:09:01	anya barátja-kislány	**Hölgyem,** a reggeli tálalva.
42	00:09:43	kislány-anyja	**Mami**, ez mostantól itt fog lakni nálunk?
43	00:13:15	élettársak	**Édesem**, hazudik, mint a vízfolyás.
44	**6904.** 00:18:34	barátnő-barát	**Szívem**, nagyon meg voltam ijedve. De nem ezért akarok a feleséged lenni, ezt már megbeszéltük.
45	00:19:37	szerelmespár	**Ádám**, ne törődj már Mikivel tényleg.
46	00:21:06	nővérek	Figyelj, **Tekla**. Marcell mondta...
47	00:21:35	nővérek	**Tekla**, én esküszöm, hogy ezt az egészet Marcell találta ki.
48	00:24:17	ellenségek (két nő)	**Zsófi**, te engem egy kicsit sem érdekelsz.
49	**6901-6902** 00:01:02	ellenségek	**Miklós**, figyelj!
50	00:21:00	ellenségek	Nagyon tévedsz, **kisfiam**!
51	00:02:15	unokatestvérek	Figyi, **Máté**!
52	00:02:51	lány-anyja	Figyi, **Mami**, hozol nekem is egy sütit?
53	00:03:43	haverok	Mi van, megszomjaztál a bunyóban, **vén kujon**?
54	00:03:53	élettársak	**Zsófikám**, már épp hívni akartalak.
55	00:04:23	élettársak	Jól van, **szívem**, ne aggódj semmit. Feküdj le, és aludjál.
56	00:07:09	fiú-anyja	**Anya**, ez a férfi WC!
57	00:07:36	sógor-sógornő	**Julikám**, ez csak egy ártatlan kanbuli.
58	00:08:10	barátok	Szevasz, **haver**!
59	00:08:39	szomszédasszonyok	**Gizi**, Máté elsős.
60	00:11:52	szomszédasszonyok	Jaj, köszönöm, **Tekla**.
61	00:12:00	szomszédasszonyok	Jó is, hogy jött, **Bözsike**. Már olyan régen szerettem volna elkérni annak a fantasztikus Rákóczi túrósnak a receptjét.
62	00:13:08	menyasszony-vőlegény	**Peti**, mondtam, hogy jegelni kell, nem akarom, hogy lila legyen a képed a fotókon.
63	00:13:31	vőlegény-menyasszony	**Hannám**, túl vagyok rajta. Meg fogok gyógyulni.
64	00:13:58	volt barát-barátnő	Nézd, **kedves Linda**! Nagyon szívesen fecsegnék még, de úgy néz ki, hogy változozott a program, úgyhogy én most elmegyek.
65	00:14:14	kislány-anyja	**Anyu**, emlékszel? A múltkor vettük ezt a csillagos matricát.
66	00:14:22	anya-kislánya	**Kicsim**, azt neked vettük.
67	00:15:55	lány-idős anyja	És neked is, **nagyi**.
68	00:15:25	élettársak	**Bözsikém**, igazán ne haragudj rám!
69	00:19:25	menyasszony-vőlegény	A humorodat, **te kis idióta**.
70	00:20:19	haverok (most riválisok)	**Vilikém**, ha jól emlékszem, te innen ki vagy tiltva.
71	00:20:23	haverok (most riválisok)	Az fáj, **öregem**, hogy pont ti akartok éket verni közénk.
72	00:20:43	szomszédok	**Vili, Vili**!

73	00:21:11	élettársak	Á, megvártál, **szívecském**?
74	00:21:30	élettársak	Nézd, **bébi**, az egy legénybúcsún kötelező.
75	00:22:51	szomszédok (férfi-nő)	Á, szia, **Zsófi**!
76	**6899-6900** 00:20:00	szomszédok (férfi-nő)	Köszönöm szépen, **Bözsikém**!
77	00:40:00	szomszédok (nő-férfi)	Mi történt, **Lacikám**?
78	00:50:00	szomszédok (nő-férfi)	Messze van még **maga** attól, hogy kopasz legyen.
79	00:02:15	barátok	**Balázs**, a helyszín miatt.
80	00:02:20	haverok	**Srácok, srácok** biztos jó ötlet ez a sztriptízbár?
81	00:03:10	partnerek	Nahát, **Nóra**, csak így egyeztetés nélkül?
82	00:03:20	partnerek	**Ádám**, én nem szégyellek téged.
83	00:04:55	partnerek	**Nóra**, kérlek, ne izgulj!
84	00:05:15	élettársak	Nyugodj meg, **Zsófikám**!
85	00:06:25	barátnők (gyerekek)	Gyere, **Timi**, légyszi segíts!
86	00:06:30	haverok (most riválisok)	**Vilikém**, kifelé!
87	00:06:39	haverok (most riválisok)	Ez nem vicc, **Vilikém**, ez egy aljas átverés.
88	00:06:41	szomszédok (nő-férfi)	Jaj, **Laci** ez tényleg csak egy rossz vicc volt.
89	00:07:01	élettársak	Jaj, **Vilmos** hagyjad!
90	00:14:04	élettársak	De igazad van, **Mackókám**, mindig igazad van.
91	00:14:35	élettársak	**Lacikám**, tudod, mit találtam ki?
92	00:15:03	élettársak	Nagyon lelkes, **Lacikám**.
93	00:16:03	kislány-anyja	**Mami**, ez tényleg igaz?
94	00:16:10	anya-kislánya	Na, jó, **Timi**, ez érvelésnek igen gyenge.
95	00:18:34	kisfiú-anyja	**Anyu**, mit csinálnak egy legénybúcsún?
96	00:20:29	barátok	**Peti**, gondoltad volna, hogy ilyen jó lesz a legénybúcsúd?
97	00:20:20	haverok	Mikor kezdődik a sztriptíz, **Zsolt**?
98	00:20:23	haverok	Türelem, **Vili,** majd eljön annak is az ideje.
99	00:20:29	haverok (most riválisok)	Csak kultúrember módjára, **Vilikém**!
100	00:20:34	szomszédok	De **Krisztián**, ugye nem miattam szakítottatok Enikővel?
101	00:21:49	nagynéni-kisfiú	**Máté**, ilyenkor?
102	00:23:00	vendégek	**Hölgyeim és uraim**, a következő körre mindenki a vendégem.
103	00:23:05	apa-fia	Na, látod, **fiam**, így lesz valakiből kívánatos személy.

Jóban, rosszban

Sorszám	Idő	Interakciós felek	Megnyilatkozás
104	**2341/2**. 00:10:00	Barátok	**Szilva**, még meggondolhatod magad.
105	00:24:00	Ismerősök (férfi-nő)	Hidd el, **Szilvia**, nem fogod megbánni!
106	00:44:00	ügyvédnő-örökbefogadó	**Maguk** már itt vannak?
107	00:01:05	férj-feleség	**Szilva**, biztos, hogy ezt akarod?
108	00:03:34	unokatestvérek	**Vera**, hidd el, nekem eszem ágában sem volt közétek állni.

109	00:03:51	unokatestvérek	**Vera**, ezek szerint te még mindig nem érted, hogy Józsi, és én már egy pár vagyunk.
110	00:03:58	unokatestvérek	Azt hiszed, nem tudod, miben mesterkedsz**, te önző, kis dög**?
111	00:04:21	anya-kisfia	Köszönöm szépen a támogatást, **kisfiam**!
112	00:04:50	ismerősök (férfi-nő)	**Szilvia**, beszélhetnék veled egy kicsit?
113	00:06:32	orvos-páciens (volt élettársak)	**Vera**, áruld el, mi történt. Megbántott valaki?
114	00:12:30	kollégák (férfi-nő)	**Betti**, ez az üzlet nekünk nagyon fontos.
115	00:15:03	üzlettárs	**Balázska**, pattanjál már le a magas lóról.
116	**2342/1** 00:02:52	fiú-idős apja	Én már nem tudom, **nagyapa**.
117	00:04:21	fiú-idős apja	Ugyan már, **nagyapa**, nem a te hibád.
118	00:05:42	élettársak	**Orsi**, te mit gondolsz erről?
119	00:07:25	cinkostársak	Szia**, Laci**!
120	00:07:27	cinkostársak	**Angéla**, te vagy az?
121	00:07:45	cinkostársak	Na, **Lacikám**, jöhet a B terv?
122	00:07:58	nővérek	**Betti, Betti**!
123	00:08:11	nővérek	Csak attól félek, **Betti**, hogy ha túl sokat vagytok együtt, még a végén meggondolod magad.
124	00:08:44	nővérek	Azt ugye tudod, **Betti**, hogy a tűzzel játszol?
125	00:09:29	cinkostársak	Te kis cselszövő, **te**!
126	00:11:39	nővérek	Nem akarom, hogy te vállalj minden kockázatot, **Betti**.
127	00:11:52	nővérek	Nem tudom, **Barbi**, ez tök gyanús.
128	**2342/2** 00:01:14	fogoly-rendőr	Ne haragudjon már, **őrmester úr**, nem lehetne ezt a bilincset levenni?
129	00:01:37	fogoly-rendőr	Tudom, **őrmester úr**, és teljesen igaza van, de...
130	00:01:53	fogoly-rendőr	**Őrmester úr**, mint ember az embert kérem!
131	00:02:24	fogoly-rendőr	Jaj, és **őrmester úr**, ha azt még megtenné, hogy néhány lépést engedne.
132	00:03:11	apa-lánya	Gyere ide **te kis Nobel díjas**!
133	00:03:44	idős férfi-fiatal lány	**Orsi**, neked is. Nem lett volna szabad felzaklatnod.
134	00:04:11	barátok (fiú-lány)	Jaj, **Barbi**, ennél azért egy kicsivel jobban ismerlek.
135	00:05:44	volt barát-barátnő	Hát hova lett az erkölcsi magaslat, **Barbikám?**
136	00:06:29	fogoly-kislánya	Figyelj **kicsim**, most meghallgatjuk a búcsúbeszédet, majd a vízbe szórjuk anya hamvait.
137	00:06:47	fogoly-kislánya	Biztos vagyok benne, **kicsim**.
138	00:07:08	kislány-fogoly	És **apa**, te mindjárt mész a börtönbe?
139	00:07:12	fogoly-kislánya	Majd meglátjuk, **kicsim**.
140	00:07:23	kislány-fogoly	**Apa**, azt hiszem, hogy Szilvia néni nem szeret engem.
141	00:07:25	fogoly-kislánya	Jaj, **kicsim**, az ki van zárva.
142	00:08:11	nagyapa-kislány	Nincs semmi baj, **Luca**!

143	00:08:45	apa-lánya	**Luca**, hogy mondhatsz ilyet?
144	00:09:45	apa-lánya	**Luca**, ugye tudod, Vera mennyire szeret téged?
145	00:10:47	volt barát-barátnő	**Barbi**, most tényleg nosztalgiázni fogunk?
146	00:12:51	volt barát-barátnő	**Barbi**, a hóembereknek nincs vérkeringése.
147	**2342/3** 00:11:00	ismerős lány-pszichológus	**Szilárd**, pont téged kereslek.
148	00:02:57	barátok	Józsi hanyatt-homlok fog visszamenekülni hozzád, **nővérem**.
149	00:02:55	barátok	Mi újság, **Zsigmond testvér**?
150	00:07:11	pszichológus-páciens	Szia, **Vera** hogy vagy?
151	00:08:34	unokatestvérek	Ne haragudj, **Orsi**, de fogalmam sincs, hogy miről beszélgetünk.
152	00:08:42	nővérek	Dehogynem mondtam, **Betti.** De nem vette be.
153	00:08:52	nővérek	Nem volt rá időm, **Betti**.
154	00:09:52	nővérek	De túl veszélyes, **Betti**, nem érted?
155	**2343/1** 00:13:00	pszichológus-páciens	**Vera**, folytasd csak!
156	00:01:55	pszichológus-siemrős	**Orsi**, most te jössz, mondd el kérlek, hogy te hogy látod!
157	00:02:21	nővérek	Nyugodtabb lennék, ha eltennéd, **Betti**.
158	00:03:38	nővérek	**Betti**, tedd már el!
159	00:03:51	Recepciós-páciens	Én értem, **uram**, de Nemes dr. nem dolgozik itt.
160	00:04:08	páciens-orvos	Tiszteletem, **főorvos úr**!
161	00:04:38	főorvos-páciens	Nagyon sajnálom, **Szűcs úr**!
162	00:04:44	recepciós-páciens	**Szűcs úr**, higgye el, én is nagyon sajnálom és megértem önt.
163	00:05:00	orvosnő-főorvos	**Péter**, gyere egy pillanatra.
164	00:05:41	ismrős-pszichológus	**Szilárd,** ez nekem nem megy.
165	00:08:32	unokatestvérek	Őszintén szólva, én nem nagyon értem, hogy mit akarsz, **Vera**.
166	00:10:10	ápoló-orvos	**Viktor,** most komolyan, béküljetek ki Péterrel!
167	00:11:10	orvos-páciens	Halljam, **Orsi**, mi folyik itt! Megütötted Verát?
168	00:11:28	barát-barátnő	Szia, **édes**!
169	**2343/2** 00:38:00	haver-főorvos	Szevasz, **pajtikám!**
170	00:04:15	Nagypapa-Orsi	**Orsikám**, mi a baj?
171	00:04:20	Nagypapa-Józsi	Szia, **Józsi**!
172	00:04:30	Józsi-Luca	Szia, **nagylány**!
173	00:04:55	Luca-Orsi	**Orsi**, tényleg mi történt?
174	00:05:05	Roland ügyfél (Pintér)	**Pintér úr**, maga aztán tud élni!
175	00:07:52	Péter felesége-barát	**Attila**, ezért kértelek, hogy beszélj vele.
176	00:08:52	Üzletfelek	**Balázs,** hadd ne emlékeztesselek, mi történik, ha valaki megpróbálja keresztülhúzni a számításaimat.
177	00:09:29	Nagyapa-Luca	**Nyuszikám**, gyere, játsszál Józsival.
178	00:10:14	Nagyapa-Orsi	Károly bácsi azt hiszi, hogy megütöttem Verát.
179	00:12:01	Betti-barátja	Ó, **édes** én még maradok egy kicsit.

180	00:13:24	Péter felesége-barát	Jaj, **Attila**, lehet, hogy most mosolyszünet van köztetek, de ez egy ezer éves barátság.
181	00:14:08	Vera-Szilárd	Te csak jót akartál, **Szilárd**.
182	00:14:21	Szilárd-Józsi	Mondd, **Józsi**, mit tehetek érted?
183	00:15:10	Szilárd-Vera	**Vera**, te egy szent vagy.
184	2343/3 00:10:00	Roland-Pintér	Tudja, **Pintér úr**, ha maga nincs, ezeket a neveket soha nem írom le.
185	**2344/1** 00:02:10	Luca-Orsi	**Orsi,** mi történt?
186	00:02:10	Nagyapa-Orsi	**Orsikám**, Luca nagyon aggódik érted.
187	00:02:16	Orsi-Nagyapa	Ne haragudjon **Károly bácsi**, de most nem.
188	00:04:46	Orvoskolléga-Péter	Na, ez a beszéd, **öregem**, váljatok el egymástól békében!
189	00:04:51	orvosok	**Péter**, éppen téged kereslek.
190	00:06:20	orvos-páciens (volt élettársak)	Szia, **Vera**!
191	00:06:51	páciens-orvos (volt élettársak)	Nézd, **Józsi**! Neki is iszonyú nehéz lehet.
192	00:09:37	barátok (nő-férfi)	Akkor meg kutya kötelességed, **Attila**.
193	00:10:09	Nagyapa-fiú barátnője	Nagyon jó ízű, **Orsikám**!
194	00:10:37	kislány-apa barátnője	Nem, **kicsikém**, maradj itt!
195	00:10:44	kislány-nagyapa	**Károly bácsi**, eszébe ne jusson elmosogatni, majd elintézem, ha hazajöttem.
196	00:11:06	nagyapa-kislány	Ez nem ilyen egyszerű, **kislányom**.
197	00:11:53	nagyapa-kislány	Ne hibáztasd őt, **kislányom**!
198	00:11:15	üzlettársak	**Bébi**, most már tényleg induljunk!
199	**2344/2** 00:22:00	ápoló-páciens (szektatársak)	Tökéletesen bevált a csel, **nővérem**.
200	00:22:01	páciens-ápoló (szektatársak)	Bizony ám**, testvérem**!
201	00:02:08	nővér-orvos	Hát **Viktor**, ezt a nyuszis kommandót nem fogom elfelejteni soha.
202	00:02:10	orvoskollégák	Hát, **Viktor**, ha lehet, én ebből most kimaradnék.
203	00:03:02	orvosokkollégák	Figyelj, **Gábor**, én mindeddig kussoltam, és bólogattam.
204	00:03:11	üzlettársak	Igazad van, **bébi.** Ne vacakoljunk itt az utcán.
205	00:03:51	üzlettársak	Na, ide figyelj, **cicám**!
206	00:04:31	barátok	Szevasz, **Petikém**!
207	00:05:50	ápoló-kórházi látogató	**Kisasszony**, már fordulhat is vissza!
208	00:06:06	kórházi látogató-ápoló	**Maga** pontosan tudja, hogy egy újjal sem értem hozzá.
209	00:07:45	barátok	Ne haragudj, **Attila**, ez nem megy!
210	00:10:03	pszichológus-látogató (barátok)	**Orsi**, figyelj, arra szeretnélek kérni, hogy Verához ne menj be!
211	00:10:52	kirúgott orvos-ápolónők	**Lányok**, most már szokjátok meg, hogy kerestek, kerestek, és nem találtok.
212	00:12:20	orvos-recepciós	**Kinga**, szólj a biztonságiaknak, hogy távolítsák el Nemes doktort az épületből.

213	2344/3 00:03:07	barát-barátnő	**Betti**, mit csináltál Pintérrel?
214	00:03:45	kórházi látogató-pszichológus	Kérlek, hagyd, hogy befejezzem**, Szilárd**!
215	00:04:25	ápolónő-főorvos	Bocsánat, **főorvos úr**, tudom, megmondta, hogy ne zavarják.
216	00:04:55	ápolónő-főorvos	Elnézést, **főorvos úr**, én nem nagyon örülnék annak, ha Viktor elmenne.
217	00:05:57	pszichológus-látogató (közeli barát)	**Orsi**, nyugodj meg!
218	00:06:01	látogató (közeli barát)-pszichológus	**Szilárd**, kérlek, hallgass meg!

Kőszívű ember fiai

Sorszám	Idő	Interakciós felek	Megnyilatkozás
219	00:21:28	hölgy-tábornok	Egyébként remélem, eljön **tábornok úr** a szerdai estélyemre.
220	00:21:13	Tábornok-hölgy (császári kém)	A katonáknál egyszerű a politika, **kegyelmes asszonyom.**
221	00:24:14	volt szerelmesek	Egyedül nem dönthet a sorsáról, **Alfonsine.**
222	00:24:25	volt szerelmesek	Maga büntet engem, **Ottó**.
223	00:24:56	Baradlay fiúk-adminisztrátor	Szervusztok, **fiúk**!
224			Alázatos szolgája, **kedves bátyám!**
225	00:26:00	kapitány-fiatal lány	Csakhogy újra látom, **Tündérke**.
226	00:26:02	fiatal lány-kapitány	Óhajt valamit, **kapitány úr**?
227	00:26:14	kapitány-fiatal hölgy	Köszönöm, **édes angyalom**!
228	00:27:53	fiatal hölgy-kapitány	De mondja, **kapitány úr**, ha valóban szobalány lennék, egy szobalánnyal így kell bánni?
229	00:30:22	idős hölgy-kapitány	Az ajánlata megtisztelő, **kapitány úr**.
230	00:30:49	idős hölgy-kapitány	Viszontlátásra, **kedves Baradlay!**
231	00:31:02	szolgáló-báróné	**Tekintetes asszony**!
232	00:32:40	báróné-menye	Csókolj meg, **leányom**!
233	00:33:45	főispán-városiak	Köszönöm, **uraim**!
234	00:33:50	adminisztrátor-városiak	**Adminisztrátor uram**, máris gratulálok!
235	00:36:22	paraszt-főispán	Nincsen lovam, **tekintetes uram.**
236	00:36:45	lelkész (após)-főispán	Nem lett volna szabad eljönnöd, **fiam**.
237	00:36:47	főispán-lelkész (após)	Nem tűrhettem tovább ezt a gazságot**, nagytiszteletű uram.**
238	00:37:05	lelkész (após)-főispán	Köszönöm, **fiam**!
239	00:40:27	adminisztrátor-báróné	Csak az illem parancsára jöttem ide, **asszonyom**.
240	00:40:39	adminisztrátor-báróné	Ön, **asszonyom**, letért arról az útról. amelyet az én barátom, az ön megboldogult férje, megszabott.
241	00:42:59	adminisztrátor-hölgyek	**Hölgyeim**, szíves engedelmükkel távozom.
242	00:43:31	hölgyek-adminisztrátor	És **ön**, ön is öreg, vagy beteg talán?
243	00:46:28	lázadók-tábornok	**Tábornok úr**, ez az öné.
244	00:46:52	testvérek	Segítségedet kérem, **Richárd**!
245	00:47:01	testvérek	Ez a te dolgod, **kedves öcsém.**
246	00:47:34	testvérek	Isten áldjon, **öcsém**!

247	00:49:43	forradalmárok-hivatalnok	**Baradlay**, gyere te is velünk!
248	00:49:47	barátnő-udvarló	Menjen velük, **Jenő!**
249	00:52:10	Huszárok	Morogjon, **kend**!
250	00:52:27	bajtársak	Beteg vagy, **Goldner**?
251	00:53:33	testvérek	Mi az, **édes öcsém**?
252	00:54:24	Forradalmár-kapitány (Richárd)	Igaza van, **kapitány úr**.
253	00:58:36	fiú-anyja	Mostanában keveset vagyok itthon, **anyám**.
254	00:59:16	fiú-anyja	**Édesanyám**, már hetek óta kikívánkozik belőlem.
255	1:01:02	anya-fia	Féltelek, **fiam**!
256	1:01:19	fiú-anyja	Vigyázz magadra, **kisfiam**!
257	1:06:59	őrnagy-huszár	**Kend** csempészi be hozzám?
258	1:07:43	fiú-anyja	**Édesanyám**, hogy került ide?
259	1:07:50	anya-fia	Új jelszó kellene, **fiam**!
260	1:07:53	őrnagy-huszár	**Őrnagy úr**, alázatosan jelentem.
261	1:08:17	huszár-őrnagy	Parancsára, **őrnagy úr**!
262	1:09:11	udvarló-barátnő	**Edit,** ilyen veszélyt vállalt miattam?
263	1:09:18	barátnő-udvarló	Méltatlan lenne magához, **Richárd**, ha nem teljesítené a kötelességét.
264	1:09:26	anya-fia	Lélekcserélő idők járnak, **fiam**.
265	1:09:39	fiú-anyja	Hallgatlak, **anyám**!
266	1:09:57	Huszár-kapitány	**Kapitány uram**, reggel 6 az óra.
267	1:10:13	Huszár-kapitány	Értettem, **kapitány uram**!
268	1:10:24	udvarló-barátnő	Hát magával mi lesz, **Edit**?
269	1:25:01	báróné-hadnagy	Látom magának is eszébe jutottunk, **Baradlay**.
270	1:25:23	hadnagy-báróné	**Báróné**, tisztelettel megkérem Alfonzine kezét.
271	1:26:41	báróné-hadnagy	Kedves **Baradlay**, nem akar vele találkozni?
272	1:27:08	fiú-családi barát	Köszönöm a bizalmadat, **kedves bátyám**!
273	1:28:24	fiú-anya	Te így látod a dolgokat, **édesanyám**.
274	1:29:07	fiú-anya	Nem azért jöttem, hogy vitatkozzam veled, **fiam**.
275	1:29:45	fiú-anya	**Anyám**, az Istenért!
276	1:38:36	Huszár-kapitány	Ne arra, **kapitány úr**, erre!
277	1:39:11	báróné-őrnagy	Nos, hát, **asszonyom** tovább mehetnek.
278	1:41:16	főispán-szolga	**Kormánybiztos úr,** mi történik?
279	1:41:44	főispán-tábornok	**Tábornok úr**, a hídfőt mindenképpen tartani kell.
280	1:53:28	fió-anya	Fáradt vagy**, anyám**?
281	1:55:30	após (lelkész)-vő	Igen, **bátyám**, igazad van.
282	2:03:42	hadnagy	Nos, **uraim**, hallották...
283	2:06:15	mesterember-hadnagy (Richárd)	Nézze csak, **kapitány úr**!
284	2:07:23	mester-ismeretlen	Elég világos van itt, **uram**.
285	2:08:15	városi atyafiak	Itt a legújabb jelentés, **uraim.**
286	2:08:51	testvérek	Sajnálom, amit mondtam, bocsáss meg, **bátyám**!
287	2:20:32	Jenő (hivatalnok)-szolga	**Gergely bácsi**, fogjanak be.
288	2:29:15	baronesse-bécsi ezredes	Nagyon kérem, **bárónő**, most

			hagyjon magamra!
289	2:30:56	szolga-baronesse	Igenis, **baronesse**! Jó éjszakát!
290	2:31:09	Ezrdes-beosztott	Valamennyi, **kegyelmes uram.**
291	2:33:20	Baradlay-báróné	Bocsánat a szokatlan óráért, **báróné**!

Légy jó mindhalálig

Sorszám	Idő	Interakciós felek	Megnyilatkozás
292	00:06:08	Misi-boltosnő	Mit parancsolsz, **kisfiam**?
293	00:09:45	Mosónő-Pósalaki	Tegyek még a tűzre, **tekintetes úr**?
294	00:10:25	Pósalaki-Misi	**Maga** még nem lutrizott?
295	00:15:51	Misi osztálytársai	Te subickolsz, **Böszörményi**?
296	00:21:55	Nővér-öccse	A nevelőd, **Sanyikám**. Tanuljatok, **szívecském**.
297	00:22:20	Bella-Misi (magántanár)	Tanuljanak, **kedves tanárka**!
298	00:23:47	Misi-Sanyika (kistanítvány)	Gondolkozzon, hiszen tudja **maga**!
299	00:24:03	Bella-Misi	Kitől tanult maga tanítani, **Misike**?
300	00:25:37	Sanyika-apja	Mit tetszett hozni, **édesapa**?
301	00:32:46	Gyéres tanár úr-Orczy	**Orczy**, oszd ki a dolgozatokat!
302	00:32:58	Gyéres-Misi	**Nyilas**, fordítsd le latinra ezt a mondatot!
303	00:34:47	Gyéres-Orczy	**Orczy**, fordítsd le jövő órára a következő mondatot!
304	00:35:22	Bella-Misi	Jó, hogy jön, **Misike**!
305	00:35:38	Misi-Bella	Kérem szépen, **Bella kisasszony**, ezt a levelet Török János küldte.
306	00:36:02	Bella-Misi	Mondja meg neki, **Misike**.
307	00:42:48	Szolgáló-Pósalaki	**Tekintetes úr,** kihúzták!
308	00:45:13	Orczy-tanár	**Tanár úr, kérem**, még nem tetszett beírni az osztálykönyvet.
309	00:47:40	Portás-Misi	**Nyilas Mihály**, hívja az igazgató úr!
310	00:49:05	Rendőr-kollégiumi igazgató	Alázattal kérem, **nagytiszteletű igazgató uram**!
311	00:50:24	Gyéres-igazgató	Parancsoljon, **igazgató úr!**
312	00:50:49	Misi-Gyéres	**Osztályfőnök úr**, az kérem szépen úgy volt.
313	00:55:37	Orczy-torna tanár	**Tanár úr**, kérem, a Nyilas Misi beteg.
314	00:57:17	Török János-Bella	Látja, **Bella kisasszony**, mennyire rokonlelkek vagyunk.
315	1:01:39	Gimesi-Misi	Gyere már, **Nyilas!**
316	1:02.07	Bella-Misi	Jó napot, **Misike**!
317	1:02:38	Bella-Misi	Akkor tessék, **Misi úr**.
318	1:04:44	Sanyika-Misi	Már **maga** is olyan utálatos, mint Viola.
319	1:04:49	Bella-Misi	**Misike**, jöjjön ide, legyen szíves!
320	1:10:00	Misi-Bella	Kérem szépen, **Bella kisasszony** ne tessék elmenni Török úrral.
321	1:17:04	Igazgató-Bella nővére	Csókolom a kezeit, **kisasszony**!
322	1:23:11	Misi-portás	Ugye azért nem haragszik az igazgató úr, **István bácsi**?
323	1:32:10	Misi-édesanyja	**Édesanyám**!

Hahó, Öcsi!

Sorszám	Idő	Interakciós felek	Megnyilatkozás
324	00:02:45	meny-anyós	Csókolom, **nagyi**!
325	00:03:22	nagymama-nagyobbik fiú	**Gyuszi**, felkelni! Idő!
326	00:03:24	anya-nagyobbik fiú	**Gyuszi**, ne kéresd magad!
327	00:03:43	nagymama-nagyobbik fiú	Szervusz, **Gyula**!
328	00:04:12	fiú-apja	Na, **apa**!
329	00:04:21	anya-nagyobbik fiú	**Gyuszi**, a cipőket!
330	00:04:55	osztálytársak (kislány-kisfiú)	Szia, **Balogh**!
331	00:05:42	testvérek	**Öcsi**!
332	00::05:44	osztálytárs-osztálytárs öccse	Szia, **Öcsi**!
333	00:05:46	nagymama-kisfiú	Még aludhattál volna, **csillagom**!
334	00:05:58	anya-kisfiú	**Öcsikém**, hagyd most szépen apukát!
335	00:06:59	osztálytárs-osztálytárs öccse	Tanulunk, **Öcsi**, nincs időnk.
336	00:07:02	anya-kisfiú	**Öcsikém**, hagyd most őket szépen tanulni!
337	00:07:08	anya-kisfiú	Hagyjál most, **Öcsikém**. Rámolom össze a könyveimet.
338	00:07:12	anya-kisfiú	Nincs most időm, **Öcsikém**.
339	00:07:22	kisfiú-apa	**Apa**, csinálj nekem egy nagy hajót!
340	00:07:25	apa-kisfiú	**Öcsikém**, ennek most ezer és egy akadálya van.
341	00:07:55	anya-kisfiú	**Öcsikém**, játsszál szépen Pityuval.
342	00:07.57	feleség-férj	**Apa**, igyekezz már egy kicsit!
343	00:08:00	anya-nagyobbik fiú	**Gyuszi, Ági**, végeztetek már?
344	00:08:12	nagymama-kisfiú	**Öcsikém**, nem tudsz te még bevásárolni!
345	00:08:29	nagymama-kisfiú	Menj, **édes**, és hozd ki nagymamának az üres patronokat!
346	00:09:18	nagyi-család	Asztalhoz, **gyerekek**!
347	00:09:28	nagyi-szomszéd kislány	**Ágika**, gyere közelebb!
348	00:09:42	nagymama-kisfiú	Egyél, **csillagom**!
349	00:11:15	anya-kisfiú	**Öcsi**, elég!
350	00:11:40	feleség-férj	Na, **apa**, csak nem fogtok ezen összeveszni!
351	00:11:49	kisfiú-apa	**Apa**, írtam neked egy egész újságot!
352	00:12:10	apa-kisfiú	**Öcsi**, tessék a helyedre ülni!
353	00:12:33	apa-kisfiú	Ne cirkuszozz, **Öcsi**!
354	00:21:10	kisfiú-szomszéd	Jó reggelt, **Horváth úr**!
355	00:21:10	szomszéd-kisfiú	Jó reggelt, **Balogh úr**!
356	00:21:13	kisfiú-szomszéd	Hogy s mint **Horváth úr**?
357	00:21:14	szomszéd-kisfiú	Köszönöm, **Balogh úr**, dolgozom!
358	00:21:16	szomszéd-kisfiú	Hova igyekszel, **Öcsi**?
359	00:21:30	kisfiú-postás	Jó reggelt, **postás bácsi**!
360	00:21:32	postás-kisfiú	Jó reggelt, **Öcsi**!
361	00:22:00	postás-kisfiú	Isten áldjon, **Öcsi**!
362	00:22:00	kisfiú-postás	Isten áldja, **postás bácsi**!
363	00:22:13	postás-kisfiú	Jól van, **Öcsi**, okos ember vagy.
364	00:22:24	kukás-kisfiú	Hello, Öcsi, **Balogh úr**!
365	00:31:22	kisfiú-padon ülő ismeretlen	Bocsánat, **kedves uram**! Hol itt az óragyár?
366	00:31:40	kisfiú-padon ülő ismeretlen	Köszönöm, **uram**!

367	1:17:29	apa-kisfia	**Öcsi**, gyere ki!
368	1:17:58	báty-kisöccs	**Öcsi**, hol voltál?
369	1:18:23	feleség-férj	Elkésel, **fiam**!
370	1:18:26	apa-kisfiú	Nyomás, **Balogh úr**!
371	1:18:29	anya-kisfiú	Jó legyél, Öcsikém!
372	1:19:11	kisfiú-apa	**Apa**, voltaképpen mi az, hogy idő?

Üvegtigris II.

Sorszám	Idő	Interakciós felek	Megnyilatkozás
373	00:02:46	falubeliek	Szevasz, **Vilikém**!
374	00:04:09	falubeliek	Segítsél már egy kicsit**, Lali.**
375	00:08.58	lány-apja	Jaj, **apa**, ne csináld már a fesztivált!
376	00:09:37	lány-apja	Jaj, **apa**, nem látod, hogy milyen ciki?
377	00:09:50	rendőrök	**Oszi bácsi**!
378	00:10:17	büfés-vendég	Nyugi, **Sanyi**!
379	00:10:25	falubeli-büfés	Hallgass, **Lali!**
380	00:11:13	feleség-férfiak	**Oszi, Lali**, azonnal gyertek ki!
381	00:11:35	rendőr-feleség	**Jolika**, mi történt?
382	00:12:03	falubeli-büfés	Jaj, **Lali**, szereted?
383	00:12:44	falubeli-büfés	Magamra főzök, **Lalikám**.
384	00:13:15	büfés-falubeli	Hát a hullát szokták, **Oszi bátyám.**
385	00:13:25	falubeli-büfés	Te **Lali,** nekem te most kapóra jöttél.
386	00:13:46	büfés-falubeli	Ne már, **Oszi bátyám**, most mit kiabáljak?
387	00:13:53	Easy rider-hölgy	Csókolom**, Jolika!**
388	00:14:18	rendőr-hölgy	Nyugalom, **Jolika** megyek.
389	00:14:21	rendőr-falubeli	Jössz, **Bajusz**?
390	00:15:49	férj-feleség	Te **Joli**, mi az, hogy latin love?
391	00:15:55	büfés-haver	Kösz, **Csoki**, sokat segítettél.
392	00:16:06	haver-büfés	Kérhetnék egy sört, **Oszi bátyám?**
393	00:16:36	büfés-falubeli	Akkor délre már otthon van, **Oszi bátyám**.
394	00:16:37	feleség-férj	Jaj, hagyd már abba, **Osz**i!
395	00:16:50	rendőr-hölgy	**Jolika**, magunk közt szólva, őszintén, nyomozatilag. Mi történt?
396	00:17:20	falubeli-büfés	Te, **Lali,** mit csinálsz te a nőkkel?
397	00:18:10	Csoki rendőrnek	Idehoznád, **Rezső**?
398	00:37:32	hölgy-büfés	Nézd**, Lalikám**.
399	00:53:00	büfés-fogyatékos inasa	Gyere, **Sanyika**, menjünk.
400	00:54:23	büfés-fogyatékos inasa	Hú, **főnök**, idenézz!
401	00:55:36	Lali	**Sanyika**, ezerszer mondtam, ez csak egy fordulat.
402	1:01:12	haverok	**Csoki**, ne lövöldözz már!
403	1:02:04	büfés-fogyatékos inasa	Maradjál most, **Sanyika**!
404	1:04:26	haverok	Perelünk, **Lalikám**, perelünk?
405	1:05:09	nagymenő-büfés	Szeva, **kicsi büfés**!
406	1:22:31	falubeli-rendőr	Szevasz, **Árpikám**!
407	1:26:28	falubeli-büfés	Nem hagyhatnám itt, **Lalikám**?
408	1:33:06	büfés-rendőr	**Maga** még mindig kaparni tetszik?

Konyec

Sorszám	Idő	Interakciós felek	Megnyilatkozás
409	00:00:40	ávósok	**Csík elvtárs**, nézze meg a

			melléképületet!
410	00:00:42	ávósok	**Kis elvtárs**, magáé a padlás!
411	00:02:03	ávósok	Mi ez a lárma, **Kis elvtárs**?!
412	00:02:19	ávósok	Nem érünk rá, **elvtárs**!
413	00:03:20	rendőrök	Hagyja már, **tizedes**...! Nyissa ki...!
414	00:03:22	rendőr-prostituált	Jól nézel ki, **Hófehérke**...!
415	00:06:00	Számlás-lakó	Engem nem ver át, **Kis úr**! Tudom, hogy ott van...!
416	00:06:16	lakó (nő) –számlás	Hagyja csak, **kedveském**...! (kk) Nincsenek itthon.
417	00:07:00	szomszédasszonyok	Csókolunk, **Hédi, drágám**!
418	00:08:28	férj-feleség	**Vén boszorkány**...!
419	00:12:10	férj-feleség	Mintha **maga** nem égetné nap mint nap éjfélig a villanyt...
420	00:14:10	rendőr-kapitány	**Uram**, ami a vadorzót illeti, valóban kicsit túllőttem a--..
421	00:14:12	rendőr-kapitány	**Uram.**..! Én csak bizonyítékát akartam adni annak, hogy megértem a főhadnagyi rangra.
422	00:20:35	Yuppie-kliens	**Bocs, papa**! Magának ma úgyse sürgős.
423	00:20:44	kliens-postáskisasszony	Inkább én kérnék valamit, **hölgyem**.
424	00:22:07	járőrök	**Haver**! Láttad ezt?!
425	00:22:17	járőrök	Nagy fekete csibor, **haver**!
426	00:22:30	járőrök	**Haver**...!
427	00:22:41	diszpécser-járőr	**Cé ötven**!
428	00:22:55	járőrök	**Haver**, nem adhatom át az autót...!
429	00:25:47	étkezdés-vendég	Jó estét, **uram**, mit parancsol?
430	00:26:00	étkezdések	Na, jól van, **Sanyi,** gyere, vedd át, én besokalltam mára!
431	00:26:04	étkezdés-vendég	Jó estét, **uram,** mit parancsol?
432	00:26:42	kutasok	Bénázol itt, **Laci**...!
433	00:26:52	kutas II.-vásárló	Jó estét, **fater**! A mosdót keresi?
434	00:27:13	rendőr- kapitánynak	Jó reggelt, **uram**!
435	00:27:16	kapitány-rendőr	Szedje össze magát, **Szeles**! Az éjjel Légrád mellett kifosztottak egy benzinkutat.
436	00:28:33	kapitány-főhadnagy (hölgy)	Jöjjön, **főhadnagy!**
437	00:27:39	rendőr-főhadnagy (volt élettársak)	Hát, **főhadnagy**, ha nem akar zavarba jönni a pucér hátsómtól...
438	00:28:42	főhadnagy (hölgy)-kapitány	Igen, **uram**!
439	00:28:52	kutas II.- rendőrök	...és akkor én azt mondtam, hogy átadhatom a mosdó kulcsát, **kedves uram**? - erre nekem rontott a fegyverrel és lőtt.
440	00:30:20	szomszédasszonyok	Én sose néztem jó szemmel, **Hédi, drágám**, az urad ügyködéseit!
441	00:31:09	szomszédasszonyok	Nagyon kedves vagy, **aranyom**, de előttünk nem kell védened.
442	00:31:31	szállító-lakó	Szép napot, **hölgyem**! Hova tehetjük a televíziót?
443	00:32:30	rendőrök	Szóval, szervusz, **Elek.**.. Andor vagyok.
444	00:34:30	prostituált-idős úr	Pöpec a járgánya**, papa**!
445	00:36:10	rendőr-idős hölgy	Igazán? **Asszonyom**...! Tegyen egy

			szívességet embertársainak.
446	00:36:22	rendőrnő-idős hölgy	**Hédi**, hadd fordítsam le magyarra, amit a kollégám szeretett volna mondani.
447	00:37:25	prostituált-idős úr	Hát ideje elkezdeni, **fater,** mert lassan érkezik a mentő.
448	00:37:39	prostituált-idős úr	Majd rád küldöm a stricimet, **vén kéjenc!**
449	00:39:23	rendőrnő-idős hölgy	Ért engem, **Hédi**?
450	00:39:51	rendőr-idős hölgy	Minden rendben lesz, **asszonyom**, nyugodjon meg.
451	00:47:35	bankigazgató-alkalmazott	**Maga** végig itt volt?
452	00:47:47	bankigazgató-biztos	Mi történt, **biztos úr**?
453	00:48:02	férfi-bankigazgató	Most aztán bajban vagy, mi? **Timoti.**
454	00:49:14	idős úr-felesége	Tudja**, kedvesem**, egy valami még hiányzik magáról.
455	00:50:12	idős úr-volt ávós	**Uram**...! Ne kívánja, hogy elővegyem a rosszabbik modoromat...!
456	00:50:19	volt ávós-idős úr	**Kis Emil...!** Hogy még mindig milyen kimért vagy...!
457	00:50:28	volt ávós-idős úr	**Emil**! Hát nem láttalak azóta, hogy--...
458	00:50:32	idős úr-volt ávós	Azóta, hogy tanúskodtál ellenem, **Csík elvtárs**!
459	00:52:25	idős hölgy-férje	Ne vegye hiába szájára az Úr nevét...! **Maga vén ateista**.
460	00:53:12	idős úr-felesége	Jöjjön, **hercegnő**...!
461	00:54:22	gésa-idős úr	Mit mondott, **kedveském?**
462	00:57:18	idős úr-felesége	Ugyan, **kedvesem**, nem történt semmi!
463	00:57:48	idős úr-felesége	Boldog hetven évet és mínusz egy napot kívánok, **kedvesem**!
464	00:58:06	idős úr-felesége	Ami a régi bennem, az a falábam, **kedvesem**!
465	00:59:59	idős úr-felesége	**Hédike, drága**, sietni kell...!
466	01:03:48	rendőrök	**Andor**, ha gondolod, mehetsz haza.
467	01:04:26	rendőrök	Sajnálom, hogy nekem kell megmutatnom, de... koránt sem láttál meg mindent arról az estéről, **Ágnes**...! Hm...
468	01:08:27	idős úr-felesége	Ahogy látom, **drágám,** azért...mégsem orrol annyira erre a kutyavérű amorózóra...!
469	01:08:37	kubai-idős úr	**Amigo!**
470	01:08:41	idős úr-kubai	**Don Juanito!**
471	01:09:23	idős úr-kubai	Remélem, nem molesztáltad a feleségemet, amíg én ki voltam ütve, **te! - vén kripto-kommunista!**
472	01:09:35	kubai-idős úr	Nem parancsolhatok a véremnek, **amigo**!
473	01:10:36	Emil	Azért az nem tréfadolog, amit mi csinálunk, **Juan**.
474	01:11:33	idős hölgy-kubai	De **Juan**, az az ember ismeri magát...!
475	01:11:53	idős úr-benyák	Maga sem ugrál, **barátom**!
476	01:12:14	Benyák-kubai	Úgyis elkaplak, **te rohadt cigány!**

477	01:13:35	idős úr-felesége	Köszönöm, **kedvesem**, hogy figyelt rám azzal a pisztollyal...!
478	01:13:40	idős hölgy-férje	Tudja, **drágám**, hányszor figyeltem én már magára életünk folyamán? De tudom, hogy maga is figyelt rám mindig...
479	01:18:13	kapitány-rendőr	Pont magára nincs itt most szükség, **Szeles!**
480	01:19:45	Lévai-kapitány	A francba! **Kapitány úr!**
481	01:19:50	rendőr-főhadnagy	Nincs itt a pénz sem, **főhadnagy**!
482	01:23:10	idős hölgy-rendőrnő	Ne hirtelenkedjen, **kedveském**! Még nincs olyan állapotban.
483	01:29:35	rendőrnő-idős úr	Nincs tovább, **Emil!**
484	01:29:40	idős úr-rendőrnő	**Maga** most kimegy és beszél velük.
485	01:30:13	rendőr-kapitány	A francba**, kapitány**, rohanjuk le őket!
486	01:30:16	kapitány-rendőr	Ne feledje az egyezségünket, **Szeles!**
487	01:30:56	rendőr-renőrnő (volt élettársak)	**Ágii**! Kihozunk onnan!
488	01:33:19	pilóta-kapitány	Igen, **uram!**
489	01:37:40	rendőr-kapitány	**Uram**! Nézze a hegytetőt! Ez ő! Elengedték!

Függelék 4 A dolgozatban szereplő ábrák és táblázatok jegyzéke

Ábrák

1. ábra. 14. old. (Csizmás kandúr, 1969 japán rajzfilm magyar szinkronnal)
2. ábra. 15. old. (Totoro - A varázserdő titka, 1988. magyar rajongói felirat)
3. ábra. 30. old. A feliratszerkesztő
4. ábra. 31. old. Nézői komment
5. ábra. 75. old. Alá- és fölérendeltségi viszony a japán rokonsági kapcsolatokban
6. ábra. 84. old. A grammatikai nőnemű egyes szám második személyű személyes névmások a formalitási-informalitási skálán elhelyezve
7. ábra. 84. old. A grammatikai hímnemű egyes szám második személyű személyes névmások a formalitási-informalitási skálán elhelyezve
8. ábra. 85. old. Női és hímnemű E/II. személyű névmások Shibamoto-féle ábrázolása
9. ábra. 145. old. A House-féle funkcionális-pragmatikai modell
10. ábra. 147. old. House (1997) megszólítások elemzésére adaptált modellje
11. ábra. 155. old. A magyar és a japán társadalom a hofstedei dimenziók tükrében
12. ábra. 181. old. Az apellatív megszólítások által hordozott pozitív és negatív kapcsolatkezelési stratégia megoszlása az EMJ és EJK-ban
13. ábra. 198. old. Pragmatikai elmozdulások aránya a szinkron-, és rajongói fordításokban
14. ábra. 217. old. Kapcsolatkezelési stratégiát kifejező apellatív megszólítások megoszlása az EMK-ban
15. ábra. 222. old. Az egynyelvű magyar és egynyelvű japán korpuszban alkalmazott megszólítási formák
16. ábra. 223. old. A szinkronban és a rajongói fordításokban alkalmazott megszólítási formák megoszlása
17. ábra. 234. old. A kísérleti személyek életkor szerinti megoszlása
18. ábra. 235. old. A válaszadók megoszlása japán nyelvi és kulturális háttérismereteik szerint
19. ábra. 236. old. A válaszadók által kedvelt filmműfajok megoszlása
20. ábra. 237. old. A válaszadók média szerinti megoszlása
21. ábra. 238. old. A válaszadók az audiovizuális fordítás egyes altípusai szerint való megoszlása
22. ábra. 239. old. A szinkront, feliratot, illetve fansub-ot preferálók megoszlása
23. ábra. 241. old. A reáliák fordításban való megjelenéséről alkotott nézői vélemények
24. ábra. 242. old. Nézői vélemények a japán eredetű szavak átírásáról
25. ábra. 243. old. A japánul tudók és laikusok véleménye a megszólítások fordításáról
26. ábra. 244. old. Japánul tudók és laikusok átírási módról alkotott véleménye

Táblázatok

1. táblázat. 15. old. Példa a japán nevek téves fordítására
2. táblázat. 39. old. Az audiovizuális szöveg struktúrája
3. táblázat. 61. old. Példa figyelemfelkeltő funkcióra.
4. táblázat. 62. old. Példa konverzációkezelési funkcióra
5. táblázat. 62. old. Példa illokúciókezelési funkcióra 1. (illokúciós erő

módosítása)

6. táblázat. 63. old. Példa illokúciókezelési funkcióra 2. (illokúciós aktust betöltő funkció)
7. táblázat. 63. old. Példa kapcsolatkezelési funkcióra
8. táblázat. 69. old. Megszólítások a mai magyar nyelvben
9. táblázat. 81. old. Japán személyes névmások rendszere
10. táblázat. 81. old. Egyes szám második személyű személyes névmások a japán nyelvben
11. táblázat. 117. old. Minősítést, specifikációt és azonosítást kifejező személyjelölők.
12. táblázat. 118. old. A magyar egyes szám második személyű névmások kambei felosztása
13. táblázat. 120. old. A második személy jelölésére alkalmas nyelvi elemek a japán nyelvben
14. táblázat. 124. old. A japán és magyar nyelvben használatos megszólítási elemek
15. táblázat. 136. old. A párhuzamos korpusz felépítése
16. táblázat. 148. old. Figyelemfelkeltés kifejezése
17. táblázat. 149. old. Szemrehányás kifejezése
18. táblázat. 149. old. Kérés illokúciós erejének fokozása
19. táblázat. 151. old. A hatalmi viszonyok kifejeződése
20. táblázat. 152. old. A megnyilatkozás és a képi világ közötti koherencia vizsgálata
21. táblázat. 165. old. Az apellatív megszólítások elemzése a House-féle modell alapján
22. táblázat. 166. old. Példa hibás fordításra
23. táblázat. 170. old. Az ekvivalencia-viszonyok vizsgálata
24. táblázat. 171. old. Példa az ekvivalencia-viszony meg nem valósulására
25. táblázat. 173. old. Példa az ekvivalencia-viszony nem megvalósulására a rajongói fordításban (1)
26. táblázat. 174. old. Példa az ekvivalencia-viszony nem megvalósulására a rajongói fordításban (2)
27. táblázat. 175. old. Példa az ekvivalencia-viszony nem megvalósulására a rajongói fordításban (3)
28. táblázat. 175. old. Példa az egynyelvű korpuszból közeli viszonyban álló diádok közötti interakcióra
29. táblázat. 176. old. Példa az ekvivalencia-viszony nem megvalósulására a rajongói fordításban (4)
30. táblázat. 177. old. Példa az ekvivalencia-viszony nem megvalósulására a rajongói fordításban (5)
31. táblázat. 179. old. Pozitív kapcsolatkezelési stratégia negatív előjelűre változása a fordítás során
32. táblázat. 180. old. Negatív kapcsolatkezelési stratégia pozitív előjelűre változása a fordítás során
33. táblázat. 182. old. A forrásnyelvi illokúciós erő modulálásában beállt változás a negatív kapcsolatkezelési stratégia pozitívra való változásának következtében
34. táblázat. 183. old. Interperszonális kapcsolatbeli különbség a szinkron és a rajongói fordítás között
35. táblázat. 184. old. Apellatív megszólítások száma a japán filmekben és a magyar fordításokban

36. táblázat. 185. old. Hivatalos és rajongói fordításokba betoldott valamint a fordításokból kihagyott apellatív megszólítások száma
37. táblázat. 187. old. Pragmatikai többlet
38. táblázat. 188. old. Szájmozgáshoz való igazítás miatti betoldás
39. táblázat. 189. old. Forrásnyelvi köszönési forma célnyelvi nyelvhasználati szokásokhoz való igazítása miatti betoldás
40. táblázat. 190. old. Betoldás alkalmazása szereplő első színrelépésekor
41. táblázat. 191. old. Kötött formából szabad formává történő alakulás miatt előállt pragmatikai többlet
42. táblázat. 192. old. Példa pragmatikai veszteségre
43. táblázat. 193. old. Szájmozgáshoz való igazítás miatt előállt pragmatikai veszteség
44. táblázat. 194. old. Szabad formából kötött formává válás miatt előállt pragmatikai veszteség
45. táblázat. 195. old. Személyes névmás fordításban való implicit jelenléte miatti pragmatikai veszteség
46. táblázat. 202. old. Személynevek után illesztett utótagok fordítása a szinkronszövegekben és a rajongói verziókban
47. táblázat. 205. old. Személynevek fordítása a szinkronszövegekben és a rajongói verziókban
48. táblázat. 206. old. Rangok, titulusok, státuszjelölők fordítása
49. táblázat. 208. old. Személyes névmások fordítása táblázat a szinkronszövegekben és a rajongói verziókban
50. táblázat. 209. old. Az anata E/II. személyes névmás különböző diádok között történő alkalmazása és fordítása a szinkronszövegekben és a rajongói verziókban
51. táblázat. 210. old. Az *anta* E/II. személyes névmás fordítása a szinkronszövegekben és a rajongói verziókban
52. táblázat. 210. old. Az *omae* E/II. személyes névmás használata és fordítása a szinkronszövegekben és a rajongói verziókban
53. táblázat. 211. old. A *kimi* és *kimi tachi* E/II. személyes névmások használata és fordítása a szinkronszövegekben és a rajongói verziókban
54. táblázat. 211. old. Az *onushi* E/II. személyes névmás használata és fordítása a szinkronszövegekben és a rajongói verziókban
55. táblázat. 212. old. Családtag megszólítására alkalmas rokonsági elnevezések fordítása a szinkronszövegekben és a rajongói verziókban
56. táblázat. 214. old. Fiktív rokonsági elnevezések fordítása a szinkronszövegekben és a rajongói verziókban
57. táblázat. 214. old. Alkalmi megszólítások fordítása a szinkronszövegekben és a rajongói verziókban
58. táblázat. 216. old. Az egynyelvű magyar korpusz elemzése
59. táblázat. 217. old. Társjelölők használata az egynyelvű magyar korpuszban
60. táblázat. 218. old. Személynevek használata az egynyelvű magyar korpuszban
61. táblázat. 218. old. Titulusok, rangok, státuszjelölők használata az egynyelvű magyar korpuszban
62. táblázat. 219. old. Rokonsági megnevezések használata az egynyelvű magyar korpuszban
63. táblázat. 219. old. Fiktív rokonsági elnevezések használata az egynyelvű magyar korpuszban
64. táblázat. 220. old. Névmások használata az egynyelvű magyar korpuszban

65. táblázat. 220. old. Kedveskedő megszólítások használata az egynyelvű magyar korpuszban
66. táblázat. 221. old. Egyéb megszólítások az egynyelvű magyar korpuszban